

roman

2011

ediție ne varietur

Ileana Vulpescu

notă informativă bătută la mașină

Culegerea computerizată, corectura în şpalt, paginarea, tehnoredactarea, scanarea şi retuşul imaginilor:
Ioan-Corneliu ŞTEFĂNICĂ.

Concepţia copertei, prezentarea grafică şi corectura în pagini:
Romulus VULPESCU.

Lectura finală pentru bun de tipar:
AUTOAREA.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VULPESCU, ILEANA
Nota informativă bătută la maşină / Ileana Vulpescu.–
Ploieşti : Tempus-Ro, 2011
ISBN 978-606-92086-9-4

821.135.1-31

Cartea a fost imprimată la Tipografia „Bucureştii Noi“, str. Hrisovului, nr. 18.

Ileana Vulpescu

notă informativă bătută la mașină

Cît de cărunt şi cît de jalnic sînt,
trăiesc aici uitat,
de azi pe mîine:
o frunză
între ceruri şi pămînt.
Van VEI (701-761), poet chinez
(Traducere de Ion COVACI, *Trei poeți din Tang*,
Editura „Univers“, 1978).

Poate că viața nu e decît o maladie:
filoxera planetei noastre.
Jules RENARD (1864-1910), prozator francez.

Tatianei STEPA
a cărei amintire din sufletul meu
se va stinge
odată cu mine.

I. V.

Sătulul nu-i crede flămîndului. Bogatul nu-i crede săracului. Sănătosul nu-i crede bolnavului. Tînărul nu-i crede bătrînului.

Nişte adevăruri elementare, iar constatările lor — exprimate prin truisme, cum sînt toate observaţiile asupra rădăcinilor vieţii — dacă nu faci pe sofisticatul şi nu te pretinzi filosof. Scuturi omul de ceea ce-a acumulat prin educaţie sau prin efort propriu şi la ce ajungi ? Tot la scheletul despodobit de zorzoanele sociale, dintre care unele sînt necesare unei convieţuiri civilizate, ajunse reguli fără de care lumea ar fi un şi mai mare haos decît cel în care vieţuim. Despuiat de lustrul social, omul arată ca o femeie demachiată, cu obrazul boţit, abia trezită din somn.

Dacă nu eşti incinerat, spre-a evita cunoştinţa cu viermii, cu descompunerea, ajungi un morman de oase care şi astea se fac pulbere, pînă la urmă.

Cu cîtă uşurinţă rostim cuvîntul «urmă» şi cît de rar îi înţelegem conţinutul cutremurător, îi vedem spectrul, spaimă pentru mai toţi, mîntuire pentru unii, mîntuire pe care-aceştia abia o aşteaptă. «Orice om bătrîn normal îşi doreşte moartea». Cioran să fi spus asta ? Aşa o fi, oare ? Eu ce să zic la peste optzeci de ani ai mei ? De cîte ori nu mi-am dorit moartea... De scîrba a ceea ce vedeam în jur ? Demult mă educasem să mă uit la lume ca la comédie şi să nu-mi mai fac sînge rău în faţa a ceea ce nu puteam schimba.

N-am fost niciodată o revoluţionară, fiindcă n-am crezut şi nu cred în capacitatea revoluţiilor de-a schimba altceva decît şleahta profitorilor. Am trăit un război mondial, revoluţia zis comunistă, pe cea zis anti-comunistă. În privinţa revoluţiilor... rezumatul e simplissim: «ce mi-e dracu', ce mi-e tac-su'». Mie, revoluţie, mi se pare acea întîmplare, uneori pornită spontan dar mai ales pregătită şi bine regisată, în urma căreia unii se cocoaţă-n cîrca celor sortiţi să fie-n veci duşi cu zăhărelul.

De cînd am deschis ochii, n-am dat nici două parale pe societate. Silă mi-a produs de cînd mă ştiu dar dorinţa de-a muri — sincer — nu. Dorinţa asta mi-au produs-o cei doi soţi ai mei şi mai ales cei doi fii ai mei, fraţi numai după mamă, adică după mine. Cu nemulţumirea lor faţă de mine şi cu nepăsarea lor, şi bărbaţii şi copiii m-au făcut să-mi doresc moartea şi chiar cînd lucrurile decurgeau cît de cît normal şi nu mi-o mai doream neapărat, dacă totuşi m-ar fi luat, nu mi-ar fi părut

rău. Oricît mi-aş perinda prin minte întîmplările prin care-am trecut — bune-rele — nu regret viaţa care se duce şi nici s-o iau de la-nceput ori să trăiesc alta sau în altă parte nu-mi doresc. «*Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait*».*

Dacă mîine mi s-ar da tinereţea, însoţită de ştiinţa anilor mei de-acum, m-aş vedea guvernată de voia-ntîmplării ca şi-n viaţa asta care mi se-apropie de sfîrşit. Dacă Pămîntul este o colonie penitenciară a unei alte lumi sau un loc de ispăşire, cu toată sila şi cu toată dezamăgirea de care mi-a făcut parte, mă declar mulţumită — vorba vine — cu-atîta cît mi s-a dat aici. Nu mai vreau dreptatea care-ar urma dincolo, nu mai vreau — ferească Dumnezeu ! — să mă mai întrupez în altceva, în altcineva. O prietenă socoteşte că ar fi o mare umilinţă dacă totul s-ar sfîrşi pe Pămînt. «Atunci, la ce bun toate trăirile noastre aici, toată experienţa acumulată aici ?». «După cîte ştim aici, la nimic», i-am spus eu. Sîntem cu toţii de acord că din tot ce-am adunat material nu luăm nimic cu noi în groapă. Dacă şi spiritul ar avea aceeaşi soartă, de ce ne-am revolta ? «Nu adunaţi bogăţii pe pămînt». E un îndemn spre acumularea spirituală, în scopul unei vieţi viitoare. Şi dacă viaţa asta e o simplă închipuire a unor oameni însetaţi de-o dreptate transcendentă şi convinşi de existenţa ei ? Ştim că nu ştim

* Dacă tinereţea ar şti, dacă bătrîneţea ar putea (zicală franţuzească).

nimic. Presupunem şi mai ales ne place să presupunem. Fără să mă gîndesc la vreo răsplată într-o eventuală viaţă viitoare, mi-am interzis să fac rău şi-atît cît mi-a stat în putinţă am făcut bine. Creştinismul — fiindcă doar el mi-e cunoscut — te-ndeamnă la cuget curat, de fapt la o linişte interioară care-ţi este cel mai de nădejde sprijin în viaţă. «Să nu păcătuieşti nici cu fapta, nici cu vorba, nici cu gîndul». Cu gîndul am păcătuit mult. Am blestemat, îndreptăţit, nişte oameni. Dacă mi-aş fi dorit un cuget ca lacrima ar fi trebuit să-i las în seama Domnului. Am strîns comori pe pămînt ? Nişte modeste obiecte metalice decorative — ca săracul temător în faţa lucrului care se sparge — nişte bibelouri de piatră, altele de jad. Vaze de flori, din pămînt smălţuit, fiindcă nu mi-am permis cristaluri, nici porţelanuri, după care îmi sticleau ochii. Nişte tacîmuri de aşa-zis argint rusesc, de la o Consignaţie, un serviciu de masă de şase persoane, decent, din porţelan, de calitatea a doua, trei tăvi, de inox, două sfeşnice de alpaca, douăsprezece pahare chinezeşti, de semicristal, astea chiar frumoase, de la «Coada calului», de pe cînd chinezii nu făceau comerţ cu Occidentul şi vindeau la noi lucruri de-adevărat rafinament, pe nişte preţuri de nimic. O icoană cu sfîntul Gheorghe, pictură pe lemn, cumpărătă de la un tînăr artist, muritor de foame, iar cînd m-am ajuns — două peisaje de Petraşcu şi un interior de Tonitza,

de la Consignaţia din Edgar Quinet, unde mai tîrziu s-a construit o aripă a Arhitecturii.

Le-am luat cu patru sute cincizeci de lei tabloul, cînd eu aveam o mie pe lună, din salariu şi din sporurile acordate tuturor angajaţilor civili din cadrul Armatei. Astea sînt bogăţiile strînse de mine pe Pămînt, din banii munciţi de mine. Dacă în casa mea părintească ar fi existat măcar un vas de flori, un serviciu de masă şi nu farfurii mari ca de tort şi grele ca piatra, o tavă de metal, nişte nimicuri care să-ţi dea o idee despre locuitorii casei, cred că nu mi-aş fi strîns nici măcar bunurile astea pe Pămînt. Unii oameni, crescuţi într-o ambianţă rafinată, înconjuraţi de obiecte frumoase, din plăcere estetică le sporesc numărul şi nu neapărat din setea de acumulare. Alţii, ca de-alde mine, vor să aibă şi ei ce n-au avut. Fără să fi primit o educaţie estetică, ochiu-mi era atras totdeauna de lucrul frumos, de valoare.

În timpul liceului citisem o istorie a artelor a lui Salomon Reinach, dar nu fusese de-ajuns pentru a-i stabili o scară de valori unei fete cu bunică băcăneasă şi cu mamă contabilă. Această istorie a artelor o-mprumutasem de la un frate al mamei, avocat, a cărui bibliotecă, ocupînd un dulap, conţinea cărţi de drept şi ceva romane la modă. La sfîrşit de viaţă, socotesc biblioteca şi mai ales conţinutul ei — cînd nu e numai de decor — un indiciu asupra posesorului. Unchiul meu, avocat de renume, însurat cu-o avocată, fiică de magistrat şi de mamă moşiereasă, avea-n casă

două tablouri: un portret al coanei mari, bunica nevesti-sii, făcut de-un preot care picta biserici — portret reuşit de altfel — şi o copie fidelă şi bine realizată după un clasic, înfăţişîndu-l pe Isus înconjurat de copii. Mobila din casa unchiului era de cel mai banal stil cubist, la modă între cele două războaie mondiale. O masă Biedermeier, de hol, şi o oglindă ovală, cu-o ramă aurie, cu trandafiri mărunţi, delicat sculptaţi, contrastau cu ansamblul decorului. Mătuşă-mea, nevasta unchiului, avea cîteva inele moştenite, modéle clasice la vremea lor, fără cine-ştie-ce valoare însă. În schimb, avea trei haine de blană de cea mai bună calitate şi gulere de vulpi polare, de culori splendide şi cu fire de parcă stăteau să zboare. Şi unchiul era elegant îmbrăcat.

Fiica şi băiatul lor, cam de-o seamă cu mine, aveau haine corecte, potrivite cu vîrsta, şi-atît, după un bun principiu al părinţilor care nu dau de-a azvîrlita cu banii pe haine pentru copii în creştere. Puţinele case în care intram nu depăşeau nivelul pomenit mai înainte. O singură dată am fost la un neam îndepărtat al tatei — boieri dintr-ăia care-şi petreceau iarna pe Coasta de Azur şi vara mergeau la Karlsbad. În casa lor am văzut pentru prima dată mobile graţioase, cu picioare ca de căprioară, cu intarsii din lemn de culori diferite, alcătuind modele florale, covoare despre care-am aflat că se numeau tapiserii, mari cît un perete, înfăţişînd scene de vînătoare cu haite de cîini, păstori şi păstoriţe la iarbă verde,

cules de vii şi zdrobit de struguri, pe care nu mă mai săturam să le privesc . Amfitrioana, o doamnă cu părul alb, cu trăsături subţiri ca trase din peniţă, cu un chip îngust, îmbrăcată ca pentru mers în oraş, purtînd cercei şi-un inel, fiecare cu-o piatră cît o cireaşă, vărsînd nişte ape albe-albăstrui de-ţi luau ochii, amfitrioana m-a apucat de mînă şi m-a plimbat prin faţă tapiseriilor, explicîndu-mi că proveneau din Franţa, dintr-o localitate numită Obüson — se scria Aubusson — vestită pentru asemea ţesături, care costau o avere.

Atelierele, unde se lucrau aceste frumuseţi, fuseseră înfiinţate de Colbert, un ministru al regelui Franţei, Ludovic al XIV-lea, zis şi Regele-Soare. Eu eram în clasa întîi de liceu şi ajunsesem abia la istoria Antichităţii. Doamna îmi explica fără grabă, semnificaţia fiecărei părţi din ansamblu, cum se-ntîmplă în muzee, dacă ai parte de-un ghid pasionat de meseria lui. Doamna mi s–a părut cel mai deosebit om din cîţi întîlnisem pînă atunci, iar în faţa atîtor minunăţii, cărora nici măcar nu le bănuisem existenţa, am avut un sentiment de umilinţă pe care l-am păstrat întreaga viaţă in faţa frumuseţii create de Dumnezeu ori de om. Pentru prima oară am simţit atunci deosebirile dintre ceea ce mai tîrziu aveam să aflu că se cheamă clase sociale. Elevă în clasa întîi de liceu, în anul 1940, pentru mine clasele se reduceau numai la şcoală. Pînă la

întîlnirea cu-o asemenea persoană şi-n asemenea casă, ştiam doar că oamenii se-mpart în bogaţi, modeşti, săraci şi cerşetori. În ceea ce ne privea, pe mine şi pe mama, n-aveam ce întrebări să-mi pun. Noi trăiam dintr-o leafă şi din ce mai cîştiga mama, făcînd calcule pentru cîţiva negustori care se achitau faţă de ea prin produse: unul cu de-ale băcăniei, între ele — spre bucuria mea — ciocolată de menaj; unul cu ibrice, crătiţi, oale, capace — dintre care mai am şi eu, după trei sferturi de veac; unul cu materiale de lenjerie şi de-mbrăcăminte. Aceste «colaborări» ale mamei au făcut să nu ducem lipsă, în timpul războiului, de nimic din ceea ce dispăruse de prin majoritatea caselor. Chiar şi la unchiu-meu, avocatul, atîta se fierbea şi se răsfierbea ceaiul rusesc, pînă ce rămînea apa limpede.

Vizita la doamna cu părul alb, stăpîna unei case cum nu mai văzusem, mi-a dat mult de gîndit cu privire la diferenţele dintre oameni, chiar dintre oamenii bogaţi. Unchiu-meu învîrtea banii cu lopata — cum spunea mama — şi totuşi în casa lui nu aflai lucruri deosebite. Găseai ceea ce eu, cu mintea mea de mai tîrziu, am socotit obiecte utile şi mai ales trainice. Pînă prin 1970, după cît mi-aduc eu aminte — cu excepţii desigur — lumea punea preţ pe trăinicia lucrurilor şi pe relaţiile dintre oameni. Pe vremea mamei, îţi făceai la tinereţe un palton şi-l purtai pîn' la bătrîneţe, dacă te mai încăpea. De mobilă nu mai vorbim: puţini cei care-aveau măcar de gînd să şi-o

schimbe cîte zile le hărăzise Domnul, vrînd mai mult chiar: s-o lase moştenire copiilor şi nepoţilor. Pînă într-al doilea război mondial, iar apoi în comunism, din alte motive însă, divorţurile erau destul de rare, iar femeia divorţată căuta să se mărite din nou şi cît mai repede. Pînă-n comunism, mai ales fiindcă majoritatea femeilor nu-şi cîştiga banul propriu şi fiindcă societatea era suspicioasă faţă de femeia singură; în comunism, pentru că ipocrizia se accentuase pînă-ntr-atît încît un divorţ, oricît de îndreptăţit pentru solicitanţi era socotit un atentat la morala socialistă, bun motiv ca împricinaţii să-şi piardă chiar slujba. În Partid, cu cît erai mai sus-pus în ierarhie, cu-atît divorţul se dovedea mai hazardat. Aici — e drept — nu-ţi pierdeai pîinea, dar erai trecut pe linie moartă, în general trimis ambasador pe undeva. Amantele puteau funcţiona «sub acoperire», dar casa trebuia să fie casă. Aparenţele trebuiau respectate. N-am să uit ce-mi povestea doamna doctor Florica Vărbănescu în legătură cu divorţul ei. Bărbatu-său, prefect de judeţ pe vremea burghezo-moşierimii, în regimul comunist fusese luat la puşcărie. În asemenea situaţie, riscînd să-şi piardă slujba şi avînd un copil de crescut — şi luat de la azil — doamna doctor s-a hotărît să divorţeze. Pe cine să consulte şi ea în asemenea-mprejurare ? Pe unchiu-său, doctorul Vărbănescu, unul dintre cei mai vechi socialişti din România. După ce-o ascultă, doctorul îi spune pe un ton ritos: «Florico, să ştii că nu mă sperie ăi

cinsprezece ani de condamnare ai bărbatului tău. În general, condamnările politice nu se fac pînă la capăt. Mă-ngrijorează însă faptul că ai să fii prima şi — sper — singura femeie divorţată din familia noastră». «Cît eram de amărîtă, cînd am ajuns în stradă, m-a apucat un rîs cu lacrimi... Iacătă ce grijă-l rodea pe unul dintre cei mai vechi socialişti din România...». Şi de cîte ori povestea întîmplarea asta, doamna doctor, care numai fericită nu era, începea să rîdă.

Şi eu aveam să divorţez, fără să cer sfatul niciunui vechi socialist, şi nu de-un bărbat băgat la puşcărie, ci rămas în Occident cu iubita, într-o perioadă cînd cei care uitau să se mai întoarcă erau declaraţi duşmani ai regimului comunist, iar cei lăsaţi în urmă de «rămaşi», descusuţi pe toate părţile şi anchetaţi pentru a se vedea dacă erau sau nu în complicitate cu «trădătorii». Asta pentru că veni vorba — adică mă purtă gîndul — spre divorţuri. Altminteri, gîndul mă poartă mereu spre copilărie şi spre o-ntrebare pe care mi-o pun nu de ieri-de azi, ci acut de pe la cinzeci de ani: oare cum s-o despărţi sufletul de trup ? O simţi omul ceva ? Şi nu doar el, ci orice fiinţă ? Fiindcă de ce-ar avea suflet numai omul ?

Unchiu-meu, avocatul, dădea cîteva petreceri pe an, cam cu douăzeci de invitaţi de-o dată, bun prilej de-a-şi menţine relaţiile şi de-a se-achita de nişte obligaţii. Era invitată şi mama, cu mine, şi cu soţul ei, tatăl meu vitreg. Noi, copiii oaspeţilor şi cei ai gazdelor, mîncam în sufrageria mică, de

fiecare zi. Cît au mai durat petrecerile astea, iar noi, copiii, încă eram în clasele primare, nu ni se dădeau nici cuţite, nici furculiţe la masă, într-atît era de spăimoasă mătuşă-mea Nuţa, nevasta unchiului, avocatul, deşi toţi eram copii potoliţi. Auzise dînsa de unii ca noi care-şi pierduseră un ochi, jucîndu-se cu beţe, cu andrele, cu cîte şi mai cîte.

Vizita la doamna boieroaică mă făcuse mai atentă la ce era-n jurul meu. Cînd aveau musafiri, unchiu-meu se-mbrăca în costum, ca de stradă, mătuşă-mea însă, într-un capot lung pînă-n pămînt, foarte elegant, din material fin. O cumnată a ei, dintr-un neam boieresc scăpătat, îi sugerase mătuşă-mii să-şi primească invitaţii într-o rochie. «Dragă, îi primesc în casă nu pe stradă, iar capotul e-o rochie de interior», îi replicase mătuşă-mea. «Dacă e-o rochie de interior, atunci scoate-i nasturii şi trage-i un tighel în locul lor, ca să-mpaci şi capra şi varza». Boieroaica bătrînă, cea cu tapiseriile, deşi mama şi cu mine nu veneam de la Curtea regală, ne primise îmbrăcată ca de stradă, în fustă şi-n bluză. Abia peste vreo treizeci de ani de la acele întîmplări m-am lămurit eu ce-nseamnă «să ai clasă». Puteai aparţine unei clase sus-puse, fără să ai însă «clasă». Şi între vecinii noştri, deşi oameni modeşti, erau mari deosebiri. Madam Ionescu, a lu' domnu' Pante, nu stătea niciodată la fereastră, în schimb era cronicăreasa mahalalei: ştia şi cîţi dinţi avea-n gură fiecare. Madam Firulescu, nevastă de şofer,

ca şi madam Ionescu, îndată ce avea un moment liber se-aşeza la fereastră, răzimîndu-şi mîinile pe-o pernuţă cu mijlocul croşetat din macramé şi cu marginile din crep satin grena. Răspundea la salut şi la vorbă, dar nu făcea niciun comentariu la ceea ce afla sau observa. Tanţi şi Marcel, copiii familiei Firulescu, erau elevi la liceu cînd eu eram la primară, ca şi cei trei copii Ionescu — Puica, Picu şi Nelu, zis «băs», fiindcă nu-l putea pronunţa corect pe *ţ* — şi cei doi copii Cîmpeanu — Livia şi Iancu — părinţii celor doi fiind ardeleni, tatăl, plutonier-major, mama casnică, femeie de la ţară, care nu-şi dăduse jos basmaua. «Tanti Cîmpeanu», cum ne ceruse dînsa să-i spunem, ne chema iarna în bucătărie şi ne dădea să mîncăm floricele calde, făcute atunci în tigaie şi stropite cu apă cu sare. «No, luaţi, mîncaţi». Mai mult de-atît n-am auzit-o spunînd vreodată. Dealtminteri, nici cu persoanele adulte, cum erau celelalte trei chiriaşe din imobilul în care locuia, nu-şi făcea de vorbă. La patru după-amiază, Livia şi Iancu erau chemaţi în casă de «tanti Cîmpeanu» şi se-ntorceau îndată muşcînd dintr-o felie mare de pîine de manutanţă, neagră, unsă cu untură şi frecată cu usturoi.

Cît era vremea frumoasă jucam şotron, căruia la noi, la Craiova, îi spunea *ţăncuş*. Iar coarda o săream pînă ce ne ieşea sufletul. Şi băteam mingea, băieţi şi fete, cînd de trotuar, cînd de-un zid. Auzisem că era undeva un ştrand, însă niciun copil de la noi de pe stradă nu călcase pe-acolo.

Pe-atunci, din categoria noastră înotau doar cei născuți, crescuți sau care-şi petreceau vacanța-mare pe margine de baltă, ori de apă curgătoare. Aşa cum ştiam că exista un ştrand, ştiam şi că iarna era transformat în patinoar, dar niciunul dintre noi, copiii de pe Jitianu, strada noastră, nu patina. Patinoarul nostru era ghețuşul de pe marginea trotuarului. Fiecare familie avea sanie. La noi pe stradă — sănii de lemn făcute care cum se nimerise. De tălpici de fier nici vorbă. Eu mă duceam cu mama la cinematograf. Ceilalți nici atîta. Cînd venea circul şi-şi întindea cortul pe-un loc viran din Belcineanu, peste drum de Liceul Comercial „Gheorghe Chițu“, ne duceam toți şi-apoi zile-n şir ne minunam de isprăvile acrobaților, de cățeii dresați, şi rîdeam de şotiile clovnilor. Pe vremea copilăriei mele nu se auzise nici cuvîntul *gaşcă*, nici cuvîntul *grup*, care să-i desemneze pe unii ca noi, care-şi petreceau tot timpul liber împreună, jucîndu-se în fața casei. Se-auzise numai de *bande*, în legătură cu hoții care lucrau organizat. În rîndul fetelor din cursul superior — cînd am ajuns la liceu — se vorbea de *cercuri* care se-ntruneau la *ceaiuri* dansante. Noi, cei de la primară, cînd ieşeam la joacă spuneam: «ne ducem la copii». De strada Unirii, la capătul dinspre Romaneşti, ne despărțea Grădinița, un dreptunghi împrejmuit cu gard scund de fier; în mijlocul Grădiniței se afla Monumentul, adică regele Carol I, turnat în bronz, cu-o mînă pe-un tun. În partea de jos a monumentului scria: «Asta-i

muzica ce-mi place». Parada de 10 Mai începea de pe Unirii, din sus, de la Prefectură, şi se-ncheia la Parc, numit Bibescu — după moşia Bibeştilor, pe care se afla — dar zis şi Romanescu — după numele primarului Craiovei, cel care amenajase parcul. Deşi ne despărţea doar Monumentul, fata căpitanului din Unirii de peste drum de casele noastre, la primară şi ea, o vorbă n-a schimbat vreodată cu noi cei din Jitianu. Spre deosebire de noi, care-nvăţam toţi la şcoli de Stat, ea mergea la „Urziceanu", adică la Pensionul domnişoarelor Urziceanu, unde se-nvăţa franţuzeşte din clasa-ntîi primară. Spre deosebire de casele noastre din Jitianu, care se aflau pe buza trotuarului, zidite pe pămînt direct, fără fundaţie, casa căpitanului, de fapt zestre a căpitănesei, avea subsol şi parter înalt, şi se afla în mijlocul unei grădini care, de primăvara pînă toamna, era un rai de flori. Domnul căpitan era cel mai ciudat locuitor al cartierului. Îmbrăcat în kaki, purtînd bocanci şi moletiere, îşi găsea tot timpul de lucru prin jurul casei. Cît am fost vecini, nu l-am văzut să schimbe o vorbă cu cineva şi nici vreun suflet de om care să le deschidă poarta.

Cînd şi cînd, doamna căpitan ieşea în oraş singură. Înaltă, statuară, cu o figură prelungă, distinsă, fără să fie frumoasă, era o persoană după care se-ntorceau toate capetele. Îmbrăcată totdeauna în taioare impecabil croite, era o apariţie în lumea noastră modestă. Madam Ionescu a anunţat pe toată lumea că madam capităneasa-şi fă-

cuse o haină de picioare de astrahan, «persan, frate, că sclipeşte ca mătasea». La noi în cartier nu putea să treacă neobservat momentul apariţiei unei haine de blană, mai ales că doamna căpitan se-nnoise primăvara cînd se trecea de la palton la pardesiu, iar dînsa umbla-n palton de blană. «Umblă, deşi cred că scoate limba de cald, umblă ca să vadă lumea ce şi-a luat», trăsese concluzia madam Ionescu.

În afara domnului căpitan, un alt personaj ciudat al cartierului era domnişoara Gingulescu, fostă directoare de liceu, vestită profesoară de matematică. O mînă de om, cu părul strîns într-un coculeţ cît nuca, îmbrăcată cu lucruri pînă-n călcîie. Locuind în baie, din toată casa aia frumoasă, care-nsemna o muncă de-o viaţă. Dimineaţa, domnişoara dădea tîrcoale casei cam un ceas, apoi intra înuntru şi n-o mai vedea nimeni toată ziua, iar noaptea nu se zărea lumină la nicio fereastră a ei. Nu ieşea din curte şi nici nu-i călca cineva pragul. Madam Ionescu aflase că Domnica, lăptăreasa, îi lăsa domnişoarei profesoare după un stîlp al gardului de fier, ouă, smîntînă şi brînză, roşii, castraveţi şi ardei graşi, vara, iar domnişoara-i punea Domnicăi banii într-un loc ştiut numai de ele două. «Pînă nu mi-a spus Domnica, mă gîndeam întruna: din ce-o trăi fiinţa asta, că porc n-are, orătănii nici atîta», ne explica madam Ionescu. Porc şi orătănii doar noi şi tanti Cîmpeanu creşteam, avînd unde. În celelalte curţi abia de-nvîrteai o roabă. Toamna, vecinii-şi tăiau

lemnele pe trotuar. Pentru asta venea un bătrînel cu un *banzig*, un fel de roată metalică zimțată, acționată cu gaz de lampă, cred. Toată instalația se afla într-o cotigă, trasă de-un măgăruş. Noi, copiii, ne-ntreceam care mai de care să-l tratăm pe «i-ha»: zahăr cubic, bomboane, smochine, roşcove, toate-i plăceau, iar cînd îl scărpinai în frunte, întindea gîtul şi-şi lăsa urechile pe spate. Urma apoi clacă pentru căratul lemnelor şi-al rumeguşului într-o magazie. Lemnele — stivuite pe grosimi, rumeguşul — de aprins focul, pus intr-un butoi de metal. Cînd se tăiau lemnele pentru iarnă, la mine la şcoala primară, toate clasele erau adunate-n jurul măgăruşului. Aici tratația era mai ceva decît în Jitianu. Fetele puneau mînă de la mînă şi-i cumpărau, de pe tablaua domnului Iani, merişoare trase-n zahăr ars, alviță roz şi rahat cu nuci. Mai întîi îl întrebam pe bătrînel, stăpînul, dacă Luțu — aşa-l chema pe măgăruş — nu-şi strica stomacul din ceea ce-i dădeam noi. «Luțu ?! Păi ăsta mănîncă şi pietre şi n-are nici pe dracu'», ne-ncredința stăpînul. Cînd, femeie-n toată firea, mă duceam cu băieții mei la mare, cum ajungeam în Dobrogea nu-mi luam ochii de la geamul compartimentului sperînd să văd vreun măgăruş, ființa asta care-mi aminteşte anii cei mai curați ai vieții mele. Avînd tatăl vitreg pe care l-am avut, de-o fericire a copilăriei nu pot vorbi.

Am fost oare prietenă cu acei cinci copii de pe Jitianu ? Dacă la vîrsta de-atunci m-ar fi-ntrebat cineva ce este prietenia n-aş fi ştiut să răspund.

Acuma cred că în copilărie omul îşi demonstrează cel mai elocvent calitatea de animal social; prin nevoia de-a se afla împreună cu alte fiinţe, de-a vorbi şi de-a asculta. La bătrîneţe, ce cred eu că este prietenia ? Afinitatea dintre două fiinţe, întemeiată pe credinţe, pe păreri, pe gusturi comune, însoţită de nevoia de-a-şi dezvălui una alteia sufletul, şi capacitatea de-a-şi fi alături una alteia în orice-mprejurare, cu alte cuvinte: la bine şi mai ales la rău. O relaţie care uneori se ţese cu greu şi care se poate destrăma într-o clipă, dintr-o vorbă, care oricît ar părea de aruncată-n vînt, este rezumatul unor păreri şi chiar al unor resentimente sedimentate de-a lungul timpului. Şi-atunci ? Atunci şi prietenia ca orice pe lume, poartă stigmatul imperfecţiunii. Supusă fiind piericiunii ca tot ce se află pe lumea asta. Sînt oameni la care ţin, dar faţă de care nu mi-am dezvăluit niciodată sufletul. Poate pentru că viaţa m-a-nvăţat să n-am încredere deplină în nimeni, poate şi pudoarea peste care n-am putut trece niciodată, şi poate o anumită trufie, opunîndu-se exerciţiului de umilinţă care-nseamnă spovedania. Am trăit sub egida unui principiu: teama de oameni şi ruşinea faţă de Dumnezeu. Deşi gîndul la o viaţă de-apoi mă-nspăimîntă, cred că Dumnezeu există şi, dacă oamenii ar fi mai atenţi, ar putea observa manifestări ale pedepsei Lui şi-aici. «După faptă şi răsplată», asemeni remuşcărilor, pentru mine, înseamnă dovezi ale existenţei Lui, îndemnuri pentru păstrarea unui echilibru în lume, oricît de

puţini l-ar lua-n seamă. Şi iară vechea mea-ntrebare: cum s-o despărţi sufletul de trup ?

Ce este copilăria ? Acceptarea deplină a celuilalt. Mă gîndesc la cei cinci copii, tovarăşii mei de joacă din Jitianu. Erau parte a vieţii mele. Nu mi-aş fi-nchipuit o zi fără ei. Nici nu mă ducea gîndul dacă erau frumoşi, deştepţi, dacă-nvăţau bine. Frageda copilărie şi realităţile ei cred că seamănă cel mai mult cu maternitatea. Pentru o mamă, oricum ar fi copilul ei, el este *al ei*. Că alţii sînt mai deştepţi, mai capabili, mai frumoşi, nu schimbă cu nimic legătura dintre mamă şi copil. La optzeci de ani trecuţi, deşi cei doi fii ai mei nu se prăpădesc după mine şi nici nu s-au prăpădit vreodată, rămîn tot ai mei, deşi... Deşi unul a venit trei zile din America, vezi Doamne, ca să mă vadă; o zi a stat cu mine — o bătrînă plicticoasă — două zile s-a dus la vînătoare. Celălalt de ani şi ani venea de la Craiova la Bucureşti şi nici măcar un telefon nu-mi dădea, ca să afle dacă mai trăiesc; şi-a amintit că are mamă de cînd l-a adus la Bucureşti un cancer la vezica urinară pe care şi-l tratează la Oncologie, la Fundeni. Doamne ! Frageda mea copilărie a-nsemnat lipsa de-ntrebări asupra vieţii, o vreme în care parcă am plutit între cer şi pămînt. În timp ce-atîtea chipuri şi-atîtea voci ale trecutului se voalează tot mai mult, cîteva-ntîmplări de-atunci mi-au rămas vii în memorie ca şi cînd s-ar fi petrecut ieri. Parcă şi acum simt pe pulpe usturimile de la bătaia cu urzici pe care mi-au administrat-o-n glumă

tovarăşii mei de joacă; aşa cum îi atîrnaseră o tinichea de coadă lui Paul, un motan din vecini.

Mi-aduc aminte cum am dat năvală-n bucătărie la mama, care gătea, şi cum printre sughiţuri şi printre suspine, cu lacrimile şiroaie, negăsind puterea să scot o vorbă, i-am făcut semn cu mîna spre picioarele mele roşii ca focul. «Te-ai opărit ?», m-a-ntrebat mama alarmată. «Nu. Urzici», am reuşit eu să-ngaim. «Dar unde dracu' te-ai urzicat aşa ? Pe unde-ai umblat ?». «Copiii», am oftat eu. Mama a-nţeles. Mi-a-nvelit pulpele în cîrpe-nmuiate-n apă rece. «Mamă, du-te la tanti Anicuţa şi la tanti Cîmpeanu şi spune-le ce mi-au făcut copiii. În viaţa mea nu mă mai joc cu ei !». «Pînă mîine !», a zis mama şi-a adăugat: «Eu în cearta şi-n joaca voastră nu m-amestec şi nici nu mă duc să-i pîrăsc părinţilor. Voi, copiii, azi vă certaţi, mîine vă-mpăcaţi». Două zile n-am ieşit din casă. Eram în vacanţa-mare. În prima zi, în pat, mi-am oblojit urzicăturile; într-a doua, am socotit că se cuvine să stau în curte făcînd pe surda şi pe muta faţă de copii, ca să le-arăt supărarea — deşi abia mă ţineam să nu ies pe trotuar. Cînd cugetam eu mai adînc la demnitatea mea, copiii s-au adunat în faţa porţii noastre şi deşi mă vedeau cum stăteam sub tei, au început să strige: «Tanti Genuţa, spuneţi-i Sabinei să vină să ne jucăm şi să ştie că ne pare rău c-am urzicat-o. Zău !». Eu n-am aşteptat să spună «tanti Genuţa» — mama — vreo vorbă şi-am şi zbughit-o pe poartă. Mi-aduseseră toţi cîte ceva pentru-mpăcare: băieţii — fiecare cîte

o biluță de sticlă colorată din cele folosite cînd jucam *groapa* — fetele — cîte o smochină uscată, mare, dulce, de-i trosneau semințele poc-poc între măsele, cumpărată fie de la domnul Cosma, fie de la domnişoara Trana, cei doi băcani de pe Unirii, la cîțiva paşi de noi. Smochinele şi roşcovele stăteau înşirate pe sfoară subțire şi ți se dădeau de cîți bani voiai. Ca să le intri-n prăvălie, şi la domnul Cosma şi la domnişoara Trana, urcai patru trepte. La domnul Cosma, de ciment cu bară laterală de metal, pe-o parte şi pe alta, la domnişoara Trana, trepte de lemn, cu bare tot de lemn, care se clătinau cum puneai mîna pe ele. Se clătinau, treptele scîrțîiau, ceea ce nu-i descuraja pe clienții fideli ai băcănesei. Domnul Cosma era înalt, bine legat, brun şi posomorît; nevastă-sa, măruntică şi-ndesată, cu vorbă domoală, cu un zîmbet blînd, mai ales față de noi, copiii, pe care ne ştia, pe fiecare cum ne cheamă. La Cosma, pe raft, se afla o căsuță de carton, ca de păpuşi, căsuță pe care, copil fiind, aveai şansa de-a o primi ca premiu, cumpărînd din prăvălie de-o anumită sumă. Ceea ce nu i se-ntîmplase nici unui copil, de vreme ce căsuța nu se clintise din loc, de ani de zile. Domnul Cosma, vara era-mbrăcat cu pantaloni şi-n cămaşă albă, scrobită. Iarna, peste cămaşă îşi punea un pulover şi-o bundiță de oaie. În prăvălie nu se făcea focul. Nevastă-sa, vara purta rochie de stambă, iarna, de barhet şi bundiță ca şi bărbatu-său. Domnişoara Trana era invariabil îmbrăcată într-un capot alb, de mătase,

cu un dragon imprimat pe partea din față, iar pe spate cu o floare uriașă roșie. Întrebînd-o, cu timiditate, ce era balaurul ăla de pe capot, mi-a spus cu vocea ei groasă și posacă: «Un dragon și vine din Japonia». Am întrebat-o pe mama ce era Japonia de care eu, in clasa-ntîi primară, n-auzisem. Cu ocazia aia am aflat că domnișoara Trana avea un frate marinar. Dacă-l trădam pe domnul Cosma, cumpărînd zahăr candel de la domnișoara Trana, era numai de dragul dragonului ai cărui colți din gura larg căscată și-ai cărui țepi de pe spinare-i priveam fascinată. «Mamă, pe-acolo prin Japonia, dragonii ăștia, stau prin păduri ca șerpii noștri ?». «Dragonul, la chinezi, la japonezi, e animal de basm cum e balaurul la noi», m-a lămurit mama, dar n-am crezut-o, în schimb, mi-a crescut curiozitatea despre China și despre Japonia, încît toată viața mi-am dorit să văd aceste țări, dar ca atîtea alte vise nici ăsta nu mi s-a-mplinit. Iar acuma cînd se-apropie lăsarea definitivă a cortinei, ce să mai sper decît o moarte ușoară: «dă-mi-o, Doamne, pe puterile mele».

Dragonul de pe capot era depășit de purtătoarea lui. Cred că domnișoara Trana a fost cel mai posac, cel mai antipatic și printre cei mai urîți oameni pe care i-am cunoscut. Mare, pătrățoasă, cu niște țîțe ca doi dovleci de măcar două kile unul, cu niște încheieturi la mîini cît glezna de bou — picioarele, acoperite de tejghea, nu i le-am văzut niciodată, cu degetele ca niște caltaboși, cu un cap negricios, mare și rotund cît un poponeț

de copil gras, cu o gură cu buzele trase înuntru, cu-o privire neagră şi duşmănoasă, cu un fel de-a se purta de parcă i-ai fi omorît şi mamă şi tată, era de mirare că-i călca cineva-n prăvălie. Mai tîrziu, la vîrsta judecăţii, am ajuns să cred că şi urîţenia şi antipatia emană un fel de fascinaţie. Cunosc oameni urîţi dar atît de atrăgători, cu atîta lumină în suflet care le străbate în privire, încît în cinci minute li se şterge urîţenia, parcă i-ar învălui o aură. Trana noastră era la distanţă uriaşă de ei. Oricum, de-atît amar de ani şi n-am uitat-o, cu toate că n-a jucat nici un rol în viaţa mea.

Ce amintiri îi rămîn omului ? !

De la o vreme ne dispăreau puii de găină. Singurul loc pe unde puteau ieşi din îngrăditura lor era dîmbul care ne despărţea de familia Vălimărescu, vecinii din dreapta. Mama i-a acuzat cu glas tare că i-au mîncat puii. Acuzaţie la care, de peste dîmb, doamna Vălimărescu i-a strigat mamei: «Ţoapă mojică şi proastă». Cearta asta mahalagească, pornită de mama, o simt şi-acum ca pe-o pată de păcură în suflet. Pentru prima oară o priveam pe mama ca pe-un om străin, şi-o priveam dezaprobator. Apăruse în mine simţul critic, agravat şi mărit cînd am aflat că mama purta pijamalele răposatei neveste a soţului ei de-al doilea. Habar n-aveam că nu erau ale mamei, pînă ce ea nu mi-a spus, liberă şi nesilită că, în timp ce eu eram la şcoală, trecuse pe neaşteptate, pe la noi, Anişoara, soră cu prima soţie a lui «tăticu». O podidiseră lacrimile cînd o văzuse pe

mama purtînd o pijama a răposatei. Pe vremea aceea, femeile din categoria noastră purtau, peste cămaşa de noapte, haina pijamalei; completă, adică şi cu pantaloni, purtau numai bărbaţii emancipaţi, adică cei care nu dormeau în cămaşă de noapte, lungă pînă-n pămînt. Faptul că mama purta un lucru al unei persoane care murise — şi încă al cui ! — mi se părea, puţin spus, nepotrivit şi mai ales în faţa cuiva căruia-i trezea amintiri dureroase. Grav că purta hainele alea, fără strîngere de inimă, şi mai grav că-mi povestea mie-ntîmplarea cu sora răposatei, în loc să tacă mîlc. În sinea ei, cred că se socotea vinovată şi simţea nevoia unei spovedanii, alegîndu-mă duhovnic pe mine, contînd oare pe uşurarea sufletului în faţa unuia fără niciun discernămînt ? Mama era un amestec de generozitate cu zgîrcenie, de arţag cu duioşie, de discreţie în privinţa altora şi de indiscreţie în ceea ce-o privea. Nu umbla cu vorba, şi n-ar fi dezvăluit nimănui un secret care i se-ncredinţase, în schimb, ceea ce-o privea, i se părea că putea fi spus în tîrg şi la moară. Să-i povesteşti unui partener experienţele tale erotice cu-o altă persoană mi se pare dezgustător. Auzind-o, fără să vreau, cum îi dădea unele amănunte soţului ei de-al doilea privind viaţa ei intimă cu tatăl meu, mama mi-a otrăvit sufletul. O vreme o socoteam ca pe ceva impur.

Mulţi dintre părinţi, mai ales mamele, iubindu-şi fără condiţii copiii, şi-nchipuie că şi reciproca e valabilă. Fibrele care leagă sufletele între ele sînt

mai subţiri decît pînza de păianjen. Un părinte nu-şi închipuie ce juriu sever reprezintă copiii lui. Legătura dintre părinţi şi copii nu este liber consimţită. Nici părinţii nu-şi aleg copiii, nici copiii — părinţii. Relaţia dintre ei este un joc al hazardului. Cred că nicio legătură nu este mai greu de păstrat paşnic decît cea de familie. În niciuna poate nu este mai multă nevoie să taci, să-nghiţi şi să simulezi, decît în familie. Poate că optica mea de copil cu tată vitreg e viciată. Şi totuşi... Cu mine, mama a fost totdeauna o mamă bună, dar dacă mi-ar fi stat în putere să-mi aleg eu mama — deşi nu cunoşteam nicio femeie pe care s-o fi dorit în locul ei — pe ea n-aş fi ales-o. Mă-ntreb, şi nu de ieri-de-alaltăieri, cîtă libertate există într-o viaţă ? Libertatea, pentru mai toată lumea, se referă la cea politică, mai ales după ce-ai trăit în regimul comunist, în care libertatea ajunsese să-nsemne opusul puşcăriei. Cîtă lume simte viaţa ca pe-un regim penitenciar ? Cîtă lume face doar ce-ar avea chef ? Oricui îşi cîştigă pîinea i se potriveşte vorba «vrei-nu vrei, bea, Grigore, aghiasmă !». Cîtă pasiune ar pune un om în profesia lui, nu i-ar veni chiar niciodată să-şi ia lumea-n cap ? N-ar avea niciodată dubii asupra lui însuşi, nu i s-ar părea totul inutil ? Sufletul e-un alt penitenciar. Aici te afli chiar la regim de izolare. În regim penitenciar obişnuit, prin izolare prelungită rişti să uiţi să mai vorbeşti. În propriul regim penitenciar sufletesc, durînd cît judecata, prin

urmare un regim perpetuu, rişti să-ţi devii propria picătură chinezească, propriul opresor.

Or fi oameni care nu se pun niciodată sub lupă, care s-or crede fără de prihană ? Mama oricum, nu s-a numărat printre ei. În agonie spunea vorbe înţelese doar de mine. «Doamne, de ce i-am purtat pijamalele ?!» şi «Doamne, de ce l-am dus doar cu patru cai, că aveam bani de şase !». Pe cînd murise soţul ei de-al doilea, ca şi trenurile, dricurile aveau trei clase: a-ntîi — cu şase cai, a doua — cu patru, a treia — cu doi. Săracii erau duşi la groapa comună cu un fel de cutie trasă de-un singur cal.

Trăind printre oameni, faptele nu-ţi pot trece necomentate. Mai ales, într-o lume restrînsă la şapte-opt case, toţi locatarii lor cunoscîndu-se între ei, cum era la noi pe Jitianu. Celui de-al doilea soţ al mamei, contabil la Prefectură, şi moştenitor a două case de la un frate mai mare, după judecata cartierului, i s-ar fi cuvenit dricul cu şase cai. Mama motivase că i s-ar fi părut un fel de sfidare, ca la condiţia noastră socială, să-şi ducă bărbatul la locul de veci cu prea mare pompă. Sigur că nimeni nu luase de bună explicaţia cu «sfidarea»; eu cea dintîi. Fastul, solemnitatea unei înmormîntări — moment de adio — reprezintă manifestări sociale, importante pentru cei vii. Nimeni nu este răspunzător de numele pe care-l poartă, nici de botezul şi nici de-nmormîntarea sa. Mulţi îşi exprimă dorinţele în legătură cu ultima zi a trecerii lor prin lume. Cei rămaşi pe pămînt le

pot respecta sau nu. La ţară, omul îşi are de la tinereţe pregătită lada cu lucrurile de plecat dincolo, şi nu şovăie să abordeze nimic legat de-acel moment. Orăşeanul parcă se teme că-şi aduce moartea dacă-şi manifestă vreo dorinţă legată «de-atunci cînd o fi să fie». Cu cît este mai sus plasat în ierarhie, cu-atît evită subiectul. Şi finalul celor sus-puşi ţine de cît simţ al ceremonialului au cei rămaşi şi de cîtă importanţă li se mai dă răposaţilor în acel moment. Despărţirea definitivă de oficialităţi e un spectacol în care fiecare participant caută să se pună cît mai în valoare. La oamenii obişnuiţi, uneori asişti la o durere sfîşietoare, de cele mai multe ori — la o indiferenţă drapată-n sobrietate, alte ori — la simularea unei dureri destinată publicului spectator. Mamei îi fuseseră mai dragi banii decît ultimul omagiu adus unui om de care-o legase doar interesul. Oricum, cei patru cai la dricul tatălui meu vitreg, în loc de şase, au rămas întipăriţi în mintea mea cu valtrapurile lor negre. Aşa cum nu-i pot uita pe sora tatei, Adelina, şi ghemotocul înfăşat în alb, aşezat lîngă ea în sicriu, copilul la naşterea căruia murise. Mătuşa Adelina era învăţătoare în satul ei de baştină, măritată cu un preot dintr-un sat vecin. Avea douăzeci şi şase de ani şi era de-o frumuseţe rară. Piele albă ca laptele nefiert, ochi negri, cu-o privire blîndă şi mătăsoasă, cum rar am mai văzut, cu un păr negru albăstrui, des şi ondulat natural, în valuri mari. Înaltă,

subțire, dreaptă ca un trandafir. Ultimele două luni de sarcină le petrecuse-n spital.

Pe bietul ei trup mort am văzut prima dată păduchi, mulți, încolonați, părăsind sicriul şi lăsîndu-se pe fața de pînză albă a mesei servind de catafalc, apoi dîndu-şi drumul jos, în căutare de gazde vii. Păduchii ăştia mi s-au părut o nedreptate mai mare chiar decît moartea mătuşii Adelina, care-mi fusese ruda cea mai dragă.

O vecină de-a răposatei îi şoptea alteia: «Ale dracu' lighioane n-au plecat de pe ea nici la scăldat. Săraca Adelina, ar muri a doua oară cînd s-ar vedea plină de lighioane, tocmai ea, de-i sclipea casa de curățenie. Ce i-o fi trebuit ei spital ? Of, Doamne, cum îşi bate joc soarta de om !». Şi pe urmă vecina punea o mînă pe sicriu şi jelea cu glas scăzut: «Te duseşi, Adelino, maică, tu şi copilaşul tău, dupe fratele-tău, Grigore, şi dupe mă-ta, săraca, te duseşi maică». Fratele «Grigore» era taică-meu, care murise pe cînd eu aveam doi ani.

Tata fusese medic veterinar, salariat la Stat, răspunzînd de-o plasă din județul Dolj. Pentru deplasările lui prin comune, de la Craiova i se dăduse, ca mijloc de transport, o şaretă; iar ca «animal de tracțiune» — aşa scria în hîrtia semnată de tata cînd fusese «înzestrat» de mai-marii județului — o iapă care şchiopăta uşor de piciorul drept din spate şi care mergea numai la pas, oricît ai fi-ndemat-o şi oricît i-ai fi şfichiuit din bici. Cînd îl chema careva din sat, tata se ducea pe jos, fiindcă ajungea mai repede decît cu şareta şi cu

Nuşa — Nuşa se chema «animalul de tracţiune». Înceată, cu toate că tînără, blîndă şi ascultătoare. O dată dac-o strigai, din mijlocul islazului venea la tine, ţi se-aşeza-n faţă şi te privea aşteptînd s-audă care-ţi era voia. «Nuşa, acasă». Şi Nuşa scutura o dată din cap — a cugetare, a aprobare ? — mai stătea o clipă locului şi-apoi o pornea cu mersul ei domol şi legănat, unde-i porunciseşi, întorcîndu-se din cînd în cînd pe loc, spre a se-ncredinţa că-i mergi în urmă şi că n-a fost păcăleală. Fiindcă la-nceput, cînd o adusese tata-n sat, văzînd-o cum ascultă de poruncă, nişte copii îi strigaseră «acasă, Nuşa», iar ea le dăduse ascultare. Mirîndu-se s-o vadă-n uşa grajdului, fără s-o fi chemat careva de-ai casei, bunicul, tatăl tatălui meu, o dusese inapoi la islaz şi cu vorbă domoală — dîndu-şi seama de şotia copiilor — îi convinsese, credea el, să nu-şi mai rîdă de-un animal. Copiii nu se potoliseră, numai că Nuşa nu mai asculta de porunca lor, ci doar de tata, de bunicul, de mama. Cînd trimitea pe altcineva să ne-o aducă acasă, acela îi trecea o frînghie de gît, o scărpina între urechi şi mergea-n rînd cu ea. «Şi să mai spună careva că dobitocul n-are minte», aprecia bunicul «discernămîntul» Nuşei.

Tata a murit la treizeci şi trei de ani. Plecase cu şareta într-un sat vecin. Peste cîteva ore, în faţa porţii mari, mama a văzut şareta şi s-a mirat că tata se-ntorsese mult mai devreme decît îi spusese ei la plecare. «Griguţă, ce s-a-ntîmplat ?», a-ntrebat mama în timp ce deschidea poarta. «Gri-

guță !». Nuşa stătea cu capu-n pămînt şi nu bătea cu copita-n poartă ca de obicei, ca să-şi anunțe sosirea. Cu mîinile-ncleştate pe frîu, lăsat pe spate, cu ochii-nchişi, tata era mort. Mama a scos un asemenea urlet încît mie, care mă aflam lîngă ea, de groază mi s-a strîmbat gura. Două zile, mi s-a spus, n-am vorbit, n-am băut, n-am mîncat. Mi s-a-ndreptat gura şi mi-am recăpătat graiul cînd — la-ndemnul medicului care constatase decesul tatei — bunicul m-a dus în biserică, m-a ridicat în brațe ca să-l văd pe tata în sicriu, în timp ce el îmi şoptea: «Vezi, tata doarme». «Doarme ?», am întrebat eu. «Sigur. E obosit». «Şi Nuşa ?». «Nuşa e pe islaz, la păscut».

Fire colerică şi imprevizibilă, pînă s-asculte o explicație a mea, cînd ceva nu era-n ordine, mama-mi cîrpea iute două perechi de palme. Eu le-nghițeam, gîndindu-mă de fiecare dată ce o fi fost în bietul ei suflet cînd şi-a văzut bărbatul mort, după ce plecase de-acasă bun, zdravăn, sănătos. Medicul legist n-a descoperit la tata niciun semn de agresiune. Murise de inimă. În drum spre casă, cineva-i furase ceasul de argint, ceas de buzunar, cu lanț cu tot. După ani şi ani s-a descoperit hoțul; jandarmul din sat i-a predat mamei ceasul, însă fără lanț. Toată lumea s-a-ntrebat cum de Nuşa, nemînată de nimeni, a ştiut să-l aducă pe tata acasă. Mama, pe lîngă spiritul ei gospodăresc şi de-o ordine desăvîrşită, avea marea calitate — mare cel puțin în ochii mei — de-a iubi animalele. A cumpărat un cal şi l-a

predat la Prefectură, împreună cu şareta; l-a cumpărat ca s-o poată păstra pe Nuşa de care aminitirea tatei era de nedespărţit. Cînd ne-am mutat la Craiova, mama l-a rugat pe părintele Mitică, văduvul Adelinei, întretimp recăsătorit şi cu doi copii, l-a rugat s-o ţină pe Nuşa, mama obligîndu-se să-i cumpere nutreţ pentru iarnă. «Fii pe pace, cumnată, că unde-or mînca vitele mele o mînca şi Nuşa». Părintele Mitică se uitase cu înţelegere la mama care, cu ochii plini de lacrimi, o săruta pe Nuşa şi-şi lipea obrazul de grumazul ei. Cînd nu m-a văzut nimeni, pe-ntuneric, m-am strecurat în şopron, m-am atîrnat de gîtul Nuşei, am plîns pînă am căzut istovită şi-am adormit peste nutreţul din care ea mesteca domol. Despărţirea de toate animalele care mi-au însoţit viaţa a-nsemnat o durere pe care-o simt adesea ca un sfredel în inimă, dar de ele m-a despărţit moartea, care intră în ordinea firească a vieţii. Despărţirea de Nuşa, care nu intra în această ordine, pe lîngă o durere copleşitoare mi se părea o nedreptate cum mi se păruseră pă-duchii de pe trupul nemişcat al mătuşii Adelina. Simţeam că-n viaţă ceva era strîmb.

*
* *

Cînd am aflat că mama se recăsătoreşte — îi făcuse un vecin vorbele cu un domn de la Craiova — am întebat-o: «Mamă, de ce plecăm noi de la ca-

sa noastră în străini ? Ce ne lipseşte ?». «Vreau să-ţi fie ţie mai bine, de-asta». La vîrsta mea nu mi se părea nefiresc s-o văd pe mama, fată de oraş, cu liceul, săpînd toată ziua-n grădină. Mi se părea că dac-aveai ce mînca; şi iarna — haine groase, vara — subţiri, de ce te-ai fi plîns ? Eu nu ştiam cum drămuia mama pensia de pe urma tatei, ca s-avem atît cît aveam. Cît trăise bunicul, tatăl tatei, cu pensia lui de fost diriginte de poştă ne cîrpisem mai bine. O dată cu moartea bunicului se subţiase punga. Pămîntul, patru pogoane, şi casa erau averea bunicii de la primul ei soţ şi nu ale bunicului. Eu n-aveam nimic de moştenit, fiindcă totul revenea unui fecior al bunicii, din prima ei căsătorie, pe care bunicul Gherasim, îl crescuse de la doi ani şi nu făcuse nicio deosebire între el şi copiii lui, Grigore şi Adelina. Pe-acest frate vitreg al tatei l-am văzut de două ori în viaţă: o dată — la moartea Adelinei, a doua oară — la moartea bunicului. Se pare că venise şi la înmormîntarea tatei, dar eu n-aveam cum să ţin minte. Era chimist, avea un grad universitar, locuia la Bucureşti. Era-nsurat cu-o doctoriţă şi avea doi copii. Avusese, cică, o bursă la Paris. La moartea bunicului, îi dăduse mamei de-nţeles că trebuia să ne luăm tălpăşiţa, fiindcă el avea de gînd să vîndă şi casa şi pămîntul, averea tatălui său adevărat. În drum nu rămîneam nici noi, fiindcă bunica Frusina, cea dinspre mamă, băcăneasă în marginea Craiovei, ne primea cu braţele deschise.

Cît am stat împreună cu bunicul Gherasim, n-am avut tovarăşi de joacă. Locuiam la o margine a satului, casa noastră fiind cam la trei-patru sute de metri depărtare de şosea. Vecinii cei mai apropiaţi — apropiaţi vorba vine — aveau copii mari, însuraţi, iar mama, care se ţinea de cucoană, şi străină de sat, nu era să-mi caute mie prieteni.

Înainte de-a se-mplini anul de la moartea bunicului Gherasim, mama s-a recăsătorit şi de la ţară ne-am mutat direct la domnul Tudorel Teodoru, al doilea soţ al mamei. Deşi plecarea din sat, cu toate că trăisem atît de izolată, mi-a amărît sufletul, eram hotărîtă să-i arăt cît mai multă afecţiune soţului mamei şi să-i spun «tată». Aşa i-am spus, dar afecţiunea n-am avut parte s-o investesc într-un om căruia urcîndu-i-mă pe genunchi şi-ncercînd să-i mîngîi printre nasturii cămăşii burtica proeminentă — învăţată cu pisicile de la ţară, care, mîngîiate se puneau imediat pe tors — mi-a spus «mie nu-mi plac copiii» şi a făcut un gest de respingere. Patru ani cît a trăit căsătorit cu mama, nu cred că am schimbat cu tatăl meu vitreg mai mult de, să zic, o mie de cuvinte. De-altminteri nici pe mama n-o ostenea cu vorba. Avea grijă să ne spună la masă că el şi răposata lui nevastă mîncau pîine mai puţină decît noi. Am îndrăznit şi eu să zic: «păi, acuma sîntem trei». La această constatare a mea, «tata», nu m-a-nvrednicit cu-o privire măcar, în timp ce mama se uita la mine mustrător, adică «ce, nu-l ştii cum e ? De

ce-l mai zgîndări şi tu ?». Deodată, domnul Teodoru, fără niciun motiv, intra într-o muţenie totală. Anişoara, cumnată-sa după prima nevastă, îi spusese mamei că Tudorel nu vorbise doi ani cu biata răposată.

Norocul meu şi-al mamei că, fiind contabil la Prefectură, domnul Tudorel Teodoru pleca dimineaţa, venea la prînz, mînca, dormea un ceas, pleca din nou la slujbă şi se-ntorcea după-amiază, pe la cinci. Sătulă să-l vadă cum ne număra fiecare dumicat, mama s-a hotărît să cîştige şi ea un ban şi s-a angajat la arhivă la Primărie.

Eu plîngeam şi ţipam în fiecare seară de mă auzea toată mahalaua, fiindcă mama, în loc să m-adoarmă pe mine, cum eram învăţată, juca table sau tabinet cu «tăticu», pentru a mai îndulci atmosfera în care tot timpul te-aşteptai la ploaie cu grindină. Judecînd cu mintea de om matur, în locul lui Tudorel Teodoru, aş fi luat-o de moţ pe fiica urlătoare a nevesti-mii şi-aş fi aruncat-o pe ferastră de la etaj sau, în cel mai blînd caz, i-aş fi tras o mamă de bătaie de s-o ţină minte o viaţă. Aşa că nu eram nici eu de pus în uşile altarului. O sămînţă de ceartă moştenisem şi eu de la mama, căreia-i sărea ţandăra ca fulgerul. N-am să uit cum m-am certat cu-o cucoană pe-un loc în biserica Ungureni, la denie-n Joia-mare. Mă duceam la biserică, fiindcă aşa ne-ndemna părintele Viorel Popescu, profesorul nostru de religie, personaj distins, cu doctorat la Strasbourg, cu-o preo-

teasă pe care era limpede că o luase pentru avere, altminteri ai fi zis că-i era bucătăreasă.

Mergeam în fiecare duminică la biserică, învăţasem slujbele pe dinafară, credeam că Dumnezeu făcuse lumea-n şase zile, iar într-a şaptea Se odihnise. Un lucru nu-l înţelegeam: cum îl făcuse pe om după chipul şi asemănarea Sa, şi cum de oamenii nu mai semănau deloc unii cu alţii în zilele noastre. Pentru mine, mersul la biserică era o obligaţie ca şi mersul la şcoală. De Crăciun şi de Paşte ne ducea părintele Popescu, toată clasa, la spovedanie şi la-mpărtăşanie. Mama nu era deloc bisericoasă. Aveam şi noi icoană în casă ca tot creştinul. Una micuţă, de argint, cît o cartă poştală, cu chipul Maicii Domnului, din zestrea mamei; una cusută-n goblen de răposata Gherghina Teodoru, înfăţişînd-o tot pe Maica Domnului, dar în picioare, într-o ramă frumoasă, ca de tablou obişnuit. Nici la ţară, nici la Craiova, în casa noastră nu se afla candelă. N-am auzit-o pe mama că s-ar fi dus vreodată la biserică sau că s-ar fi spovedit sau că s-ar fi împărtăşit. Religie învăţase şi ea că, doar făcuse liceul; iar «tăticu» era şi el absolvent de liceu comercial. De Crăciun se tăia porc la noi acasă, de Paşte se mînca miel, se roşeau ouă, se făcea cozonac. Dar despre Dumnezeu, despre Isus, despre religie n-am auzit niciodată vreo discuţie nicăieri, la nimeni. În afară de bunica Frusina, care-mi spunea mereu: «maică, să nu faci fapte rele că te vede Dumnezeu

şi Maica Domnului». Ea în fiecare sîmbătă, şi nu numai, ieşea la poartă şi dădea de pomană ceva de-ale gurii cîte unui om nevoiaş. Iar de Sîmbăta Morţilor, de Moşi cum se mai spune, făcea totdeauna colivă, şi o slujea la biserică, însoţită de pomelnicul cu toţi cei duşi din neam. Cînd am ajuns femeie matură, în timpul comunismului, m-am întrebat cîţi dintre noi, creştinii ortodocşi, or fi citit Vechiul şi Noul Testament, Biblia, cartea de căpătîi a iudeo-creştinismului. Catolicii mergeau la catehism toată copilăria, protestanţii, ca şi sectanţii, ştiau Biblia pe dinafară. Adevărata mea curiozitate faţă de credinţa-n Dumnezeu şi faţă de textele sacre mi le-a stîrnit comunismul. Am rămas la ceea ce crezusem de totdeauna, de la vîrsta judecăţii: Dumnezeu e unic, manifestările credinţei în El sînt diferite; fiecare cu mitologia ei. Din viaţa mea de copil bisericos, cea mai frumoasă amintire a rămas legată de ziua cînd puneam chita mea de zambile viorii pe masa pe care se afla crucea cu Isus răstignit, masă pe sub care apoi treceam. Mi se părea că simt înfigîndu-mi-se-n suflet cuiele răstignirii Lui şi-n acelaşi timp gîndul unei mari datorii împlinite. Un moment de milă cumplită faţă de Isus şi de-mpăcare cu toată lumea. Chiar şi la «tăticu» mă gîndeam cu blîndeţe.

La ţară, în casa bunicului, ocupam partea compusă dintr-un antreu mare, din care porneau două camere, una la dreapta, alta la stînga, în faţă bucătăria, din bucătărie, la dreapta cămara,

pardosită cu cărămidă, iar la stînga, o-ncăpere spre care coborai trei trepte, vatra cu horn, numit în Oltenia coş, cu lanţ de atîrnat ceaunul de mămăliga, cu pirostrii, cu ţest, cu fier de trecut prin el şi cu dulapuri de colţ, zise colţare, în partea opusă vetrei propriu-zise. Am să mor şi n-am să mai mănînc niciodată pîine ca pîinea coaptă-n ţest, pe foi de lipan, stropită vara cu seminţe şi cu niţică zeamă de roşii, raţă pe varză tot în ţest şi pui la frigare, fript deasupra jarului, învîrtit şi uns mereu cu pana de gîscă, înmuiată-n untură, iar cînd ajungea rumen ca un cozonac, tăvălit prin mujdei şi-nsoţit cu mămăligă de te frigea la lingurică.

În camera din stînga aveam un pat metalic, asemenea celor de spital, o masă şi două scaune. În antreu — un lavoar, adică un suport înalt de metal, cu gaură la mijloc, pe măsura unui lighean alb, smălţuit, cană mare smălţuită şi ea — un suport pentru săpun, altul pentru periile şi pentru pasta de dinţi. Baie ne făceam în albie de lemn.

În cealaltă cameră era un pat dublu cu tăblii drepte, garderob cu oglindă, biroul tatei, un scaun la birou şi altul în dreapta patului. «Tablouri» — mama şi tata, miri, într-o poză mare albăstrie, de parcă era făcută la lumina lunii, şi un portret-fotografie al tatei în anul cînd a murit şi două picturi, «opera» mamei — cum era moda-n licee pe vremea ei — unul, înfăţişînd o căprioară la izvor, celălalt, o copilă, păstoriţă a trei miei. Şi animalele şi fetiţa păreau împăiate. Patul

din dormitor era acoperit cu-o velință pe care o țesuse bunica Frusina, în romburi pastelate.

Cînd ne-am mutat la domnul Tudorel Teodoru, venind noi de la lampă cu gaz la lumină electrică, mi s-a părut că ajunsesem cineva. Şi dormitorul noului nostru domiciliu m-a impresionat: două paturi lipite, acoperite cu o cuvertură de olandă, cu broderie englezească — mai mult spărtură decît pînză — cu feston greu pe margini, cu un medalion la mijloc, de rețea, cu doi păuni brodați la fir — aşa ceva nu mai văzusem — cuvertură aşternută peste o altă cuvertură, de atlaz azuriu, iar la capetele paturilor, o pernă de pluş vişinie, triunghiulară, de lungimea celor două spătare alăturate. Fiecare pat îşi avea noptiera înaltă, cu trei sertare. Oglindă în trei canaturi, două rabatabile, stînd pe-o marmoră de culoarea cireşei dată-n pîrg, sprijinită la rîndul ei pe trei sertare, de-o parte şi de alta, cu loc la mijloc pentru un taburet. Dulapurile, unul — şifonier, celălalt — de haine, jos cu sertar de pantofi, cu un oval mic de oglindă în partea de sus a fiecărei uşi. Mobilă de stejar, gălbuie, solidă, ca pentru a sluji neam de neam. Pe lîngă ea, dormitorul părinților mei părea să se sfărîme dintr-un brînci. În holul lipsit de lumină, era o masă masivă dintr-un lemn maro, acoperită cu-o etamină cusută cu modéle geometrice, şase scaune tapițate, la un perete — un divan deasupra căruia străjuiau, în medalioane, înrămate auriu, portretele domnului Teodoru şi al răposatei lui soții, îmbrăcați, pieptănați, ca înaintea primului război mondial. În cămăruța

destinată mie — să fi avut zece metri pătraţi — se afla un divan acoperit cu-o cuvertură din stofă de mobilă, o măsuţă cu picior, un scaun, iar lustra — căreia pe-atunci îi zicea lampă — se compunea dintr-un abajur de sticlă mată din care atîrnau şiruri de mărgele viu colorate, care se reflectau într-un bec. În camera cu-o baie mare de fier emailat şi cu cazan de aramă aveam şi chiuvetă de porţelan. Privata era însă în curte, strada neavînd canalizare. Cine dorea closet în casă trebuia să-şi construiască hazna pe care s-o evacueze periodic.

Odată cu oraşul, descopeream cinematograful, teatrul, tovărăşia copiilor, căreia, cît stătusem la ţară, nu-i simţisem lipsa, necunoscînd-o, bucuria mea fiind animalele din gospodărie şi ziarul adus de bunicul.

Bunicul Voicu Gherasim era un om răbdător, blînd şi resemnat în faţa vieţii. Îi mulţumea Domnului c-o scutise pe Floarea, nevastă-sa, de durerea de-a-şi îngropa doi copii. Bunicul se ducea zilnic la cimitir, stătea pe-un trunchi de stejar tăiat, nu se mai ştia de cînd şi nici de cine, şi citea ziarul. Venea acasă şi ne spunea, firesc, de parcă s-ar fi-ntors de la rude sau de la vreun prieten: «Fusei pe la ei». Nici eu nici mama nu-l întrebam de unde venea. Apoi ne povestea ce scria în ziar şi cum eu mă arătam curioasă în privinţa semnelor negre de pe foi, încet-încet bunicul mi le explicase pe toate, aşa că pe la şase ani citeam uşor orice era tipărit. Bunicul îmi făcuse rost şi de-un abecedar din care învăţasem şi scrisul de

mînă. Scrisul caligrafic. N-aş putea spune dacă bunicul era deştept. Dar înţelept şi-ngăduitor, ca nimeni altul. O dată nu l-am auzit să vorbească pe cineva de rău. Iar viaţa o lua aşa cum i-o dăduse Dumnezeu. Părinţii îi muriseră, otrăviţi cu ciuperci, pe cînd el avea cinci ani. Îl crescuseră bunicii dinpre mamă. Făcuse patru clase de liceu, apoi o şcoală de telegrafie în timpul stagiului militar, de şapte ani pe vremea lui. Aşa ajunsese diriginte de poştă. Umbla îmbrăcat ca la oraş. Venind la Brăteasa, dintr-un sat de peste Jii, şi purtînd haine nemţeşti — adică haine orăşeneşti — toată lumea-i spunea «domnu' Gherasim» sau «domnu' diriginte». La vreo trei luni după moartea tatei, bunicul i-a spus mamei: «Genuţo, taică, ştiu cît te doare moartea lu' Grigore-al nostru, că doar v-aţi luat de drag. Dar viaţa merge-nainte şi de pe urma mea nu vă rămîne chiar nimic, ţie şi fetei. Dacă s-o afla vreun creştin al lu' Dumnezeu să te vrea de nevastă, ia-l, fată». Mama a-nceput să plîngă. «Plîngi, fata mea, că plînsul scoate răul din trupul omului». Avea dreptate. Lacrimile dau afară din om preaplinul de amărăciune.

Cum vin amintirile ! Fără cronologie. Viteza gîndului o avea vreun echivalent fizic ? Iar declanşarea lui cum s-o produce ? Ştiu că mie, peste-o năvală de-amintiri, îmi vine deodată, ca un trăsnet din senin, un gînd, mereu acelaşi: cum s-o despărţi sufletul de trup ?

Cînd eram în clasa a patra primară, familiile Firulescu, Ionescu şi Cîmpeanu au plecat din

Craiova. Despărţirea de tovarăşii mei de joacă, parte a vieţii mele, a fost la fel de dureroasă, de amară, ca şi despărţirea de blînda şi iubita Nuşa, apoi de gospodăria bunicului, fiecare vietate de-acolo avînd un loc în sufletul meu. O dată cu plecarea celor cinci copii, nelipsiţi din peisajul de zi cu zi, se ducea partea aceea a copilăriei, cînd nu te uiţi după firul de păr din mîncare, partea naivităţii generoase. Puica Ionescu a mai venit în Craiova peste doi ani de la despărţirea noastră. Parcă era o altă fiinţă. Mi s-a părut vulgară, vorbind prea tare, mult şi fără niciun rost, dîndu-şi aere, ca şi cînd faptul de-a locui în Bucureşti ar fi echivalat cu un titlu de nobleţe. Pe-atunci şi începusem să categorisesc oamenii. Pe ea am repartizat-o rapid în rîndul celor care vorbesc fără să spună nimic-nimicuţa. Curg vorbele din ei — iertat să-mi fie ! — ca la cufureală.

Pe cînd aveam, cred, şaptezeci de ani, la un stop, o cucoană elegantă mi se adresează: «Doamnă, sînteţi cumva Sabina Gherasim din Craiova ?». M-am uitat la ea, n-am ştiut de unde s-o iau, fiind sigură însă că o cunoscusem cîndva. «Eu sînt. Dar nu ştiu de unde să vă iau», şi o disecam din privire. «Din Jitianu 70. Sînt Tanţi Firulescu». «Doamne !». Arăta excepţional pentru o femeie care-avea pe puţin şaptezeci şi cinci de ani. Asta ne-a fost toată conversaţia. N-aveam ce fir să-nnodăm, fiindcă el nu existase niciodată între noi. În cei vreo două sute de metri de la stop pînă acasă am retrăit cei paisprezece ani

petrecuţi în Jitianu. Mi-a revenit o amintire căreia parcă şi azi îi simt mirosul — da, mirosul.

Casa în care locuiau familiile Firulescu şi Ionescu era proprietatea unui fost comisar de poliţie, pe nume Florea Vasilescu, tată a doi fii, învăţători pe undeva prin Ardeal, şi soţ al doamnei Ecaterina, căreia vecinii îi spuneau madam Vasilescu, iar chiriaşii, coana Titi. Mare şi lată, începînd cu capul, cu un bazin pe care puteai să-ntinzi masă de patru persoane, şi lăsat în vine, cu picioarele ca nişte bulumaci şi strîmbe că trecea printre ele porcul, cu jujeu cu tot, coana Titi era întruchiparea femeii uzate de muncă şi-n acelaşi timp a bunătăţii şi-a blîndeţii. În bucăţica ei de grădină, care se afla în continuarea curţii foarte strîmte a casei, familia Vasilescu sădea şi semăna tot felul de legume, iar spre gardul care-o despărţea de curtea lui «tăticu» se afla un strat de flori, un caprifoi şi doi lilieci, arbuşti ale căror crengi cu floarea bătută mov, treceau cam jumătate peste gardul nostru. Caprifoiul înflorit are un miros suav, care-ţi pătrunde-n fiecare fibră, pînă şi-n suflet. Eu şi coana Titi ne-ntîlneam la gard cînd era caprifoiu-n floare, amîndouă nemaisăturîndu-se să ne umplem de parfumul lui. «Săru' mîna, doamnă Vasilescu. Ce mai faceţi ?», o-ntrebam eu, stînd în picioare în curtea noastră în timp ce ea stătea pe-un scaun de cealaltă parte a gardului. «Ce să fac, maică ? Miros caprifoiu' ăsta, că altă bucurie-n viaţă n-am

avut. Copiii ca copiii: fac aripi, zboară din cuib. Ai copii, trăieşti pentru ei, da' ei îşi trăiesc viaţa lor. Eu n-am ştiut decît muncă şi iar muncă. Dumnealui, calcă-i pantalonii, scrobeşte-i şi calcă-i în fiecare zi cămăşile, că dumnealui de, comisar, om cu fonţie. Şi crezi c-am auzit şi eu freo vorbă bună de la careva ? Aş !... Uite-aşa să duce, maică, viaţa omului !». Cît de amărîtă şi de singură s-o fi simţit biata coană Titi, ca să-şi descarce sufletul faţă de-un copil ca mine. Ca să-i schimb gîndurile o rugam să-mi dea o ramură de caprifoi, ca să miroasă frumos şi la noi în casă. «Ia maică, ia cît vrei şi cînd înfloreşte liliacul ia tot aşa, da' să vii cu foarfeca de grădină ca să nu-i prăpădeşti crecile... Bine c-a lăsat Dumnezeu pe lume florile, că mai alină sufletul omului». N-am fost niciodată-n casă la coana Titi. Dar chiriaşele, madam Ionescu şi madam Firulescu, spuneau că era la ea farmacie de curăţenie şi de ordine. În curtea noastră din spate ţineam porcul şi găinile. Eu mă duceam acolo zilnic să-l scarpin pe Ghiţă, porcul nostru, şi să le dau boabe găinilor, obligaţie pe care mi-o luasem cu mare plăcere. Porcii noştri s-au numit cu toţii Ghiţă, ca într-o dinastie. Toţi sensibili la vorbă şi la scărpinat. Numai ce m-apropiam de oricare din dinastie şi-i spuneam «cică, cică», şi venea la pîrleazul îngrăditurii lui, se lăsa de şale şi grohăia *sotto voce*, aşteptînd deliciul scărpinatului. Găinile şi cocoşul mă amuzau cu lăcomia lor. Se repezeau la boabele de porumb de parcă n-ar fi mîncat de

cînd ieşiseră din ou. Şi fiecare se străduia să-nghită mai mult decît suratele ei. Cînd boabele se-mpuţinau, cocoşul îşi desfăcea aripile, în semn că nu mai împărţea cu haremul, ci mînca de unul singur. Ele, proastele, făceau roată-n jurul lui şi-l priveau respectuos cum înghiţea ultimele grăunţe. Apoi se risipeau care-ncotro, la scurmat după una, după alta. Găinile noastre erau toate pestriţe, cocoşul însă, de-un roşu sînge, cu aripile verzi, strălucitoare, cu creastă şi cu barbete mari, o podoabă în haremul cenuşiu.

Deşi caprifoiul era-n floare, coana Titi nu se mai arăta în grădină. Căzuse la pat. Îi chemase domnul Vasilescu şi-un doctor de pe Unirii. Diagnosticul: epuizare. Tratamentul: odihnă şi mîncare bună. Prea tîrziu. După o lună de zăcere, coana Titi intrase-n comă. Trăgea să moară, cum se spune-n popor. I-au aprins lumînările, cum tot în popor se spune, din primul moment cînd n-a mai ştiut de ea. Abia peste o săptămînă şi-a dat sufletul. Îmbălsămare exista şi pe vremea aceea, dar puţină lume auzise de ea, şi mai puţină încă o folosea, chiar la oraş. Nu era obligatorie pentru slujirea mortului în biserică. Urmînd tradiţia noastră creştină de-a-ngropa omul a treia zi după moarte, biata coană Titi a ajuns de-a doua zi să miroasă atît de-ngrozitor, fiind şi cald afară, încît chiriaşii deschideau uşile, dînd în curte, numai pentru a ieşi din casă. Şi la priveghi lumea stătea-n curte, cu batiste cu spirt la nas. Împreună cu

mama, eram la urma cortegiului care o petrecea pe coana Titi pe ultimul drum. Degeaba: duhoarea cred că se simţea şi la o jumătate de kilometru în urma dricului. Preotul, om şi el, a vorbit cu familia şi a rugat-o să nu se supere că avea să slujească moarta în curtea bisericii. Mi-am luat curajul, mi-am înfrînt sila, mi-am ţinut respiraţia şi, înainte de-a-ncepe slujba, i-am pus coanei Titi pe piept o creangă de caprifoi. Descompunerea coanei Titi mi s-a părut o nedreptate mai mare şi decît suferinţa ei, ca şi păduchii de pe trupul Adelinei. Din nou am simţit că-n viaţă ceva era strîmb. De cîte ori cineva îmi anunţă moartea cuiva, după ce spun «Dumnezeu să-l ierte !», întreb: «L-aţi îmbălsămat ?». Mama a murit iarna. Înainte chiar ca medicul să-i constate decesul, am rugat un prieten, medic şi el, s-o-mbălsămeze. Ce nedreptate s-ajungi să nu mai poţi răspunde, bietul de tine, de trupul tău ! Ne mirăm că e-atîta strîmbătate-n oameni. Cum să nu fie cînd chiar viaţa e croită strîmb. De ce trebuie să treacă tot ce e viu prin descompunere ? Chiar şi regnul vegetal. Numai că descompunerea lui nu degajă duhoarea descompunerii animale. Şi într-o viaţă, un singur moment de egalitate: moartea ? !

Pentru cîte femei pe lume n-o fi dăruit Dumnezeu florile ca să le mai aline sufletul ? vorba coanei Titi. Şi cîte n-or fi o coană Titi, începînd cu mine. Băieţii ei n-au fost lîngă ea nici cît a zăcut, nici cît a tras să moară, nici cînd şi-a dat sufletul. Au venit doar la-nmormîntare.

Un noroc tot a avut coana Titi: a murit ea înaintea copiilor ei; s-a respectat ordinea firescă a plecării din lume. Pentru care m-am rugat lui Dumnezeu totdeauna: să nu plec eu înaintea mamei, să nu plece copiii mei înaintea mea. Dacă o avea milă de mine, îl lasă pe Şerban în viaţă pînă plec eu. Ştiu că o mamă bună trebuie să fie pregătită pentru orice lovitură a soartei. Cînd îşi ştie copilul condamnat, datoria ei este să-l vegheze pînă-n ultima clipă. Viaţa m-a uzat şi sînt prea bătrînă spre a mai fi cuiva de ajutor şi ce să spun... unora vîrsta le-ntăreşte curajul, altora le măreşte laşitatea. Eu abia mă tîrăsc, dar de bine-de rău sînt pe picioarele mele, şi-mi place să cred, în toate minţile. Laşitatea — căci oare ce să fie altceva teama de durerea sufletească ? — mă face să mă rog să n-apuc să-mi îngrop fiul. Mă ajut mult cu banii trimişi de Doru, fiu-meu celălalt. Nici la ei, în America, nu mai e ce-a fost, dar acolo sărăcia bogatului e oricum mai bogată decît bogăţia săracului. Recesiunea de-acolo a pornit, a fost proiectată, zic eu, de unii care experimentează pe oameni ca pe cobai. Am fost totdeauna un om prea neînsemnat ca să mă simt responsabilă de soarta lumii. Fac parte din acea majoritate covîrşitoare a cărei trecere pe pămînt este un permanent efort de supravieţuire. M-am bucurat că băieţii mei şi-au ales meserii — meserii. Valabile de la Polul Nord la Polul Sud: unul, Şerban, specialist în petrol şi gaze şi-n telecomunicaţii; celălalt, Doru, economist şi infor-

matician. Amîndoi au lucrat ani buni în Occident şi pînă-n '89, cu toate că Şerban a avut tatăl fugit, întors în Ţară ca cetăţean francez. În privinţa căsătoriei, amîndoi mi-au urmat «norocul». Dar vorba ceea: sănătate să fie ! Dar uite că nu e. La şaizeci de ani, cu un cancer de vezică urinară, operat, recidivat, ce speranţe să mai aibă Şerban decît o moarte fără chinuri ? De cînd îi ştiu diagnosticul, odihnă nu mai am. Cu indiferenţa lui Şerban faţă de mine mă-nvăţasem. Gîndul că n-aveam să-l mai văd pe Doru, date fiind un continent şi-un ocean care ne despart, era cea mai mare durere a mea. Iată că sînt altele şi mai mari. Încerc să-mi închipui că n-aş fi avut copii. Încerc degeaba. Îmi amintesc toate nopţile nedormite cînd erau ei bolnavi, lunile de sarcină, eforturile mele de-a-i creşte în aşa fel ca să nu simtă că fiecare fusese părăsit de tată pentru o femeie. Doru şi-a suplinit totdeauna lipsa prin banii pe care mi i-a trimis. Un fel de transfer în bani al îndatoririlor faţă de-o mamă. Le poţi cere copiilor să-ţi poarte de grijă, să-ţi fie recunoscători pentru cît te-ai străduit ca să-i faci oameni ? Judecînd fără sentimentalism, conform unei logici seci şi reci: nu ! Fiindcă nu ţi-au cerut să-i aduci pe lume. Dar la ce foloseşte logica în faţa sufletului ? A unui suflet de mamă — permanentă rană vie. Toate nemulţumirile pe care ţi le creează copiii te pun în faţa unei întrebări: unde-am greşit ? Refuzi s-accepţi greşeala fundamentală: cea de-a-i fi făcut. Refuzi apoi să accepţi legile firii: despărţirea

puiului de mamă, cînd ajunge să-şi cîştige existenţa. Da, dar noi sîntem oameni, n-am mai fi fost ! Animalul greşit de natură piere. Omul greşit de natură e ţinut în viaţă, cu mari eforturi, spre nefericirea lui, a celor care l-au conceput şi a unora care îi sînt fraţi, surori. Dincolo de greşelile naturii, în privinţa oamenilor se-adaugă atîtea greşeli, de educaţie, carenţe începînd cu lucruri elementare: nu te-nvaţă nimeni la şcoală că un robinet se deschide de la stînga spre dreapta şi se-nchide de la dreapta spre stînga; nu te-nvaţă că omul, nefiind plantigrad, ca ursul, de pildă, nu e bine să poarte încălţăminte plată, ci să-şi ridice călcîiul măcar cu doi centimetri faţă de restul tălpii. Nu se predă nicăieri buna-cuviinţă, mila. În ţările occidentale, măcar se predă, da, ca disciplină obligatorie, înotul. O firească acţiune de apropiere a omului de restul fiinţelor pămîntului, care toate ştiu să-noate, în afara insectelor, care plutesc doar. Copilul mic, sub un an, aruncat în apă, înoată ca peştele. Încetează cînd apare frica. Educaţia. Noţiune atît de mult deosebită de la o epocă la alta, chiar de la o generaţie la alta. Am făcut higienă în şcoală. Dar pe vremea aceea nu se pomenea de educaţie sexuală, sexualitatea fiind considerată un lucru prea intim, ca să devină un subiect oarecare. Azi se vorbeşte, se scrie, se-nvaţă despre sex mai mult decît despre guturai. O lume văzută, aş zice, exclusiv prin prisma sexului. Mă uit la fetele astea care-şi arată buricul şi stau cu şalele goale vară-iarnă.

Le previne cineva că umblînd în sezonul rece, îmbrăcate-n felul ăsta, îşi arvunesc boli renale şi reumatismale ? Cred că peste vreo treizeci de ani, urologii, nefrologii şi reumatologii cu greu vor face faţă clientelei feminine, furnizate de zilele noastre. Dacă aş fi tînără mi-aş arăta buricul ? Nu cred. Deşi «aşa se poartă», sînt şi multe fete, femei tinere care, fără să umble îmbrăcate ca-n secolul nouăsprezece, nu se exhibează. Umblă-n pantaloni, dar cu tricouri, cu bluze care le vin la jumătatea şoldului. Cînd mai aveam curajul să merg cu mijloacele de locomoţie în comun — a căror primă treaptă este concepută pentru sportivi, probabil, oricum pentru tineret perfect valid — aveam plăcuta surpriză ca un tînăr, şi mai ales cîte o fată, să-mi ofere locul, dar şi cea neplăcută cînd, la urcare nimeni nu-mi întindea o mînă măcar ca să-mi ia bastonul. De la o vreme, de cînd circulatul cu mijloacele de locomoţie în comun intră pentru mine în rîndul amintirilor, nu mai am ocazia să mă confrunt nici cu grosolănia — «Ce nu stai, cucoană, acasă ? Ţi s-a făcut de murit în tramvai ?» — nici cu indiferenţa, nici nu mai am parte de plăcerea de-a-ntîlni şi tineri buni la suflet şi plini de imaginaţie; imaginaţia unei boli incurabile: bătrîneţea. Din sferele de conducere, li se inculcă oamenilor activi (celor creduli, evident) ideea că pensionarii le sînt o povară, ca şi cînd pensionarii ar fi nişte cerşetori întreţinuţi din mila publică. Vin apoi elitiştii şi vorbesc de intelectuali ca şi ei, dar neaparţinînd

grupurilor elitiste, numindu-i «generaţie expirată». Le va veni rîndul şi acestor elitişti — actuală Curte de Casaţie a naţiunii — să fie declaraţi «expiraţi» de elitişti ai viitorului, tot mai zgubilitici, şi chiar să fie «expiraţi» întru Domnul. În ceea ce mă priveşte, neaparţinînd sferelor de conducere şi neavînd nicio legătură cu elitismul, mă consider, de la şaptezeci de ani cîţi îi numeşte Vechiul Testament «anii omului», mă consider un produs asemenea medicamentelor pe care în anul expirării lor le poţi folosi fără să rişti altceva decît eficienţa lor scăzută. Tot ce depăşeşte cei şaptezeci de ani biblici nu ştiu cum să-i socotesc pentru mine: un dar sau o pedeapsă de la Dumnezeu ? Să zic: nici n-au ajutat, nici n-au stricat ? Dacă muream pînă-n '89, mi-ar fi scăpat trecerea de la socialismul multilateral dezvoltat la capitalismul de junglă. Aş fi plecat cu-o părere mult mai bună despre oameni, aş fi scăpat spectacolele româneşti care mi-au explicat ascensiunea lui Hitler şi nu numai pe-a lui. Diagnostic: isterie colectivă. A murit principesa Diana, Dumnezeu s-o odihnească ! O biată copilă care-şi vîrîse capul într-o pălărie mult prea mare pentru dimensiunile lui. Frumuşică, blîndă, bună la suflet. Divorţează, fiindcă o-nşela bărbatul, treaba lor. Divorţează de parcă ar fi stat într-un apartament de două camere «nedecomandate», prin Dămăroaia, de să se calce pe picioare cu Charles la baie, la bucătărie. Biata de ea, n-a fost în stare să priceapă că se măritase cu-o funcţie nu cu un bărbat, ca o

burgheză oarecare. Crescută de părinți despărțiți. Mi-a inspirat totdeauna un sentiment de duioșie maternă, m-am umplut de revoltă cînd a divorțat și mi s-a rupt sufletul cînd a murit. Isteria în jurul morții ei, sărăcuța, mi s-a părut o impietate; să faci din moartea cuiva un prilej de scormonire și de curiozitate și morbidă și dezgustătoare... Ce să mai zic de cazul Clinton *versus* cinstita domnișoară Levinsky, cu rochița ei pătată cu spermă prezidențială, nespălată de doi ani și scoasă din dulap în momentul cînd, evident și pentru un idiot, tot tamtamul era un avertisment — al cui, oare ? — ca domnul Clinton s-o lase mai moale. Cu ce anume ? Față de cine ? Oare cine hotărîse să-l strîngă de ouțe taman atunci ? El știe și, cu siguranță, scenaristul sau scenariștii spectacolului. Mai mare rușinea de-o asemenea exhibiție mondială, de cel mai cras mahalagism și de cea mai crasă lipsă de pudoare ! În trecut n-am auzit să mai fi fost asemenea scîrboșenie adusă la cunoștința Globului, iar în viitor, pentru fărîma de-ncredere în bunul-simț al omenirii, sper să nu mai fie. Cred că pe 25 iunie 2009, moare Michael Jackson, regele muzicii *pop*. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească ! L-am văzut în două spectacole televizate. Voce modestă, interpretare — zbînțuială permanentă, însoțită de gesturi obscene — cum să spui de unul care-și duce mereu mîna la puță ? Îmbrăcămintea de scenă ? Bunică-mea Frusina, băcăneasa, ar fi zis: «Maică, fie la el acolo». Mare *trouvaille*: chiloți trași peste niste colanți. Fardat

ca o muiere. Dreptul lui. N-am nimic să-i reproşez răposatului Michael Jackson. A vîndut marfa care i-a adus succesul. Panorama mondială în jurul morții lui mi s-a părut însă un semn clinic de dezechilibru mintal, premiul întîi — fără *ex æquo* — meritat de mass-media, dacă n-ar fi vorba şi de-o imensă ipocrizie: «ce bine ne-a căzut moartea asta — ia s-o mai dea dracu' lumea de recesiune; ce recesiune ? Vă oferim noi un spectacol de isterie de să vă ia mințile». Discuții, propuneri, să-l cloneze pe bietul om ! A lăsat el vreo hîrtie în care să-şi manifeste asemenea dorință ? Cît a trăit s-a jucat cum l-a tăiat capul. Treaba lui. Dar cînd nu mai poate spune nimic, cine şi cui îi dă dreptul să dispună de trupul său ? Uneori, ca să-mi dau seama că nu visez, mă ciupesc. Bizar cum un om te poate impresiona şi demoraliza mai mult decît isteria unei planete — isterie care dacă e sinceră e mult mai gravă decît dacă este simulată. Un artist român, talentat şi inteligent, făcînd parte dintr-o formație de oameni inteligenți, practicînd un umor de calitate, l-a declarat pe Michael Jackson *geniu* !

Punct ! Şi fără «de la capăt...».

Din copilărie am simțit că este ceva strîmb chiar în viața-viață, iar în lume şi mai strîmb. La bătrînețe, simt că lumea şi-a pierdut busola, iar bunul-simț — componentă a comportamentului uman — este pe cale de dispariție şi nu este apărat nici măcar într-o rezervație, cum se procedează cu speciile animale amenințate cu pieirea. Atentatorilor agresivi la bunul-simț nu le aplică nimeni

nicio sancţiune. Ce bine că sînt bătrînă şi că am o perspectivă luminoasă în faţă: mult a fost, puţin a rămas. Chiar şi trecutul meu, care nu s-ar spune că a dat pe dinafară de fericire, mi se pare, fără să-l idealizez, dacă nu frumos, dar oricum mai salubru decît balamucul actual, în care nimeni nu se-ngrijeşte să le-administreze pacienţilor măcar sedative, dacă nu un tratament psihiatric de nădejde. Se spune că Dumnezeu, cînd vrea să piardă pe cineva, îi ia mai întîi minţile. Să-Şi fi pus în gînd să facă şi cu noi ce-a făcut cu brontozaurii, cu dinozaurii, care nu cred că au pierit toţi într-o zi ? Cum o fi, cum n-o fi, minţile oricum ni le-a luat, dacă ne orientăm după ceea ce au consemnat oamenii, după ceea ce numim istorie. Un pomelnic lung şi cuprinzător al crimei, al absurdităţii, al ipocriziei, al isteriei, în diverse proporţii. Istoria este o tablă de materii a experienţei umane din care nimeni nu-nvaţă nimic. Altminteri, cum de nicio oroare nu rămîne fără «descendenţă» ? La vîrsta mea, îmi permit să mă doară-n gulerul de la palton de istorie şi de cine conduce lumea. «În gulerul de la palton», fiindcă numai cine nu s-a lovit în cot şi n-a avut dureri în ultimul orificiu al tubului digestiv nu ştie ce spune cînd îşi exprimă indiferenţa prin «mă doare-n cot» sau «mă doare-n cur». Cît despre personaje cumsecade — oameni cu frica lui Dumnezeu — nu s-a prea auzit să fie-n fruntea bucatelor. Rareori, cînd răsare cîte unul, cei din jur au grijă să-l elimine, fiindcă le strică socotelile. Bătrîneţea nu mai are orizont; se

rezumă la un petic de cer, văzut pe fereastră. Lumea se-ngustează, se scurtează ca o ţesătură care intră la apă. Martorii vieţii tale se-mpuţinează. Cei rămaşi sînt rable ca şi tine, pentru care telefonul este cea mai mare binecuvîntare, principala, adesea unica legătură cu lumea. Lumea. Pentru mine, amintirile sînt partea sa esenţială căreia, obsesiv, li se-alătură grija pentru copiii mei şi un gînd înfipt ca un cui în creier: cum s-o despărţi sufletul de trup ? De cînd mă ştiu, schimbările — puţin spus — m-au speriat: de fapt mi-au creat adevărate stări de panică. Despărţirea sufletului de trup nu mă sperie pentru că înseamnă finalul vieţii. Mă-ngrozeşte schimbarea majoră pe care-o reprezintă. La toate schimbările din viaţa mea urma ceva previzibil, chiar ştiut. Dar la despărţirea asta ? Pe care totuşi o aştept cît mai repede, ca pe-o izbăvire: semnul mărinimiei Domnului de-a mă lua înaintea fiului meu Şerban. Simt că pe Doru n-am să-l mai văd niciodată. Am născut, am crescut doi copii. Nici unul lîngă mine. În general, viaţa e previzibilă, e ca o carte citită a doua oară. Dar şi cît neprevăzut cuprinde ! Cine-ar fi crezut că persoana cea mai eficientă, cea mai săritoare şi mai devotată — fără nici urmă de vreun interes — la finalul vieţii mele avea să fie Irina, fiica din prima căsătorie a celui de-al doilea soţ al meu ?! O fiinţă pe care n-am îndatorat-o cu nimic. M-am purtat omeneşte cu ea şi-atîta tot. N-am îndepărtat-o de tată-său şi am ţinut mult ca ea să se simtă soră cu Doru, fiul

meu făcut cu tatăl ei, şi chiar cu Şerban, fiul meu din prima mea căsătorie. Deşi orăşeancă, din generaţii de intelectuali, Irina îi spune lui Şerban «fratele meu de lingură». Citisem *Ce mult te-am iubit*, cartea lui Zaharia Stancu, unde întîlneam pentru prima oară sintagma ţărănească «soră de lingură». Mi-a tălmăcit-o bunica Frusina: «Maică, eu viu cu un copil făcut cu un bărbat, la alt bărbat, care şi el are un copil făcut cu alta, cînd ne luăm noi. Copiii ăştia nu sînt niciun fel de rude-ntre ei, da-şi zic fraţi de lingură».

Lingură. Deodată mi-am amintit-o pe baba Ioana-italianca — n-am reuşit niciodată să aflu de ce i se spunea «italianca» — nemişcată de primăvara pînă toamna de pe una dintre cele trei bănci — trei ? două ? — din faţa Monumentului, unde vindea seminţe de dovleac şi de floarea-soarelui, prăjite-n coajă şi ambalate în cornete din hîrtie de ziar. Dacă voiai mai multe, veneai cu un vas în care să le pui, iar ea îţi măsura seminţele cu o lingură de lemn. Era-mbrăcată totdeauna în culori închise. Înaltă, slabă, dreaptă, cu trăsături fine, cu părul uşor cărunt, strîns într-un coc pe ceafă, prins cu spelci de os. N-am văzut-o niciodată încălţată-n altceva decît în cipici cu tălpi de sfoară şi cu faţa croşetată, care mai tîrziu aveau să se numească espadrile. Noi, copiii, aflaserăm unul de la altul cît costă cornetul de seminţe — cele de dovleac fiind cu cinci bani mai scumpe decît cele de floarea-soarelui — întindeam

banul şi primeam cornetul, pe care baba Ioana — care să fi tot avut cinzeci şi ceva de ani — ni-l întindea cu graţie de parcă ne-ar fi oferit o floare şi ne zîmbea fără niciun cuvînt. Seminţele nepuse în cornete le ţinea în două pungi, tot din hîrtie de ziar, aşezate într-un coşuleţ de nuiele cu toartă. Fiecare leu pe care mi-l dădea «mamae», pentru un corn sau pentru o alviţă, îl «investeam» în marfa babei Ioana, încît seara nu-mi mai simţeam vîrful limbii. Erau mai uşor de spart între dinţi seminţele de dovleac decît cele de floarea-soarelui, dar mie mi se păreau mult mai gustoase cele de floarea-soarelui. «Tăticu», pe cît era de zgîrcit cu mama şi cu mine — în patru ani un cadou de douăşcinci de bani nu ne-a făcut — pe-atît se respecta pe sine: îi plăcea să se-mbrace bine, să mănînce bine. Nu lipseau din casă icrele, sardelele, salamul de Sibiu, un vin bun, o mastică, berea neagră, berea blondă, ca-nsoţitoare la alunele americane — azi numite arahide — cu coajă fibroasă, uşor de spart între degete, alune care, pe vremea copilăriei mele, se vindeau prăjite-n coajă şi cu un strat de sare pe deasupra. La astea nu-ndrăzneam să mă-nfig, fiindcă «tăticu» le număra cu ochii. Dacă-mi întindea şi mie mama cîteva, le legumeam ca pe ceva de mare preţ. Îmi plac şi-acuma, cînd îmi fac rău la fiere. Îmi cumpăr o sută de grame, sărate, fără coajă şi, după ce le număr, le-mpart în şapte. Mi-a trebuit tărie de caracter ca să nu le mănînc pe toate o dată.

Baba Ioana avea o fată căreia nu mi-am explicat de ce-i spuneau vecinii «Marieta nebuna». Cu maică-sa nu semăna decît la-nălţime şi la subţirime. Blondă, cu-o figură simpatică, nici urîtă, nici frumoasă, pusă tot timpul pe rîs şi pe vorbă, nu făcea nimic ieşit din comun, afară de umblatul permanent de colo-colo, cu şi fără treabă. Mama se-ntreba faţă de mine: «Din ce-or trăi femeile astea ?». Stăteau cu chirie intr-o casă cît o cutie de chibrituri a unui plutonier-major pensionar, unde ocupau o cămăruţă. Madam Udirică, proprietăreasa, era foarte mulţumită de ele şi le lăuda pentru cît erau de curate. Madam Udrică era cunoscută-n cartier pentru ştiinţa ei de-a te «trage» cînd îţi scrînteai vreo-ncheietură şi chiar de-a pune oasele rupte la loc, într-o vreme cînd lumea — în special dintr-o anumită categorie — n-o prea avea cu doctorii şi cu spitalele. Pe-atunci, dispensare şi policlinici nu ştiu să fi existat. Într-o bună zi, baba Ioana şi Marieta au dispărut, cu două geamantane din nuiele, în care-şi strînseseră tot avutul, cu chiria plătită la zi, lăsînd odăiţa lor văruită, uşa, geamurile şi duşumeaua — lună. Habar n-avea nimeni unde plecaseră. Banca unde-şi desfăşura negoţul baba Ioana a rămas pustie. Erau zile cînd uitam că baba Ioana plecase-n lume şi zburam cu bănuţii-n palmă spre Monument. Abia la faţa locului mi-aduceam aminte că nu mai era şi mă apuca o mare tristeţe. Îmi venea să plîng de parcă m-aş fi trezit într-o lume

necunoscută şi ostilă. Şi le-ntrebam în gînd pe baba Ioana şi pe Marieta căreia eu niciodată, vorbind despre ea, nu i-am spus «nebuna»: «De ce aţi plecat ? V-am supărat noi cu ceva ?», şi-n acel moment chiar începeam să plîng.

Am văzut de curînd un film american în care un bărbat afirma că nu există fetiţă care la şase ani să nu fie îndrăgostită. Cu toate că nu mi-a lipsit spiritul de observaţie — am şi-nceput să vorbesc despre mine la trecut — nu pretind că aş fi cine ştie ce psiholoagă. Nu-ndrăznesc să mă dau cu părerea nici despre bărbaţi în general, nici chiar în cazuri particulare — deşi am fost măritată de două ori şi-am crescut doi băieţi. Cu mama n-am fost niciodată foarte apropiată, iar sacul nu mi l-am golit în faţa nimănui, deşi pot spune că am cîteva prietene-prietene care mi-au fost de mare ajutor la greu. La primară, într-a doua şi-a treia, am fost îndrăgostită de tatăl unei colege. Era frumos, blond, înalt, suplu, cu nişte ochi albaştri ca panselele, aproape *bleu-marine*, cu gesturi învăluitoare. Fiică-sa îi semăna leit. Uneori o priveam minute-n şir de dorul lui taică-său. Eram dezolată cînd nu venea să-şi ia copila de la şcoală. Avea maşină — lucru rar pe-acea vreme, cînd, în Craiova, numărai maşinile pe degete. Colegele mele îl înconjurau, iar el lua în maşină totdeauna trei fete care, fie locuiau în aceeaşi direcţie cu familia lui, fie voiau să se plimbe. Unele ar fi trebuit să ia o piatră-n gură, fiindcă urcau pentru

prima oară într-asemenea mijloc de locomoţie. Cît locuisem la ţară, cînd făcea cumpărături importante, mama mă lua şi pe mine la Craiova cu maşina de cursă. Tata fusese prieten cu un băiat din vecini, ajuns ofiţer de aviaţie. Aviatorul avea maşină. Cînd venea la părinţi, ne ducea pe mine şi pe mama cu maşina pînă la Craiova. N-am îndrăznit niciodată să m-apropii de tatăl colegei mele şi nici de ea. Stăteam după teiul din curtea şcolii şi-l sorbeam din ochi pe-acel tată pe care-l vedeam printre cifrele de la matematică, printre rîndurile cărţii de citire. Gîndul spre acest om era bucuria mea ascunsă. Înainte de sfîrşitul clasei a treia, colega mea, frumoasă ca şi tatăl ei, a plecat din Craiova. Cînd ne-a anunţat învăţătoarea că Antonovici Marcela se mutase cu familia la Braşov, nu ştiu cum nu mi-a stat inima-n loc. Deşi din cauza lui «tăticu» mă-ntorceam acasă ca la-nchisoare, cred că prima oară cînd mi-am dorit să mor a fost ziua cînd am ştiut că n-aveam să-l mai văd niciodată pe-acel domn după care tînjea toată fiinţa mea. Este vreo deosebire între dragostea unei copile şi dragostea unei adulte ? Eu spun că nu e. Aceeaşi dorinţă de contopire cu fiinţa iubită, acelaşi gînd copleşitor adunat numai în jurul său, aceeaşi excludere a oricui altcuiva din mintea celei care iubeşte. «Inocenţă» mi se pare nebuloasa învăluind dorinţa căreia nu i-ai cunoscut împlinirea. Este vălul care desparte vîrstele între ele: o vîrstă fragedă, cînd doreşti intens ceva bănuit numai, o vîrstă cînd ştii

bine ceea ce doreşti. La fete cred că sexualitatea se trezeşte mult mai devreme decît la băieţi. De cîte ori am fost îndrăgostită, mă doream trup şi suflet cu subiectul iubirii mele. În schimb cea mai delicată atenţie din partea unui băiat, a unui bărbat care-mi era indiferent mă aducea într-o stare de spaimă. În clasa a doua de liceu, de Anul Nou, am găsit pe pragul de la intrarea în casă o ilustrată, potrivită cu evenimentul, într-un plic adresat mie: «Domnişoarei Sabina Gherasim». «Îţi urez un An Nou cu multe bucurii ! M. G.». Ăsta era cuprinsul felicitării care pe *recto* înfăţişa un miel culcat în paie. Am bănuit că M. G. era un băiat, elev la liceul comercial, pe care-l întîlneam în fiecare zi în drumul spre şcoală. Scrisul era frumos, citeţ, de om matur. Tremurînd, am recitit în neştire cele cîteva cuvinte ale urării, şi în neştire m-am uitat la mieluşel, tremurînd ca la frigurile de baltă, şi-ntr-o supremă inspiraţie, dictată de panică, am rupt bucăţele ilustrata şi plicul, şi le-am aruncat în privată.

Cînd eram eu într-a doua de liceu, erau cîteva cupluri cunoscute în toată Craiova, mă refer la lumea şcolară; două fete dintr-a cincea de la noi, de la „Elena Cuza“, cu doi băieţi dintr-a şasea de la „Carol“; o fată dintr-a opta cu un violonist, care dădea concerte la Bucureşti, vecina mea din stînga, de pe Jitianu, cu un sublocotentent de artilerie, care stătea mai mult cu iubita decît la el acasă; o alta, dintr-a şaptea, tot cu un ofiţer. Mi se scurgeau ochii cînd îi vedeam: toţi plini de viaţă

şi de lumina pe care-o revarsă dragostea asupra oricărei ființe. Natura are grijă ca în perioada-mperecherii să-nfrumusețeze penele păsărilor sălbatice, în special pe-ale masculilor. Omului îi aduce o gingăşie în suflet, reflectată pe chip, în grația mişcărilor, în generozitatea gesturilor. Făceam şi eu în fiecare seara un tur pe Unirii, în speranța de-a-ntîlni dragostea. Dar n-a fost să fie. Dintre cuplurile de-ndrăgostiți, pomenite mai înainte, unul singur, ultimul, a rămas unit, prin căsătorie, celelalte s-au destrămat pînă la terminarea liceului.

În liceu m-am apropiat mult de-o fată, colegă încă din clasa a treia primară. Locuia în drumul meu spre şcoală, aşa că pentru a merge-mpreună mă aştepta în fața casei, cu ghiozdanu-n spinare, în timp ce eu aveam servietă de piele, aceeaşi din clasa-ntîi primară pînă-ntr-a opta de liceu. Colega, provenea dintr-un oraş de munte şi-mi explica de ce e mult mai sănătos să duci o greutate-n spinare decît într-o mînă. Pe ea o preocupau relațiile profesoarelor noastre: care era măritată, care nu, care avea amant sau amanți. N-am aflat niciodată ce ocupație aveau părinții ei, dar era limpede — după cîte ştia despre cine cu gîndul nu gîndeai — că se frecventau cu multă lume, din toate sferele sociale. Despre-această prietenă a mea pot spune că avea o viziune sexuală asupra lumii: se-ntreba mereu dacă cele două profesoare ale noastre nemăritate se culcau cu cineva sau nu, şi asta în termenii cei mai neaoşi. Şi cu glas

destul de tare, în plină stradă. Mie-mi venea să intru-n pămînt de ruşine. O trăgeam mereu de mînecă şi-i şopteam: «Te rog din suflet, mai încet». Şi ea-ncepea să rîdă: «Cine crezi că ciuleşte urechea la ce vorbesc două fete cuminţi, în uniformă, cu matriculă pe mînecă ?». În clasa a treia de liceu m-am îmbolnăvit: mai întîi o pleurezie la ambii plămîni, urmată de-o formă uşoară de tuberculoză, numită pe acea vreme *complex primar*, vreme cînd nu existau antibiotice. Pentru descoperirea penicilinei, *sir* Alexander Fleming avea să ia Nobelul abia în 1945. Primul tuberculostatic — în speţă streptomicina — a pătruns în România, după cîte-mi amintesc eu, prin 1947, şi numai prin pachete venite din Occident. Cînd lumea avea în general patru-cinci sute salariu, gramul de streptomicină costa şaptezeci de lei. Sora tatei, Adelina, murise fiindcă plămînii ei măcinaţi şi inima afectată de oftică nu rezistaseră efortului la naştere. Primăvara şi toamna se murea de boala asta pe capete. Remediul — extrem de rar — mila Domnului, hrană bună, aer curat. Bibliografie: *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann. Mama, săraca, mă-ndopa ca pe gîscă şi m-a dus cu mari eforturi vara la munte, la o stînă pe Mîndra, la nişte clienţi de-ai unchiului meu, avocatul. M-am întors de la stînă, de la aerul care-ţi tăia respiraţia, plină de păduchi de corp, dar vindecată de oftică. În anul cît am întrerupt şcoala, nicio colegă n-a venit să mă vadă şi nici altcineva, în afara unchiului meu, avocatul, pe care cred că nevastă-sa-l îmbăia-n

spirt cînd se-ntorcea de la mama şi de la mine. Se fereau oamenii de tuberculoşi — pe bună-dreptate — cum se feresc în zilele noastre de bolnavii de sida. Orice boală te dă la margine faţă de omul sănătos, cu atît mai mult una cu pericol de molipsire. Atunci, am învăţat, mai mult ca oricînd, să mă pun în locul altuia şi să-l înţeleg. Nu m-am supărat pe nimeni că mă ocolise, dar absenţa asta m-a făcut reticentă faţă de oameni, mi-a tăiat mult din bunăvoinţă şi mi-a ascuţit spiritul critic. Pînă la boală, mai întîi remarcam calităţile oamenilor, după boală, întîi le vedem defectele faţă de care nu mai aveam indulgenţa de dinainte. Pierzînd un an cu acel complex primar, revenind la liceu, am devenit colega celor cu o clasă în urma mea. Am fost privită ca o intrusă suspectă, ştiind toată lumea că fusesem ofticoasă şi de ce n-aş mai fi fost ? Norocul meu că o elevă a clasei, plecînd la alt liceu, am rămas numai eu în ultima bancă, din rîndul dinspre fereastră. Petrecîndu-mi recreaţiile în clasă, evitam să văd cum m-ar fi ocolit colegele, aşa cum mă ocoliseră în primele zile. Fusese deajuns o măciucă la un car de oale. În noua configuraţie, nu mi se mai cereau caietele şi, fiind singură în bancă, nu mai copia nimeni la teze şi la extemporale după mine. Prietena mea, aceea cu viziunea sexuală asupra lumii, se mutase la alt liceu. Nu mai făceam drumul împreună şi cum o dată nu venise să mă invite măcar la o plimbare în anul cît lipsisem de la şcoală, am trecut prietenia noastră la rubrica *pierderi* şi n-am

mai căutat-o nici eu. În ultimele două clase de liceu m-am ataşat de trei surori, apropiate ca vîrstă de mine, eleve la „Regina Elisabeta". Părinţii lor îşi construiseră o casă la vreo trei sute de metri mai sus de noi, pe Jitianu. Erau toate frumuşele, vesele, primele două cu un şir de curtezani după ele, cea mai mică fiind o fire mai retrasă şi fără niciun suspinător. Subţiri, bine făcute şi cu marele talent de-a fi cochet îmbrăcate, deşi cu lucruri ieftine. În anul cît fusesem îndopată, de frica morţii, ajunsesem de la patruzeci şi şapte de kilograme la şaizeci şi trei, foarte mult pentru vîrsta mea. Dintr-o fată înaltă şi subţire, mă vedeam cu o «siluetă» de matroană. Cea mai rea surpriză pe care mi-o adusese noua mea condiţie fizică a fost obligaţia de-a purta sutien, dacă nu voiam să par mamă alăptătoare. Pe urmă, kilogramele astea mă constrîngeau, dacă voiam să evit ridicolul, la modéle care să le-ascundă, modéle pentru femeie matură, nu de adolescentă. Tatăl colegei mele de la primară, frumosul domn blond, la care visasem ani, se estompase în faţa profesorului nostru de higienă, un doctor cam de patruzeci de ani, înalt, bine legat, brun, cu părul tuns perie, cu ochi negri, cu un nas de-o fineţe, cum n-am mai văzut la un bărbat, şi cu degete lungi şi subţiri, nervoase, care porneau dintr-o palmă îngustă.

Ochii lui negri aveau o strălucire de antracit. Cînd te scotea la lecţie, la tablă, în faţa întregii clase — cum s-a obişnuit multă vreme în România — nu-şi lua ochii din ochii tăi. Nu punea,

o-ntrebare în clasă, la care eu să nu ridic mîna. Aş fi vrut să mă scoată mereu la tablă, să mă pierd în ochii lui de antracit, în care părea că plouă cu scîntei. După o viață, cînd mi-l aduc aminte, mi se pare cel mai expresiv om pe care l-am întîlnit şi cu o minte limpede ca apa de munte. Era-nsurat cu o profesoară de matematică, socotită cea mai bună din Craiova, şi aveau împreună două fete gemene, cu cinci ani mai mici decît mine. Mă indispunea grozav frumusețea nevesti-sii, blondă, cu un corp şi cu picioare cum n-am văzut mai frumoase, unduioasă ca un vrej — cîți bărbați nu l-ar fi vrut încolăcit în jurul lor ? — plină de haz şi cu-o fire veselă, adorată de elevele ei de la „Ortodoxe" şi pe cît se spunea şi de bărbatu-său, care-o luase, despărțind-o de cel mai bun prieten al lui.

Se povestea-n oraş că doctorul ii ceruse nevesta de nevastă, ca şi cînd ar fi cerut-o părinților ei. Îmi vine să rîd de mine, eleva grăsuță, fără succes la băieți, cînd mi-aduc aminte cît mă durea frumusețea acelei profesoare, ca şi cînd fără ea doctorul mi-ar fi căzut la picioare. În gînd nu-i vedeam decît făcînd amor, ceea ce-mi producea un zvîcnet dureros în tot corpul. Imaginație pură de fecioară ! În privința dragostei fizice, imaginația celui care n-a cunoscut-o depăşeşte adesea cu mult cea mai inventivă realitate. Dragostea asta fără speranță m-a pus la ambiție să slăbesc, netinînd seama că mîncarea mă vindecase de tuberculoză. Drept care, seara mîncam o felie de

pîine cu un măr. Slăbind, m-am găsit datoare să adopt, în afara şcolii, stilul vampă. Imitam coafura vestitei actriţe Veronica Lake, cu un ochi aproape acoperit de părul lăsat abundent într-o parte, şi privind de jos în sus, printre pleoapele apropiate, privire pe care azi o consider gen infracţional sau de muiere pe care n-o dă mintea afar' din casă. Şi totuşi îmi găsesc şi circumstanţe atenuante, pe care le poate pricepe numai o fată fără succes la bărbaţi, cea la care — cum se zice-n popor — nu rage nici măgarul. Dacă ar fi o dreptate pe lume, ar trebui măcar la tinereţe, cînd oamenii sînt atît de vulnerabili, să fie toţi frumoşi. În concurenţa nemiloasă care-i aşteaptă o viaţă, măcar fizic să aibă cîţiva ani de egalitate. Să nu pornească la drum cu un suflet coclit de insucces. Mi se părea fericirea de pe lume să umble un băiat după tine, să-ţi arate cineva că-i eşti necesară, că-i ocupi imaginaţia, că freamătă la apropierea ta. Două bucurii mi-a adus oraşul, după durerea de-a mă fi despărţit de casa bunicului Gherasim: copiii şi cinematograful. Ca să-mi mai potolesc nemulţumirea de-a nu fi fost idolul nimănui, îmi aduceam aminte cum, în clasele primare, de cîte ori mergeam singură la cinema „Apolo“, răsărea lîngă mine un bărbat cam la patruzeci de ani, cu o faţă plată, cu ochi pierduţi ca ai cuiva adîncit într-o preocupare foarte serioasă, de statură mijlocie, suplu, nici frumos, nici urît, bărbat care, îndată ce se stingea lumina în sală, cu o mînă mă pipăia pe picioare, încercînd să-mi ridice fusta. În

vremea asta se uita fix la ecran. Plecam imediat în alt rînd, cu inima bătîndu-mi ca unui iepure fugărit şi cu o senzaţie de greaţă de nedescris. Ruşinea mă oprea să mă plîng cuiva din personalul cinematografului. La amintirea acelei atingeri nefireşti, mi se-ncreţeşte şi astăzi pielea de scîrbă. La vîrsta de-atunci nu auzisem de pedofili. Acea amintire n-am povestit-o niciodată nimănui, fiindcă dezgroparea ei mi se pare un atentat dezgustător la memoria cui ar auzi-o. Povestesc întîmplări hazlii din viaţă, întîmplări în care-am jucat chiar rolul prostului, dar care se situează în liniile normalului. Am oroare de-anomalie. Înţeleg că nu-i o bucurie să fii homosexual, şi-nţeleg să te porţi firesc şi civilizat cu toţi cei aparţinînd minorităţii homosexuale. Dar paradele şi exhibiţionismul unei părţi a minorităţii în cauză mi se par o sfidare fără niciun rost la adresa bunului-simţ şi-a omului obişnuit, heterosexual, şi de ce să nu recunosc — mă dezgustă. Mi-l amintesc pe domnul pedofil din copilăria mea. Şi pedofilii sînt o minoritate. Hai să ni se umple sufletul de milă şi faţă de ei. Hai să le organizăm o paradă ! Cînd eram studentă, mergînd la cinema, pe locuri numerotate, s-a nimerit o dată să mă aflu între doi bărbaţi. Cum s-a stins lumina, cel din dreapta a-nceput să mă pipăie. I-am dat mîna la o parte şi m-am adresat bărbatului din stînga mea: «Domnule, vă rog fiţi bun şi schimbaţi locul cu mine». «Cu plăcere. Nu vedeţi bine dintr-al dumneavoastră ?». «Văd foarte bine, dar dacă-l

schimb, domnul din dreapta n-o să mai poată pipăi». Cu voce tare să m-audă o lume. N-a fost nevoie să mai schimb locul, fiindcă domnul din dreapta, cu apucături tactile, a zbughit-o ca din puşcă. Eram măritată şi-l aveam deja pe fiu-meu Şerban. În troleibus, în drum spre casă, o femeie tînără, elegantă, cu un bust abundent se-mpingea-n mine, fără ca aglomeraţia din vehicul să explice asemenea apropiere. Am coborît la prima staţie, m-am tras la un colţ de trotuar mai ferit, pe o străduţă, şi-am vărsat şi maţele din mine. Ajunsă acasă, am mulţumit lui Dumnezeu că nu era nimeni să mă vadă. În palton şi cu cizmele-n picioare m-am trîntit pe pat şi cred că am zăcut aşa, de scîrbă, cîteva ore. Amintindu-mi de bărbatul de la cinema „Apolo", mi-a trecut prin minte că pedofilii care-şi omoară victimele o fac poate nu doar de teama de-a fi descoperiţi, ci şi din dorinţa «umană» de-a nu traumatiza pe viaţă o fiinţă, îmbolnăvindu-i memoria. Telefoane la care se debitează obscenităţi cred că primeşte destulă lume. Am primit şi eu de la bărbaţi. Unul primit de la o femeie, făcîndu-mi propuneri de amor, cu detalii, mă-ngreţoşează şi-acum. Tot ce n-a planificat firesc natura îmi dă senzaţia că am nimerit într-o cloacă de viermi. Milă-mi este, dar silă şi mai mare. Îmi spun «Doamne, fereşte-ne de lucrul pe dos», cum spunea bunică-mea Frusina, gîndindu-se la nereuşita lucrului firesc pe care ţi-l pui în gînd şi nicidecum la anomalii, cum mă gîndesc eu şi cum viaţa mi-a făcut parte să mă tot

gîndesc ! Natura, arta înfrumusețează viața, înalță sufletul, dar sînt şi atîtea fapte ale omului care-o otrăvesc, o murdăresc. Aş fi vrut o viață limpede, populată numai de ființe dragi şi de gînduri curate. Dar n-a fost să fie numai aşa. Pe tatăl meu vitreg, fără să-i fi vrut un rău anume, l-am urît. Ura chirceşte, zbîrceşte sufletul, care-ajunge ca o piele opărită; chiar cînd se vindecă îi rămîn semne. Ura cred că-ți scurtează viața deşi despre a mea nu s-ar putea spune aşa ceva. Oricum, este un mare consum de energie: toate gîndurile capătă o-ncrîncenare tulbure şi gravitează în jurul unui punct fix. Judecînd cu mintea de-acum, ura-mi apare ca o monomanie. Tot timpul cît am fost cu mama şi cu-o rudă a ei în cupeul din spatele dricului care-l ducea pe «tăticu», şi-n biserică şi la cimitir nu m-am oprit din plîns. Se spune că nimeni nu-i plînge pe morți, ci îşi plînge viitoarea proprie moarte. Eu ce plîngeam ? După coana Titi, care-mi fusese dragă, nu mi-a picat o lacrimă. Cred că, plîngînd după «tăticu», făceam un rezumat a patru ani de lacrimi pe care le vărsasem din cauza firii lui greu de suportat şi-a incapacității mele de-a-l înțelege. Poate şi ca o prevestire a lacrimilor pentru care viața avea să-mi ofere generoase motive. Cred că mi-am consumat toate rezervele de ură în cei patru ani cu tată vitreg, fiindcă de-atunci n-am mai fost în stare de consumul de energie pe care-l cere această mîncare despre care se spune că se mănîncă rece. Rece, pentru că, atîta cît am băgat eu de seamă, e cel

mai durabil sentiment; nu se stinge ca dragostea sau ca prietenia, într-o clipă. Ura nu cere neapărat reciprocitate. În dragoste şi-n prietenie, fiind vorba de-un parteneriat, e suficientă o abatere dintr-o parte şi edificiul se năruie. Ura nu se clinteşte nici la un cutremur de gradul nouă pe scara Richter. Am întîlnit oameni pe care-am avut toate motivele de-ai urî. Am aflat puterea să mi-i şterg din suflet fără să mai cheltui pe ei ură. Putere sau incapacitate ? Cred că în sufletul care nu urăşte este sau o mare putere de-nţelegere şi de iertare sau o carenţă de concentrare şi de efort. Cu vîrsta am învăţat să-mi scot oamenii din suflet cum aş smulge o buruiană dintr-un strat de flori.

Indiferenţa băieţilor mei faţă de mine...

Cîţi dintre oameni, dacă ar fi sinceri, n-ar recunoaşte că din momentul cînd părinţii nu le mai sînt de folos, s-ar simţi liniştiţi să-i ştie morţi. Cîţi nu se gîndesc la bătrîneţea părinţilor cu groază că i-ar purta prin spitale şi pentru ce: pentru prelungirea unor zile care n-ar fi nimănui de folos: nici acelora care le-ar mai avea de trăit, nici acelora cărora le-ar reveni responsabilitatea unei astfel de poveri. Printre secretele unei vieţi echilibrate poate cel mai important este cel de-a muri la timp: adică atunci cînd te-ar mai plînge careva şi nu pe cînd cei din jur, fără să fie nişte monştri, ajung să-ţi dorească moartea.

Diferenţele intelectuale între părinţi şi copii pot crea drame pentru copiii care n-au nici inteligenţa, nici tăria de caracter

de-a nu se ruşina de condiţia inferioară a părinţilor în comparaţie cu propria condiţie.

Şi echilibrul unei căsătorii ţine mult de egalitatea de condiţie între soţi şi chiar de cea dintre familiile acestora. Astăzi îmi vine să-mi vîr capu-n ţărînă de ruşinea de-a mă fi ruşinat de mama şi de bunica Frusina faţă de soacra mea din prima căsătorie. Mama mi-a crescut amîndoi băieţii. Cînd venea doctorul să-i vadă, mama-şi făcea de lucru-n bucătărie, fără să i-o fi cerut eu, dar fiindcă simţea că nu mi-ar fi făcut plăcere să se vadă cu doctorul, mai ales că era craiovean, fiu de medic şi coleg de liceu cu unchiu-meu, avocatul. Nici nu i-am pomenit doctorului că eram şi eu craioveancă, măcar de la şapte ani. Remuşcările sînt o puternică otravă a sufletului, o autopedepsire mai rea decît pedepsele pe care ţi le distribuie semenii. Remuşcările nu pot îndrepta nimic, timpul fiind ireversebil, pentru noi, oamenii, el înseamnă trecut, prezent, viitor. Dacă aş dori ca timpul să fie reversibil, ar fi numai ca să pot suprima stupiditatea de-a mă fi ruşinat în trecut cu mama şi mai ales cu bunica Frusina. Ajunsă la oraş, prin căsătoria cu un plutonier-major, bunica Frusina păstrase ce-avea mai de preţ, pe timpuri, omul de la ţară: buna-cuviinţă, respectul faţă de cuvîntul dat, credinţa că nicio faptă nu scapă de ochiul lui Dumnezeu. «Sabino maică, eu nu zic că negustoru' nu trebuie să cîştige, că almintrelea de ce să să mai ostenească... Da' nici să jupoaie pielea dupe rumân şi nici să-i dea marfă proastă.

Eu n-aş înşela pe careva la cîntar să ştiu că-mi face monoment de aur. Eu le spui la toţi: pe om îl poţi păcăli, da' pe Dumnezeu, nu...». Mam'mare Frusina avea o garderobă de biserică şi de mers în centru: pălărie, ciorapi, mănuşi, în orice sezon; şi o-mbrăcăminte casnică: ceva între sat şi oraş, cu basma legată sub coc şi-ncălţată tot timpul cu nişte tîrlici. Pînă mai jos niţel de Parc, ca şi pînă spre celelalte bariere ale oraşului, cucoanele între ele îşi spuneau «madam», împreună cu numele de familie. La Romaneşti şi la celelalte bariere se termina cu «madam». Femeile-şi spuneau «coană», împreună cu numele de botez, sau «vecină» dacă le despărţea gardul şi chiar cîteva case. Bărbaţilor li se spunea «domnu'», urmat de numele de botez. Mam'mare Frusina, de cînd era văduvă, de la treizeci şi cinci de ani, îşi bea şi cafeaua de dimineaţă şi pe cea de după-amiază cu două-trei vecine şi o «tăinuiau», adică o-nsoţeau cu tot felul de poveşti despre multe şi de toate. Mam'mare prăjea atîta cafea cît bea o dată, într-un fel de tigaie cu capac pe care-l ridica de trei ori în timpul prăjitului la jar, stropea boabele cu mastică amestecată cu vermut sau numai cu coniac, apoi le rîşnea fierbinţi şi la fiert adăuga un vîrf de cuţit de sare măruntă-măruntă. Cine gustase din cafeaua asta o declarase cea mai bună dintre cîte băuse într-o viaţă. Îi ceream şi eu să gust şi trebuie să spun că nici eu n-am băut cafea mai bună ca a mamei-mari.

Se spune că multă lume idealizează trecutul. Nu contrazic pe nimeni. Dar, orice s-ar spune, gustul pe care-l aveau alimentele, delicatesele, acum optzeci de ani, astăzi nu-l mai au. Poate părea observaţia unui om a cărui gîndire nu se ridică mai sus de genunchiul broaştei. Dar oricît de intelectual ai fi, cu capul doldora de-nalte preocupări, nu poţi spune că-ţi este totuna dacă mănînci o mîncare gustoasă ori nişte lături. Oamenii care-şi arată dispreţul pentru o preocupare măruntă cum ar fi mîncarea n-au ajuns la bătrîneţe, ca să-şi dea seama ce important este la vîrsta asta, cînd te-ai împuţinat şi lumea ţi s-a micşorat, cît de important este să mănînci un lucru care să-ţi meargă la suflet. Îţi rămîn atît de puţine plăceri. Necesarul supravieţuirii e una şi alta e să fie şi gustos. Oamenii nu-şi mai scriu scrisori cu mîna lor, îşi telefonează ori îşi dau emailuri; nu mai citesc; se informează prin internet; nu mai mănîncă; se hrănesc. Se va mai întoarce vreodată lumea la ce-a fost, adică mai aproape de natură, aşa cum a lăsat-o Dumnezeu ? Cine ştie ? S-ar putea produce o catastrofă care să lase pe Pămînt ici şi colo nişte supravieţuitori, obligaţi să reia viaţa ca în comuna primitivă. Pe lumea asta, totul se poate; şi probabil şi-n alte lumi, la care deocamdată n-avem acces. Tare mi-aş fi dorit ca în timpul vieţii mele, noi, pămîntenii, să putem comunica în vreun fel cu alte lumi. Oare toate or fi la fel de strîmb alcătuite ca a noastră ?

De unde am plecat cu gîndul şi unde-am ajuns ! Miercurea şi vinerea, mam'mare Frusina ţinea post. Nu amesteca oalele de post cu alea de dulce. Şi gătea numai în vase de pămînt nesmălţuite. Casa din Romaneşti o ridicase ea cu bunicul, plutonierul. Separat de casă, făcuseră şi o vatră ca la ţară. Vara, mam'mare gătea numai la vatră. Iarna, acolo afuma slănina, ciolanele, şuncile de porc, pieptul de gîscă şi peştele. Cînd mi-aduc aminte anii petrecuţi la mam'mare-n casă, mi se pare c-am trăit într-un paradis al mîncării. Tot ce ieşea din mîinile femeii ăsteia era o bunătate. Şi mama gătea bine. Îndrăznesc să spun că şi eu, cînd mai aveam putere. Deşi mam'mare nu ţinea secretă nicio reţetă de mîncare, nu-ţi ieşea nimic la fel de gustos ca făcut de mîna ei. Îi spuneam de multe ori: «Mam'mare, dacă deschideai matale un restaurant, un birt ceva, te-mbogăţeai». «Da' la ce, maică ? Ce-mi trebuie mie bătaie de cap ? Cu prăvălia de-o am, dacă nu curge pică. Avem ce ne trebuie ? Avem... Tu să-nveţi carte, maică, să nu te măriţi cu floarea-n cur ca mine şi ca mă-ta. Eu la cinşpe ani am făcut-o pe mă-ta. Măcar ea te-a făcut la douăşunu». Cerîndu-i explicaţii în legătură cu expresia «cu floarea», o văd că se ridică de pe scaun şi merge la un rînd de dovlecei din grădina de zarzavat. Rupe de pe-un vrej un dovlecel cît degetul. «Sabino maică, uite-te bine la dovlecel şi spune-mi ce vezi». Am văzut ceea ce văzusem şi la alţi dovlecei şi la castraveciori: la partea opusă

vrejului avea o mică excrescenţă pe care se afla ceva maroniu, un moţ de frunzuliţe veştede. «Vezi maică, asta e floarea din care-a crescut dovlecelul. Ai s-o găseşti numai la ăl mic, de trufanda. Ălor mari le cade floarea». Am rămas uimită în faţa unei atît de atente observaţii a ţăranului asupra naturii şi-a imaginaţiei lui în privinţa apropierii dintre regnuri. În vecii vecilor, nu mi-ar fi dat în gînd să fac o apropiere între floarea dovlecelului, a castravetelui, şi-o fetişoară necoaptă. La fel de uimită am fost şi cînd am aflat ce se numea-n popor «frate, soră de lingură». Ce vocabular sărac avem noi, orăşenii. Folosim limbajul comunicatelor de presă. Vorbim ca într-o limbă străină căreia i-am întrebuinţa doar vocabularul de bază, în scopul de-a ne face înţeleşi şi-atît. Limba şi-a pierdut savoarea ca şi alimentele.

Persoane publice sînt adesea-ntrebate dacă ar vrea să retrăiască vreo perioadă a vieţii lor. Fiind eu, o persoană obscură, nu mi se pun asemenea-ntrebări; mi le pun singură. Aş vrea să mă-ntorc în prima-primă copilărie, cînd nu ştiam ce-nseamnă grija zilei de mîine, cînd oamenii mi-erau dragi, împreună cu toate vieţuitoarele, ca într-un fel de rai de dinainte ca omul să fi gustat din fructul cunoaşterii ? Să mă-ntorc la viaţa mea de pînă la şapte ani ? Apare ura, îţi apar defectele de caracter ale oamenilor — s-a sfîrşit copilăria. În general, oamenii consideră pur pe cel care n-a cunoscut dragostea trupească, negîndindu-se că în sufletul celui curat trupeşte poate clocoti un

infern. Copilăria mea s-a sfîrşit la şapte ani. Cine cunoaşte ura nu mai e copil. Ferice de cei care n-o cunosc niciodată şi chiar de cei care-o cunosc tîrziu, într-un suflet matur. Invadînd un suflet fraged, ura este ca o coacere artificială, rapidă şi dură. Mi-i aduc aminte cu duioşie pe bunicul Gherasim şi pe bunica Frusina. M-am simţit mult mai apropiată de ei decît de mama. Pînă la căsătoria cu domnul Tudorel Teodoru nimeni nu-mi fusese mai drag decît ea. Dacă această căsătorie s-ar fi petrecut la altă vîrstă a mea, poate altfel aş fi judecat lucrurile. Uneori, fără motive întemeiate, un părinte vitreg îndepărtează copilul de părintele lui adevărat. Rolul mamei, de paratrăznet între mine şi «tăticu», a tras ca un fel de cortină între mine şi ea. Pînă la şapte ani toată viaţa mea se petrecea în faţa ochilor ei. Mergînd la şcoală, nu-i spuneam nimic din ceea ce se petrecea acolo în fiecare zi. Nimic spectaculos. Important însă că nu mai simţeam nevoia să comentez nimic cu mama. În prima zi de şcoală, după ce s-a strigat catalogul, m-am ridicat în picioare şi m-am adresat învăţătoarei: «Doamnă, tatăl meu a murit. Mama s-a măritat din nou. Pe ea acum o cheamă Eugenia Teodoru. Pe mine mă cheamă tot Gherasim Sabina, după tatăl meu bun ?». «Da, fetiţo, tot aşa: Gherasim G. Sabina». Şi-nvăţătoarea a pronunţat *gî*, iniţiala numelui de botez al tatei. Şi noi, cînd am învăţat alfabetul, pronunţam *a, bî, cî, dî, e, fî, gî, hî...*, iar la aritmetică *optîsprezece*. Copil, am fost o «legalistă», adică voiam să ştiu

părerea autorității competente. Altfel de ce n-aş fi-ntrebat-o pe mama cum era cu numele meu ? Pentru mine, autoritatea supremă era învățătoarea. Nici prin minte nu-mi trecea că şcoala normală absolvită de «doamna» nu era cu nimic mai presus decît liceul absolvit de mama. La liceu, am văzut că elevele din cursul superior cînd vorbeau de *„Normală"* strîmbau din nas, considerînd-o şcoală pentru fete de la țară şi pentru săracele de la oraş, dornice să cîştige repede o pîine. De cînd plecaseră din Craiova cei doi copii Cîmpeanu şi cei trei Ionescu, n-am mai făcut parte din niciun grup de care să fiu nedespărțită. Mă plimbam uneori seara cu surorile Dumitran, cînd cele două mai mari, Angela şi Gabriela, n-aveau întîlnire cu vreun curtezan. Dar plimbările astea în care se vorbea de şcoală, de profesoare, de eleve aveau o tentă de bîrfă, nu neapărat răutăcioasă. Bîrfa este pe nedrept atribuită doar femeilor. Adultă, am avut ocazia să aud bărbați vorbind despre femei pe care cîndva le iubiseră ca despre nişte obiecte scoase din uz. Cu cîtă nepăsarare şi cu cît dispreț îmi povestea un «domn» despre o femeie măritată, mamă de copii, că doi bani nu făcea la pat ! Am întîlnit şi cazul — să-i zic invers: un om cumsecade şi care mi-a făcut mult bine, încurcîndu-se cu-o fîşneață absolut oarecare, îmi povestea că fata era dintre-acelea care se-nchiriau cu ora, prin telefon, ca în momentul cînd s-a ataşat de ea, manifestîndu-se prin mari investiții financiare, care cuprindeau şi familia împricinatei, să-l văd

cum ar fi dat orice ca să ia înapoi, să-nghită confidențele pe care mi le făcuse în legătură cu tînăra căreia, de cînd îi devenise favorită în văzul lumii, se străduia să-i fabrice un statut de femeie onorabilă. De cîte ori îi întîlneam pe cei doi, mă purtam politicos cu fata în cauză, fiindu-mi dealtfel simpatică, tratînd-o ca pe-o adevărată doamnă şi privindu-l serios pe bărbat, ca şi cînd o bruscă amnezie mi-ar fi şters din minte confidențele care mi-o prezentaseră pe această parteneră a lui de viață ca pe-o curvă mai de salon, că numai categoria asta este solicitată prin intermediul patronului sau al patroanei — «manager» sau «manageră», în limbaj postdecembrist — beneficiind de-o clientelă selectă. Cît timp un bărbat consideră o femeie drept o aventură, în cazul în care nu e-nsurat, i se pare că nu-i datorează niciun pic de discreție. E drept că există şi femei care sînt mîndre de trofeele lor masculine, mai mult decît laureatul a nu ştiu cîtor premii internaționale.

Sînt oameni care-ar vrea să-şi şteargă trecutul, sînt şi destui care-şi inventează un trecut, deprimați de paupertatea celui real. Mai ales femeile fabulează, inventînd evenimente pe care şi le-ar fi dorit. Categoria asta mă face să spun o dată mai mul: «săracii oameni». Cît vid e în ei şi cum ar vrea să-l populeze. Cum ar vrea să-şi alunge singurătatea, umplînd-o cu fapte, bune măcar de povestit altora. Imaginația acestor oameni cred că seamănă cu a scriitorilor. Oare în sufletul scriitorilor n-o exista

un gol ce se cere populat şi-n acelaşi timp o amărăciune care trebuie alungată de eventuale bucurii şi de trăiri puse în seama personajelor ?

Eu nu cunosc oameni fericiţi. Fiinţa cea mai echilibrată şi mai senină în faţa vieţii, dintre cele care mi s-au perindat prin propria viaţă, a fost mam'mare Frusina. Oamenii cu carte fac adesea greşeala să considere că mulţumirea omului simplu se mărgineşte la-ndestularea nevoilor materiale. Mam'mare Frusina era o fiinţă modestă şi cumpătată căreia însă-i plăcea să trăiască bine: să mănînce lucru bun, să-i fie cald iarna şi răcoare vara. Dar n-am întîlnit pe nimeni care să se-ngrijească de sufletul lui mai mult decît ea. Fără să facă niciun fel de paradă în legătură cu adînca ei credinţă-n Dumnezeu, manifestată prin respectarea tuturor canoanelor bisericeşti, prin cultul morţilor şi prin milostenie. Nu era post pe care să nu-l ţină, sărbătoare importantă la care să nu se spovedească şi să nu se-mpărtăşească, săptămînă în care să nu ia maşina de cursă şi să nu se ducă-n satul ei ca să-şi tămîie morţii. Nu era zi în care să nu dea ceva unui om nevoiaş: ceva de-ale gurii, îmbrăcăminte — lucruri bune, nu gioarse — un bănuţ. Cînd cineva spunea în faţa ei ceva de rău de vreun cunoscut, mam'mare ofta şi zicea doar atît: «Cine ştie ce-o fi şi-n sufletul fiinţei ăsteia a lu' Dumnezeu». Rămăsese văduvă la treizeci şi cinci de ani. Avusese o căsnicie liniştită, cu înţelegere, cu bună-cuviinţă, deşi fusese măritată val-vîrtej cu primul băr-

bat care-o ceruse de nevastă. El — văduv, cu cinsprezece ani mai mare decît ea. Străbunica, mama bunicii Frusina, văduvă şi ea şi săracă, îşi luase o piatră de pe suflet cînd îşi văzuse fata măritată, mai ales cu om cu «fonţie», la oraş. Cînd murise bunicul, plutonierul, mam'mare nu-nceta să-i mulţumeas-că lui Dumnezeu că răposatul avusese parte să-şi vadă fata măritată şi să-i sărute cununiile. N-am auzit-o o dată să spună: «Doamne, de ce m-ai pedepsit, că n-am făcut rău nimănui ?», cum spunem atîţia dintre noi în faţa unei nenorociri care cade asupra noastră. Nu mi-am cunoscut bunica dinspre tată şi nici bunicul dinspre mamă. Mam'mare Frusina avea mult respect pentru cuscru-său — bunicul Voicu Gherasim — care era «domnul diriginte» şi cînd îi vorbea direct, şi în lipsa lui, cu toate că el o poftise-n nenumărate rînduri să-i spună «cuscru» sau «Voicule». Mam'mare preţuia omul cu carte, dînd de-nţeles cît şi-ar fi dorit şi ea să fi-nvăţat nu doar patru clase primare, fiind mereu premiantă, avînd un scris o frumuseţe, ştiind aritmetică şi socotind în minte cu-o repeziciune de care eu, cu tot liceul meu, n-aş fi-n stare nici dacă mi-ar lua careva gîtul. Cîte aptitudini, chiar talente pierdute din nepăsarea conducătorilor şi-a bogaţilor. Şi se mai vorbeşte, cu acompaniament de surle şi de tobe, despre situaţia înfloritoare a României între cele două războaie mondiale ! Nu ştiu cum o fi pe la alţii, dar la noi, clasa politică a strălucit totdeauna prin nepăsare faţă de poporul pe

spinarea căruia a huzurit. Aveam şapte ani cînd am plecat din satul tatei, dar n-am uitat cămăşile zdrenţuite ale ţăranilor care se-ntorceau pe-nserate cu sapa-n spinare, sleiţi de muncă. Asta da înfrumuseţare a trecutului ! Că multă lume se duce la enciclopediile timpului în cauză ca să vadă cîtă tuberculoză, cîtă pelagră, cîtă guşă endemică şi cît analfabetism ilustrau România în care se pretinde azi, că umbla Dumnezeu cu sfîntul Petru de mînă şi se vede treaba că numai niscaiva tîrîie-brîu nu-şi trăseseră jghiab pe unde să le curgă şuvoiul de lapte cu miere ! Se minte cu-asemenea seninătate cu privire la ceea ce simţi pe propria piele — piele a prezentului — darămite cu privire la trecut. Aşa a fost, este şi va fi. Cînd spun vorbele astea faţă de-o fostă colegă, mă boscorodeşte cu «eşti o cîrcotaşă, o pesimistă incurabilă». «Iubito, asta m-a-nvăţat viaţa». Pesimistul este omul care, obligat să meargă prin noroi, nu spune că a nimerit-o pe-acolo din greşeală. Incursiunea asta în trecut mi-a fost provocată de gîndul că bunicul meu, Voicu Gherasim, şi bunica mea, Frusina, ar fi meritat să-nveţe carte, multă, superioară. Dar tot eu, pesimistă şi nestrămutată în credinţa că venim pe Pămînt cu viaţa gata scrisă pe răboj, îmi spun: «aşa le-a fost dat». Bunicului Gherasim, nu doar să n-ajungă ce ar fi meritat, ci să-şi îngroape nevasta în plină tinereţe şi pe cei doi copii de-asemenea. Bunicii Frusina, să rămînă văduvă la treizeci şi cinci de ani şi să-şi vadă şi fata de

două ori văduvă. A avut măcar parte să-şi ţină-n braţe nepoţii şi strănepoţii, dar n-a scutit-o soarta de-a-şi îngropa feciorul — mîndria ei, avocatul. M-a mai văzut şi pe mine lăsată de doi bărbaţi. Bunicul Gherasim a bolit trei-patru zile — a gogit, cum se spunea-n Oltenia — şi s-a stins stînd pe scaun, frumos îmbrăcat, după ce-şi făcuse baie. Cred că-şi simţea sfîrşitul şi-a vrut să se-nfăţişeze lui Dumnezeu aşa cum ştie ţăranul din moşi-strămoşi. La ţară, cînd omul trăgea să moară, era o rînduială: să-l îmbraci în ţoale bune, ţoale de moarte, şi să-i aprinzi lumînarea. Şi pe masa din bucătărie şi pe cea din camera bunicului se aflau: o lumînare cu mucul tăiat scurt, ca să ardă flacăra drept, şi o cutie de chibrituri.

Bunica Frusina s-a stins într-o duminică, în timp ce-şi bea cafeaua împreună cu mama şi cu trei vecine ale ei, nelipsite la acest ceremonial, de ani şi ani. «Mi se pare mie sau pîlpîie candela, ia vezi, Genuţo, mamă». A-ntors capul către peretele unde atîrna candela, a scos un oftat uşor, a lăsat capul pe-un umăr şi dusă a fost. Moartea fericitului. Şi iară mă-ntreb: cum s-o despărţi sufletul de trup ?

«Mam'mare, dacă urmează ceva după *aici*, te rog să-mi uşurezi şi mie trecerea».

După mam'mare n-am plîns, fiindcă plecarea ei fusese atît de frumoasă şi senină încît socotind-o adevărat semn de iubire de la Dumnezeu, eram încredinţată că plînsul meu i-ar fi tulburat liniştea. O mîngîiam numai şi-i ceream iertare că

mi-aş fi dorit o altă bunică în fața soacrei mele dintîi. Să mă ierte şi astăzi Dumnezeu pentru asemenea neghiobie snoabă. Mai ales de-atunci mă bîntuie întrebarea privind despărțirea sufletului de trup.

Terminam liceul în 1945. Deşi ultimele clase le făcusem în plin război, tineretul dusese, măcar în parte, o viață normală, adică nu se-abandonaseră întrunirile mondene, zisele ceaiuri. Eu, pierzînd un an, m-am rupt de colegele de la început, iar în noua clasă m-am simțit tot timpul străină. Aşa că nici vorbă să particip la vreo petrecere de tineret. Cîtă vreme trăise «tăticu», nimeni nu ne deschisese uşa. Rămasă văduvă, preocupată şi ocupată să strîngă bani, ca să avem din ce trăi, mama continuase-acelaşi regim de austeritate. Se vedea din cînd în cînd cu trei surori, foste colege de liceu ale ei, verişoare depărtate cu tata. Cît am fost la mama acasă nu mi-am sărbătorit niciodată ziua de naştere, nici pom de Crăciun n-am avut niciodată.

În rîndul cunoscuților mei nu era pe-atunci moda să-ți sărbătoreşti ziua de naştere şi nici a bradului de Crăciun. Să zicem că mamei, femeie văduvă, înglodată-n griji, numai de-aşa ceva nu-i ardea. Însă nici la unchiu-meu, avocatul, om cu casă mare, cu tot felul de relații, nu se sărbătorea ziua de naştere a nimănui din familie şi nici brad de Crăciun nu se făcea. După 1944, în familii, i s-a dat importanță Crăciunului poate mai mult decît

înainte, mai ales ca un afront adus regimului comunist. Bradul de Crăciun, cinstind naşterea lui Cristos, sfida *Pomul de iarnă* şi pe *Moş Gerilă*, importuri sovietice de Anul Nou, sărbătoare internaţională, opusă tradiţionalei noastre sărbători creştine. Pe vremea copilăriei şi-a adolescenţei mele, am văzut un singur brad împodobit, la fereastra unei vile de pe Unirii, înspre Parc, a unui arhitect italian, tată a două fete mai mari decît mine. Îmi îngheţau picioarele-n şoşoni, stînd minute-n şir în faţa casei cu bradul superb împodobit, cu beteală de toate culorile, cum nu mai văzusem.

În atîta amar de ani cîţi mi s-au strîns în cîrcă, am văzut, slavă Domnului, păduri de brazi de Crăciun, dar nici unul nu mi s-a părut atît de frumos precum al celor două surori italience. În faţa niciunuia n-aş fi stat, să mă uite Dumnezeu, nici încălţată-n cisme-mblănite. Moda şoşonilor şi-a galoşilor a apus, cred, curînd după război fiindcă nu se mai importau.

Ani buni, lumea a umblat iarna cu bocanci şi cu un fel de ghete-pîslari, pînă ce s-a ajuns la ghete şi la cisme-mblănite. Mi-aduc amin te că toată iarna lui '53 am umblat cu ziare-n pantofi cu talpă de crep, pînă să-mi facă un cismar — mai erau prăvălii particulare — nişte ghete cazone, cu talpă de toval lucioasă ca sticla. De cînd am ajuns eu la vîrsta judecăţii şi pînă acuma, cît confort a apărut pe lume, cîte progrese ale ştiinţei, numai omul nu s-a făcut mai bun. Păcat.

După ce-am slăbit, corpul mi s-a modelat, mi s-a alungit, iar chipul a căpătat oarecare finețe şi, din aproape rotund, ajunsese oval. Oglinda cea mai elocventă pentru o femeie se află in ochii bărbaților. O sclipire de-o secundă — ca un licurici — în ochii lor, îți spune despre tine, femeie, mai mult decît cea mai atentă proprie contemplare. Primii ochi în care am desluşit schimbarea mea în bine au fost ai doctorului Doru Manolescu, profesorul nostru de Igienă, cel de care-am fost îndrăgostită pînă la sfîrşitul liceului. Într-o zi ne-am ciocnit unul de altul în uşa unei farmacii. «Iertați-mă, vă rog», a zis doctorul Manolescu, dînd să intre-n farmacie. «Dumneavoastră să mă iertați, domnule doctor», am spus eu. De unde cînd ne ciocniserăm îmi dăduse importanță cît unui obiect oarecare, doctorul a ridicat ochii şi-n ei am văzut o sclipire de parcă ar fi primit o lovitură neaşteptată. «Sabina Gherasim ?!» şi s-a frecat la ochi. Am simțit că nu în glumă. «Da, domnule doctor, fosta dumneavoastră elevă». M-a măsurat sobru, din creştet pînă-n tălpi, ca omul care evaluează un obiect sau un animal şi-ntr-un tîrziu a susurat, cu un glas în care mi s-a părut că desluşesc un regret: «Te-ai schimbat atît de mult...». Mi-a luat mîna şi abia mi-a atins-o cu buzele. Deşi pentru prima oară îmi săruta mîna un bărbat, n-am simțit nicio emoție. Nu-l mai iubeam. Lipsită de combustibil, după ani de adorație mută, iubirea mea se stinsese. Doctorul care, cu mintea lui ageră, nu putuse ignora

iubirea stîrnită în eleva grăsană şi silitoare a-nţeles, dintr-o privire a ochilor mei blînd surîzători, că boala-mi trecuse. Cînd dragostea pentru doctorul Doru Manolescu mi s-a stins, mi-a rămas un gol în suflet mai dureros decît după sfîrşitul uneia consumate, cum aveam să aflu mai tîrziu. Nicio dragoste trăită real nu are frumuseţea şi profunzimea celei imaginare. Vorbesc despre mine. Viaţa m-a-nvăţat să am modestia de-a nu generaliza.

Unele reacţii ale oamenilor sînt identice în împrejurări identice. Altele sînt atipice pentru un număr de indivizi, amintind rubrica «reacţii adverse» din prospectele de medicamente. Firesc este ca o dragoste imaginară să se stingă asemenea celei trăite din plin; nefiresc — să te ducă la neurastenie şi chiar la sinucidere. Dintre bărbaţii care-au însemnat ceva în viaţa mea, unul singur a murit în timp ce-l iubeam. Iubire platonică şi-aceea. Ne cunoşteam de-o săptămînă. Mă-ndrăgostisem fulgerător. După opt zile, iubirea mea se prăbuşise cu avionul. Era pilot de-ncercare. Moartea celorlalţi bărbaţi, iubiţi cîndva, intra în ordinea firească a lucrurilor şi-a întristării. Săptămîna cît am auzit în fiecare zi glasul acelui bărbat la telefon, văzîndu-ne o singură dată şi nerostind nici unul, nici altul, cuvîntul «iubire» m-a durut tulburîndu-mi toată fiinţa, m-a durut fizic atît de mult, că nu-mi mai simţeam sufletul. Moartea nu-l putea şterge din trupul meu care nu-l cunoscuse. Ştiam că nu mai există, însă asta

nu anihila setea şi foamea de ființa lui. Nu izbuteam să nu mă doresc în brațele lui. Dacă aş fi spus cuiva ce se petrecea cu mine m-ar fi crezut nebună şi poate că eram la un pas de nebunie. Îl rugam seara să-l visez. L-am visat la şase săptămîni după ce murise. Era ziua, sub un cer fără nori, de-un albastru vioriu cum n-am văzut niciodată în realitate. Un gard scund, de fier, ne despărțea. «Barbule», am strigat eu, «te rog, ia-mă-n avion cu tine». Fără să se clintească, învăluindu-mă cu privirea care-mi tulburase trupul şi sufletul, mi-a răspuns: «Nu *se* poate». «De ce ?», am întrebat eu, cu disperare în glas. «Nu *se* poate». «De ce ?», şi-am izbucnit în plîns. «Fiindcă trebuie să zbor singur. Te rog, te rog nu mai plînge, fiindcă lacrimile tale-mi apasă aripile». M-am trezit hohotind de plins. A doua oară-n viață cînd am simțit legătura dintre ce numim *aici* şi *dincolo*. Pîlpîitul candelei, cu-o clipă înainte ca bunica Frusina să plece, şi visul meu cu Barbu mi-au dat mereu de gîndit cu privire la această legătură care-mi infirmă speranța ca totul să se sfîrşească *aici*.

Aveam optsprezece ani şi nu mă sărutase nimeni, nu mă strînsese nimeni în brațe. Deşi mă pregăteam să merg la Facultate la Bucureşti, unde aveam să mă aflu printre băieți nu doar printre fete, eram descurajată de singurătatea mea printre atîtea cupluri de tineri, nemaivorbind de cele trei colege ale mele de clasă care erau logodite şi care s-au măritat îndată ce-am dat

bacalaureatul. Am început să fiu aproape obsedată nu doar de gîndul că aveam să rămîn domnişoară bătrînă ci, mai rău, fată bătrînă. Pe vremea copilăriei mele, domnişoarele bătrîne, mai ales bănuite că ar fi fost virgine, erau privite cu suspiciunea care pluteşte-n jurul omului bănuit de-un viciu ascuns. Numai draga mea mam'mare Frusina spunea de fata bătrînă: «maică, n-a avut soartă». Cît îmi era mie de frică să nu rămîn fată bătrînă, Doamne... Cu alura mea de vampă, cu un ochi acoperit à la Veronika Lake, m-a agăţat — în fine ! — un farmacist, venit să-nchirieze o cameră în casa noastră. De-nchiriat n-a-nchiriat nimic, dar între el şi mine s-a-nfiripat o idilă, să-i zicem, care ne-a adus în pat, pe mine simulantă, preocupată să scap de-o «infirmitate», pe el încercarea norocului pe lîngă o fufă oarecare, cum voiam eu să par. El avea treizeci şi cinci de ani, frumos, simpatic, bun de taur comunal, nici prost, nici deştept, bun la suflet — dar zgîrcit, surprins că fufa era fată neîncepută. S-a-ndrăgostit de mine şi m-a cerut de nevastă, spre încîntarea mamei şi-a bunicii Frusina, pe care le cucerise cu felul său comunicativ şi fără mofturi, cu părerile lui solide privind căsnicia, fiu de-nvăţători cu zece copii. Numai că acest bărbat, pentru care alte femei făcuseră pasiuni, pe mine mă lăsase sloi de gheaţă. Nu aflase nicio cale de comunicare nici cu sufletul, nici cu trupul meu. Vremurile erau tot mai tulburi şi mama tare-şi dorea să mă vadă căpătuită. Eram hotărîtă să fac

o Facultate şi dacă-mi era să mă mărit, voiam s-o fac din dragoste. N-am reuşit — e drept că nici nu mi-am propus — să fiu omul convenienţelor. O fată mintoasă mai întîi îşi asigură un spate material şi social şi-apoi mai vede ea, că doar măritişul nu e centură de castitate. Farmacistul meu era o partidă. Cea mijlocie dintre fetele Dumitran, din sus de pe Jitianu, l-ar fi luat cu amîndouă mîinile. Numai că el pe mine mă voia. S-a mutat la Bucureşti cînd am intrat eu la Facultate, că doar-doar m-o convinge să ne căsătorim. L-am rugat să-şi ia gîndul de la mine. Cam la un an după ce ne-am despărţit s-a-nsurat şi repede a făcut doi copii. Nu mi-am iertat niciodată că i-am dat iluzia de-a-l fi iubit, prin uşurătatea mea de-a mă fi urcat în pat cu el şi nu-mi pot nici azi alunga ideea că mi-am început viaţa greşit. Am început-o cu-o înşelăciune pe care-am plătit-o fiind la rîndul meu părăsită de două ori şi mai ales întinînd frumuseţea închipuirii mele despre iubire. Din aventura iubirii simulate ieşeam prădată: pustiul sufletului, indiferenţă şi lipsa oricărei plăceri a trupului. Îmi închipuiam şi-mi închipui că aşa trebuie să fie viaţa prostituatelor: lipsă de participare umană, iar «dragostea», egală cu ştersul pantofilor, cu spălatul vaselor, lăsînd la o parte scîrba. De farmacist nu-mi fusese scîrbă, ci de mine. Ceea ce n-am să uit niciodată a fost figura farmacistului cînd s-a ridicat din patul în care-mi lăsasem fecioria. Am văzut un chip indispus şi-am remarcat graba de-a se duce la

baie ca să spele sîngele meu care-l pătase, pe mine ignorîndu-mă. Probabil nu mai avusese de-a face cu virgine. Acela a fost momentul care m-a îndepărtat de el sufletește, dacă pînă atunci se putea vorbi cît de cît de-apropiere între noi. Ce-mi închipuiam eu despre-acel prim moment cînd devii femeie ! Un extaz, o voluptate aproape de leșin... Atunci, pentru prima oară mi-a fost milă de mine și de toate femeile. Trecusem prin momentul maxim al dezamăgirii pe care-o merita jocul meu necinstit.

La Facultatea de Litere erau mai puțini băieți decît fete. În grupa noastră eram optsprezece fete și doi băieți. Cei doi, cultivați, distinși, fii de profesori universitari, s-au împrietenit de la bun început; în toate pauzele stăteau de vorbă, fumîndu-și țigara. Erau politicoși cu fetele și-atît. După reforma învățămîntului am beneficiat de doi ani de limbă rusă — cum beneficia din clasa a cincea de școală generală tot românul care-nvăța carte pe vremea aceea — și de doi ani de marxism ca și de *Istoria partidului comunist bolșevic*. Învățămîntul universitar devenise gratuit pentru copiii salariaților de Stat și ai țăranilor săraci; ai chiaburilor, ai foștilor moșieri, ai marilor burghezi, din cauza taxelor exorbitante, erau obligați să se retragă din universități. Mulți dintre ei, pentru a-și putea continua sau începe studiile, se angajau în orice post, numai ca să apară în acte că veneau din cîmpul muncii. Au fost destui

care-au trebuit înfiaţi de oameni cu «origine sănătoasă» cît de cît — fetişul vremii — ca să-şi piardă urma «nesănătoasă» şi ca să-şi poată cîştiga o pîine. Apăruse printre noi şi o categorie de studenţi care-absolviseră liceul în doi ani la fără frecvenţă, avînd uneori aproape vîrsta de-a ne fi părinţi. Deja erai privit chiorîş fiindcă făceai o limbă străină, iar dacă o mai şi ştiai de-acasă, ce să mai vorbim. O convenţie nerostită, nescrisă, ne făcea pe toţi să nu vorbim despre familiile noastre, ca şi cînd am fi fost generaţie spontanee. Nici singurei mele prietene din facultate, colegă de grupă şi de cameră la cămin, nu i-am vorbit nimic despre neamul meu. La două luni după intrarea mea la facultate, fratele mamei, avocatul, fusese arestat. Fără acuzaţie, fără proces, a stat doi ani în puşcărie, după care, într-o zi, i s-a spus, «Tudorache Mircea, fă-ţi bocceaua şi du-te-acasă». Verişorii mei, fiica şi fiul unchiului Mircea, amîndoi studenţi la Medicină, repede s-au transferat la Cluj. Deşi fişa autobiografică nu cuprindea decît paragrafe privind părinţii şi fraţii, doi ani cît a fost unchiul-meu în puşcărie — şi nu doar atunci — am stat cu inima cît puricele. Nici prietena şi colega mea Lavinia Silvaş, nici eu n-aveam iubit; şi dacă stau să mă gîndesc nici fetele celelalte. Una singură s-a măritat la cîteva luni după-nceperea anului întîi, fără să invite pe nimeni la Sfatul popular. Oamenii se fereau unul de altul. Dacă acea colegă nu şi-ar fi schimbat în catalog numele, habar n-am fi avut că se mări-

tase, ceea ce, la mirarea noastră, ne-a comunicat ca pe-un fapt divers. Nu i-a trecut nimănui prin minte să se supere că nu fusese invitat la eveniment, dar nici să strîngem cu toții cîțiva creițari și să-i cumpărăm măcar un buchet de flori. Astea erau timpurile. Parcă ne născuserăm odată cu venirea tancurilor sovietice eliberatoare, într-atît uitaserăm niște manifestări elementare de comportament. Ne-nscriseserăm mai toți în U. N. S. R. (Uniunea Națională a Studenților din România), absorbită de U. T. M. (Uniunea Tineretului Muncitor), înființată, cred în '49. În astea două organizații se intra fără mari probleme. Selecție severă se făcea la admiterea-n Partid unde, la-nceputul regimului, puricatul era minuțios. Eu nu m-am mirat cine-știe-ce de organizațiile de tineret, în noul peisaj, fiindcă din clasa întîi primară și pînă în 1940, cînd abdicase Carol al II-lea, «Marele Străjer», fusesem străjeriță. Carol al II-lea ne-nvățase și cu uniformele de operetă purtate de personajele «Frontului Renașterii Naționale», partid unic, și cu carele alegorice, într-o atmosferă de mucava de care nouă copiilor puțin ne păsa, multor adulți le era indiferentă, iar multor altora le stîrnea rîsul, persiflînd-o dacă nu public, în familii oricum. Deosebirea între cele două spectacole de operetă era însă esențială din punct de vedere al cosecințelor persiflării. Pe Carol al II-lea îl puteai lua peste picior fără s-ajungi la Aiud, la Sighet sau la Gherla. Simpla bănuială că ai fi putut persifla noua recuzită îți asigura ani buni

de puşcărie politică. Românul, obişnuit să ia bonom peste picior tot ce implica şi cea mai slabă umbră de ridicol, la-nceputul regimului comunist a continuat să considere că se poate manifesta liber, potrivit umorului său. N-a trecut mult şi zîmbetul a-nghețat concomitent cu instaurarea teroarei. La Craiova, ca în toate oraşele Țării, se afla o garnizoană sovietică. Ofițerii şi cei cu familii — puțini la număr — erau încartiruiți în casele oamenilor. În cămăruța mea, ne-au adus un căpitan, bărbat înalt, spătos, cărunt, cu ochi albaştri ca ai gîştelor, cu-o voce joasă, nițel gîjîită. Vorbea fluent nemțeşte, aşa că ne puteam înțelege cu el. Îl chema Evgheni Nicolaevici Podvighin, era ucrainean, arhitect în viața civilă, cu nevastă şi cu fiică arhitecte. Dimineața, înainte de-a pleca la garnizoană, bea un pahar de patru sute de mililitri de spirt amestecat cu apă — spirt mult, apă cu economie. Nu l-am văzut niciodată beat, nici măcar amețit. La vreo trei luni de cînd stătea la noi, a dus-o pe mama în fața icoanei şi a pus-o să jure că n-avea să spună nimănui ceea ce-avea s-audă din gura lui. «Evghenia, plecați cît mai departe în Apus, acuma, cît sînt granițele deschise». «Unde să plecăm, Evgheni Nicolaevici ?». «Oriunde, pînă n-o să fie la voi cum e la noi. Ce v-au spus pe-aici despre ce este la noi — fleacuri !». «Evgheni Nicolaevici, dumneavoastră de ce n-ați rămas în Apus, dacă e aşa rău la voi ?». «Fiindcă n-am vrut să-mi ajungă fata şi nevasta-n lagăr sau să fie-mpuşcate. Plecați, vindeți tot ce-aveți,

cumpărați aur, bijuterii, plecați cît mai repede. Eu vă vreau binele». Mama, punîndu-mă să jur la icoană că n-aveam să spun nimănui ce-aveam s-aud de la ea, mi-a reprodus conversația avută cu Evgheni Nicolaevici. Evgheni Nicolaevici a fost un personaj pe care nu l-am uitat, fiindcă tot ce-am trăit după ce l-am cunoscut a justificat sfatul pe care ni-l dăduse în 1945. Mi-am lămurit definitiv spusele lui cînd, peste ani, am citit cartea lui Soljenițîn *Arhipelagul Gulag*, pătrunsă clandestin în România, în versiune franceză. Mama a socotit că, așa cum își călcase jurămîntul reproducînd față de mine ceea ce auzise de la Evgheni Nicolaevici, îl putea călca spunîndu-i și fratelui ei, avocatul. Unchiu-meu o ascultase atent și fără zîmbet, căzuse pe gînduri și abia într-un tîrziu i s-a adresat mamei. «Soru-meo, nu mă-ndoiesc defel că rusu' ăsta vă vrea binele și că nu minte cînd spune ce este la ei. Rusul încartiruit la noi, în primele zile ne-a mîncat pasta de dinți pe pîine. Tot la-nceput, într-o zi a venit din piață cu niște caras viu. Prin semne, Nuța i-a arătat să-l pună-n baie și să lase apa să curgă peste el. Rusul a pus peștele-n closet, a tras apa și nu-și revenea din uimire că peștele a dispărut. Îți dai seama, săracul, din ce lume vine, asta *à propos* de civilizație. Cred tot ce ți-a spus rusul vostru în privința regimului de la ei. Vă-ndeamnă să plecați, fiindcă e convins că România va rămîne sub stăpînirea lor, a rușilor. Dar n-o să admită Occidentul așa ceva. O să-i trimită la ei acasă, fii

fără grijă». Mama s-a-ntors fără grijă la noi acasă. Şi, în februarie 1989, cînd a murit, încă-i aştepta pe-americani să ne dezrobească de comunism.

În noiembrie 1946, cînd au fost alegerile, care demonstrau că soarta României era pecetluită, ieşind din cabinele de vot oamenii vorbeau între ei, fără fereală: «Eu i-am votat pe ţărănişti», «Eu pe liberali». Nimeni nu prevenise poporul român cum trebuia să se poarte în cazul victoriei Aliaţilor, pentru români ei rezumîndu-se la ruşi. După anul 2000, un istoric, vecin cu mine, mi-a spus că a văzut cu ochii lui documentul prin care Mareşalul Antonescu le cerea oamenilor politici din România să formeze un partid puternic de stînga, pentru ca în cazul victoriei Aliaţilor să aibă ruşii cu cine sta de vorbă şi nu cu agenţii Komiternului veniţi de la Moscova. Nu i-am spus istoricului că acest document îmi trecuse prin mînă înainte chiar de 1970, cînd, în ce scop n-am aflat niciodată, mi se dăduse la tradus în engleză şi-n franceză. Omul de rînd auzise şi el că-n Rusia copiii creşteau la azil, că nevestele erau folosite de-a valma, crezuse, nu crezuse, cam la asemenea fleacuri se rezuma informaţia românului despre regimul sovietic. *Bazagonov* şi *Minciunin*, personaje de la postul de radio „Vocea Americii" — ne ţineau inima pe linia persiflării comuniştilor locali şi-a ruşilor, făcîndu-te să crezi că ruşii erau într-o simplă excursie prin România şi-atîta tot, iar comuniştii nişte ăia pe care-i măturai cu tîrnul, în doi timpi şi trei mişcări. Pînă-n război, omului de

rînd nu-i păsa cine-ştie-ce de politică, fiind învăţat cu «pleac-ai noştri, vin ai noştri», dar politicienii români tot nivelul ăsta-l aveau ? Să fi rămas în România, după ocupaţia rusească, pentru a deveni martiri sau din miopie politică ? Aveau să treacă zeci de ani pînă să afle românul ce se hotărîse la Ialta şi pînă să afle părerea lui Churchill în legătură cu ocuparea Basarabiei de ruşi în '40: «E normal ca Rusia să-şi asigure un cordon sanitar spre Apus»; şi părerea lui Roosevelt în legătură cu toată Europa în faţa Rusiei, încă înainte ca războiul să-nceapă: «Puţin îmi pasă dacă ruşii comunizează Europa». Comportamentul Aliaţilor faţă de Cehoslovacia, atacată de nemţi, şi faţă de sfîrtecarea Poloniei să nu le fi spus nimic oamenilor noştri politici ? Repet: să fi ales martiriul în deplină cunoştinţă de cauză ori din miopie politică ? Imaginaţia omului să nu meargă oare dincolo de ce-a trăit ? Să nu ştie nişte oameni politici că-n politică nu există prietenie, nici loialitate ? Că în politică azi scuipi, mîine lingi, azi lingi, mîine scuipi ? Aşa gîndesc eu la optzeci de ani trecuţi. Gîndurile şi amintirile nu cunosc ordinea şi nici cronologia. Vin de-a valma. Nouă, studenţilor, grija ne era să tăcem mîlc, să nu facem valuri. Cu puţine excepţii, înţeleseserăm că nu opreşti un rapid din mers cu un ciomag decît dacă vrei să fii făcut bucăţi cu ciomag cu tot. Înfiptă şi băgăreaţă n-am fost de felul meu. Anii cît a stat fratele mamei în puşcărie m-au făcut să mă ţin şi mai în umbră decît în mod obişnuit.

În amintirile mele îi spun acestei rude «unchiul meu, avocatul», după modelul mam'marei Frusina şi-al mamei care, cînd vorbeau despre el faţă de alte persoane, una spunea «fiu-meu, avocatul», cealaltă, «frate-meu, avocatul», pline de mîndrie că din neamul lor cineva avea asemenea titlu. Deabia cînd am ajuns adolescentă, adaosul la gradul de rudenie mi s-a părut caragealesc. Din acel moment cînd vorbeam de unchiul meu, avocatul, spuneam simplu «fratele mamei». În amintiri, îl pomenesc întocmai cum l-am moştenit de la bunica şi de la mama, ca şi cînd ele ar fi de faţă şi-n felul ăsta le-aş flata orgoliul.

Învăţam bine fiindcă-mi şi plăcea să aflu, să-mi îmbogăţesc cunoştinţele ca pe-o avere, şi fiindcă socoteam că un copil pentru care o bunică şi-o mamă se străduiau să-l ţină la carte era obligat să mănînce, nu alta, cartea. O mîhnisem destul pe mama fiindcă nu mă căsătorisem cu farmacistul — «partidă ca băiatu' ăsta nu mai găseşti tu» — încît trebuia să compensez măcar cu-nvăţătura pata asta din biografia mea intimă. Experienţa proprie, care s-ar fi vrut «amoroasă», îmi lăsase o tristeţe şi-o amărăciune pe chip şi-o prudenţă faţă de oameni, încît păream într-un doliu sufletesc sau după o mare iubire sau după o mare dezamăgire. La cursurile generale pe an stăteam totdeauna în prima bancă între Lavinia şi-o altă colegă, iar în pauză rămîneam în amfiteatru; la sfîrşitul orelor, îmi luam caietul de notiţe şi repede plecam, neuitîndu-mă decît la vîrful pantofilor mei.

Lavinia, deşi avea o talie de s-o cuprinzi în mîini, era clădită pe oase zdravene, ca o casă cu temelie gospodăreşte înfiptă-n pămînt; aşa cum îi era trupul îi era şi mintea: sănătoasă, de om matur, cu linii drepte, firesc de urmat: să fie profesoară, să se mărite, să aibă copii. Era îndrăgostită de-un student de la Istorie. Faţă de colegele ei de cameră nu făcea nicio taină din acea iubire. Doar ce-l zărea pe băiat şi se roşea ca focul şi-i rostea numele: «Ilie, Ilie». Am terminat facultatea, ne-am împrăştiat care-ncotro, iar acel Ilie n-avea să ştie niciodată cît fusese de iubit. Pe vremea tinereţii mele, fetele n-ar fi abordat ele primele un bărbat, nici picate cu ceară. Vorbesc de fetele din mediul nostru nu de profesionistele amorului. Era rău ? Cîte legături frumoase şi trainice nu s-or fi ratat din pricina acestei pudori...

Fratele mai mare al Laviniei, asistent la Matematică, în timpul studenţiei se-mprietenise cu un balerin foarte apreciat, distribuit la Operă în roluri importante şi socotit şi un intelectual, într-o generaţie care dăduse nişte nume promiţătoare în ştiinţă şi-n artă. Petru Silvaş, ne invitase pe soră-sa şi pe mine la un spectacol în care dansa prietenul său Stere Caragiani, pe care ni l-a lăudat tot drumul: fusese un elev eminent iar şcoala de balet, grea şi obositoare, nu-l împiedicase să urmeze şi Filosofia, unde voiseră să-l oprească preparator. După spectacol, Petru ne-a luat de mînă pe Lavinia şi pe mine şi ne-am dus la cabină să-l felicităm pe interpret, care merita

din plin. «Băiete, ai fost admirabil», i-a spus Petru şi l-a strîns în braţe. «Bravo, Stere», a adăugat Lavinia. «Domnişoara nu zice nimic ?», mi s-a adresat balerinul pe-un ton glumeţ, uitîndu-se ţintă în ochii mei cu nişte ochi negri ca smoala, codaţi, umbriţi de gene lungi şi dese. «Eu ce-aş mai putea să spun ?», am răspuns timid. Apoi, revenindu-mi din timiditate — prima oară în viaţă mă aflam în cabina unui artist — l-am întrebat, fiindcă eram chiar curioasă să-i aflu părerea: «Spuneţi-mi, vă rog, domnule, dacă nu consideraţi o indiscreţie, care dintre cele două lebede vă place mai mult, ca parteneră, vreau să spun». «Dar dumitale ?» m-a-ntrebat el, învăluindu-mă din nou cu privirea lui neagră şi sfredelitoare. «Mie ? Lebăda neagră». S-a apropiat de mine şi, pe-un ton de taină, simulat, mi-a şoptit: «Şi mie, dar să nu mă spui». Ne-a invitat la un restaurant. «Vă comandaţi fiecare ce vreţi. Eu o friptură la grătar şi-o apă minerală». Împreună cu Petru, ne-a condus pe noi, fetele, pînă la cămin. De la acea dată, n-a fost spectacol de balet sau de operă la care Lavinia şi cu mine să n-avem invitaţie. Între timp, Petru, fratele Laviniei, şi-a dat doctoratul, deci era foarte ocupat, şi se şi-nsurase cu-o colegă, aşa că nu mai avea timp să meargă la Operă cu noi. Pentru ieşit în lume, Lavinia şi cu mine aveam o umiformă «de mort», cum se spunea pe-atunci hainelor zise bune, adică cele purtate la «ocazii», după război lucruri puţine şi modeste; în categoria noastră socială.

Eu aveam o pereche de pantofi negri de piele, frumoşi, comozi, făcuţi la comandă, pe calea Victoriei, la vestitul cismar Nelu Mihăilescu, iar ca toaletă — o fustă neagră, *cloche*, de triplu voal, o bluză de *soie écrue*, şi ca supremă eleganţă o pereche de ciorapi de nylon «cristal», adică fir de păianjen, spre deosebire de unii ceva mai puţin fini, numiţi *trotteur*, ciorapi la care mă uitam ca la ochii din cap: îi puneam şi-i scoteam cu mîinile ude, ca nu cumva să le-agăţ vreun fir.

Lavinia avea escarpini de lac, un *deux-pièces* de tafta culoarea prunei, care făcea ape de toate culorile, foarte frumos şi care-i venea turnat, un şirag de perle false, o bună imitaţie, şi ciorapi «cristal» ca şi mine. Drept poşete de seară, ea — un plic de satin de la maică-sa, eu — un burduf minuscul de catifea neagră pe care-l purtase mama la baluri cît trăia tata. Aveam înţelegere cu Stere ca la spectacolele lui să-l aşteptăm în hol pînă ieşea toată lumea. Atunci apărea şi el, ne invita la restaurant, el mîncînd totdeauna o fleică la grătar şi bînd apă minerală, noi urmîndu-i exemplul, bînd însă bere, la insistenţele lui. Zilele cînd ne invita le asemănam cu vacile grase din visul faraonului. În patru ani de facultate n-am mîncat niciodată grătar la cantină. Ziceam bogdaproste că aveam acoperiş deasupra capului şi raţie de subzistenţă pe dai pomana. Lavinia, care-l cunoştea demult, vorbea cu Stere foarte liber, aşa că-şi permisese să-l întrebe cum de venea cu noi după spectacol şi nu se ducea

împreună cu ceilalţi balerini. «Fiindcă mulţi dintre ei nu-nţeleg că baletul cere austeritate, dacă vrei să fii cît mai multă vreme în formă. Vă daţi seama ce-nseamnă o profesie în care te pensionezi la treizeci şi şapte de ani. Mulţi colegi pleacă de la spectacol, se duc la Athénée Palace şi dansează pînă se-nchide restaurantul. Îi înţeleg: se descătuşează de rigorile baletului clasic, îşi dau toată măsura trupului şi-a fanteziei, dar în felul ăsta ard lumînarea de la ambele capete, cum spun francezii. Noi ce să zicem: am dat din cap şi-am tăcut. După o vreme el a continuat. «Atîţia balerini fac artrită, artroze, boli de coloană. E o meserie meteorică; dacă ajungi vedetă, străluceşti intens, muncind enorm şi stingîndu-te repede. Cum baletul îl începi de mic copil, de multe ori te opreşti din creştere de la-nceputul adolescenţei. De asta sînt foarte puţini balerini înalţi, mai ales băieţii». La această constatare i-am desluşit o nuanţă de tristeţe-n glas. El avea un metru şaptezeci, ceea ce-nseamnă o înălţime oarecare pentru un bărbat, chiar pe vremea noastră, cînd bărbaţii de peste un metru optzeci erau destul de puţini, iar fetele de-un metru şaptezeci — rare şi ele. Majoritatea bărbaţilor români bătea spre un metru şapteşcinci-şapteşapte. Neavînd înălţimea pe care şi-ar fi dorit-o, Stere avea însă un corp sculptural şi-o graţie care te făceau să uiţi că nu era idealul fizic pentru un balerin. De-altminteri, puţini colegi ai lui de breaslă, din Bucureştii acelui timp, îl depăşeau ca înălţime, şi nu

spectaculos. Printre ei se remasca o tînără de curînd lansată, Ileana Iovănescu. Era o splendoare: depăşea bine un metru şaptezeci, dintre care peste jumătate erau picioarele perfecte, cărora nici în poante nu li se contractau muşchii, aşa cum li se-ntîmplă balerinilor, muşchi semănînd cu nişte otgoane răsucite. Un picior frumos cuprinde nu numai gamba. Începe cu laba, continuă cu glezna, cu genunchiul, cu femurul, sfîrşind în bazin. Încheieturile Ilenei Iovănescu nu aveau protuberanţe. Picioarele ei fuseseră sculptate cu-o daltă fină care le eliminase, încît păreau fluide şi nicidecum alcătuite din oase care se-articulau. Bustul şi mîinile erau o bucurie pentru ochi. Un plop aristocrat, încununat de-un chip enigmatic, cu trăsături asiatice, de Extrem Orient. Era partenera preferată a lui Stere, care contribuise mult la succesul acestui exemplar de rasă şi de-un talent pe măsura splendorii dăruite de natură. Stere se transfigura de plăcere cînd dansau împreună şi ne mărturisea, Laviniei şi mie, cu sinceritatea care cred că se naşte numai în prietenia dintre-un bărbat şi o femeie: «Cînd dansez cu ea uit că e mai înaltă decît mine. Uit tot. Simt că zbor. Cînd ne-nclinăm la public, mă trag un pas în urma ei ca să nu se vadă că nu ne potrivim ca-nălţime». Pasul ăsta cred că-l durea atît de mult încît simţea nevoia unei mărturisiri faţă de două fiinţe din afara profesiei lui şi din afara artei: două studente la «Litere». Eram convinsă că Stere era-ndrăgostit de Ileana

Iovănescu, măritată cu un reputat chirurg. Poate se şi iubeau. De prin reviste străine, pe care ni le-mprumuta o colegă, fiică de compozitor, aflam şi noi ce se-ntîmpla prin lumea Hollywood-ului, unde mulţi actori se despărţeau de neveste fiindcă se-ndrăgosteau de partenerele din filme. Fireşte că te-ndrăgosteşti de cineva alături de care-ai trăit o iubire imaginară însoţită însă de toate ingredientele realităţii. Era uşor să transferi viaţa de pe celuloid în viaţa reală. Mă miram chiar că nu se-ntîmpla aşa cu fiecare cuplu de iubiţi de pe ecran. Dar tot eu îmi ziceam: «Sabina Gherasim, tu n-ai fost actriţă un an ? Nu te-ai culcat cu un bărbat, prefăcîndu-te că-ţi făcea plăcere, cînd de fapt erai sloi de gheaţă tot timpul ? Şi n-ai mai urmat nicio şcoală de artă scenică ori de cinematografie ! Între unii parteneri de pe scenă sau de pe ecran se crează afinităţi sufleteşti şi atracţie fizică, între alţii e profesie şi-atîta tot. De ce-ar fi Stere îndrăgostit de Ileana Iovănescu ? De ce neapărat s-ar iubi cu ea ? Şi chiar dacă aşa ar fi, ce legătură are asta cu dragostea ta pentru Stere, pe care-o ascunzi cît poţi ?». Mă-ndrăgostisem de el din primul moment, cînd îşi înfipsese privirea de sfredel negru în ochii mei. Ştiam că nici eu nici Lavinia nu-l interesam ca femei, ci-nsemnam o evadare din lumea lui, două fete la locul lor, partenere de discuţii privind bibliografia obligatorie de la Litere, în care Stere se mişca la nivelul profesorilor universitari, alte ori ţinîndu-ne prelegeri de filosofie, începînd cu Antichitatea

greacă şi terminînd cu filosofii contemporani, cărora, la noi în Universitate, nu li se mai rostea numele după 1947. Pentru mine, Stere îndeplinea cele trei condiţii ale iubirii, emise nu ştiu de cine, pe care le-aprobam fără nicio rezervă: respect, admiraţie, atracţie fizică. Autorul acestor păreri se gîndise oare numai la dragostea împărtăşită ? Cred că Stere o preţuia pe Lavinia pentru mintea ei sănătoasă şi pentru firea ei tranşantă, pe mine — speram — pentru admiraţia faţă de el, pe care nu se putea să n-o fi simţit, în ciuda lungilor mele tăceri şi-a firii mele neexpansive, de-ascultător atent, care din cînd în cînd plasa cîte o-ntrebare logică la care lui i se lumina faţa ca şi cînd ar fi făcut o descoperire. Îmi închipuiam că în acele momente-şi spunea: «Fata asta nu e proastă», ceea ce-mi umplea sufletul de bucurie: mi-l simţeam ca pe-un balon care se umflă. Norocul Laviniei că era-ndrăgostită de-acel Ilie, pe care nu l-am identificat niciodată. Iubirea asta o imuniza faţă de orice alt bărbat. Începeam să uit scîrba de mine însămi, amintire din legătura cu farmacistul, bărbat frumos şi cumsecade, care-avusese doar vina că nu-l iubisem; nu-ndeplinise decît una dintre cele trei cerinţe ale iubirii: îl respectasem şi-atît, deşi zgîrcenia lui umbrise şi-acest element. De la doctorul Doru Manolescu, profesorul meu de Igienă din liceu, de care fusesem îndrăgostită moartă, pe cînd nu cunoscusem mînă de bărbat, Stere era singurul care mă făcea să doresc să-i ating trupul sculptural, să mă topesc în fiinţa lui.

Stere ştergea din mine amintirea cu farmacistul şi-mi aprindea imaginaţia de femeie. Colega mea de grupă, Alina Dragotescu, fiică de compozitor, care se simţea în lumea operei ca peştele-n apă, cunoscînd toată suflarea de-acolo, îmi spusese că Lavinia şi cu mine eram numite în acea societate «Orfelinele lui Stere», căruia nu i se cunoştea nicio legătură amoroasă. Am simţit că fata ar fi vrut să-mi spună ceva, dar ezitase. Eu pentru a nu-mi trăda curiozitatea în privinţa lui — deşi aş fi vrut să ştiu şi ce lapte supsese — nu i-am pus nici o-ntrebare colegei mele, silindu-mă chiar să zîmbesc. Impresia de cuvinte-nghiţite mi-a creat o stare de indispoziţie şi de nelinişte, asemenea celei pe care medici fără tact o-nfig ca pe-un cui în inima ta de bolnav, cînd cheamă un membru din familie pentru a-l informa care ţi-e diagnosticul, în loc să ţi-l spună *ţie* verde-n faţă. Asemenea procedeu te face pe tine, bolnav, să te consideri condamnat la moarte. Există menajamente mai rele decît o măciucă-n moalele capului. De ce-mi adusese Alina la cunoştinţă acel cancan, cînd nu era şi Lavinia de faţă ? Ni-l picurase fiecăreia-n parte ? Dîndu-mi seama că Lavinia nu ştia nimic despre porecla noastră dintr-o lume străină nouă, mi s-a părut că, necomunicîndu-i acel cancan, ar fi fost lipsă de loialitate din partea mea. Lavinia m-a ascultat, cu aerul ei sobru, a dat din cap, a făcut un gest de lehamite cu mîna în timp ce cu glasul ei jos, de altistă, mi-a spus: «Gura lumii doar pămîntul o astupă». Şi comentariul plin

de-nțelepciune mi s-a părut expeditiv şi că ar mai fi avut o continuare pe care şi Lavinia o-nghițise. Intrasem eu în zodia suspiciunii sau chiar mi se-ascundea ceva ? Băgase de seamă toată lumea că eram îndrăgostită de Stere, deşi eu evitam toate semnele pe care le dă o femeie-n asemenea stare ? Adică face ce face şi-aduce vorba de bărbatul iubit, citîndu-i părerile, rămîne minute-n şir cu ochii-n gol, cu mintea copleşită de-o singură imagine. Eu nu pomeneam numele lui Stere şi nu-i citam părerile, iar cînd mă gîndeam intens la el, mă făceam că sînt absorbită de-o lectură şi, spre derutarea oricărei priviri din afară, întorceam foile, înainte şi înapoi, simulînd că vreau să revin la vreo dată, la vreun detaliu. Dacă fusesem în stare ca un an de zile să fac un bărbat în toată firea să creadă că-l iubeam, să nu fiu în stare s-ascund dragostea pentru altul ? Judecîndu-mă, fără menajamente, mă socoteam o ipocrită, neîncetînd să mă acuz de legătura mea cu farmacistul. În vacanța de iarnă a anului întîi — că nu se mai numea «de Crăciun» — bibliotecara de la biblioteca noastră, a catedrei de Franceză, intrase în concediu prenatal. Pînă să-i afle înlocuitor, m-am oferit eu să rămîn în Bucureşti în acea perioadă şi să am grijă de cărți, punîndu-le în ordine. Mama făcea parte dintr-o comisie de inspectori financiari, care tot atunci colindau toată Țara pentru diverse verificări. Cum în microbusul care-i transporta era un loc liber, mama a luat-o cu ea şi pe mam'mare Frusina, care nu văzuse-n viață decît satul ei,

satele dimprejur şi Craiova. Încît şederea mea la Bucureşti nu supăra pe nimeni. Locuiam în cămin, masa însă trebuia să mi-o asigur. Decanul Facultăţii a găsit o posibilitate de-a-mi da şi bani pentru cele două săptămîni cît aveam să fiu custodele bibliotecii de Franceză. Mîncam dimineaţa iaurt cu pîine, iar la prînz o ciorbă la un birt economic pe lîngă biserica Sfînta Vineri şi o mămăliguţă cu brînză la un lacto-bar. Auzind Stere de regimul meu alimentar de salariată temporară mi-a spus: «Da' ştiu că te porţi: umbli din restaurant în restaurant. Drept care-mi permit să te invit seara să mîncăm împreună, mîncare făcută de tanti Roza, bucătăreasa părinţilor mei». Am crezut că-mi sare inima din piept de bucurie. Ne-am întîlnit la intrarea de la Istorie, eu ţinînd cît mai ascuns un trandafir portocaliu spre roşu. «Aduci flori bărbaţilor ?», şi Stere m-a privit cu un zîmbet pişicher. «Mama zice că măcar prima oară cînd intri într-o casă de om, să nu intri cu mîna goală», i-am răspuns eu cît am putut mai serios, vrînd să nu-mi trădez emoţia. M-a bătut pe braţ ca să-mi arate că glumise. Locuia pe Brezoianu, într-o garsonieră dublă, cu arcadă la mijloc, luminată de două candelabre delicate, cu nişte braţe ca un gît de lebădă. «Sînt olandeze», m-a informat Stere, urmărindu-mi privirea. Mi-am scos ghetele fiindcă el mi-a oferit o pereche de papuci pufoşi, călduroşi, o mîngîiere pentru picioarele mele-ngheţate. Mi-a luat trandafirul din mînă şi

l-a pus într-un vas lung, subţire, vas pentru o singură floare, opac, din straturi de sticlă suprapuse — aveam să aflu — care sugerau vrejuri de plante cufundate într-o apă de-un verde-gălbui. Ceva de-o mare frumuseţe şi de-o eleganţă de femeie frumoasă şi rafinată. «E un Gallé». Gallé era un ebenist şi-un mare inovator în sticlărie, reprezentant de seamă al curentului *Art nouveau*, curent de pe la sfîrşitul secolului nouăsprezece şi-nceputul secolului douăzeci», a continuat Stere şcolirea mea, pe tonul degajat al unui profesor care-şi ţine lecţia în faţa unor elevi dornici să se instruiască. Deasupra patului, un peisaj de Lucian Grigorescu — un cîmp deschis în care se-mbinau culorile şi lumina ca într-un asfinţit de vară. Pe-o masă — care-ar fi cuprins patru persoane — acoperită cu-o faţă de-un alb imaculat, se lăfăiau trei platouri cu tot felul de bunătăţi, două tacîmuri de argint pe suporturi în formă de ogari, două farfurii întinse, două mici, faţă-n faţă, pentru două persoane, şi două sfeşnice în care se aflau lumînări pe care Stere le-a aprins după ce mi-a ţinut mie scaunul, gest de curtoazie pe care-l făcea şi la restaurant faţă de Lavinia şi de mine. Cînd a aprins lumînările, am prins şi eu glas şi-am exclamat: «*Dîner aux chandelles !**. Am citit asta într-un roman, fiindcă de văzut pînă acum n-am văzut», şi m-am uitat în ochii lui Stere, în care mi s-a părut că văd un licăr de duioşie şi de indulgenţă al adultului surprins

* Dineu la lumina lumînărilor (în franceză).

de vorbele unui copil. «Cel mai mult la tine îmi place sinceritatea şi-mi mai place aviditatea de-a afla, de-a-nvăţa». Totul spus pe-un ton de om bătrîn adresîndu-se unui copilandru, iar în priviri duioşie, dar niciun licăr care să trădeze dorinţa unui bărbat faţă de-o femeie. Nu ştiu ce-a văzut el în ochii mei că mai întîi a-nghiţit în sec şi apoi a continuat cu-o voce un pic alterată: «Sabina, te rog să nu te-ndrăgosteşti de mine, te rog». Era o adevărată implorare-n tonul lui. Am simţit că mi se ducea sîngele din vine. Tăceam ca sub o vrajă care mi-ar fi luat darul vorbirii. Două lucruri nu se pot ascunde — spun chinezii — tusea şi dragostea. Şi eu care mă crezusem mare maestră a disimulării ! «Stere, crezi că te-ndrăgosteşti sau încetezi să mai iubeşti la comandă ?», am prins şi eu glas într-un tîrziu, străduindu-mă să nu izbucnesc în lacrimi. «Din păcate, nu», a spus el cu-amărăciune de parc-ar fi fost vorba de-o boală incurabilă. «Te rog pentru binele tău, ca să nu ai o decepţie prea mare cîndva». Şi-ntr-un tîrziu: «Sabina, crezi că o femeie şi-un bărbat pot fi prieteni ?». Mi-am făcut în minte tot felul de socoteli: «Dacă-i refuz prietenia îl pierd definitiv. Dacă ne vedem, eu îl iubesc, el mă consideră o camaradă». I-am răspuns peste cîteva minute: «Da, cred că se poate. Aşa cum se poate ca dragostea să se transforme în prietenie şi chiar în indiferenţă», şi mi-am amintit cît de-ndrăgostită fusesem de doctorul Doru Manolescu şi cum îmi trecuse. «E-o mare tristeţe cînd încetezi să iubeşti

pe cineva şi cînd din dragoste nu ţi-a mai rămas nimic». «Sabina, vorbim ca doi prieteni: eşti fecioară ?». «Nu». «Şi din dragostea dintîi nu ţi-a rămas nimic ?». «Mai întîi n-a fost chiar deloc dragoste, dacă te referi la pierderea feciorei». «A fost interes ?». «Nici măcar. A fost frica unei fete care nu plăcuse nimănui cît fusese ofticoasă şi grasă, frica de-a nu rămîne fată bătrînă, frica unei fete de provincie crescută-ntr-un mediu modest, frica omului fără orizont». «Şi-atunci cum ştii ce-nseamnă tristeţea după o dragoste stinsă, din care nu-ţi rămîne nimic ?». «Am fost îndrăgostită în clasa-ntîi primară de tatăl unei colege. S-au mutat din oraş. Am oftat, am suspinat, am uitat. Nu l-am mai văzut niciodată. Am fost îndrăgostită-n liceu de profesorul de. Igienă. L-am revăzut cînd slăbisem şi arătam ca acum. Am citit în ochii lui o surprindere plăcută, însoţită de dorinţă. Numai că mie-mi trecuse. M-a durut să văd că din dragostea mea pasionată nu mai rămăsese nimic». Pentru prima şi ultima oară-n viaţă mă spovedeam unui laic. «Numai că atît cît durează, dragostea te pîrjoleşte şi parcă-ţi taie punţile cu lumea». «Stere, vrei ca noi doi să fim prieteni ?». «Da». «De ce cu mine ?». «Fiindcă eşti inteligentă, ştii s-asculţi şi simt în tine un om înţelegător, care nu azvîrle cu piatra-n păcătos». Ultimul cuvînt mi-a sunat rău în suflet. «„Cel fără de păcat s-azvîrle primul cu piatra“, parcă aşa a zis Isus cînd se pregăteau iudeii s-o pedepsească pe

femeia păcătoasă. Dacă am şti tot adevărul unii despre alţii, cred că în majoritatea oamenilor s-ar putea azvîrli cu pietre». «Sabina, să nu-ţi închipui că eşti lipsită de farmec feminin fiindcă între noi nu este nimic fizic, să nu-ţi închipui aşa ceva. Atîţia bărbaţi ar vrea să te strîngă-n braţe, să simtă căldura şi graţia trupului tău, să mîngîie un chip atît de armonios». Îmi vorbea de pe poziţia bărbatului care se ştie iubit de-o femeie pe care n-o iubeşte. Iar eu socotisem de prisos să neg iubirea mea pentru el. Ne simţeam ca după încheierea unui acord în care şi partea nemulţumită simula mulţumirea. Am mîncat împărăteşte, am băut şampanie franţuzească, am ascultat concertul de vioară al lui Ceaicovski şi pe cel al lui Max Bruch. Deşi înşelată în aşteptările mele, seara aceea mi-a rămas una dintre cele mai frumoase amintiri. «Dacă vrei, poţi să dormi la mine. Eu — pe canapea, tu — în pat». «În niciun caz. Administratoarea căminului m-ar trece pe lista neagră». În faţa căminului, Stere mi-a sărutat mîna şi m-a strîns frăţeşte-n braţe. Eu l-am privit lung în ochi şi l-am sărutat pe frunte. Ar mai fi trebuit să ne facem fiecare o crestătură pe braţ ca să devenim fraţi de cruce. În cele două săptămîni, cît am fost locţiitoare de bibliotecar, m-am văzut seară de seară cu Stere. Acuma rămăsese cu-o singură «orfelină». Într-o sîmbătă, Stere a invitat la el acasă şase persoane — între care Ileana Iovănescu împreună cu soţul ei, un cuplu de balerini şi-un

fost coleg de la Filosofie cu nevasta, doctoriță. După ce am aranjat totul pentru primirea musafirilor, eu am vrut să mă retrag. «Cum să pleci ? !», a exclamat Stere. «Nu văd în ce calitate să rămîn». «În calitate de prietenă a mea». «Voi vă cunoaşteţi, aveţi ce vorbi, iar eu aş fi ca musca-n lapte». «Sabina, lasă timidităţile astea de provincială. Învaţă-te să trăieşti în orice mediu. Eşti deşteaptă, citită, aspectuoasă. De ce te temi ?». Logic, îmi spuneam şi eu că n-aveam de ce să mă tem. Doar nu eram omul cavernelor şi dacă făceam faţă inteligenţei şi culturii lui Stere, cunoscîndu-mi lungul nasului şi nebăgîndu-mă unde nu mă pricepeam, n-aveam de ce mă teme de musafirii lui, nemaivorbind ce plăcere-mi făcea s-o cunosc pe Ileana Iovănescu. Şi totuşi ceva-mi tulbura toată argumentaţia logică; simţeam în suflet echivalentul unei pietre-n pantof. Mi-am pus ţinuta de gală: pantofii făcuţi de Nelu Mihăilescu, fusta neagră, bluza de *soie écrue*, ciorapii *nylon cristal*. Stere şi-a primit oaspeţii-n uşă, sărutîndu-se cu toţi. Eu stăteam cuminte pe un fotoliu, în partea dinspre Cişmigiu a garsonierei. Mă ridicam în picioare cînd se făceau prezentările: «Domnul, doamna..., domnişoara Sabina Gherasim, studentă la Litere». Am căutat să mă estompez cît mai mult. Deşi toţi erau îmbrăcaţi cu lucruri de la pachet — de calitate, dar nu excentrice — se purtau firesc, nu-şi dădeau aere şi discutau normal, despre filme, spectacole, cărţi, cunoştiţe comune. Mi-a plăcut în special Ileana Iovănescu, simplă, firească, fără cel mai

mărunt aer de vedetă. Soţul ei m-a-ntrebat dacă făceam vreo materie cu un fost coleg al lui de liceu, care era lector la catedra de Literatură Universală. «De multe ori ne ţine cursuri în locul şefului catedrei. E foarte bun profesional şi foarte iubit de studenţi». «În liceu era eminent şi, cred, cel mai cu haz personaj pe care l-am cunoscut vreodată». «Studenţii îi spun şi-n faţă „don Lazario". Deşi e-atît de-apropiat de noi, la nimeni nu se-nvaţă mai mult şi mai cu drag decît la el». «Am fost şi eu doi ani studentă la Litere» — a intervenit soţia colegului de la Filosofie al lui Stere — «şi am fost colegă de an cu el. Eu făceam Franceza. Avea reputaţia de student eminent şi de mare *don* Juan». «Să ştiţi că şi-a păstrat reputaţia, dar niciodată n-are vreo aventură-n facultate. Într-o discuţie amicală ne-a spus că are un principiu „Nu la locul de muncă"». «Asta le spun eu colegilor mei: „Nu vă-ncurcaţi cu asistentele că-şi iau nasul la purtare"». Văzînd mirare pe chipul meu, doamna a continuat. «După doi ani la Litere, am plecat la Medicină. De doi ani mi-am dat examenul de specialist şi-acum sînt orelistă». «Doamnă doctor» — am spus eu — Mama, care e contabilă, m-a sfătuit să fac Medicina. Bunica dinspre mama, femeie cu patru clase primare, socoteşte că pentru o femeie cea mai potrivită meserie este cea de profesoară. „Asta aş fi vrut eu să fiu dacă mă dădeau şi pe mine la carte", spune bunica». «La Medicină m-am dus fiindcă am văzut ce timpuri trăim. Că totuşi doctorii n-ajung mun-

citori pe şantiere ca avocaţii scoşi din barou, de exemplu». «Aveţi perfectă dreptate; mai ales de cînd văd ce se-nvaţă-n liceu, care sînt „marii poeţi“ ai literaturii române nu-ţi mai vine să fii profesor». Doctoriţa a făcut un gest de lehamite cu mîna. Era o femeie frumoasă, fără să fie frapantă ca Ileana Iovănescu. Totul era frumos şi calm în făptura ei. În ochii ei căprui mi s-a părut că se citeşte o indiferenţă resemnată. Am aflat că avea doi copii. Bărbatu-său era asistent la Filosofie, la catedra de Logică. N-am surprins între ei niciun gest, nicio vorbă, nicio privire ca între oameni care se socotesc unul jumătatea celuilalt. Cei doi balerini, soţ şi soţie, făcuseră studii un an cu cei mai mari maeştri de balet de la Leningrad, maeştri pentru care-aveau o mare admiraţie ca şi pentru balerinii ruşi în general. «Şi eu am fost propusă pentru bursă la Leningrad, însă nu m-au lăsat părinţii», mi s-a adresat Ileana Iovănescu. Ceilalţi ştiau acest lucru. «Şi fără Leningrad sînteţi minunată», i-am şoptit eu, iar ea m-a strîns de mînă. În acel moment mi-am îndreptat privirea întîmplător spre Stere şi spre colegul lui de la Filosofie, bărbatul doctoriţei. Pasiunea din ochii lor, care pornea de la unul spre celălalt, n-o văzusem decît în filme, între un bărbat şi-o femeie. Mi s-a oprit respiraţia şi mi-am lăsat moale mîna în mîna Ilenei Iovănescu. «Nu te simţi bine ?», m-a-ntrebat ea alarmată. «Cred că am o cădere de tensiune», i-am răspuns eu într-un tîrziu, încercînd să fiu cît mai convingătoare în timp ce ea-mi urmărea privirea.

Mi-a-ntors fața spre ea cu-amîndouă mînile, s-a uitat lung în ochii mei cu ochii ei enigmatici de Extrem Orient și mi-a șoptit: «*C'est à prendre ou à laisser*»*. Atunci, fără echivoc, am înțeles, că relația castă dintre mine și Stere nu era din cauza lipsei mele de farmec feminin și nici din cauza altei femei. Mi-am simțit sufletul făcut zdrențe. Eram o casă căreia o furtună-i smulsese acoperișul, ușile, ferestrele. În sufletul meu, un curent aprig împrăștia totul, învălmășea lucrurile, într-un peisaj apocaliptic. La despărțire, bărbații mi-au sărutat mîna, femeile m-au sărutat. Ileana Iovănescu m-a strîns în brațe și mi-a șoptit «Îți doresc noroc și liniște. Și să știi că-mi ești dragă». Doctorița m-a privit intens și mi-a spus: «Îți doresc, draga mea, o viață cu decepții cît mai puține», ceea ce m-a făcut să cred că *știa*. Știuse dinainte, aflase după ce făcuse copiii ? Și eu dacă aflasem și mă durea și măduva oaselor, încetam să-l mai iubesc pe Stere ? Am strîns toate vasele și m-am apucat să le spăl în minibucătăria garsonierei. Eu le spălam și Stere le ștergea în timp ce comentam musafirii. «Nu m-am așteptat să fie niște oameni atît de firești, de comunicativi». «Și voiai să pleci. N-ar fi fost păcat ?». Puneam ultimul pahar în dulap. M-am întors spre el și privindu-l fix i-am spus: «Și totuși ar fi fost mai bine». Stere s-a albit la față. A priceput că pricepusem. Primul impuls a fost să-mi iau lodenul și să plec. Dar dragostea

* Locuțiune franțuzească al cărei înțeles nemijlocit este *ori... ori*; în sens mai lung *Asta-i situația*.

mea rănită, amestecată cu milă, m-a făcut să rămîn. M-am aşezat pe fotoliul dinspre Cişmigiu, am respirat adînc şi-mi spuneam «Ajută-mi, Doamne, să nu plîng şi să dau cărţile pe faţă !». «Stere, nu-ţi reproşez nimic. Mi-ai spus din primul moment cînd ţi-am trecut pragul să nu mă-ndrăgostesc de tine. Nu e vina ta că te iubesc. N-ai făcut niciun gest care să-mi încurajez dragostea». Şi-am tăcut. Cît — nu ştiu. Oricît am încercat să-mi păstrez firea, m-a podit plînsul. Un plîns lin, fără suspine. Stere stătea-n picioare şi mă privea cu-o durere pe care n-am mai văzut-o-n ochii nimănui. Stere a-ngenunchiat lîngă mine, mi-a luat mîinile în mîinile lui care tremurau. «Sabina, eşti suflet din sufletul meu. Poţi să-nţelegi că am nevoie de suflet de femeie lîngă mine ? M-am apropiat de tine fiindcă am simţit că ai să-nţelegi. Chiar dacă mă condamni, nu mă părăsi». Şi-mi săruta mîinile cu fervoare. Cu lacrimile îmi udase şi fusta şi combinezonul. I-am tras capul pe genunchii mei şi-am început să-l mîngîi. Pentru prima oară am simţit că se trezeşte-n mine iubirea maternă. Iubirea unei mame pentru copilul ei cu-o deviere faţă de majoritatea oamenilor, dar copilul ei. În noaptea aceea am dormit, vorba vine, eu în pat într-o pijama a lui, căreia toată noaptea i-am sărutat mînecile, Stere — pe canapea. Speram într-o minune care nu s-a petrecut niciodată între noi. Cînd s-a-ntors Lavinia din vacanţă, am continuat regimul nostru monden, adică am continuat să fim cele două

«orfeline» ale lui Stere. Lavinia mergea duminica în Cotroceni la sora doamnei Silvaş. Eu îmi petreceam duminicile cu Stere, cînd n-avea spectacole şi la matineu. Nu avea niciodată musafiri fără ca Lavinia şi cu mine să nu facem pe gazdele. Lavinia refuza să meargă la petrecerile prietenilor lui, eu însă eram nelipsită. Îmi făcea plăcere să mă aflu într-o lume de oameni interesanţi şi neaşteptat de la locul lor, în ciuda reputaţiei de care se «bucurau» artiştii, în majoritatea mediilor sociale, care nici ele nu duceau lipsă de beţivi, de curvari, de destrăbălaţi. Stere frecventa oameni cumpătaţi, cu un remarcabil respect pentru profesia lor, dintre cei care-şi fac din disciplină un principiu de viaţă. Aceste «petreceri» erau de fapt întîlniri intelectuale, în care se discuta, se argumenta. Fără dans, fără zbînţuială. Stere, m-a prezentat părinţilor lui, ambii macedoneni, ambii neurologi de renume, care m-au primit cu-o bucurie căreia i-am ghicit dedesubturile. Pentru a-i fi fost de folos lui Stere, m-ar fi luat ei de nevastă. Din întîmplare, am surprins, de după o coloană a somptuosului apartament al doctorilor Caragiani, o conversaţie între tată şi fiu. «Stere, de ce nu te-nsori cu fata asta ? Ea ştie ?». «Da, tată, ştie». «I-ai propus să te-nsori cu ea ? Poate că acceptă şi poate că te şi vindecă». «Nu vreau să-i încurc viaţa şi nici să-i încarc biografia. Ştii bine că vreau să plec. Asta i-ar trebui ei la dosar ?». Fără gîndul de-a pleca, oare Stere s-ar fi-nsurat cu mine ? Eu, ştiind ce ştiam, aş fi acceptat un

menaj ca al «filosofului» cu doctorița ? Făceam niște copii, acceptam ca bărbatul meu să aibă un amant, eventual îmi luam și eu unul ? Grecia și Roma antică abundau în exemple de bărbați celebri iubindu-se și cu bărbați și cu femei. Poetesa greacă din vechime, Sapho, adusese celebritate insulei Lesbos, unde se născuse și unde iubirea între femei nu era o raritate. Oare nu preamărea și Baudelaire acea insulă ca pe-un paradis al iubirii ? «*Mère des jeux latins et des voluptés grecques / Lesbos, île des plaisirs ?*»*

Îi eram recunoscătoare lui Stere că nu-mi punea dragostea la-ncercare cerîndu-mă de nevastă. Îl iubeam atît de mult încît m-aș fi măritat cu el numai ca să respirăm împreună aerul din aceeași încăpere și, de ce să nu fi recunoscut, în speranța că într-o zi avea să mă iubească total, măcar de dragul de-a avea copii. Îi sînt și astăzi recunoascătoare că m-a scutit de-o alternativă care m-ar fi pus la grea-ncercare. Pînă în momentul cînd a reușit să plece într-un turneu din care nu s-a mai întors, noi doi am fost cei mai apropiați prieteni. Vacanțele petrecute cu el la mare, la Vama Veche, au fost cele mai frumoase din viața mea. Ne jucam cu mingea pe plajă, înotam dincolo de geamandură; o dată ne-au încojurat doisprezece delfini care-aveau chef de joacă. Venea fiecare și ne-mpingea ușor cu botul, în timp ce frații lui săreau în aer, iar cînd ajun-

* «*Cuib de latine jocuri și voluptăți eline, / Plăcerilor ostrov, tu, Lesbos...*» (traducere de R. Vulpescu).

geau din nou în mare, apa dislocată ne azvîrlea pe noi, cei doi oameni, în sus. Obosiți de-atîta hîrjoneală, Stere şi cu mine am înotat pe sub apă şi abia cînd ne-am depărtat suficient de grupul jucăuş am făcut pluta pentru a ne odihni. Comportamentul nostru era de buni camarazi. Stere nu se sfia să mă ia pe după umeri cînd ne duceam la masă la coana Zera, o turcoaică frumoasă, de vreo cinzeci de ani, la care şi locuiam, în două camere; la plajă stăteam fiecare pe cearceaful lui şi ne ungeam pe spinare, unul pe altul, cu „Bronzol". Afară de cafeaua mam'marei nicăieri n-am băut alta mai bună decît la coana Zera: cafea fiartă la nisip. Din anul întîi de studenție, Stere era clientul turcoaicei, de cînd se emancipase, şi locuia singur şi mergea singur în vacanțe. În cele patru vacanțe petrecute cu mine, se trezea dis-de-dimineață, făcea gimnastică, apoi mai dormea vreo două ceasuri. Cînd ieşea din cameră mă găsea în curte, pe şezlongul de sub castan, cu-o carte-n mînă. La nouă eram pe plajă. La Vama Veche am cunoscut lumea artistică a epocii: pictori, actori, scriitori, compozitori, cîntăreți, balerini. Seara se-adunau pe plajă, cît mai aproape de mare, şi de obicei acolo îşi petreceau noaptea, în interminabile discuții despre artă, cu surdina ideologică de rigoare, într-o vreme în care Gherla, Sighetul, Aiudul bîntuiau mintea românului. Prudent era să nu uiți nicio clipă o componentă esențială a epocii, exprimată printr-o glumă care circula din ureche-n ureche: «*Les amis*

de mes amis sont M. A. I.»*. N-am să uit pînă la sfîrşitul vieţii ultima noastră vacanţă la Vama Veche. Stere şi cu mine stăteam seara cel mult două ceasuri, la marginea grupului, cu doi pictori deştepţi şi amuzanţi, unul cu sticla de vin alături, celălalt cu una micuţă de pălincă. Ăsta din urmă avea o voce superbă de bariton şi cum dădea drumul la cîntece maramureşene şi la ţîpuritùri tăcea toată lumea. Cînd îşi termina şi pălinca şi repertoriul serii, se ridica, făcea cu mîna semn de rămas-bun şi pleca singur şi-ngîndurat spre casa care-l găzduia. Nu-i plăcea să-l însoţească nimeni. Într-o seara, de faţă cu celălalt pictor şi cu Stere, mi s-a adresat pe tonul cel mai firesc, foarte serios, fiind perfect treaz, fiindcă pălinca n-avea niciun efect asupra lui: «Ascultă, fată, ce-ar fi să te iubeşti cu mine, decît să stai singură, 'ai ?». Am înţepenit şi pictorul celălalt şi eu şi Stere. Eu mi-am revenit prima şi m-am gîndit s-o dau pe glumă: «Am să mă mai gîndesc...». «Gîndeşte-te repede că mie-mi trece vremea: am patruştrei de ani». Şi-a cules sticluţa din nisip, s-a ridicat şi-a plecat, salutîndu-ne cu mîna şi rostind cu glasul abia şoptit: «No, sară bună». Pavel Cernica, celălalt pictor, s-a hotărît să rupă tăcerea penibilă în care căzuserăm toţi trei, ca azvîrliţi într-o prăpastie. «Sabina, mie nu mi-ar fi venit în minte o mie de ani replica ta. Cred că-n sinea ta eşti jignită. Nu pentru a-l apăra şi nici pentru că

* «Prietenii prietenilor mei sînt (de la) M. A. I. (Ministerul Afacerilor Interne)».

i-aş aproba modul frust în care ţi-a vorbit, îţi spun că Simion Pătru e-ndrăgostit de tine. El nu cîntă şi nu ţipure decît în stări excepţionale. Acuma tu eşti starea lui excepţională».

Deşi aş fi preferat ca Simion Pătru să-mi fi făcut fără martori propunerea de-a ne iubi, femeia din mine se simţea măgulită. Pentru că oricît ar invoca o femeie spiritualitatea-n iubire, nimic nu-i flatează mai mult orgoliul decît să se ştie dorită fizic. Mă durea sufletul pentru Stere. Nu era de crezut că un bărbat, oricît de bădăran, i-ar fi făcut asemenea propunere unei femei, de faţă cu iubitul ei, dacă n-ar fi ştiut ce ştiam eu despre Stere. În ochii tuturor, deşi fără mîngîieri şi fără giugiuleli, noi trebuia să trecem drept un cuplu, cu-atît mai mult cu cît eram singurii locatari ai coanei Zera, iar casa ei la mare distanţă de vecini.

La spusele lui Pavel Cernica am făcut un gest de parcă m-aş fi apărat de muşte. «Ce-ar fi să mergem la birt să mîncăm o frigăruie sau doi mici ?» şi m-am ridicat în picioare. Pe drum am comentat nişte concerte, nişte spectacole de teatru. După ce ne-am despărţit de pictor, l-am luat cu braţul de mijloc pe Stere şi mi-am culcat obrazul pe umărul lui. «Sabina, cum îţi încurc eu ţie viaţa... În ce situaţie te pun...». M-am desprins brusc de el şi i-am trecut în faţă. «Stere, eu am ales. Dacă m-aş despărţi de tine, m-aş simţi ca o mamă care şi-a părăsit copilul. Eu am ales, înţelegi ?», l-am apucat de umeri şi l-am scuturat de parcă aşteptam să cadă poame din el. M-a strîns la piept

şi mi-a susurat la ureche cu smerenie de parcă s-ar fi adresat divinităţii: «Minunea mea, îngerul meu». Apoi şi-a-ncleştat degetele în umărul meu şi păşind agale, privea undeva departe. Mă uitam la faţa lui prelungă, la nasul lui fin, la buzele pline şi roşii, la bărbia care părea aruncată-n vînt. Ce frumuseţe ! Ce păcat ! Cît l-am iubit. Nimeni n-avea să-mi mai spună vreodată «minunea mea, îngerul meu». Judecîndu-mi viaţa, acel moment a fost apogeul fiinţei mele, clipa mea de înălţare, de biruinţă a femeii din mine de dragul omului. Refuzam dragostea sănătoasă a unui bărbat care-mi plăcea — fiindcă Simion Pătru îmi plăcea — pentru un bărbat căruia nu-i trebuiau femeile. Aveam să mă mărit cu doi bărbaţi, din dragoste, aveam să am şi amant, niciodată nimic din interes, dar exaltarea şi-n acelaşi timp liniştea, seninătatea pe care le-am trăit lîngă Stere n-aveam să le mai întîlnesc lîngă nimeni. Cînd a plecat în turneul care a-nsemnat despărţirea noastră mi-a spus să iau absolut totul din garsoniera lui «uşurel, pe şest». Cînd ai să primeşti un semnal de la părinţii mei. «Dar ei n-au să se supere ?». «Nu».

Întretimp, mama vînduse cele două case moştenite de la «tăticu» şi cumpărase pe bulevardul Dacia un apartament cu două dormitoare, cu un hol şi cu o cămăruţă de serviciu. Aveam unde să duc lucrurile lui Stere, lucruri de-un rafinament cum neam de neamul meu nu pomenise. M-am despărţit de Stere în pragul garsonierei. M-a strîns lung în braţe, apoi m-a

depărtat de el, m-a privit cu-o durere care mi-a străbătut sufletul şi trupul: «Sabina, îmi eşti fiinţa cea mai dragă de pe lume». În vremea asta mi-a pus în mînă cheile garsonierei, a-nchis uşa imediat şi a plecat fără să se uite-n urmă. Chiar în acel moment mi-am adus aminte o vorbă a bunicii Frusina: «Maică, să nu te desparţi de cineva-n prag, că cică te desparţi pentru totdeauna». Vorba asta s-a adeverit. Peste un an, «filosoful» era împreună cu Stere la Amsterdam, lăsînd-o pe nevastă-sa, doctoriţa, cu doi copii. Ea a divorţat imediat. El, peste şase ani, timp în care se afla la New York, a reuşit contra cost să-şi aducă lîngă el şi lîngă Stere copiii. Doctoriţa s-a căsătorit cu un evreu, plecînd ambii la New York, unde ea şi-a recuperat copiii, păstrînd relaţii cordiale cu fostul ei soţ şi cu Stere. Pe cei doi iubiţi doar moartea i-a despărţit. După ce şapte ani a strălucit pe mari scene ale lumii, Stere şi-a înfiinţat la New York o şcoală de balet foarte căutată. A murit în 1983, la şaizeci de ani, suplu şi sănătos ca la treizeci, de un stop cardiac. Părinţii lui, iubiţi de Dumnezeu, au murit înaintea lui. Cît i-au trăit părinţii, îmi scria prin intermediul lor, apoi printr-al unei rude a lui. Toate scrisorile lui începeau cu «Îngerul meu» şi sfîşeau cu «Fidelul tău Stere». Nimic să jignească regimul comunist, nimic să-l flateze pe cel capitalist, ci adevărate cronici culturale. Prin oameni care s-au dovedit de bună-credinţă mi-a trimis bijuterii şi bani. Le dădea valută, iar ei mi-o socoteau în lei, la preţul la negru din România.

La cinci luni după plecarea lui Stere, m-am măritat cu un prieten al lui, căruia nu i-am ascuns proveniența bijuteriilor şi nici a banilor pe care-i primeam din depărtare. Bărbatul meu a avut delicatețea de-a nu mă-ntreba niciodată care fusese natura legăturii dintre mine şi Stere. Pe patul de moarte, mama lui Stere m-a chemat şi mi-a pus în mînă o brățară de platină bătută-n briliante şi-n smaralde. «I-am trimis lui Stere bijuteriile — bani albi pentru zile negre. Brățara asta mi-a fost cea mai dragă din tot ce-am avut — şi-am avut ! Am hotărît s-o dau femeii care-avea să-l iubească cel mai mult pe Stere. Primeşte-o, pentru patru ani din viața ta, cît i-ai fost înger păzitor, manta de protecție... Cît aş fi vrut să-mi fii noră, să am şi eu nepoți...».

Cum s-o despărți sufletul de trup ?

Brățara am să i-o dau Irinei. Restul l-am împărțit între primele mele două nurori. Brățara de la doamna Caragiani am să i-o dau chiar mîine Irinei, singura ființă dezinteresată pe care-am cunoscut-o într-o viață, suflet de samariteancă milostivă. Să aibă cineva grijă de-o fostă nevastă a lui taică-său ! Cum se zice-n popor: nici măcar nu i-a fătat pisica pe gardul meu.

Oare dacă în ultima clipă se află cineva drag lîngă tine, îți uşurează trecerea ? Aş fi vrut să fiu lîngă Stere, să-l țin de mînă în momentul plecării.

S-a dus în mijlocul elevilor lui, fără «filosof» lîngă el, fără mine. Mă mîngîia doar gîndul că n-avusese timp să-şi dea seama ce se petrecea cu el.

Şi iar mă-ntreb: cum s-o despărţi sufletul de trup ? Şi-L rog pe Dumnezeu să mă strîngă de *aici*, unde nicăieri şi niciodată nu m-am simţit la locul meu, să mă strîngă înaintea copiilor mei, dacă se poate într-un spital, unde nu se impresionează nimeni că moare o babă. Copiii mei s-au îndepărtat de mine, împlinind îndemnul-constatare sau constatarea-îndemn — altfel nu ştiu cum să mă exprim — din slujba de cununie ortodoxă: «Şi va lăsa bărbatul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va duce după femeia sa».

La prima naştere, am stat într-o rezervă cu-o chimistă care-şi dorise un băiat şi era dezamăgită că avea fată. Doctoriţa de la nou-născuţi, trecută de vîrsta pensionării, i-a spus chimistei: «Doamnă, te iartă Dumnezeu că nu ştii ce spui. Cine face fată, îşi face copil pentru el, cine — băiat, face copil pentru alţii. Ascultă-mă pe mine că am doi băieţi», şi doctoriţa a făcut un semn cu mîna a pagubă. Valeriu Veniamin, primul meu soţ, făcea parte din grupul pe care-l frecventa Stere. În cei patru ani cît a durat legătura mea cu Stere, Valeriu trăia marital cu-o doamnă cu zece ani mai în vîrstă decît el — diferenţă care nu se vedea — o femeie cu un corp superb, cu un chip provocator, departe de-a fi de-o frumuseţe clasică, deşteaptă, plină de umor, cu-o voce joasă, provocatoare ca şi chipul. În toţi acei ani, Valeriu

Veniamin părea pierdut de amor pentru această doamnă. Înalt, suplu, distins, cu un mers elegant, învolt, de parcă plutea, cu-o figură prelungă, de marmoră albă, uşor patinată, cu trăsături bărbăteşti, cu-o pieptenătură eminesciană, cu un aer mereu îngîndurat: o apariţie stranie într-o lume parcă trasă la şapirograf, după un model unic: modelul loden, la propriu şi la figurat. Ochii de-un albastru-verzui, cu privire visătoare, te duceau cu gîndul la mii de ani distanţă de epoca noastră. N-am aflat niciodată cînd se despărţise de-acea seducătoare doamnă, specialistă în arabă, angajată la Agerpres. El era regisor de film. Debutase cu filme documentare, premiate la diverse festivaluri, pentru ca apoi, ecranizînd opere de scriitori români clasici să dovedească o dată mai mult un talent excepţional, însoţit de cultură şi de fineţe psihologică. Fusese coleg cu Stere la Filosofie. Stere plecase pe cînd eu îmi pregăteam lucrarea de licenţă. Într-o zi m-am trezit invitată în scris la Ministerul de Interne, la un colonel. Norocul meu că-mi terminasem lucrarea, fiindcă cele trei zile dintre primirea invitaţiei şi întîlnirea cu tovarăşul colonel, le-oi spune şi la morţi. Am căutat să-mi ţin firea şi să mă port normal în faţa colonelului care purta numele — adevărat sau nu — al unui mare poet ungur clasic. Am bătut în uşă, mi s-a răspuns «intraţi». «Bună ziua. Sînt studenta Gherasim Sabina». Colonelul, o frumuseţe de bărbat, sub patruzeci de ani, s-a ridicat în picioare şi cu un gest, mi-a arătat scaunul de pe ceala-

ltă parte a biroului. «Sper că nu v-a speriat invitația noastră», a zis el zîmbind. Întîi am înghițit în sec, apoi m-am trezit spunîndu-i: «Nu m-am speriat, fiindcă pe cei care-ar trebui să se sperie îi ridicați, nu-i invitați». «Sînteți sigură ?». «Aşa zice lumea». A scos dintr-un sertar un pachet de țigări şi mi l-a-ntins. «Mulțumesc, nu fumez». «Vă supără dacă eu fumez ?». «Deloc». «Ce-aveți de gînd să faceți după ce terminați facultatea ?». «E de presupus că am să fiu profesoară». «Noi v-am chemat să vă propunem să fiți traducătoare la noi şi, la nevoie, translatoare, şi chiar să le predați unor cadre ale noastre». N-aveam cui să-i cer sfatul. Asistentă universitară nu mă vedeam, fiindcă aveam două colege cu spate bine sprijinit la U. T. M. şi prin alte relații, față de care nu conta că eu eram prima în grupă. Cînd avea să se afle că Stere nu se mai întorcea, era de presupus, dacă nu chiar sigur, că aveam să fiu luată la-ntrebări în privința lui. Lucrînd la ei, poate s-ar fi găsit careva să mă apere, mai ales că Stere, nu din lipsă de-ncredere, ci pentru ca să mă ferească de neplăceri, nu-mi spusese că avea de gînd să rămînă în Occident, adică nu-mi spusese în cuvinte. «La noi veți face exact munca pentru care v-ați pregătit». «Tovarăşe colonel, am să mă angajez la dumneavoastră». Şi aşa am ajuns eu salariată a Securității. Am fost avertizată din primul moment — parcă mai era nevoie ? ! — să nu suflu nimănui niciun cuvînt cu privire la munca mea în Instituție. Şi n-am spus şi nici nu voi

spune cuiva ce-am tradus pe hîrtie, ce-am tradus prin viu grai şi cine mi-au fost elevii. Am participat la întîlniri de înalt nivel, fără să apar în nicio poză din ziare, am tradus texte care mi se trimiteau în plic sigilat, pe care le restituiam în plic sigilat. N-am ştiut niciodată cine mi le trimitea, cine le primea. Lecţii de gramatică şi de literatură franceză şi engleză le-am predat unor băieţi tineri, frumoşi, deştepţi-brici, al căror nume adevărat nu l-am ştiut niciodată; am fost sigură că erau agenţi care urma să fie implantaţi în Occident. Unuia i-am recunoscut vocea la „Europa Liberă", altuia la „BBC", altuia la „Vocea Americii". După '89, pe cel de la „Vocea Americii" îl văd la un post privat de televiziune, unde are o emisiune săptămînală. Deştept, cultivat, manierat, cum îl ştiam, doar că s-a mai împănat, odată cu vîrsta, nu mai e trestia de-odinioară. El este singurul care, într-o zi, după o introducere în care îşi cerea iertare de-ndrăzneală, m-a-ntrebat — «rămîne între noi bine-nţeles» — ce relaţie a existat între mine şi Stere Caragiani. Pe-acea vreme, Stere mai trăia. «Relaţia între o femeie şi-un bărbat care se iubesc», i-am răspuns fără nicio ezitare. «Şi el n-a făcut niciun efort să v-aducă lîngă el ?». «La ce bun, cînd eu n-aş fi plecat niciodată de lîngă mama şi de lîngă bunica mea ? Afară de faptul că nu mi-ar plăcea să trăiesc printre străini». Nici măcar nu minţeam. După ce-l păscusem patru ani pe Stere, cu dragoste dar şi cu ochi de cercetător care urmăreşte un fenomen,

puteam folosi drept detector de homosexualitate. Băiatul meu de la „Vocea Americii“ era sigur homosexual — ceea ce-mi suflase şi omoloaga mea de rusă, în ciuda secretomaniei din Instituţie. Securitatea urma astfel exemplul *Intelligence Service*-ului, despre care se spunea că-şi alege agenţii cu precădere din băieţi pidosnici, pornind de la ideea că doi bărbaţi trăncănesc mai puţin între ei decît un bărbat şi-o femeie, iar posibilitatea combinării în cupluri este mult mai redusă în cadrul aceluiaşi sex. La noi, racolarea agenţilor din rîndul homosexualilor era bine calculată ca mijloc de constrîngere a unei minorităţi, pîndite altfel de puşcărie.

Nu m-am îndoit o clipă că despre mine se ştia la «Secu» şi laptele de l-am supt dară-mi-te legătura mea cu Stere. Cadrele active şi familiile lor nu mergeau nicăieri în străinătate, în afara celor care lucrau, sub acoperire, pe la ambasade, pe la agenţii comerciale şi pe la organisme internaţionale. Angajaţilor civili, ca mine, în jurul anilor '50, formal nu li se interzicea să meargă-n străinătate, în excursii colective, prin ţările socialiste ori însoţind delegaţii oriunde-n lume. Eu n-am ieşit niciodată din Ţară, şi n-am cerut niciodată paşaport, ceea ce a contat mult pentru păstrarea mea în post, cu două divorţuri la activ — unul de bărbat rămas în străinătate — şi a contat, sigur, la cariera băieţilor mei.

Cît a trăit Stere, cererea mea de paşaport ar fi trecut drept încercare de-a rămîne cu el sau măcar de a-l întîlni. Cred că-n legătură cu-acest subiect mi s-au întins în timp cîteva nade, constînd în propunerea de-a-nsoţi diverse delegaţii în Occident. De fiecare dată am refuzat, cu motive bine întemeiate: n-aveam în grija cui să-mi las mamă, bunică, bărbat, copil, mai tîrziu — copii.

Pe cînd Stere evolua oficial, pe diverse scene, împreună cu trupa de balet a Operei din Bucureşti, Ileana Iovănescu m-a invitat la un spectacol de balet modern al unei trupe franceze. S-a nimerit să stau lîngă Valeriu Veniamin, invitat şi el tot de Ileana. Am comentat succesul balerinilor noştri în străinătate şi două spectacole de teatru de la Bucureşti. I-am spus lui Valeriu Veniamin — pe care-l tratam cu «domnule» şi cu «dumneavoastră» — cît de mult îmi plăcuseră filmele lui, făcînd o succintă analiză a fiecăruia. «Ce critic de cinema ai fi dumneata», mi-a spus el cu toată seriozitatea. «Vreţi să-mi faceţi o plăcere ?», am zis eu. S-a uitat întrebător la mine. «Spuneţi-mi „Sabina“». «Sabina, ca plăcerea să fie reciprocă, spune-mi şi tu „Valeriu“». «Valeriu, dacă patru ani de cînd sînt prietenă cu Stere, n-aş fi văzut cîte sfori se trag pentru o cronică, în orice domeniu de artă, cît oportunism funcţionează şi cîtă mîncătorie, poate m-ar fi tras inima spre asemenea meserie unde, fie vorba între noi, ştii bine că există un monopol. Nu eram eu una care să-l spargă.

M-am angajat traducătoare la Ministerul de Interne, la propunerea lor. Studentă bună am fost, origine destul de sănătoasă am». După o tăcere care mi s-a părut un veac, Valeriu m-a privit adînc în ochi, fără aerul lui visător obişnuit şi mi-a spus: «Ai grijă să n-ajungi în spionaj». «Îţi promit că n-am s-ajung». După spectacol, ne-am întîlnit cu Ileana Iovănescu şi cu soţul ei, care ne-au invitat la restaurant. Le-am spus şi lor unde mă angajasem. Soţul Ilenei, un chirurg reputat, care-avea relaţii cu tot felul de mărimi, în calitatea lor de pacienţi, m-a bătut pe mînă şi mi-a spus în felul lui de-a n-o lua pe ocolite: «Fată dragă, apreciez faptul că ne-ai spus unde lucrezi, ca s-avem grijă ce vorbim faţă de tine, ca nu cumva să fii *obligată* să repeţi ce-ai auzit. Altminteri, bine-ai făcut că te-ai angajat la ei. Acolo, măcar colegii nu ţi-i suspectezi fiindcă ştii cu cine ai de-a face. Afară, suspectezi pe toată lumea». Doctorul s-a oferit să ne ia cu maşina, şi să ne ducă pe mine şi pe Valeriu acasă. Am mulţumit amîndoi, dar voiam să facem o plimbare pe jos, pe-o vreme de toamnă, blîndă, caldă.

«Am rămas iară doi. Ecuaţia se schimbă», a deschis vorba Valeriu după ce mergeam de ceva timp în tăcere. «Ai dreptate. Cînd te desparţi de-un grup şi rămîi în doi te simţi stînjenit». «Mai ales cînd cei doi nu sînt de-acelaşi sex. Să-ncep eu prin a-ţi spune cîte ceva legat de profesia mea. Am început cu documentare despre natură, fiind

o cale neutră, fără atîtea opreliști ideologice. Apoi, în filmul artistic am trecut la clasicii literaturii tot pentru a fenta cenzura, care ucide arta. Ce film serios cu subiect contemporan să faci și să nu minți măcar prin omisiune ? Comedie ? Astăzi Caragiale ar fi de mult la Gherla sau la Aiud. Dramă ? În democrația populară există numai „drame" de muncă: frămîntări sufletești în legătură cu planul cincinal ! În 1945, cînd a murit tata, la cinzeci de ani, am trăit tragedia vieții mele. Ceea ce-a urmat m-a făcut să consider moartea lui o binefacere de la Dumnezeu. Procuror militar, fiu de general de Stat-major, nu cred c-ar fi scăpat de pușcărie. Filmele mele au luat premii la diverse festivaluri. Absența mea acolo a fost motivată elegant: „Regisorul nu este disponibil, lucrează la un film". Loco scrie însă: „Nu prezintă garanții moral-politice"». «„Politice" mai treacă meargă, dată fiindu-ți biografia — mă refer la tatăl și la bunicul tău — dar morale ?!». «Nu se concepe o legătură sentimentală în afara căsătoriei». Mi-a stat pe limbă să-l întreb cum de-l lăsaseră pe Stere să plece, că nici el nu era-nsurat și era greu să crezi că la instituția unde mă angajasem eu le scăpase orientarea lui erotică. «Pe Stere l-au lăsat să plece pentru că n-aveau cum să-l înlocuiască. Într-un balet e greu să-nlocuiești un rol principal; nu se face peste noapte un prim-balerin. Și Stere mai are și norocul de-a avea părinții pe care-i are. De medici — și încă de talia lor — au și „tovarășii"

nevoie». Valeriu îmi ghicise gîndul. «Cred că nu se mai întoarce», a spus Valeriu. «Şi ce să facă acolo ?», am întrebat eu, exprimînd cu glas tare ceea ce mă sîcîia de multă vreme, fiindcă nu-l vedeam pe Stere trăind în afara baletului. «Ce să facă ? Balet, ca şi aici. Pentru el n-o să fie prea greu să pătrundă oriunde în lumea baletului». N-am întrebat de ce, fiindcă ştiam la ce se gîndise. «Dacă ai putea să pleci, ai pleca, Sabina ?». «Poate n-ai să mă crezi, dar n-aş pleca definitiv niciodată. Să ştii că nu-ţi vorbeşte angajata Securităţii. Mi-ar plăcea să călătoresc şi chiar să lucrez o vreme într-o mare bibliotecă în străinătate, însă nu definitiv. Din neamul meu eu sînt abia a doua generaţie încălţată. Am oroare de schimbări. N-am să uit ce-a-nsemnat pentru mine să ne mutăm de la ţară la Craiova, cînd aveam şapte ani. Acum ne-am mutat la Bucureşti, mama şi cu mine. Toată Facultatea visam să ajung profesoară la Craiova. Bucureştii, Securitatea — o nouă traumă. Dacă ai şti ce frică mi-e de viaţă, de tot ce m-aşteaptă». Mi l-am amintit pe Evgheni Nicolaevici Podvighin şi îndemnurile lui. «Trebuie să trăim, Sabina, şi de ne place şi de nu ne place. Să-ncercăm să ne facem o pavăză interioară, un univers personal în care să ne refugiem. Şi să ducem o luptă aprigă pentru a nu ne contamina. Fiecare film al meu e-o bătălie. Cîte umilinţe trebui' să-ndur din partea unor neghiobi care se tem şi de umbra lor. Cînd îi aud pe toţi cu textul stereotip: „Să nu se interpreteaze, tovarăşe“,

fac alergie la propriu: mi se spuzeşte pielea». «Dar pînă la urmă faci artă. Bucuri atîţia oameni cu filmele tale. Noi, oamenii obişnuiţi, crezi că scăpăm de umilinţe ? Mi-au fost de-ajuns cîteva şedinţe U. T. M. ca să văd cum nişte colegi inteligenţi şi cu bun-simţ au fost excluşi de nişte proşti cărora li s-au alăturat şi nişte jigodii deştepte. Nici nu ştii de cine să-ţi fie mai frică: de proşti sau de ipocriţii deştepţi». «Sînt la fel de dăunători şi unii şi alţii. Să-i evităm pe cît putem». «Cred că şi-n gaură de şarpe dăm de ei... Am fost la comisia de repartiţii ca să-i anunţ că nu mă prezint la post. Fusesem repartizată la Baia-Mare. Ca să justific refuzul, a trebuit să spun că m-am angajat şi unde. Secretara Facultăţii numai că n-a căzut de pe scaun cînd m-a auzit. Nu-mi pot închipui cine m-a recomandat acestei instituţii». «Cineva cu grade, cineva din Facultate. La „serviciul bătăi“ sînt unii, la „serviciul cap“ — alţii. Cine vrei să-i înveţe pe agenţii noştri limbi străine şi chiar română, istorie, geografie, comportament ? Vreun muncitor „detaşat“ la Instituţie ? Află că pentru agenţi se recurge, în privinţa manierelor, la boieri-boieri, la actori. Serviciile astea nu sînt formate numai din idioţi nici chiar în regimul sovietizant. Din îngeri nu sînt pe nicăieri». În faţa unei asemenea evidenţe vesele am tăcut amîndoi. După un timp, Valeriu m-a apucat de-o mînă şi s-a oprit în loc. «Nu mai fi atît de tristă. Mai întîi trebuie să supravieţuim şi să-ncercăm să şi trăim, adică să ne bucurăm de

viață cît de cît: să ne bucurăm că sîntem sănătoşi, că ne plimbăm pe-o vreme atît de frumoasă, că putem asculta muzică, privi un tablou, citi o carte, că putem sta de vorbă deschis cu cineva, ca noi doi acum». «Ce-ar zice Stere despre locul meu de muncă ?». «Dacă e sincer — şi este — va recunoaşte că legătura cu el te-a-mpins să lucrezi la Instituție. Erai o persoană şantajabilă şi vei fi şi mai mult după ce rămîne el în străinătate ca azilant politic. Fiindcă *indiferent motivul* pentru care cineva rămîne în străinătate, el *aici* e considerat duşman al regimului, agent al imperialismului şi-aşa mai departe». Valeriu apăsase pe cuvintele «indiferent motivul». «Are de ce să-ți fie recunoscător». Eu ce să fi zis ? În tot ceea ce spusese el nu era niciun echivoc. Îmi venea să plîng. Ajunsesem în fața blocului meu. «Mulțumesc pentru că m-ai condus pînă acasă şi mai ales pentru că ai vorbit deschis cu mine». Mi-a zîmbit îngăduitor. «Sabina, vrei să te mai vezi cu mine ?». «Da». Prima condiție a iubirii o-ndeplinea cu brio: îl admiram, şi-aveam de ce. Am simțit că răspunsul meu, fără ezitare, îi plăcuse. «Şi-acum o iei la sănătoasă pîn-acasă». «Cînd mă gîndesc cît am de mers... două blocuri mai încolo» şi mi-a arătat cu mîna blocul în care locuia. El într-o garsonieră, maică-sa-n alta, cu un etaj mai jos. «Vreau să văd că ai intrat în bloc». «Ți-e teamă să nu mă răpească cineva ?». «Mai ştii...». La blocul în care locuiam, uşa de la intrare stătea tot timpul încuiată. Între locatari

era şi-un ministru-adjunct nu ştiu pe unde. Am vîrît cheia-n broască, m-am răsucit pe călcîie şi i-am făcut semn cu mîna lui Valeriu. Toată noaptea m-am gîndit la doamna aceea frumoasă şi deşteaptă alături de care trăise cîțiva ani, doamnă la picioarele căreia stătuseră bărbați unul şi unul, înaintea lui Valeriu Veniamin, iar după el — aveau să i se prosterneze alții tot de înalt nivel. Mă simțeam atît de ştearsă, de provincială şi de demodată, comparîndu-mă cu ea. Actrițele din filmele lui Valeriu nu-i semănau deloc acelei doamne. Criteriul alegerii lor era, fără-ndoială, talentul, potrivirea în rol şi nu fizicul. Dar eu ce-n-semnam pentru el ? Tîrziu aveam să aflu ce îndrăgostit fusese de mine un coleg de an de la Italiană. Nu se manifestase în niciun fel, deşi ne cunoşteam. Crezuse de cuviință «să nu se bage peste balerin», cum avea să-mi spună hăt, peste zeci de ani. «Erai atît de frumoasă», mi-a declarat fostul meu coleg, ajuns între timp academician. Eu nu m-am considerat niciodată frumoasă. Am avut pînă spre şaptezeci de ani un mers elegant; chiar şi la tinerețe, fără fițe, fără mişcat din şolduri ori cosind din picioare ca manechinele. Damfurile de femeie fatală, cu un ochi acoperit de lațe, à la Veronika Lake, de pe vremea cînd mă plimbam pe Unirii, la Craiova, că doar-doar m-o remarca vreunul, damfurile astea-mi trecuseră odată cu studenția. Cred că Ileana Iovănescu m-a definit cel mai bine: «Sabina, sînt femei frumoase, la care totul e frumos, dar de-o

frumusețe comună; sînt femei care au cîte un element chiar vulgar și totuși le consideri frumoase; și sînt femei despre care nu poți spune că sînt neapărat frumoase, dar care n-au nimic de rînd, comun: ca tine, de pildă. Tu ai alură de cucoană». Amintirea cuvintelor astea m-a mai liniștit. Prin comparația între mine și fosta iubită a lui Valeriu nu mai eram situată la cota de avarie.

De cîte ori avea timp Valeriu, ne vedeam, ne plimbam, schimbam impresii despre cărți citite între o-ntîlnire și alta, îmi povestea ce proiecte avea, ce bețe-n roate i se mai puneau. M-a-ntrebat dacă atmosfera în care lucram era suportabilă. I-am spus că era suportabilă și-atît. Aveam un birou minuscul, dotat cu mașină de scris, șapirograf, magnetofon, telefon, dicționare și enciclopedii, la cele din urmă avînd acces și unii colegi care-mi deschideau rareori ușa. Traduceam de obicei tot timpul programului, alteori aveam și cîte un elev căruia-i corijam greșelile și la scris și în vorbire, în franceză și-n engleză, îi dădeam teme pentru-acasă, îi recomandam lecturi și nu mă sfiam să-i corectez și româneasca. Pe banda de magnetofon erau înregistrate emisiuni în franceză și-n engleză de la toate posturile importante de radio și de televiziune din Occident. Le ascultam și traduceam din ele orice se spunea despre România. Asta era obligatoriu. Cu de la mine putere, traduceam și ceea ce mi se părea important în sine din ceea ce ascultam. Într-o zi am fost chemată de colonelul Endre, cel care mă

angajase. Îmi simţeam bătăile inimii şi-n cerul gurii, şi-n pantofi. «Doamne, ce-o fi vrînd de la mine ?». Am bătut la uşă, mi s-a spus «intraţi». Curtenitor, colonelul s-a ridicat în picioare, arătîndu-mi cu mîna scaunul de vizavi de-al lui. «Sabina, ştiu că nu fumezi, dar cafea ştiu că bei». Atunci abia am remarcat pe marginea ferestrei două ceşti din care ieşeau aburi şi-am simţit miros de cafea. Îmi mai revenisem din sperietură cînd în loc de «tovarăşa Gherasim» devenisem, simplu «Sabina». «Vreau să ştii că *sîntem* foarte mulţumiţi de munca *ta* şi de iniţiativa de-a *ne* atrage atenţia şi asupra unor lucruri importante, cu caracter general. Eşti mulţumită de munca de-aici ?». «Sînt mulţumită, mai ales că-nvăţ mereu cîte ceva, iar „elevii“ mă fac să mă simt profesoară». «De „elevi“ eşti mulţumită ?». «Sînt şi deştepţi şi sîrguincioşi. E chiar o plăcere să lucrez cu ei». «Dacă ai nevoie de ceva, îţi *stăm* la dispoziţie. Iar dacă ai vreo nemulţumire sau o sugestie, să nu *ne* ocoleşti». Cînd am terminat amîndoi cafeaua, s-a ridicat de la birou, m-am ridicat şi eu, m-a condus pînă la uşă, mi-a-ntins mîna, i-am întins şi eu mîna pe care mi-a sărutat-o ceremonios. Derulîndu-mi în minte întrevederea cu tovarăşul colonel, am remarcat două lucruri: *ştia* că beau cafea — eram comvinsă că-mi ştia şi numărul de la pantofi — şi în afară de «ştiu că bei cafea», nu mai vorbea la persoana întîi singular, ci la a-ntîi plural «îţi *stăm* la dispoziţie», «să nu *ne* ocoleşti» etc. Acest plural al majestăţii era

echivalentul Instituției. Eu puteam deveni «Sabina», dar el, colonelul Endre, care era ungur cum eram eu nevasta Papei, nu putea deveni «eu». Știa omul că sînt microfoane peste tot.

Îl iubisem și-l dorisem pe Stere și sperasem să mă simt femeie în brațele și-n patul lui, pînă-n ziua cînd surprinsesem privirea dintre el și «filosof». Atunci mi-au împietrit sufletul și trupul; un moment mi-am dorit să nu-l mai văd în viața mea. Apoi, gîndindu-mă la relația noastră pur umană, la faptul că aveam ce ne spune unul altuia și mai ales la faptul că-i eram un scut de apărare, mi-am asumat rolul de soră de caritate pe lîngă el. Pentru a fi sinceră cu mine însămi, adevărul era că nu iubeam pe nimeni și că nimeni nu-mi declara dragoste. Dintre durerile mele din dragoste, cea mai mare mi-a pricinuit-o Stere. Atunci la mare, la Vama Veche, primul impuls a fost să mă ridic de lîngă el, să plec și să mă culc cu pictorul, care-mi și plăcea. Dar loialitatea din mine m-a oprit. Să-l las pe Stere în acel moment ar fi fost ca și cînd pe munte nu i-ai mai întinde coarda unui tovarăș de ascensiune. Plecarea lui Stere în străinătate a-nsemnat un gol amar în viața mea, dar și o limpezire a apelor. M-am simțit dintr-odată liberă ca păsările cerului. După ce fusese anihilată de concurența cu un bărbat, femeia din mine se trezea. Patru ani, în plină tinerețe, dintr-o-ncăpățînare și dintr-un atașament nebunesc trăisem o viață de plantă opărită. Valeriu Veniamin mă

trezea la viață; chiar dacă nu m-ar fi iubit, doream din tot sufletul, cu fiecare fibră să-l iubesc eu. Fiecare clipă lîngă el era o sărbătoare. De n-ar fi fost ideea — care nu m-a părăsit nici azi — că orice inițiativă în dragoste trebuie să fie a bărbatului, m-aș fi aruncat la pieptul lui și i-aș fi șoptit: «iubește-mă sau măcar fă-te că mă iubești o oră, un minut, o secundă». Cred că simțea în mine un suflet convalescent, ca și-al lui dealtfel. Nu era de crezut că despărțirea de-acea doamnă seducătoare nu-i lăsase nicio rană. Așteptam unul de la celălalt vindecarea. Ne vedeam, de două luni, cînd într-o seară m-a invitat la el, pe-un ger de-ngheța și sufletu-n tine. «Hai să bem un vin fiert cu zahăr și cu scorțișoară și să stăm de vorbă la gura caloriferului». Avea un interior aerisit, elegant și simplu. Mobile stil, de-o delicatețe că-ți era frică să le-atingi, cu intarsii de lemn prețios, două dulă-pioare cu medalioane de Sèvres; singurele elemente moderne: o canapea și două fotolii de piele bordó care nu contrastau cu ansamblul. Am mers cu Valeriu la bucătărie să fierbem vinul. Îl turnase în pahare cu suporturi de argint, le așezase pe tava de pe masă. Brusc s-a așezat în fața mea, m-a apucat de umeri, m-a strîns la piept, s-a uitat în ochii mei serios, chiar sever, și-a lipit obrazul de obrazul meu, apoi m-a sărutat lung pe gură, ca-ntr-un extaz. Cînd ne-am despărțit din îmbrățișare s-a uitat iară lung în ochii mei și mi-a șoptit: «Am așteptat să ne eliberăm amîndoi de fantasme». În acea noapte

am aflat ce înseamnă să fii femeie, şi mai mult — femeia unui bărbat. De două luni poposeam în garsoniera lui Valeriu, pentru mine cel mai frumos spaţiu din lume. Într-o seară mi-a spus: «Cînd deschid uşa aş vrea să te găsesc aici». «Ce să-nţeleg din dorinţa asta ?». «Înţelege să locuieşti cu mine». De cînd aşteptam invitaţia asta ! Peste orice bucurie se-aşterne însă o pată întunecată. Eram sigură că mama avea să se-arate ostilă acestei idei şi-avea să-mi reproşeze refuzul de-a mă fi măritat cu farmacistul: «Nu te-ai măritat cinstit cu băiatu' ăla, om serios, pus pe-ntemeiat o familie şi te duci ţiitoare la nu-ştiu-cine». E drept că pe vremea tinereţii mele şi mult după, nu era obiceiul să locuieşti cu «prietenul». Asta nu însemna că ori duceai viaţă maritală, cu acte, ori monahală. Totul se făcea cu perdea, cînd nu se-ncadra în legalitate; sexualitatea nu era totuşi egală cu mersul pe bicicletă ori la cinema, iar ideea de familie nu se afla, ca în zilele de-acum, la cota de avarie. Mama nu ştia nimic despre cei patru ani ai mei petrecuţi ca paravan al lui Stere. Cu toată dezaprobarea ei, mi-am luat o brumă de lucruri şi-am răspuns invitaţiei lui Valeriu. Un geamantan. Locuind la două blocuri depărtare de mama, deci uşor să-mi ţin acolo garderoba, multă-puţină, m-am gîndit să nu-i dau lui Valeriu impresia că mă instalez la el în casă în chip de stăpînă şi mai ales definitivă. Un lucru n-am mişcat din loc în garsoniera lui. Am avut un comportament de pasager grijuliu cu lucrurile

dintr-un hotel. Mi-am făcut simțită prezența și inițiativa doar culinar, apucîndu-mă cu nădejde să gătesc. Atîta cît durase legătura lui Valeriu cu frumoasa doamnă blondă, mîncase la ea acasă, unde conviețuiseră. După despărțire, băiatul mînca la maică-sa, căreia am socotit că nu se cuvine să-i cad pe cap. I-am fost prezentată drept «domnișoara Sabina Gherasim, licențiată în Litere, angajată la Ministerul de Interne». Doamna Veniamin a-nghițit informația cu Ministerul de Interne fără să clipească, dar nu s-a putut abține să nu facă o remarcă justificată: «Pentru un asemenea minister trebuie să ai origine foarte sănătoasă». «Tatăl meu a fost medic veterinar. A murit cînd eu aveam doi ani. Mama s-a recăsătorit cu un contabil și, cum era absolventă de liceu, a făcut cursuri de contabilitate și încă lucrează. De la cel de-al doilea soț a moștenit la Craiova două case. Le-a vîndut și a cumpărat un apartament de două camere, hol și cameră de serviciu, la două blocuri în dreapta blocului dumneavoastră», mi-am debitat eu biografia. Informația despre mamă și despre casă cred că a mai liniștit-o, deși, fiind dînsa fiică de general și de mare moșiereasă, crescută pe la ambasade române din Occident, unde taică-său fusese atașat militar, nu cred că pe mine mă visase partenera de viață, chiar pasageră, a fiului ei. Oricum, eram preferabilă frumoasei doamne blonde, cu zece ani mai în vîrstă decît acest fiu, divorțată și care, între divorț și amorul cu Valeriu, nu-și petrecuse viața la mînăstire. În așteptarea

trenului cu marea iubire, doamna blondă se mulţumise cu ceea ce-i oferiseră gările de tranzit, cum avea să declare public peste ani, un personaj foarte cunoscut. La bătrîneţe, cînd mă aşteaptă numai trenul ce duce la Dumnezeu, îi aplaud pe toţi cei care, simţind acut trecerea timpului, nu se lasă păcăliţi de revelaţia absolutului. O femeie care, călcînd cu dreptul, se mărită la tinereţe din dragoste şi trăieşte liniştită alături de bărbatul iubit pînă ce moartea îi desparte, are altă privire asupra vieţii decît femeia singură sau cea rămasă văduvă ori divorţînd de tînără. Toate trei sînt considerate de bărbaţi candidate perpetuu la concubinaj. Instituţia la care lucram, deşi de presupus că şi de maximă securitate sexuală, se dovedea cu fisuri în acest sens, fiind compusă, ca oricare alta, din oameni. Şi ochii şi hormonii funcţionau şi-acolo ca la toată lumea. N-aveam nicio-ndoială că-i plăceam colonelului Endre. Dar cum eu mă temeam de el şi el se temea de mine. Parcă putea să ştie de ce fusesem trimisă acolo ? Într-un loc în care totul este compartimentat, iar compartimentele, ermetic închise, nu comunică între ele, îţi poţi închipui orice despre oricine. La o lună după ce mă angajasem, am început să primesc materiale privind reţele de telecomunicaţii, însoţite de-un dicţionar conţinînd termeni tehnici în mai multe limbi. După un timp am fost chemată la şeful serviciului, un general, să fi tot avut patruzeci şi cinci-cinzeci de ani, înalt şi impunător, specialist în domeniu, care ştia şi

franţuzeşte şi englezeşte şi nu doar două vorbe şi-un brînci. M-a lăudat pentru neaşteptat de buna traducere din partea unui nespecialist. Am îndrăznit să-mi spun şi eu părerea: «Tovarăşe general, dumneavoastră ştiţi atît de bine şi franceză şi engleză încît mă-ntreb ce nevoie aveţi de traducerile mele». S-a uitat la mine ca la un copil prost şi mi-a răspuns: «Nu toată lumea din reţea ştie la fel de bine şi am vrut să văd şi ce ştii dumneata». Sub diverse pretexte, generalul mă chema la el în birou destul de des. De la liste de sinonime şi de antonime pe care le cerea, în română, în franceză, în engleză, conversaţia ajungea la literatură, la spectacole. Fiecare eram atent la ce spuneam ştiind că microfoanele, mărci bune, funcţionau fără-ncetare. Într-o zi, la despărţire m-a luat în braţe şi mi-a şoptit la ureche: «M-am îndrăgostit de tine. Spune „da" sau „nu"». «Nu. Fiindcă iubesc pe cineva». «Iubeşte-l, dar consideră-mă totdeauna alături de tine». A-nchis ochii, mi-a mîngîiat părul, mi-a trecut degetele peste faţă şi, nici astăzi nu-mi vine să cred, cu arătătorul mi-a făcut pe frunte semnul crucii.

Coabitarea mea cu Valeriul Veniamin îmi dădea o oarecare linişte; o simţeam ca pe-un scut protector. Cu toate că şi viaţa lui era un permanent slalom printre obstacole, dragostea mi se părea Făt-Frumos care biruie pînă la urmă toate adversităţile. Ca o mic-burgheză ce mă aflam, concepînd viaţa-n doi mai întîi ca un confort

casnic, am făcut o curățenie, începînd cu geamurile şi terminînd cu lustruirea fiecărui obiect metalic, încît totul sclipea. Am testat gusturile culinare ale lui Valeriu şi am aflat că îi plăceau felurile autohtone şi prea puțin sofisticării, gustoase şi-acelea. M-am înarmat cu cinci cărți de bucate şi cu un cîntar „Balanța Sibiu" şi m-am pus cu nădejde pe gătit. Nu doream să-l îngraş pe Valeriu şi nici eu să mă-ngraş, dar cum zicea mam'mare Frusina — pe vremea căreia nu erau frigidere decît rareori, pe la casele mari — «maică, dacă deşchizi uşa cămării să ai pe ce pune gura». Mă specializasem în prăjituri cu fructe, fiindcă-i plăceau lui Valeriu. Aşezam cîteva bucăți — cele mai aspectuoase — şi-l rugam să i le ducă doamnei Veniamin căreia nu i-am călcat niciodată pragul neinvitată. Nu şi-a manifestat niciodată dorința de-a o cunoaşte pe mama, căreia i l-am prezentat pe Valeriu cînd era şi mam'mare Frusina în vizită la Bucureşti. Valeriu s-a-ndrăgostit de mam'mare, care i s-a părut un personaj pitoresc, demn de-un roman, de-o piesă de teatru, de-un film.

Tot timpul conviețuirii mele cu Valeriu am petrecut sărbătorile ori singuri ori cu Ileana Iovănescu şi cu soțul ei, nefiind niciunul dintre noi amatori de paranghelii, unde habar n-ai ce spune un om, toată lumea vorbind deodată. Doamna Veniamin, avînd relațiile ei, de sărbători şi nu numai, era invitată, prezentîndu-se oriunde cu un tort Joffre, făcut de mîna proprie. În ciuda vremurilor, ea ducea o viață mondenă susținută:

avea zi de bridge, zi cînd primea, abonament la Ateneu şi la orchestra Radio, mergea la Operă, la cele mai bune spectacole de teatru, la cinema. Avea o garderobă compusă din taioare şi din *deux-pièces*-uri pentru toate anotimpurile, deci lucruri nedemodabile, care-i veneau turnate, pe un corp de douăzeci de ani, la cei cinzeci şi patru cîţi avea. Deşi absolventă de „Litere“ şi de „Filosofie“, *magna cum laude*, nu profesase niciodată. Primea pensie de urmaş de pe urma lui bărbatu-său şi vindea cîte o bijuterie, cheltuind chibzuit fiecare bănuţ. Părinţii îi muriseră la puţin timp după ce terminase Facultatea, ceea ce o făcuse să-şi administreze singură, cu mînă de fier, moştenirea, încît se spunea despre ea între cunoscuţi: «În casa Veniaminilor, ea e procurorul». Îndată ce veniseră peste noi ruşii, vînduse vila somptuoasă în care locuise cu soţul ei şi cumpărase două garsoniere duble, asigurîndu-se împotriva statului în comun. În 1945 îşi vînduse şi moşia unor îmbogăţiţi de război, lipsiţi de viziune politică, boală de care dăduseră dovadă şi politicienii români, cărora nici nu le trecuse prin minte că puterile occidentale aveau să lase jumătate de Europă sub călcîi rusesc. Remarcabilul său simţ al realităţii făcuse ca doamna Yvonne Veniamin să nu figureze ca moşiereasă expropriată şi nici ca posesoare de casă naţionalizată. Dacă ar fi trăit după 1989 şi-ar fi putut deschide cu succes un birou de consultanţă economică. În calitatea ei de mamă, îşi crescuse

băiatul cît se poate de îngrijit din punct de vedere intelectual şi al manierelor, fără să renunțe însă la nimic din viața ei mondenă. Dacă băiețelul era bolnav, îl lăsa în grija guvernantei elvețiene, Frau Hilde, şi nu renunța la o vizită programată sau la partida ei de *bridge*. Îmi aduc aminte că nici mama nu se-arăta grozav de-ngrijorată cînd pe mine, copil, mă apucau frigurile, pînă la şapte ani locuind în zonă de bălți pline de țînțari. Probabil mamele tinere nu sînt prea-ngrijorate cînd le sînt copiii bolnavi, fiindcă-şi amintesc bolile lor din copilărie şi — să nu vorbesc cu păcat — s-or gîndi că oricînd pot avea alți copii. Pe mine m-a-ndepărtat de mama cea de-a doua căsătorie a sa, materialismul, precum şi firea ei nestăpînită, perechile de palme pe care le primeam fără să-i pot explica de ce mă purtasem într-un anumit fel. Altminteri, mama folosea remarcabilul ei simț al realității şi toată chibzuința, cu gîndul la binele meu: pentru mine se măritase la Craiova; pentru mine, în 1951, făcuse pe dracu-n patru şi se mutase cu slujba la Bucureşti; vînduse casele, moştenire de la bărbatu-său, şi cumpărase apartamentul din Bucureşti, pe numele meu spre a mă scuti de taxe de moştenire cînd avea să fie. Mam'mare Frusina refuzase categoric să-şi părăsească bunătate de casă şi-şi luase o nepoată, cu bărbat, cu copil să locuiască împreună cu ea, fiindcă începuse de pe-acum problema spațiului locativ excedentar. Mama se gîndise că nu era deloc rău să aibă unde locui la Craiova, după

vîrsta pensionării, mai ales dacă eu aveam să mă mărit cu vreun bărbat care să nu-i placă ei, Genuței, sau ea lui. Nici între Valeriu şi maică-sa nu se putea vorbi de-o mare apropiere. Valeriu îşi adorase tatăl, care nefiind deloc monden, îşi petrecea fiecare moment liber cu băiatul lui. Îi spunea poveşti cu tîlc, vrînd să facă din Valeriu un om drept şi milos, îi ținea lecții de istorie, ca pe nişte basme, şi-i amintea mereu cuvintele lui Alexandru Macedon pe patul de moarte: «În lumea asta am fost totul şi totul e nimic». Vorbindu-mi despre tată-său, Valeriu spunea: «De la el am învățat să nu mă consider buricul pămîntului şi de la academician la măturător să mă port egal cu oamenii». Nu cred că doamna Yvonne Veniamin era un om rău, ci o persoană pentru care ierarhia socială însemna elementul esențial. Relațiile dintre noi au fost totdeauna corecte şi-atît. N-am căutat să-i intru niciodată pe sub piele. Pentru ea — care, copilă, apucase bătăile cu flori la şosea din *la belle époque** — mondenitatea era un mod de viață după pofta inimii; iar principiul ei călăuzitor: «întîi eu, pe urmă ceilalți». Valeriu aprecia menajul soților Veniamin — la care asistase doar treisprezece ani — convențional şi corect. La vîrsta la care un copil începe să-şi judece părinții, nu surprinsese între ai lui semne de iubire. Ei formau un cuplu elegant, stilat, asortat. În prezența amîndorura, Valeriu simțea un gol peste care el, numai el, era puntea de legătură. În privința educației lui, între

* *La belle époque* (fr.): epoca primilor ani ai secolului XX.

soţii Veniamin nu fuseseră disensiuni. Învăţase din clasa-ntîi primară pînă într-a opta de liceu la o şcoală catolică „Sfîntul Andrei“, recunoscută de Stat. Doamna Veniamin, deşi ar fi dorit să-şi vadă fiul într-o carieră bănoasă, îl lăsase să-şi aleagă singur drumul în viaţă. Valeriu urmase-n acelaşi timp „Filosofia“ şi „Conservatorul de artă dramatică“. Avusese noroc să nu-l apuce anul 1951 student, an cînd se interzisese frecventarea a două facultăţi în acelaşi timp.

– Locuiam de trei luni cu Valeriu, cînd m-a cerut de nevastă şi cînd am zis «da», fără nicio ezitare. Cred că l-a determinat să se-nsoare nu doar faptul că era-ndrăgostit de mine, dar şi cel de-a nu fi auzit din partea mea nicio aluzie la căsătorie. Deşi mamei nicio meserie artistică nu i se părea serioasă şi sigură, se bucurase totuşi să mă vadă măritată; la Craiova i-ar fi crăpat obrazul de ruşine să ştie lumea că fie-sa se ţinea cu unul şi şedea la el. Din punct de vedere al statutului meu neoficial în legătura cu Valeriu, mam'mare Frusina se dovedise mult mai modernă în concepţii decît mama: «Genuţo, mamă, las-o să-şi încurce caii cu cine-i e drag, că-n ziua de azi nu te mai cată nimeni să fii fată mare cînd te măriţi», spusese mam'mare după ce-l cunoscuse pe Valeriu, care-i plăcuse de-adevăratelea. «Se vede că e domn, maică».

La căsătoria civilă am hotărît să ne invităm mamele, fiindcă aşa era cuviincios, şi doi martori,

fiind obligatorii, şi anume pe Ileana Iovănescu împreună cu soţul ei. După ceremonie, după ce ne-am pozat, am mers toţi şase la Capşa, am mîncat fiecare ce-a vrut şi, ca să dăm o nuanţă festivă acelui prînz, am băut o cupă de şampanie. Soacră-mea ne-a vorbit despre vremurile de glorie ale acelui restaurant, pe cînd n-avea rival în Bucureşti, prin stil, prin eleganţă, prin lumea care-l frecventa. «Aici veneau bărbaţii cu nevestele. Bordelul de lux al lui madam Patrulea era la mansardă. Nu pretind că dintre cei care se afişau în restaurant nu-l frecventa nimeni, dar „fetele de sus“ nu coborau în loc *Demimonde*-ul de lux avea sediul „oficial“ la Athénée Palace. Acolo veneau damele să-şi arate blănurile, bijuteriile şi să facă schimb de amanţi. Ce vremuri !», încheiase doamna Veniamin pe-un ton *mi badin, mi sérieux*. Încercînd să-mi închipui acele vremuri, nu mă vedeam nici nevastă de nivel Capşa, nici «fată de mansardă» patronată de madam Patrulea, nici amantă de Athénée Palace, nici angajată a Siguranţei.

Religios nu ne-am cununat. Sigur că mama ar fi vrut să mă vadă mireasă, cu lămîiţă şi cred că şi doamna Veniamin şi-ar fi dorit fiul mire, din spirit monden. Valeriu nu ţinea la această ceremonie, iar eu socoteam — şi socotesc şi astăzi — că lămîiţa se cuvine doar fetelor-fete. În lumea mic-burgheză în care crescusem, aşa se gîndea şi văd că eu nici la bătrîneţe nu m-am emancipat faţă de-o mentalitate pe care-o socotesc decentă,

legată de ideea de curăție — dacă ești credincios — și nu de cea de spectacol. La Instituția unde lucram eu, cununie religioasă mi-ar fi trebuit ! că doar credința-n Dumnezeu era «opiul popoarelor» !

Mi-am păstrat numele de familie de la tatăl meu pentru ca Valeriu să-și poată păstra garsoniera. Legea le cerea soților să aibă același domiciliu. Recurgeam și noi la această măruntă șmecherie, potrivit vorbei că stăpînul învață sluga hoață. Eu rămîneam cu fostul domiciliu în buletin pe care, păstrîndu-mi numele, n-aveam de ce să-l schimb. Nu puteam evita însă prezentarea la serviciul de cadre unde eram obligată să-mi anunț noul statut civil. Dacă Valeriu era considerat «necorespunzător» ca soț al unei angajate a Instituției, n-aveau decît să mă dea afară, ceea ce-ar fi-nsemnat o tinichea atîrnată de coadă pînă la sfîrșitul vieții, fiindcă nu-mi închipuiam că aveam să apuc măcar oarecare schimbări în cadrul regimului, cu-atît mai puțin căderea lui. Șeful de cadre s-a uitat la copia legalizată a certificatului meu de căsătorie și a remarcat că nu-mi schimbasem numele de familie. Venisem cu-o explicație sentimentală: «Tatăl meu a murit cînd eu aveam doi ani. El tare și-a dorit un băiat. Sînt ultima din familia lui. De-asta am vrut să-i păstrez numele». «Sînt și femei care cînd divorțează de-un bărbat cunoscut, cu acordul lui, îi păstrează numele», mi-a spus șeful de cadre cu un aer sibilinic, încît să nu-mi dau seama de mă crezuse, de nu mă crezuse. A doua zi am găsit pe

birou cinci garoafe roşii, de-o mărime cum nu mai văzusem, şi-un plic sigilat în care, pe-un carton culoarea untului, scria: «Îți urez o căsătorie plină de bucurii A. E.». I-am telefonat colonelului Endre şi i-am mulțumit. «Din toată inima aş vrea să fii fericită». Am simțit emoție în glasul lui cum sigur simțise şi el într-al meu.

Peste o săptămînă m-am trezit cu generalul de telecomunicații în birou. Ținea sub braț un pachet lunguieț, învelit într-o hîrtie cum nu mai văzusem, care mă uimea ca şi mărimea garoafelor trimise de colonelul Endre. Generalul a pus pachetul în fața mea, cu gesturi delicate. Parcă ar fi umblat cu un exploziv. M-am uitat întrebător la el. «E darul meu de nuntă». Cu mare grijă, ca să n-o rup, am desfăcut hîrtia fină, presărată cu steluțe colorate, care-nvelea ceva dreptunghiular: o cutie de-un verde smarald, de lac şi nu de carton cum crezusem eu. Am încercat să deschid cutia, dar n-am reuşit. Generalul a apăsat simultan cu două degete, în două puncte, şi capacul dreptunghiului s-a ridicat încet. Din interiorul căptuşit cu satin violet, Generalul a scos un obiect ciudat: un paralelipiped dintr-un material transparent, turnat peste un trandafir roşu ca sîngele. Dacă mişcai paralelipipedul, apăreau alți trandafiri de alte culori. «Domnule general — uitasem de „tovarăşe“ — nici n-am ştiut că există aşa ceva !», şi roteam uimită paralelipipedul. «Este indonezian. Nici acolo nu se află pe toate drumurile. Nu-ți spun asta ca să-ți fac impresie». «Şi dacă ar fi pe

toate drumurile, e-atît de frumos». «Vreau să-ți poarte noroc». «N-am cuvinte să vă mulțumesc». «E suficient că exiști», mi-a şoptit el. Îmi venea să plîng. S-a ridicat să plece, iar eu m-am ridicat să-l conduc. S-a aşezat cu spatele în uşă. M-a luat strîns în brațe şi mi-a şoptit la ureche: «Hai să uităm o clipă cine sîntem şi unde sîntem, o singură clipă, fără gînduri, fără remuşcări. Un bărbat şi o femeie şi-atît». Şi-mi mîngîia părul şi-mi săruta gîtul, obrajii, ochii. M-a sărutat apăsat pe gură, s-a desprins de mine şi a ieşit imediat din încăpere. Nu ştiu cît am rămas încremenită, în picioare, în fața uşii. Dacă n-aş fi găsit pe birou paralelipipedul acela, ca un fel de caleidoscop, cutia de lac şi hîrtia de ambalaj înstelat aş fi crezut că am visat. Ciudat era, şi mi se pare şi azi, că nu m-am simțit niciodată vinovată față de Valeriu pentru momentul trăit cu generalul. Cîtă fericire îți poate da o clipă de adevăr, în care nu mai există principii, rețineri, ci atracția irepresibilă între doi oameni, care-i topeşte unul în celălalt. Am iubit cîțiva bărbați în viață, dar niciodată nu m-am simțit mai dorită şi n-am dorit un bărbat cum m-a dorit generalul şi cum l-am dorit eu într-un birou al Securității ! Dacă acolo ar fi fost o canapea şi s-ar fi putut închide uşa ? Unde începe şi unde se termină păcatul ? Nu ştiu ce a-nsemnat acel moment pentru general. Pentru mine a fost banul alb al multor zile negre de care-am avut parte. Generalul n-a mai venit în biroul meu. Îmi trimitea materiale printr-un

locotenent, totdeauna sigilate, într-un plic mare. Deasupra documentelor din plic, totdeauna un carton bleu pal cu un trandafir în relief în stînga. Pe carton un singur cuvînt: «Omagii».

Oare cum s-o despărţi sufletul de trup ?

În lumea lui Valeriu, pe care o evitam, ca şi ea pe mine, eram o aia, pe care el o luase din interes, ca să se mai dreagă la origine, că altminteri cine, de nivelul lui, îşi lua nevastă de la Securitate — raţionament acceptat de mine întrutotul. El era călit suficient pentru a-nfrunta opinia publică, de pe vremea legăturii cu doamna blondă, care suscitase comentarii prea puţin binevoitoare, neavînd doamna reputaţie de sfîntă, în schimb zece ani mai mulţi decît Valeriu. Venirea unui regisor francez de film în România i se păruse lui Valeriu un bun prilej de-a mă scoate-n lume. Francezul se-arătase foarte interesat de istoria României, pe care voia s-o audă şi-n altă versiune decît cea prezentată în cartea lui Paul Morand, *Bucarest*. «Şi prezentul ?», m-a-ntrebat el. «Îl aflaţi citind presa de orientări diverse», i-am răspuns eu prudentă. «Dumneata eşti de stînga sau de dreapta, aşa între noi», a zis el. «De stînga, şi nu numai între noi. Eu provin din mica burghezie, fără avere: tată — medic veterinar, mamă — contabilă». «Unde-ai învăţat atît de bine franţuzeşte ?». «La liceu şi la Universitatea din Bucureşti». «Şi acum ce faci ?». «Lucrez la Ministerul

de Interne, adică la Securitate, ca traducătoare». «Numai ?». «Dacă n-aş fi „numai“, vă puteam spune că sînt fiziciană atomistă». «Înseamnă că la „la Securitate“ lucrează şi lume bine». «Ca şi la dumneavoastră la „le Deuxième Bureau“». Am început amîndoi să rîdem. O actriţă de prim rang, ne-a-ntrebat, într-o franceză impecabilă, de ce rîdeam cu-atîta poftă. «Domnul îmi spunea o glumă cu Marius şi Olive», i-am răspuns eu doamnei tot franţuzeşte. După ce actriţa s-a depărtat, francezul mi-a sărutat mîna şi mi-a spus: «Eşti tare deşteaptă. Ai grijă să n-ajungi în spionaj». «Vă promit că nu».

Din acea zi am încetat să mai fiu «o aia», continuînd însă a fi fost luată de Valeriu din interes. Ba mai mult: se dezgropa şi «legătura» mea dubioasă cu Stere Caragiani. Dubioasă, pe bună-dreptate. Numai că-n gura lumii şi de Stere mă lipise tot Securitatea spre a-i supraveghea moravurile, pentru ca apoi, avîndu-l la mînă, să-l «predau» Instituţiei care, sigur, îl propulsase ca agent în străinătate. Era de presupus că şi pe Valeriu îl aveam la mînă şi căsătoria lui cu mine era tot o comandă de la «Secu».

Nu ştiu în ce măsură nu credea acelaşi lucru şi doamna Veniamin. Prietenii ei erau «foşti», dar şi unii «foşti şi actuali», din categoria hopa-Mitică. Eu nu trăiam cu capul în nori. Nu-mi erau necunoscute ororile comunismului, chinurile din închisori. Ştiam că un coleg din anul nostru, condamnat politic, dus la muncă la Reşiţa,

se aruncase în furnalul aprins. De cîte ori mi-l aminteam pe-acel băiat cu ochi albaştri ca panselele, mi se făcea pielea de găină. Nu uitasem necinstea mea de femeie care se culcase cu un bărbat numai din prostie: din grija de-a nu rămîne fată bătrînă la optsprezece ani ! Şi să-l fac pe om să creadă că-l iubesc ! Îmi venea să-mi dau palme. De ce mă angajasem la Securitate ? Doar pentru un salariu mai mare ? Ca să-mi ştie lumea de frică ? Mă angajasem de frica de-a nu fi luată dur la-ntrebări în legătură cu fuga lui Stere. Despre mine şi despre Stere ştia toată Opera şi era să nu ştie Securitatea ?! Abia peste douăzeci de ani de la acea fugă, prietena, colega mea Lavinia Silvaş, prin care-l cunoscusem pe Stere, avea curajul să-mi spună cît o anchetase pe ea Securitatea cu privire la acest subiect. Tăcînd douăzeci de ani faţă de mine, se conformase, biata de ea, unei recomandări a Instituţiei făcută celor anchetaţi în libertate: «Fiţi conspirativ/ă, tovarăşe/tovarăş*a*». Liber era echivalent cu a nu fi în puşcărie. Prietenii doamnei Veniamin nu se numărau printre năpăstuiţii regimului. Rămăseseră toţi în casele lor, nu suferiseră condamnări, nu trecuseră prin puşcării, unii avînd situaţii remarcabile, dar anti-comunişti şi evident anti-Securitate, comentatori, în cercul lor, al ştirilor de la *Radio Londra*, de la *Vocea Americii* şi mai tîrziu de la *Europa liberă*. Doamna Veniamin îşi avertizase vizitatorii cu privire la posibilitatea ca pereţii ei să fi avut urechi şi

telefonul ei să fi fost ascultat. Cauza majoră: eu, «nevasta lui Valeriu» şi nu «noră-mea». Se mulţumise ca o singură dată să mă citeze pe ordinea de zi, indirect, faţă de prietenii ei, adoptînd stilul folcloric: «Fiu-meu a ales pîn-a cules». Nu mă simţeam jignită şi nici nu-ncercasem vreodată să-i explic precum că eu eram nimeni în cadrul Instituţiei. Aşa cum mama nu era-ncîntată că-mi luasem bărbat artist, de ce ar fi fost soacră-mea că-şi luase fiu-său nevastă de la Securitate, oroarea ororilor.

La cinci luni după căsătorie am rămas însărcinată. Nici înaintea căsătoriei şi nici după, între mine şi Valeriu nu se discutase problema copiilor. «Valeriu, dacă vrei, putem avea un copil», am atacat eu prudent subiectul. M-a privit atît de uluit de parcă i-aş fi anunţat că puteam avea un elefant. «Vrei s-avem acest copil ?», m-a-ntrebat el pe-un ton grav. «Eu vreau». «Eu vreau ce vrei şi tu şi ceea ce e firesc. Numai că vremurile nu sînt fireşti. Copilul nostru nu crezi că ne-ar putea reproşa că l-am adus pe lume ?». «Valeriu, de-atîtea ori mi-am dorit moartea şi-am blestemat ziua cînd m-am născut, încît eu nu cred că există vreun om care măcar o dată-n viaţă să nu-şi întrebe măcar în gînd părinţii de ce l-au făcut. Timpuri ideale şi nici măcar bune pentru toată lumea n-au fost şi n-au să fie niciodată». «E drept că Dumnezeu cu sfîntul Petru de mînă, după ştiinţa mea, n-au umblat nicăieri pe pămînt şi nici măcar cîini cu covrigi în coadă. Acum însă trăim

la gradul maxim de toxicitate a vieţii». «Şi totuşi nu ne sinucidem şi, cu toată atmosfera sufocantă, mai avem cîte o bucurie. În afara omului, natura e cinstită: orice formă de viaţă piere cînd mediul nu-i oferă necesarul funcţionării normale». «Numai noi mai scoatem capul din rahat, mai luăm o gură de aer, şi-o ducem mai departe». După o tăcere, în urma discuţiei terminate-n coadă de peşte, Valeriu a zis cu un aer visător: «Dacă e băiat, îi punem numele tatei: Şerban». Am avut o tresărire: pe generalul de telecomunicaţii îl chema tot Şerban. Valeriu mă-ntreba tot timpul sarcinii, «Ce-ar dori mama şi copilul ?», fiindcă ştia că-n situaţia asta femeile au tot felul de pofte. Mam'mare-mi povestea cum mînca ea tencuială de pe pereţi, cît fusese «în poziţie» cu mama. Eu n-aveam niciun fel de pofte, nici greţuri insuportabile, nici stări de anxietate, dar nici de exaltare. Nu mă apucase nicio bucurie frenetică fiindcă aveam s-aduc un om pe lume, de fapt într-un vast lagăr de concentrare cu-mprejmuiri fizice şi psihice. Mi se părea că-mi împlineam o-ndatorire stabilită de natură şi de la care n-aveam dreptul să mă sustrag. Discuţia între mine şi Valeriu privitoare la-«nmulţirea populaţiei» nu fusese de natură să-mi creeze stări de euforie cum dealtminteri nu creează niciodată luciditatea. Un actor de la *Naţionalul* din Bucureşti declara, de curînd, că el şi nevasta lui au hotărît să nu aibă copii, dat fiind că populaţia globului nu dă semne că ar fi în pericol să piară ! Mi-a plăcut ironia fină a

acestui actor, ironie care de fapt traduce discuția de acum șaizeci de ani dintre mine și Valeriu. Deștept băiat acest Cl. Bl., care bate cu delicatețe șaua că tot o pricepe ceva iapa ! Am fost o gravidă, zic eu, decentă: am și avut norocul ca ultimele luni de sarcină să fie vara, încît să-mi facă mama niște rochii de stambă largi, care să mascheze cît de cît aluatul dospit al burții. M-am bucurat că Valeriu, chiar în acea perioadă filma la Sighișoara, fiindcă nu socoteam că i-aș fi oferit cel mai seducător spectacol. Azi, unele femei însărcinate se cred probabil culmea seducției de umblă cu buricul gol și cu haine strîmte, care să atragă atenția cît mai mult asupra marsupiului lor gata să plesnească. «Uite, lume, la mine ce n-ai mai văzut !». Și-acest fenomen mi se pare că face parte din gelatinizarea minții umane. Ba mai vin și masculii responsabili și filmează nașterea ! Asta mi se pare chiar o invitație indirectă la pederastie, că dacă și o naștere e un spectacol de filmat și de neîntors mațele pe dos, atunci Muma-Pădurii merită declarată *Miss Monde*. De la slujbă am plecat direct la Maternitate, fiindcă am preferat să cumulez concediul pre-natal cu post-natalul ca să pot sta cît mai mult acasă cu copilul, copil foarte inspirat: s-a născut de 23 august, minunata zi a capitulării fără condiții a României în fața rușilor, motiv temeinic de-a deveni zi națională a învinșilor. Valeriu nu era-n București cînd i s-a născut primul și singurul său copil. Mama, cum am chemat-o la telefon, s-a-nvoit de la slujbă, s-a dus

la „Romarta copiilor“ şi a cumpărat tot ce trebuia pentru un nou-născut. Conform unei superstiţii, nu e bine să te pregăteşti cu nimic inainte de naşterea unui copil. Întîi să-l vezi viu şi sănătos. Cînd şi-a văzut mama nepotul i-a pus un icusar pe frunte şi i-a spus: «Să trăieşti, mamă, să ai noroc şi bucurii în viaţă, că ziua cînd ai făcut ochi în lume ştiu că ţi-ai ales-o... !». Am considerat cuviincios s-o anunţ şi pe soacră-mea: «Doamnă Veniamin, sînt Sabina, am vrut să vă anunţ că aveţi un nepot, Şerban, de trei kilograme nouă sute de grame şi lung de şaizeci şi doi de centimetri». «Să-ţi trăiască. Văd că şi-a ales zi de naştere potrivită cu locul de muncă al mamei. Sănătos să fie şi să aibă noroc !», s-a gîndit doamna Veniamin să dreagă busuiocul a două răutăţi: «să-*ţi* trăiască», de parcă făcusem singură copilul, nemaivorbind de «locul de muncă al mamei». Duşul rece al convorbirii cu soacră-mea cădea peste o stare de năuceală. Nu-mi venea să cred că fiinţa aceea, încă roşie de efortul de-a ieşi în lume, crescuse în mine şi că din mine curgea lapte, supt cu lăcomie de-o gură ca o mică pompă aspiratoare. Singurul sentiment lămurit îmi era cel de dependenţă faţă de făptura pe care destinul mi-o trimisese şi căreia-i fusesem trimisă. Şi uşurarea de a-mi vedea pierdută şi bruma de libertate pe care îmi plăcea să cred c-o aveam — a sufletului — pierderea ei într-un scop precis: formarea unui om. Oare aveam să reuşesc ? Îmi asumam total copilul ca şi cînd i-aş fi fost autoare unică. De-aici

a pornit greşeala mea faţă de-amîndoi băieţii mei şi faţă de taţii lor. Nu ştiam cît de bine le cade bărbaţilor să lase orice responsabilităţi în cîrca nevestei, mai ales cînd asta şi le-asumă de bună-voie. Crescută fără tată, o mamă energică şi săracă mă-nvăţase de copil că nimeni n-avea să bată la vreo uşă pentru mine. Cînd mi s-a propus postul de la Securitate, primul meu gînd a fost: «uite că ţi se deschide o uşă fără să fi bătut la ea».

Valeriu a venit a doua zi la Maternitate, s-a lăsat într-un genunchi, mi-a sărutat mîna, m-a sărutat uşor pe buze şi după ce a contemplat îndelung puiul nostru, pe care cu niciun chip nu l-am putut trezi din somn, mi-a prins pe gulerul halatului o broşă de aur: un lujer de plantă cu două frunze ascuţite, la capăt cu-o măciulie de ciulin, din pietricele cît gămălia de ac, schimbîndu-şi culoarea de la violet pînă la verde, potrivit luminii. «Ce piatră e asta, Valeriu ?». «Alexandrit». «N-am văzut niciodată asemenea piatră şi nicio bijuterie mai frumoasă; îţi mulţumim, tată». La ultimul cuvînt, Valeriu a tresărit de emoţie. Soacră-mea i-a dăruit nepotului un trusou de nou-născut şi o plăpumioară bleu, matla-sată, iar cînd a venit la maternitate să-l vadă, i-a pus pe frunte o monedă mare de argint, emisă în 1878, cu efigia lui Carol I.

Acasă la mama, unde figuram în cartea de imobil, mă aştepta o surpriză: un cărucior landou, pe roţi înalte, însoţit de-un plic *bleu* pe care scria cu un scris care m-a făcut să-mi sară inima din

piept; scria «Destinatar: Şerban Veniamin». În plic, un carton bleu cu trandafir în relief. Pe *verso*, următoarele cuvinte: «Viață lungă şi multe bucurii tînărului Şerban, iar mamei sale omagiile colegilor de serviciu». Colegii de serviciu erau «adaosul» destinat altor ochi decît ai mei. De-un an nu-l văzusem şi nu-l auzisem pe general. «Telecomunicațiile» dintre noi le-asigura un locotenent: plicurile sigilate, unele cu materiale, altele doar cu omagii. Acum, cu inima-n gît, abia respirînd de emoție, trebuia să-i dau un telefon generalului ca să-i mulțumec. Numărul lui sigur era sub ascultare. Cred că am pritocit în minte o mie de formule pînă m-am hotărît la o frază: «Bună ziua, tovarăşe general, sînt Sabina Gherasim. Vreau să vă mulțumesc pentru darul pe care i l-ați făcut băiatului meu». «El ce-a zis ? Îi place ? Are vreo nemulțumire ? Nu poți să ştii ce bine-mi pare că-l cheamă Şerban. Vă doresc să fiți fericiți». «Vă mulțumim, tovarăşe general». «Sărut mîna». Glasul lui sunase ca o mîngîiere, spre deosebire de-al meu, ieşit parcă dintr-un robot. Ştiam ce-nseamnă să iubeşti. Îl iubisem nebuneşte pe Stere. Priveam cu adorație volutele lui în aer şi mi-aş fi dat viața pentru o noapte în care să mă iubească. Iubeam în el nu doar balerinul spectaculos, iubeam şi omul cultivat, inteligent şi cu mari disponibilități afective. În momentul cînd mi-am dat seama de înclinațiile lui erotice, aş fi vrut să mor. Renunțînd să mai sper să-i fiu iubită, am continuat să-i rămîn alături, din ataşament

uman, fiindcă-mi păsa de soarta lui. De Valeriu m-am îndrăgostit văzîndu-i filmele, ascultîndu-i discuțiile cu Stere despre artă, despre spiritualitate. M-am îndrăgostit, păstrînd o distanță prudentă față de el, de teama vreunei surprize, după cea atît de amară din partea lui Stere. Mi-era teamă să nu fiu pentru el doar o aventură. Mă socoteam în mare dezavantaj față de doamna blondă, alături de care trăise marital ani de zile. Muream de curiozitate să știu de ce se despărțiseră, şi-n acelaşi timp nu l-aş fi-ntrebat aşa ceva nici picată cu ceară. N-am aflat niciodată de ce. N-am atacat acest subiect cu nimeni. Fiecare am considerat tabú trecutul celuilalt. Ştiam şi ce-nseamnă să fii iubit fără să iubeşti şi, mai rău, să n-ai pic de curiozitate omenească în privința celui care te iubeşte. Era cazul meu cu farmacistul. Generalul fusese-ndrăgostit de mine şi-i trecuse ori chiar mă iubea ? Comportamentul lui, de-un an întreg, față de mine, pleda pentru încercarea cuiva de-a nu ajunge la o situație gravă cu altcineva care-nsemna mai mult decît un acces hormonal, de moment.

Debordînd de masculinitate, fără să fie frumos, cu-o minte brici şi solid mobilată, cu-o ironie distilată subtil în tot ce spunea, generalul — pentru a fi fost sinceră cu mine însămi — nu-mi era indiferent. Nu făcusem față de el nimic pe care să mi-l reproşez, nimic ambiguu în comportament, în vorbă, în privire. Dar aşa cum în aceeaşi încăpere cu Valeriu simțeam un suflu mîngîietor ce

pornea de la el spre mine, în prezența generalului simțeam un flux puternic de energie ce-mi încălzea şi-mi furnica mîinile. Pe Valeriu îl iubeam: îl admiram, îl respectam, mă atrăgea fizic. Mă scosese din marasmul legăturii mele nefireşti cu Stere. Mă luase de nevastă, îndepărtîndu-şi multe relații care-l evitau din cauza mea — «securista». În dragostea mea pentru Valeriu era şi multă recunoştință. Ce-nsemna generalul pentru mine ? Un punct de sprijin în precaritatea vieții, în cîinoşenia regimului şi, în acelaşi timp, un punct nevralgic, de nelinişte. Toate gîndurile astea îmi treceau prin minte în timp ce-mi priveam copilul dormind în căruciorul landou, copilul — datoria mea împlinită față de viață, copilul — rațiunea mea majoră din cîtă viață-mi era hărăzită. Abia atunci începeam să-mi iubesc copilul.

Colonelul Endre mi-a trimis un buchet de garoafe la fel de mari ca şi cele de la căsătoria mea, un urs de pluş cu-o mutră şugubeață şi un carton culoarea untului, cu următorul text: «Tînărului Şerban Veniamin tot binele din lumea în care a venit şi părinților lui deasemenea, A. E.».

Ileana Iovănescu dăduse şfară-n țară pentru o tetă, fiindcă după cele cinci luni cît făceau concediile mele maternale adunate, cineva trebuia să stea permanent cu Şerban. Deşi, pentru creşterea copiilor, mamele puteau obține, la cerere, întreruperea serviciului timp de doi ani, noi nu eram în situația financiară care să ne permită asemenea lux, în afara faptului că instituția nu

era obligată să-ți păstreze postul. Valeriu, visător și imaginativ în artă, însă cu picioarele pe pămînt în privința vieții de zi cu zi, nici nu se gîndise că aș fi putut sta doi ani acasă, cîștigurile lui de regisor neangajat nicăieri, fiind aleatorii. Cu o mamă energică și calculată, învățase de adolescent să țină de bani și să nu-i dea pe cai verzi pe pereți. Generos din fire, între a-și împlini lui un gust și a face o bucurie cuiva, alegea totdeauna a doua posibilitate. «Aș fi vrut să stai tu acasă măcar doi ani... Vă cer iertare că nu-mi pot permite să vă ofer ceva atît de firesc», spusese el cu-amărăciune. «Valeriu, nu-ți face o vină din faptul că trăim și noi ca majoritatea oamenilor. Știam de la bun-început că n-aveam să-nvîrtim banii cu lopata și că n-o s-avem ziua ce visăm noaptea. Sănătoși să fim». Și pentru a-mi întări cuvintele, îi luam o mînă, mi-o treceam pe obraz, apoi o atingeam cu buzele, ușor de parcă mi-ar fi fost teamă să n-o spulber. Îmi răspundea sărutîndu-mi cu evlavie mîinile și sărutînd piciorușele lui Șerban. Îi mulțumeam în gînd lui Dumnezeu pentru asemenea clipe de tandrețe și de pace dăruite treimii noastre.

Locuiam la mama, care, pentru a nu ne tulbura intimitatea, își aranjase pentru ea cămăruța de serviciu. Frau Gertud Müller, teta șvăboaică, de care ne făcuse rost Ileana Iovănescu, dormea cu Șerban în cameră, condiție pe care ne-o pusese de la-nceput, ca și aceea de-a nu ne-amesteca în modul ei de-a crește copilul, propunîndu-ne un

pediatru şvab; un copil trebuie să aibă doctorul lui, pe cel de cartier acceptîndu-l fiindcă aşa era legea. Frau Gertrud făcuse o şcoală de puericultură în Germania, înainte de război. Pînă la patruzeci de ani, cît avea cînd se angajase la noi, crescuse zeci de copii şi din toate casele plecase cu excelente recomandări. Spre deosebire de familia ei, care-şi făcuse stagiul de şase ani în Donbas, pentru simplul fapt de-a fi fost de origine germană, ea scăpase fiind angajată la Bucureşti, la fiica unui general care se dovedise pro-sovietic şi se bucurase de toate onorurile, după 23 August. Soţul ei însă, fusese ridicat de la uzina electrică unde lucra şi murise în deportare. Frau Gertrud avea o garsonieră, proprietate, la Piaţa Romană. Acolo-şi petrecea duminica şi joia după-amiază, timpul ei liber, hotărît din momentul cînd stabilisem, nemţeşte, condiţiile angajării.

Valeriu îşi petrecea timpul liber şi nopţile în apartamentul mamei, iar orele de lucru, cînd îşi pregătea un film, în garsoniera lui. Cînd eu mi-am reluat serviciul, ne vedeam numai seara, ca mai toţi oamenii muncii. Mama, care se ocupa de bucătărie, se-arăta cît mai puţin în prezenţa lui Valeriu. Ea şi Frau Gertrud se-nţelegeau nesperat de bine. Vorbeau nemţeşte între ele, mama bucuroasă de-a-şi împrospăta cunoştinţele de germană din liceu, Frau Gertrud bucuroasă de-a-şi folosi limba maternă, pe care-o-mbunătăţise în Germania, făcînd acolo toate eforturile de-a scăpa de accentul şvăbesc şi de elemente de vocabular

învechite, producătoare de ilaritate printre nemțoaicele vorbitoare de germană literară. I-am spus unde lucram şi i-am atras atenția că puteau fi microfoane prin casă, ceea ce n-o tulburase deloc. Nici mama nu se mirase cînd îi ținusem acelaşi discurs, fiind funcționară în Republica Populară Română, şi neträind cu capu-n traistă.

După cîte un film văzut cu Valeriu, mergeam să bem un pahar de ceva la „Blocul turn" din capătul străzii Cîmpineanu. De la o vreme, apăruse la „Bloc" un chelner înalt, cam la cinzeci de ani, cu-o siluetă impecabilă şi cu-o figură de mare finețe. Cum ne vedea, se-apropia de noi şi ne sfătuia ce să bem. Ne refuzase de prima oară bacşişul, încît ne-am simțit chiar jenați că i-l oferiserăm. La un moment dat, «diplomatul», cum îl numeam noi pe chelner, a dispărut din acel bar. N-am întrebat pe nimeni ce se-ntîmplase cu el, fiindcă nu erau vremuri de pus întrebări: nu ştiai unde dai şi unde crapă. La vreun an de la dispariția «diplomatului», mă duc la Ateneu la un concert, împreună cu-o fostă colegă de Facultate. Pe cine văd îmbrăcat într-un costum impecabil, *bleu-marine* cu discrete dungi albe, cu papion, încălțat cu pantofi care nu păreau de factură autohtonă ? Pe «diplomatul» nostru, care citea un program al Ateneului ! M-am ascuns repejor după o coloană, dar nu m-a răbdat inima să nu văd ce mutră face cînd aveam să-l salut. M-am aşezat în fața lui şi bătîndu-l uşor pe braț, pentru a-l trezi

din citirea programului, în care părea cufundat, m-am adresat cu tonul cel mai firesc: «Bună seara, domnule, îmi pare bine să vă revăd». «Sărut mîna, doamnă, şi mie îmi pare la fel de bine să vă revăd. Ce părere aveţi de pianist ? Eu îl consider un excepţional interpret de Mozart». «Şi eu. Să ştiţi că „Blocul turn“ nu mai are farmec fără dumneavoastră. Ne lipsiţi». «Şi dumneavoastră mie». Pauza luase sfîrşit. I-am întins «diplomatului» mîna, iar el mi-a sărutat-o, înclinîndu-se. «Este el chelner cum sînt eu nevasta Papei», mi-am spus eu. Se ştia în acea vreme că un chelner de la Capşa — Apostol cred că se numea — avea o colecţie extraordinară de discuri înainte chiar de război, şi făcea audiţii la el acasă, cu mari personalităţi intelectuale. Nasul meu îmi spunea că «diplomatul» nu era din aceeaşi parohie cu domnul Apostol. În vara următoare acestei întîlniri, într-o seară foarte călduroasă, trecînd cu Valeriu prin dreptul „Cercului Militar“, botezat de regimul comunist „Casa Armatei“, am propus să intrăm în restaurantul Casei — eu avînd legitimaţie care-mi permitea accesul acolo — şi să bem o bere. Într-un separeu, la o masă aranjată de gală, cu vreo douăzeci de participanţi, la costum şi la cravată, din colţul nostru vedem intrînd în separeu un bărbat înalt, suplu şi toţi mesenii ridicîndu-se-n picioare şi luînd poziţie de drepţi. Nou-sositul s-a aşezat în capul mesei, invitînd, cu un gest degajat, lumea să se-aşeze. Mie şi lui Valeriu ne-a rămas berea-n gît. Personajul, pe care acum îl vedeam

din faţă, era «diplomatul» nostru. «Pe cine-o fi urmărit un semenea personaj la „Blocul turn“ ?», mi-a şoptit Valeriu. «Pe noi doi», am spus eu şi mi-am pus mîna peste gură ca să-mi stăpînesc rîsul. Valeriu însă a avut un aer grav şi-ngrijorat. Într-un tîrziu m-a-ntrebat: «Ai fi bănuit aşa ceva ?». «Din primul moment, iar „întîlnirea“ de la Ateneu a fost o confirmare. Valeriu, acum am învăţat să-i împart pe căprării. El ştia cine sîntem noi şi bănuia că măcar eu bănuiam cine este el. De-altfel îşi scuipa diagnosticul, cum spune un mare profesor de la „Medicină“». Sigur că asemenea întîmplare nu era de natură să-ţi sporească voia-bună ci să-ţi întărească şi mai mult suspiciunea chiar faţă de bătaia vîntului.

Doamne, cum s-o despărţi sufletul de trup ?

În septembrie, pe-o zi frumoasă, m-am dus la serviciu ca să-l arăt pe Şerban colonelului Endre, şeful meu, şi generalului Şerban Vasilianu Endre l-a declarat frumos şi i-a pus în cărucior un plic. «Să nu te superi, tovarăşă Gherasim, dar vreau să-i fac un dar băiatului dumitale. Îl aveam pregătit de cînd s-a născut». M-a condus pe culoarul lung cît o zi de post, care ducea la biroul generalului. Bănuind că pe culoare erau mai puţine scule de ascultare, am gîndit că era momentul să-mi limpezesc ceea ce mă preocupa de cînd îl văzusem prima dată pe colonel. «Tovarăşe colonel, dumneavoastră sînteţi sută la sută maghiar ?».

«De ce mă-ntrebi ?». «Fiindcă n-am simțit nicio clipă un dezacord între substantiv şi adjectiv cum fac ungurii». Mi-a pus o mînă pe braț şi m-a oprit din mers. «Sînt sută la sută român, de lîngă Sighetul Marmației şi am făcut Dreptul şi Filosofia la Cluj. Numele ne-a fost maghiarizat de pe vremea imperiului austro-ungar». «Am văzut că sînt foarte mulți ofițeri ardeleni în minister». «Din armata lui Horthy, ungurii au sărit drept în Securitate, pentru a-şi şterge urma şi pentru a-şi arăta ataşamentul față de noul regim; ca să le ținem piept, am intrat şi noi, ardelenii». Înaintea acestei fraze şi-a rotit privirea ca să se asigure, iar pe urmă şi-a dus arătătorul la buze, mondial semn al tăcerii. Am înclinat capul, semn al tainei pecetluite. «Pentru asta vrem să angajăm cît mai mulți români capabili», şi mi-a pus arătătorul în piept. Ne-am despărțit la uşa generalului. «Vă mulțumesc pentru tot, domnule colonel». «Şi eu ție, Sabina şi băiatului tău pentru vizită». Mi-a sărutat mîna şi s-a aplecat asupra lui Şerban. «Noroc, tinere», apoi l-a salutat milităreşte: în poziție de drepți cu mîna la un chipiu imaginar.

Revederea cu generalul îmi dădea nişte emoții mai mari decît cel mai greu examen. «Bună ziua, domnule general, am venit să mă cunoaşteți şi pe mine şi să vă mulțumesc pentru căruciorul meu elegant», am spus eu aproape în şoaptă, în timp ce-mi luam copilul în brațe ca argument şi ca pavăză. Generalul ne-a privit lung, fără un cuvînt, apoi s-a apropiat de noi, mi-a sărutat mîna stîngă

pe care se sprijinea capul copilului, i-a sărutat lui botoşeii şi cu ochii-nchişi m-a mîngîiat pe față cu amîndouă mîinile. «Cînd te gîndeşti că am copii de-aceeaşi vîrstă cu tine», şi a oftat. Mi-a luat copilul din brațe, l-a aşezat uşor în căruț de parcă umbla cu o bombă. Apoi, ținîndu-mi o mînă pe umăr m-a aşezat pe scaunul din fața biroului iar el s-a aşezat pe-al lui. «Vrei o cafea ?». «Vreau». Dintr-un termos a turnat cafea fierbinte în două ceşti albastru-cobalt. Şi-a dus o țigară la gură, dar repede a pus-o înapoi într-o tabacheră de argint cu monogramă de aur. «A fost a tatei. Am aceleaşi inițiale cu el», mi-a explicat, bătînd cu degetul peste monograma tabacherei. Nu e voie să afum băiatul». Am zîmbit. Nu-mi venea-n minte niciun cuvînt care să risipească stînjeneala dintre noi. «Pari încordată, Sabina. De ce ? dacă-mi permiți să te-ntreb». M-am uitat în ochii lui cu privirea pe care ți-o dă chiar o singură clipă de trăire senzuală cu un om. Privirea mea voia să spună: «Te faci că nu-nțelegi cît de greu mi-a fost după un an şi ceva *de atunci*, cît de greu să-ți trec pragul ?»; ne-am privit lung, în tăcere. El a-nchis ochii, a tras aer în piept şi mi-a spus cu un glas ca de rugăciune. «Iartă-mi întrebarea». Şi iar tăcere. Ce-or fi zis ăia care-ascultau banda ? «Soțul tău este un regisor de mare talent, un om remarcabil. Eşti mulțumită de căsnicia ta ?». «Slavă Domnului, da». «Micuțul Şerban e-o dovadă; nimeni nu te obliga să-l faci». Avea dreptate, fiindcă interdicția avorturilor a apărut la ani buni după

naşterea lui Şerban. Nu era locul şi nici frumos din partea mea să-i relatez discuția dintre mine şi Valeriu, privind aducerea pe lume a unui om, în timpurile pe care le trăiam şi nu numai. «Cum o duceți cu banii, vă descurcați ?». «Deşi nu are un venit fix, Valeriu îşi chiverniseşte-n aşa fel banii de la fiecare film, încît nu rămînem în aer niciodată. Iar mama şi cu mine, avînd un venit fix, ne descurcăm, ducînd o viață modestă». «Aş vrea să te ştiu fericită, în fine, mulțumită, ca să nu folosim vorbe mari, cu prea puțină acoperire în realitate». «La fel vă doresc şi eu dumneavoastră. Acum trebuie să plecăm, fiindcă peste o oră luăm masa», şi l-am arătat cu mîna pe Şerban. În fața uşii, generalul mi-a sărutat mîna şi apoi a dus-o încet în dreptul inimii. «Să nu uiți că sînt mereu lîngă tine». S-a aplecat peste cărucior şi i-a sărutat lui Şerban botoşeii.

Viața mea cu Valeriu a curs lin ca între doi oameni care mai întîi şi mai întîi se respectă unul pe altul. Eram flatată cînd Valeriu îmi cerea părerea asupra scenariilor lui, pe care mi le dădea totdeauna să le citesc, şi asupra distribuției. Îi semnalam exact locurile din scenarii unde urma să aibă hîrîieli cu cenzura. Văzînd că niciodată nu mă-nşelasem, Valeriu îmi spunea mereu: «Tu ai o minte de cenzor». «Valeriu, ştiu care *le* este mecanismul de gîndire: viciat de frica de-a nu fi pe linie şi de-a nu-şi pierde postul. Dintr-un asemenea post pleci cu-o tinichea de coadă că nici la Loto nu

te mai angajează». «Am remarcat că tipii ăştia nu sînt proşti. Dacă te pui în locul lor, descoperi că la fel ai proceda şi tu. „Frica păzeşte bostănăria". Eu mă străduiesc să nu devin victimă a autocenzurii ca atîţia artişti din zilele noastre». «Autocenzura cred că e mai rea decît cenzura: „De ce să mai scriu sau să mai pictez eu asta cînd tot mi-o interzice". Compozitorii sînt cei mai avantajaţi creatori în ziua de azi, oricum în comparaţie cu alţi artişti». «Cel mai hazliu mi se pare» — spunea Valeriu — «cum îşi închipuie Puterea că demască politica burghezo-moşierimii prin piesele lui Caragiale, în favoarea politicii de azi». «În felul ăsta vor s-arate că actuala clasă politică nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i pute. Oricum, bine că nu l-au pus şi pe Caragiale la index. Cînd am intrat eu în Facultate, Eminescu figura în manuale doar cu *Împărat şi proletar*». «Cîte scenarii de actualitate nu-mi trec prin minte ! La mine, autocenzura constă în eliminarea lor în favoarea ecranizării unor clasici. Simt că fac un lucru bun, menţinîndu-i sau aducîndu-i la cunoştinţa tineretului, în memoria publicului, dar asta nu mă face să mă simt mai puţin amputat». «Valeriu, fii mulţumit că faci artă nu surogat şi că ai distribuţii pe placul tău, şi că măcar aici nu te bruiază cenzura. Alţii, talentaţi, şi-au netezit drumul, distribuind-o pe planturoasa fiică a Puterii, deşi n-o dă talentul afar' din casă». «Mă gîndesc la bieţii actori, ce insanităţi trebuie să debiteze...». «Norocul lor că-şi scot pîrleala cînd

interpretează clasici. Cenzura cît este ea de cenzură, totuşi n-a-ndrăznit să scoată monologul lui Hamlet din piesă, valabil pentru trecut, prezent şi viitor». «Sabina, crezi că noi vom apuca acel viitor şi cum ţi-l imaginezi ?». «S-ar putea să-l apucăm şi s-ar putea să nu ne-aducă nicio bucurie». Valeriu m-a privit contrariat. «De ce eşti atît de pesimistă ?». «Fiindcă răul este permanent în lume. Iar libertatea... frunza e liberă numai cînd cade din copac, omul numai cînd pune mîinile pe piept». «Şi nu crezi că *înainte* a fost mai bine şi *după* are să fie deasemenea ?». «Depinde pentru cine. Un bine absolut nu cred că a existat sau că are să existe vreodată. Dar sănătate să fie». «Te-ai îmbolnăvit de pesimismul ăsta din cauza locului unde lucrezi ?». «S-ar putea». Discuţiile astea le purtam la cîte o plimbare. Niciodată în spaţii închise. Păstram cu sfinţenie, faţă de oricine, legea tăcerii impusă de Instituţia care mă tutela. Mi se dădeau acolo la tradus texte ce-mi tăiau iluziile şi despre «lumea liberă». În acea lume, sistemul dovedea inteligenţa de-a-i lăsa artistului libertatea să-l critice, de-a permite o mişcare de stînga, dreapta fiind mult mai puternică, stăpînă pe marele capital şi fluturînd pericolul Moscovei, care nu era o-nchipuire. Occidentul îi cedase Moscovei tot răsăritul Europei, ca pe-o ciozvîrtă pe care i-o asvîrli cîinelui ca să nu te muşte. Această parte a Europei era pe post de cobai pe care se experimentează germeni, seruri, vaccinuri etc., în scopul de-a proteja

oamenii, adică Occidentul. Din această experienţă, nici Occidentul n-avea să mai fie ce fusese înaintea ei. Lucrînd unde lucram, ajunsesem la convingerea că, dac-aş fi lucrat la orice alt serviciu omolog, n-aş fi ajuns la păreri mai optimiste. Niciun serviciu secret din lume nu lucrează ţinînd într-o mînă Biblia, Coranul şi altele asemenea şi în cealaltă Constituţia. Forţă represivă exista peste tot şi nu pentru a te mîngîia pe cap şi pentru a fi pusă în Sfînta Sfintelor. Numai că la noi era-n puşcării un regim de exterminare, nu doar de privare de libertate. Evident pentru oricine: unele vîrfuri intelectuale trebuiau lichidate. Modelul Moscovei aplicat la şapirograf. Compromisurile funcţionau în orice regim. Postul meu de la Securitate, absolut fără importanţă, mă copsese repede la minte. Avînd acces la publicaţii importante occidentale şi la texte diplomatice, mi se făcuse greaţă de lumea-ntreagă. Îl înţelegeam pe Valeriu şi-i înţelegeam frustrările de artist. Încercam să-l domolesc, să-l consolez şi să-i îndrept privirea către micul nostru univers: el, eu, copilul, muzica, lectura, albumele de artă. Fără s-o spună vreodată, ca să nu pară infatuat, nu se putea ca în sine să nu se compare cu artişti de talia lui din alte locuri. Nu era un persecutat al regimului, dar niciun favorizat. Filmele lui artistice nu mergeau niciodată la festivaluri, nici măcar în ţările socialiste, în ciuda preţuirii de care se bucura în breaslă şi a succesului de public. Cît făcuse documentare şi luase premii, probabil nu-l

«lucrase» încă nimeni. Dar de cînd devenise un concurent, se schimbase macazul... Nu umbla după relații cu sus-pușii din Partid, nu-și flata confrații influenți. Eu eram elementul care-i unea și pe favorizați și pe nefavorizați: eu «securista», din cauza căreia li se părea șic tuturor să fie circumspecți față de Valeriu, cu toate că Securitatea își recrutase colaboratorii din ambele încrengături, cu mult înainte de-a mă fi angajat eu acolo. Cînd lucrezi într-o instituție unde secretul este lege, îți trebuie mare tărie de caracter pentru a nu sufla măcar o vorbă, față de ființe foarte-apropiate, din ceea ce afli acolo. Mă gîndesc și astăzi la cît or fi fost de spionați Valeriu și mama pentru ca Instituția să fie convinsă de muțenia mea. În afară de general și de colonelul Endre, care-și arătaseră o slăbiciune față de mine, unul masculină, celălalt națională — fiindcă asta era de fapt — cînd îmi spusese de ce erau atîția ardeleni în Ministerul de Interne, cu nimeni nu schimbam o părere, nici cu locotenenții care-mi aduceau materialele, nici cu «elevii» mei, destinați altor meleaguri. Mi-au trecut prin mînă documente din care mari personalități politice și culturale, zeificate după 1989, ar ieși rău șifonate cînd li s-ar cunoaște biografia reală. Un document care m-a tulburat mai mult decît multe altele, conținea un îndemn al Mareșalului Antonescu, adresat politicienilor, în vederea formării unui partid puternic de stînga, pentru ca, în eventualitatea că rușii cîștigau războiul, să aibă cu cine discuta

soarta României. Mareşalul se gîndea, prin urmare, la nişte comunişti naționali opuşi cominterniştilor veniți din Rusia. Un motiv în plus pentru condamnarea lui la moarte. Mi se dădeau documente pe care trebuia să le traduc în franceză şi-n engleză, în ce scop, n-aveam să aflu niciodată. Aveam să aflu însă cum trădaseră Aliații Europa de răsărit, dînd-o şi pe mîna lui Hitler şi pe cea a lui Stalin. Cînd, în afară de ceea ce priveşte viața ta, ştii ceva ce nu ştie toată suflarea, e greu să-şi închipuie cineva cît chin îndură cel care nu poate-mpărtăşi nimănui ceea ce află; omul din afară nu-şi imaginează existența schizoidă a celui obligat să afle şi să nu comunice nimănui ce-a aflat: plecînd de la slujbă să-nchizi într-un *safe* o parte a vieții tale, fără comunicare cu partea cealaltă a ei, populată de ființe dragi şi apropiate. Singura familie care ne frecventa şi pe care-o frecventam era familia Iovănescu. Ileana şi Paul au fost naşii lui Şerban. Cu Facultatea făcută în Franța, într-o epocă în care o mare parte a intelectualității de-acolo era adeptă a liberei-cugetări — concepție pe care ea şi-o însuşise pe deplin — mamei lui Valeriu nici prin gînd nu i-ar fi trecut să-şi boteze nepotul. Lui Valeriu îi era totuna dacă-l botezam sau nu, el nefiind ateu, însă neataşat nici unei religii, considerîndu-le pe toate nişte mitologii, convins însă că Dumnezeu există şi că n-are nicio legătură cu ceea ce-şi închipuie oamenii, preamărindu-L, prin diverse forme, numite religii. Credința în Dumnezeu i se părea

necesară pentru moralitatea oamenilor. Era bine ca ei să se teamă de-o judecată peste cea pămînteană şi să existe o coeziune în jurul acestei credinţe. Eu am crezut totdeauna că Dumnezeu l-a trimis pe Isus pentru ca oamenii să fie mai buni. Moartea Lui pe cruce m-a-ndurerat şi m-a-nduioşat, deşi răstignirea era un procedeu curent în imperiul roman. L-am socotit pe Isus cel mai uman intermediar între noi şi Dumnezeu. De cînd mă ştiu m-am rugat Lui. Bunica Frusina îşi manifesta credinţa prin fapte bune, prin mers la biserică, prin candela aprinsă tot timpul sub icoana cu Maica Domnului cu Pruncul. Ileana şi Paul Iovănescu erau creştini convinşi, practicanţi. Ileana, în culise, înainte de-a intra-n scenă, îşi făcea cruce, fără să se teamă că ar vedea-o cineva, iar Paul, chirurg, spunea: «Cu fiecare zi care trece cred tot mai mult în Dumnezeu». Mama se ţinea de tradiţia în care se născuse, nefăcîndu-şi probleme s-o analizeze. Ea a rugat-o pe Ileana să ne convingă să botezăm copilul. Orice gest, orice mişcare a mea faţă de soacră-mea, doamna Veniamin, era supusă aprobării lui Valeriu. Nu i-am trecut doamnei Veniamin pragul decît împreună cu el. Am crezut de cuviinţă s-o invităm la botezul copilului, dar Valeriu m-a oprit. «Cred că ar veni, dar s-ar uita la noi ca la nişte debili mintal. Eu sînt botezat numai pentru că au stăruit bunicii. Aşa încît zic să nici nu-i pomenim de botez». Într-o duminică, la Iovăneşti acasă, un preot, coleg de şcoală primară cu Paul, ni l-a

botezat pe Şerban. Ileana l-a ţinut în braţe, Paul a ţinut lumînarea, Valeriu, mama şi cu mine formam asistenţa. Şerban avea şase luni la botez, că abia-l ţinea Ileana în braţe, fiind un dolofan. Începuse să mănînce, dar l-am alăptat pînă la un an. Mi-l aducea Frau Gertrud la slujbă, la ore fixe, încît colegii spuneau, uitîndu-se la ceas: «Nu mă duc acum la Sabina Gherasim că e ora de supt a copilului». În vederea botezului, mama a gătit fel de fel, a făcut tort, a umplut port-bagajul maşinii lui Valeriu. N-ar fi fost nevoie, fiindcă Ileana şi bucătăreasa lor se-ntrecuseră-n tot felul de bunătăţi. «La ţară, copilul se botează la o lună, iar dacă e debil şi părinţii se tem să nu-l piardă, îl botează şi de-o zi, fiindcă e socotit mare păcat să-l laşi să moară nebotezat». «Şi la mine-n sat e la fel», a zis Paul Iovănescu, fiu de-nvăţători de ţară. «Comunism, necomunism, lumea respectă obiceiurile, că datina leagă oamenii. Unde s-a dus tradiţia nu mai e nimic». «Tocmai la temelia tradiţiei se sapă», a zis Valeriu. «Într-o gelatină creşte orice germen», a continuat el cu amărăciune. «Valeriule, nu-ţi face inimă-rea: tendinţa e mondială. Întreabă-mă pe mine, care mai merg pe la congrese: e-o bulibăşeală şi-n mintea ălora din Occident de-a mai mare dragul. Dac-ar fi s-o rezum, aş spune că e vorba de abandonarea identităţii naţionale. Dar cum zice Sabina, care cred că ştie mai mult decît noi: „sănătate să fie”, şi mai dă-i dracu' pe toţi. Hai să bem în sănătatea noului creştin». «Că bine ziceţi, domnule doctor», l-a aprobat mama

cu-ncîntare; ca omul care, înainte de orice, luptase toată viaţa să-şi cîştige pîinea şi pentru care ce-mi era Tanda, ce-mi era Manda, putea să-i ia dracu' pe toţi. De cînd mă căsătorisem, soacră-mea ne făcuse hatîrul să ne calce de trei ori pragul, invitată la masă. O poftisem să mănînce-n fiecare duminică împreună cu noi, dar sub pretextul de-a nu ne deranja şi-al obligaţiilor cărora nu li se putea «deroba», ne refuzase. Pe mama n-o invitase niciodată pe la ea. Mama, de neaşteptat pentru firea ei suspicioasă şi arţăgoasă, nu numai că nu se-arătase jignită că era ignorată de cuscră-sa, dar cred că răsuflase uşurată că scăpa de ceva ce n-ar fi-ncîntat-o defel. De cîte ori făcea un fel de mîncare «de să mănînce şi rejili cu fimeia lui», cum spunea o colegă a mea de liceu, moldoveancă, ori o prăjitură «ca la Capşa», îi trimitea şi doamnei Veniamin prin Valeriu, ceea ce o-nvrednicea pe mama de-un scurt telefon de mulţumire din partea cuscră-sii.

Fără a ne fi-nţeles în prealabil, nici eu nu comentam comportarea soacră-mii faţă de mine şi nici Valeriu pe-a mamei, care-l evita pe cît era cu putinţă. Ea mînca împreună cu *Frau* Gertrud şi cu Şerban masa de dimineaţă şi pe cea de seară şi cu mine, cînd lipsea Valeriu din Bucureşti. Pentru prînz, mama-şi lua la serviciu mîncare caldă, într-un termos, ca şi mine de altfel. Aşa ne-nvăţase mam'mare Frusina: «Maică, luaţi-vă la prînz mîncare ca lumea, nu vă luaţi după ăia rari la creier, de mănîncă din pachet, numai mezeluri şi brînză.

Maţele cer lucru gătit». Deşi învăţat pe vremea burlăciei cu sendviciurile, Valeriu acceptase termosul cu supă fierbinte pe care i-l dădeam cînd era-n Bucureşti şi pe care şi cînd era plecat avea grijă să şi-l umple la restaurant. O actriţă căreia nu-i era indiferent, văzîndu-l pe Valeriu trecut la obiceiul gospodăresc al mîncării calde, îi spusese de faţă cu toată trupa: «Am impresia că nevastă-ta vrea să te trasforme din vultur în găină», la care Valeriu îi replicase cu ironia lui blîndă: «În definitiv, să zicem că ar reuşi, aş rămîne tot în domeniul ornitologic». Doamna blondă, care mă precedase în viaţa lui Valeriu, era o mondenă. Sigură de justificatul ei succes, prin aspect, inteligenţă, cultură şi comportament, îi plăcea să fie văzută, admirată, invidiată, şi de ce nu, dorită. Pe lîngă ea, voaiantă, veselă, antrenantă, eu păream picată de la mînăstire. Farmacistul, pentru care toată viaţa m-au ros remuşcările, n-avea să ştie niciodată ce rol jucase în maturizarea mea. Parcă trecuse o sută de ani între mine, prietena lui Stere, nevasta lui Valeriu Veniamin şi «vampa de la Craiova», cu laţele lăsate pe-un ochi, mlădiindu-se pe strada Unirii că doar-doar o remarca-o vreunul. Judecîndu-mă acum cînd sînt bătrînă, îmi dau seama că după ce mi-a trecut nărozeala de fată fără succes la bărbaţi n-am vrut să iau ochii nimănui; m-am purtat şi m-am îmbrăcat decent, şi cu toate că orice femeie machiată cum trebuie arată mai bine decît nemachiată, afară de cremă de faţă n-am folosit nimic altceva. Am avut totdea-

una o pieptănătură simplă, nu m-am coafat. Cînd se purtau coafurile tapate şi cocuri cît Turnul Colţei, eu tot cu părul drept am umblat.

Valeriu se pieptăna à la Eminescu în tinereţe, ceea ce se potrivea cu uşoara lui paloare, purta pantaloni de culori închise, cu tricouri *col roulé*, asortate pantalonilor şi sacourilor, în carouri mărunte; primăvara şi toamna — pardesiu, iarna — palton, din stofe destinate exportului, altele decît gabardina tovărăşească şi tergalul timpului. Mai mult decît prin îmbrăcămintea care nu-i era stas, Valeriu se remarca printr-un mers — l-aş numi diafan — ca şi cînd ar fi stat să-şi ia zborul şi printr-un chip care, fără să vrea să pozeze, părea adîncit în gînduri nepămîntene. Îmi dădeam seama că mintea lui inventa ori scormonea permanent ceva; dacă-l abordai brusc, părea trezit dintr-un vis. Prin toată alcătuirea lui distinsă, prin felul de-a fi neostentativ, de la pas pînă la comportament şi pînă la umorul grijuliu de-a nu jigni pe nimeni, Valeriu era o fiinţă remarcabilă şi rară. Nu treceai pe lîngă el fără să-l observi, şi cunoscîndu-l, dacă nu te rodea invidia, îl preţuiai fără dar şi poate. Curiozitatea lui pentru toate domeniile de activitate, aviditatea lui de-a şti, bucuria de-a afla lucruri noi mi-au trezit ambiţia de a-mi da doctoratul. Pe *Frau* Gertrud o aveam, mamă aveam, Valeriu nu era bărbat cu hachiţe care să-mi mănînce timpul, copilul era sănătos, aşa că m-am apucat vajnic de treabă, alegîndu-mi un subiect de lingvistică, pentru a

scăpa de ingerințele politicului: *Diateza în limbile romanice, raportată la limba latină,* sub îndrumarea unui romanist de reputație mondială, printre puținii mari profesori rămași la Facultatea de Litere din București, numită în regimul comunist de „Filologie". În doi ani mi-am terminat doctoratul cu *foarte bine* și cu felicitările comisiei. *Magna cum laude* era căzută-n desuetudine. La mare modă era teoria lingvistică a lui Marr, de-o totală absurditate, nemaivorbind că se punea problema dacă limba «moldovenească», adică româna-română din Basarabia era limbă romanică ori limbă slavă ! Bietului profesor de lingvistică generală, un adevărat savant, simțeai că-i crăpa obrazul de rușine cînd debita de la catedră asemenea aberații. Doctorat numesc eu acum ceea ce pe-atunci se numea «aspirantură» și care, pentru a-i răsplăti pe cei merituoși — unii de-adevăratelea — se dădea în Uniunea Sovietică, în doi ani petrecuți acolo. Moscova și Leningradul luaseră locul Occidentului, unde mergea lumea noastră pentru studii înalte, cam de pe vremea bonjuriștilor, pentru diplome de prestigiu, unii obținînd doar calificativul «bun pentru Orient». «Aspirantura» mi-a adus o creștere de salariu, ceea ce nu-mi strica deloc. Interesul lui Valeriu pentru teza mea a-nsemnat și stimulent și satisfacție. O citise cu mare-atenție și pot spune că sugestiile lui mi-au fost de folos, ca ale unuia care-nvățase temeinic latina-n liceu. Din afară, căsătoria noastră putea să pară făcută din

interes: eu — o oarecare — nevasta unui regisor de mîna-ntîi; Valeriu — bărbatul unei «securiste», bună să-i spele originea socială. Nu mă-ndoiam că lui Valeriu îi stîrnisem curiozitatea prin legătura mea cu Stere. Pe vremea aceea îi surprinsesem cîte o privire asupra mea, ca în fața unui fenomen ciudat, privire care de la un moment dat a-nceput să-mi transmită căldură. M-am îndrăgostit de Valeriu cam de prin ultimele luni petrecute în România de Stere. Cum, potrivit înțelepciunii chineze, dragostea şi tusea nu se pot ascunde, nici lui Valeriu nu i-a trecut neobservată dragostea mea, dat fiind că afară de-o actriță, femeie de mare distincție, îndrăgostită de el fără semne exterioare, celelalte nu se sfiau să i se ofere, care mai discret, care mai pe față. El avea un principiu declarat: la locul de muncă, nicio legătură extraprofesională. Scenariile lui erau de-o rigoare milimetrică; nici operatorul, nici interpreții n-ar fi putut spune: «ce o fi vrînd să zică aici ?». Respectul față de toți cei pe care-i dirija, cu mînă de fier în mănuşă de catifea, îi atrăsese-ascultare şi stimă. Punctualitatea lui era nemțească, moştenită din neam: tată-său — fiu, nepot, strănepot de general — absolvent de liceu militar şi magistrat militar; maică-sa — cu studii în Franța unde, ca în tot Occidentul, punctualitatea era tradițional obligatorie. Cred că pe Valeriu l-am atras prin felul meu de-a duce la-ndeplinire tot ce-mi propuneam, trezitul de dimineață şi săritul jos din pat, fără lenevire nici în zilele de

sărbătoare, spiritul meu gospodăresc, pornit de la ideea că un om trebuie să-nveţe să se descurce în propria casă, pe cît posibil fără ajutor străin. Astfel că, elevă la Craiova, reparam prizele defecte, fierul de călcat electric — raritate pe vremea aceea — desfundam chiuvetele, înlocuiam liţa arsă de la siguranţe, ştiam să trag la maşina de cusut. Tatăl meu vitreg, Stere şi Valeriu au fost cei mai ordonaţi oameni pe care i-am cunoscut. Nu ştiu dacă toată lumea-şi dă seama cît echilibru sufletesc şi intelectual dă ordinea şi spaţiul liber dintr-o locuinţă. Apartamentul mamei de la Bucureşti eu l-am mobilat, cu lucruri de la Stere şi de la Consignaţie, puţine şi de calitate. Numai bucătăria am luat-o de la o fabrică. La prima ei vizită la noi, am văzut mirarea în ochii soacră-mii, în special în faţa celor trei tablouri de pe pereţi: doi Petraşcu şi un Tonitza. De la o provincială mic-burgheză, cu bunică băcăneasă, nu se-aştepta la asemenea lucruri. Valeriu, sincer, m-a felicitat pentru neaşteptatul meu interior. Stere şi Ileana Iovănescu îmi fuseseră buni profesori de rafinament.

În puţinul lui timp liber, Valeriu căuta să-l antreneze pe Şerban în cît mai multe jocuri care să-i dezvolte memoria, spiritul de observaţie şi să-i incite curiozitatea. Îi citea poveşti, îl punea pe urmă să i le spună el, îl învăţa poezii din clasici, descriind natura şi — cea mai mare bucurie pentru-amîndoi — răsfoitul albumelor de artă. La patru ani, dacă se uita singur într-un album,

la fiecare tablou Şerban îţi numea autorul. Aşa îl educase şi doamna Veniamin pe Valeriu, ceea ce o-ndreptăţea să-şi fi dorit o noră crescută la fel. Atît cît a durat căsătoria mea cu Valeriu, părerea mea despre doamna Veniamin şi-a ei despre mine se-ntemeiau mai mult pe bănuieli, atît de puţin ne-am văzut şi ne-am auzit una pe alta.

Valeriu era un soţ atent. Îmi aducea totdeauna flori, cadouri, atîta cît îi ingăduia punga, însă alese cu grijă; de ziua căsătoriei noastre venea de oriunde la Bucureşti şi ne sărbătoream, într-un colţ retras de restaurant, ca doi amanţi care s-ar fi ascuns de lume.

Faptul că era însurat, că avea copil şi bineînţeles referinţele despre el — om de-o seriozitate ireproşabilă — au convins autorităţile să-i dea voie să plece la un festival de film la Veneţia. Copil, Valeriu văzuse tot Apusul Europei, împreună cu părinţii lui. Îmi vorbise de multe ori despre Veneţia şi despre Capri — nişte frumuseţi unice. Se-ntorsese de la Veneţia medaliat — motiv de mîndrie pentru cinematografia română — visător şi trist. Cenuşiul vieţii noastre i se părea şi mai întunecat. S-a adîncit într-un nou scenariu şi se pregătea să dea iară piept cu „Direcţia Presei“, numele eufemistic al cenzurii. La vreo doi ani după Veneţia, m-a rugat să nu mă supăr dacă avea să stea o vreme numai în garsonieră. Eu am dat din cap a resemnare, fără să-l întreb nimic. După vreo două săptămîni, pe mama n-a mai răbdat-o inima şi m-a-ntrebat: «Sabino, mamă,

Valeriu nu şi-o fi găsit pe vreuna ? că de la o vreme prea nu-i sînt boii acasă». «Nu ştiu, mamă. Om trăi şi-om vedea. Să nu luăm acont pe supărare». Totdeauna se găsesc suflete bune care să te pună la curent cu infidelitățile partenerului tău de viață. Într-o zi primesc acasă un telefon. Voce vulgară de femeie: «Alo, vă rog cu tovarăşa Sabina Gherasim». «La telefon». «Tovarăşa Gherasim, fiindcă vă vreau binele, vă anunț că soțul dumneavoastră se ține cu actrița Alina Bratu». Şi a-nchis numaidecît. M-am aşezat pe taburetul de lîngă măsuța cu telefonul. Îmi bătea atît de rău inima şi-mi zvîcneau tîmplele, încît dacă m-ar fi-ntrebat cineva atunci cum mă cheamă n-aş fi fost în stare să-i răspund. Cînd mi-am mai revenit, am mulțumit lui Dumnezeu că mama nu era acasă. Copilul era la grădiniță. Reconstituind episodul telefonic, am fost convinsă că persoana care-mi vorbise era sigur actriță care-şi făcuse voce vulgară, enunț popular — vezi «se ține cu» — anume ca să mă deruteze. Telefonul era pe numele mamei şi figura în cartea de telefon, deci ca să fie aflat nu cerea niciun efort. Ca orice bărbat neafemeiat, neavînd obişnuința duplicității, Valeriu nu ştia să-şi ascundă un amor. După şase ani de căsnicie lină, deci de stereotipie, nimic de mirare că trăia o nouă dragoste. N-aveam de gînd nici măcar să-i pomenesc de telefonul «demascator», dară-mi-te să-i fac reproşuri. Grija cea mai mare mi-era telefonul pus sub ascultare, ca ale tuturor celor care lucram unde lucram. Ca şi cînd

Instituția trebuia să-mi asculte mie telefonul ca să afle că bărbatu-meu avea o amantă ! Peste două săptămîni de la acea «informare», Valeriu pleca în Franța cu un spectacol de teatru, pe care-l regisase. De vreme ce-i permitea să plece, era de presupus că Instituția nu știa de amantă. Am ajuns la concluzia că persoana binevoitoare care-mi telefonase era chiar succesoarea mea în viața lui Valeriu. Cînd lucrurile s-au lămurit, prin scrisoarea pe care mi-a scris-o Valeriu, la sfîrșitul turneului în Franța, stupoarea pe care-a produs-o în rîndul actorilor rămînerea lui și-a Alinei Bratu dovedea totala discreție a legăturii lor. Ileana Iovănescu s-a jurat că n-auzise de-așa ceva, deși era la curent cu toate cancanurile. Scrisoarea o știu și azi pe dinafară, de cît am citit-o. «Dragii mei Șerban și Sabina, Vă cer iertare pentru ceea ce am hotărît, din motive strict profesionale. Rămîn în Franța unde mă angajez regisor la un teatru. Sabina, pentru a-ți clarifica situația, e bine să divorțezi și să-ți refaci viața lîngă un om, care sper să-ți merite bunătatea, inteligența și eficiența. Șerbane, eu n-am să uit niciodată că am un fiu căruia toată viața îi sînt dator. Iubește-ți și ascultă-ți mama, care e un om minunat, iar pe mine nu mă izgoni din sufletul tău, fiindcă îți voi fi mereu alături.

Vă strîng la piept pe amîndoi, Valeriu».

Invitația la divorț nu lăsa niciun dubiu cu privire la motiv. Suferearn din amor ? Din orgoliu ca orice om părăsit pentru altul ? Amorul se do-

molise, deci nu-mi producea leziuni mortale. Orgoliul mi-l amintea pe farmacistul primei mele prime tinereţi şi socoteam că pe lumea asta totul se plăteşte. Mi se-ntorcea ceea ce păcătuisem faţă de-un om. Durerea era pentru Şerban, care, tăcut, fire ascunsă, fără efuziuni, îşi adora tatăl. Divorţată la treizeci de ani era greu de presupus că aveam să duc de-atunci încolo o viaţă de pustnică. În cei şapte ani de căsnicie cu Valeriu nu puteam spune că nu dorisem nicio clipă şi alt bărbat. Mai întîi că aveam momente cînd amintirea trupului meu lipit de-al generalului mă fulgera. Valeriu era mereu supus ispitei. În jurul lui roiau femei frumoase, talentate cărora, sobrietatea lui, precizia în tot ce făcea, o anume distanţă pe care-o punea între el şi lume, fără a fi arogant, le stîrnea curiozitatea. Actriţa Alina Bratu era o tînără de douăzeci şi şase de ani, frumoasă, genul tenebros, intangibil, fără zîmbet. Nu i se cunoştea nicio legătură deşi o pletoră de bărbaţi, unul şi unul, îi făcea curte. Nu mă comparam cu ea pentru a-mi afla plusuri sau minusuri. Faţă de mine avea două avantaje: patru ani mai puţin şi era *alta*. O văzusem jucînd şi dramă şi comedie şi-mi plăcuse. Pe scenă cu greu o recunoşteai pe cea din afara scenei. Întîi am anunţat-o pe mama că eram candidată la divorţ. «Cînd ţi-am spus eu că nu-i lucru curat cu el...». «Şi eu ţi-am răspuns: „om trăi şi-om vedea". Şi-am văzut !». «Mama mă-sii de domn ! De copil îl doare-n cur. Aşa-ţi trebuie,

mamă, dacă n-ai luat pe cine trebuia. Vezi ce faci cu slujba». A doua mişcare, după un telefon prealabil, a fost cea de a-i duce doamnei Veniamin cheile garsonierei lui Valeriu şi de a-i arăta scrisoarea primită de la el. Cu o mînă a luat cheile, cu cealaltă scrisoarea. Şi-a pus ochelarii, a citit-o cu detaşare, ca pe-un ziar, mi-a înapoiat-o şi s-a gîndit să spună totuşi ceva, destul de nedumerită de atitudinea mea calmă: «E viaţa lui, şi-o trăieşte cum crede». «Asta zic şi eu». «Ce ai de gînd să faci ?», m-a-ntrebat din politeţe doamna Veniamin. «Să urmez indicaţiile lui Valeriu: adică să divorţez... Şi să-mi refac viaţa !... Dacă vreţi să-l vedeţi pe Şerban, îmi telefonaţi şi vi-l aduc oricînd. Vă spun noapte bună şi să fim cu toţii sănătoşi». M-am ridicat, doamna Veniamin m-a condus pînă la intrare şi a pus zăvorul *yalei*. Aşa se încheia un capitol din viaţa mea.

Oare cum s-o despărţi sufletul de trup ?

Divorţul se pronunţa în două luni cînd era cerut din Ţară pentru separarea de un transfug. Transfug te numeai numai după ce renunţai la cetăţenia română şi cereai azil politic. Habar n-aveam în ce regim se-nscria Valeriu. Nici în scrisoare şi nici pe plic nu exista nicio adresă, niciun număr de telefon. Mie nu-mi dădea niciun telefon, fiindcă sigur voia să nu bănuiască Instituţia că aş fi fost de acord cu fuga lui, aşteptînd să fim scoşi din Ţară eu şi copilul.

A trebuit să-i solicit doamnei Veniamin să-mi lămurească situația lui Valeriu, ca să ştiu în ce termeni să formulez acțiunea de divorț. Am aflat că Valeriu nu ceruse şi nici n-avea de gînd să ceară azil politic. Mă sfătuia să consult un avocat pentru ca eu să ies în avantaj şi mie să-mi rămînă copilul. Ca şi cînd s-ar fi aflat în fața celei mai fireşti întîmplări, doamna Veniamin nici măcar nu m-a-ntrebat de ce divorța fiul ei de mine. Deşi numai sufletul meu ştia cît eram de amărîtă, mi-am impus ca față de doamna Veniamin să mă port cu detaşare, ca în fața unui fapt oarecare de viață. Nu bănuiam pe vremea aceea că eram precursoarea lui Gorbaciov, care-avea să desemneze toate ororile sub genericul «fapte de viață». N-aveam prea mult de aşteptat ca să-i urmeze şi americanii cu «efectele colaterale». Ileana şi Paul Iovănescu mi-au fost prieteni şi sfătuitori o viață. M-au pus în legătură cu un avocat, un apropiat al lor. Valeriu nu cerea azil politic, dar faptul complica divorțul. În cazul azilantului politic, partenerul rămas în Țară depunea acțiune de divorț şi în două luni primea hotărîrea. Nu era nevoie nici de martori, nici de avocat. I-am propus avocatului să invocăm în acțiune acordul ambelor părți; bunuri de-mpărțit n-aveam, iar prin scrisoarea în care-mi cerea despărțirea, Valeriu îmi acorda copilul. Avocatul m-a privit cu un zîmbet de compătimire. «Doamnă, se vede că habar n-aveți cum se obține un divorț în Republica Populară Română. „Acordul ambelor părți“ nu vă divorțează nici de-aici în

zece ani, mai ales cînd la mijloc e şi-un copil. Chiar cînd motivul divorţului este beţia, bătaia, adulterul, soţii primesc un termen de împăciuire de şase luni. Încît cum am suci-o, cum am învîrti-o, fără doi martori care să jure că soţul dumneavoastră e beţiv, violent sau măcar că vă-nşeală nu vă divorţează nimeni». Avocatul şi-a dus deodată un deget la tîmplă, cum facem mai toţi cînd ne vine o idee neaşteptată. «Avem un judecător, Endre, care e frate cu un colonel de la dumneavoastră de la M. A. I.». «Colonelul e şeful meu». «Dacă şeful dumneavoastră v-ar pune o vorbă la frate-său, lucrurile s-ar putea simplifica pînă la judecarea procesului, chiar cu uşile închise, ca la anumiţi tovarăşi». Cu Endre, şeful meu, am jucat cu cărţile pe faţă, ca unul care n-avea nimic de ascuns. «De ce te grăbeşti să divorţezi ?», m-a-ntrebat colonelul. «Tovarăşe colonel, cînd un om nu te mai vrea, are vreun rost să-i pui beţe-n roate ? E clar că divorţează ca să se-nsoare cu altcineva, nu ? Pentru mine şi pentru copilul meu vreau o situaţie fără echivoc: eu n-am de gînd „să-mi întregesc familia". Rămîn unde sînt. El nu vrea copilul, după cum bine-aţi văzut din scrisoare». «Atunci, dacă e să divorţăm — divorţăm. Dă-mi scrisoarea să fac o copie, chiar mai multe, şi-ţi fixez o-ntrevedere cu frate-meu». Cînd m-am prezentat la judecătorul Endre, am rămas în uşă ca trăznită; un moment am crezut că mi-am pierdut memoria şi că, în loc să mă duc la tribunal, mă aflam în faţa şefului meu, co-

Ionelul. Văzîndu-mi uluirea, judecătorul s-a ridicat de la birou şi a venit pînă la uşă. «Îmi dau seama că fratele meu nu v-a spus că sîntem gemeni». Mi-a sărutat mîna şi m-a condus, ţinîndu-mă protector de cot, pînă la fotoliul din faţa biroului. Fără niciun cuvînt i-am întins scrisoarea lui Valeriu. «Dumneavoastră vreţi să divorţaţi ?». «Domnule judecător, ce vreau eu nu are importanţă. Dar dragoste cu de-a sila nu se poate». «La copil v-aţi gîndit ? La imposibilitatea de a-i obţine o pensie alimentară de la o persoană aflată în străinătate cu un statut incert ?». «Domnule judecător, şi măritată şi divorţată, eu aflîndu-mă în România şi tatăl copilului in Franţa, cu statut incert, cum aţi spus dumneavoastră, e de-nţeles că pensia copilului depinde numai de bunăvoinţa şi de cinstea lui taică-său, în care eu n-am încetat să am încredere». Judecătorul s-a uitat la mine şi a dat din cap a dubiu. «În cazul în speţă, pentru pensia alimentară va trebui să deschideţi altă acţiune, de urmărire a viitorului fost soţ». În regimul «egalitar» în care vieţuiam, m-am bucurat de onorurile care se dădeau rău-famatei Instituţii unde lucram: procesul s-a judecat fără martori, cu uşile închise, iar după două luni aveam o hotărîre în mînă şi două copii legalizate. Proces pentru obţinerea pensiei alimentare n-am făcut niciodată. După un telefon în prealabil, m-am prezentat la doamna Veniamin, i-am dat o copie a hotărîrii de divorţ, ca să i-o trimită lui Valeriu, rugînd-o să-i transmită şi urările mele de bine.

«Chiar îi doreşti binele ?». În glasul şi-n privirea doamnei Veniamin şfichiuia o ironie subţire. «Doamnă, am trăit cu Valeriu şapte ani în linişte, în pace, într-o desăvîrşită înţelegere. Să-i vreau răul fiindcă nu poate duce o viaţă duplicitară ? Cel mai greu are să-i fie lui Şerban. Sînt lucruri pe care-un copil nu le poate-nţelege. Tatăl meu a murit cînd eu aveam doi ani. De la şapte la unsprezece ani, tatăl meu vitreg — Dumnezeu să-l ierte ! — mi-a otrăvit viaţa şi eu le-am otrăvit-o şi lui şi mamei, încît am experienţa copilului fără tată». «Dar Şerban are tată». «În cel mai fericit caz, „un tată de duminică". Dumneavoastră îl puteţi vedea pe Şerban cînd doriţi». A dorit foarte puţin. De ziua lui, deşi o invitam, îmi cerea să i-l duc, să zicem un sfert de oră, ca să-i dea un cadou. La fel de Paşte şi de Crăciun. La trei luni după ce rămăsese-n Franţa, Valeriu a-nceput să-mi trimită franci francezi la Banca de Comerţ Exterior, bani de care nu m-am atins niciodată. Cînd Şerban avea să fie om în toată firea nu-i strica să aibă un cheag în viaţă. Peste cinci luni, Valeriu a-nceput să telefoneze şi la mine-acasă. Ceea ce vorbea el cu Şerban şi cu mine putea fi ascultat şi răs-ascultat de Instituţie. Nimic cifrat, nimic subversiv sau măcar critic la adresa regimului aspirant la comunism. Valeriu şi Alina Bratu n-au vorbit niciodată la vreun post de radio şi nici n-au făcut declaraţii pe la vreo gazetă cît au fost în Occident. De cîte ori avea ocazia, Valeriu ne trimitea cîte un cadou, lui Şerban, mie, mamei şi

bunicii Frusina. Era la-ntrecere cu Stere, care mă copleşea cu lucruri unul şi unul, trimise Ilenei Iovănescu pentru mine.

Ştiind unde lucram, nu-mi telefona şi nici nu-mi scria. În scrisorile către Ileana, pe care putea să le citească oricine, nu mă uita niciodată: «Ileana, te rog spune-i îngerului meu păzitor, că pămîntu-n lung şi-n lat dacă am să-l colind rămîne unică». «Sabina, dacă ai şti cît de gelos era „filosoful“ pe tine !». «Pe mine ? De ce ?». «Mai întîi, pentru că-l bănuia pe Stere de relaţii bisexuale şi fiindcă-l simţea foarte legat sufleteşte de tine, ceea ce era adevărat». «Ileana, eram atît de copleşită de Stere, că aş fi acceptat şi o relaţie împărţită. Nimic pe lume nu m-a făcut să sufăr ca descoperirea amorului dintre el şi filosof». «Ştiu. Ajunseseşi ca o stafie». «Nu mi-e uşor că m-a părăsit Valeriu. Dar durerea asta e ca un cuţit în inimă în comparaţie cu un pumn în plex, cum a-nsemnat descoperirea despre Stere. Şi cînd te gîndeşti, Ileana, că eu te bănuiam pe tine ! Era atîta pasiune în ochii, în toată fiinţa lui, cînd te ridica-n braţe pe scenă...». «Stere e un mare actor ! Să nu crezi că eu nu l-am iubit şi n-am suferit, că-mi venea să mă spînzur. Numai că eu n-am avut altruismul tău de-a-i fi paravan şi de-a respinge de dragul lui bărbaţii—bărbaţi cum ai făcut tu». «Eu ?». «L-ai uitat pe pictorul de la Vama Veche ?». Nu-l uitasem cum nu uitasem sărutul generalului, momentul meu de supremă voluptate.

Oricît am căutat să-mi păstrez firea, divorțul de Valeriu m-a făcut să slăbesc zece kilograme. «Şi o stafie e mai grasă decît tine», mă mustra Ileana. Ea şi Paul mi-au fost cel mai important sprijin moral în viață. Lor le ceream sfatul în orice-mprejurare, cînd voiam să-mi verific judecata proprie, pe umărul lor plîngeam cînd mă răzbea necazul. Cu cît creştea, cu-atît i se-nteţea lui Şerban întrebarea: «Mamă, cînd vine tata înapoi ?». «Şerbane, eu sînt un om obişnuit. Tata e un artist. Un artist vrea să facă lucruri frumoase de care să afle lumea. În Franța află mai multă lume de el decît în România». «Şi noi ?». «Noi ? Ne trimite bani, haine, tot felul de bunătăți, vorbim în fiecare săptămînă la telefon». «Şi pe noi de ce nu ne ia acolo ?». «Fiindcă eu am slujbă aici, o am pe buna Genuța, pe mam'mare. Pe ele cui le lăsăm ?». «Tata pe noi cum ne-a lăsat ?». Şerban a aflat că divorțasem de Valeriu, abia cînd m-am măritat cu doctorul Alexe Gregorian.

La Paris, Valeriu şi Alina lui şi-au făcut un nume în teatru şi relații cu lume sus-pusă. Aşa se explică vizita lui Şerban în Franța, cînd avea şapte ani, cu aprobarea mea dată prin notariat şi trecut pe paşaportul bunicii lui paterne, călătorind împreună amîndoi. În timpul vizitei lui Şerban şi-a doamnei Veniamin, Alina s-a aflat la părinții ei veniți pentru două luni la rude în Italia. De la Paris, doamna Veniamin a plecat numaidecît la Versailles, la o verişoară a ei, lăsîndu-şi fiul şi nepotul să se bucure unul de altul. Valeriu l-a

plimbat pe Şerban prin toate locurile care i se păreau şi importante şi frumoase. La despărţire, Şerban îl întrebase pe tată-său la ureche: «Tată, cînd vii înapoi, la mine şi la mama ?». «Am să vin, dar mai am treabă pe-aici !». «Cît ?». «Am să văd». În avion, Şerban se-ncuiase-n closet ca să nu-l vadă bunica Yvonne plîngînd. Se-ntorsese cu-o valiză de haine şi cu un rucsac plin de ghiduri şi de pliante pe care le comenta cu mine, încîntîndu-mă prin spiritul de observaţie şi prin gustul lui artistic. Într-o seară şi-a lăsat capul pe umăr şi a oftat. «Mamă, cred că tata nu se mai întoarce la noi». «Ţi-a spus el ?». «Am simţit eu». «Şi cu bunica Yvonne ce-ai vorbit ?». «M-a-ntrebat pe unde-am fost cu tata, ce mi-a plăcut. Cum învăţ, ce obiecte prefer, de-alde-astea». În ultimele cuvinte simţeam ironia lui Valeriu. Şerban îi semăna din zi în zi mai mult. Tăcut, închis în sine. În fiecare vacanţă-mi cerea să-l duc la mam'mare la Craiova. Toată ziua alerga prin curtea de patru mii de metri patraţi, luîndu-se la-ntrecere cu Ursu şi cu Arap, cîinii bunicii, iar seara giugiulindu-se cu Miţu şi cu Tache, motanii casei, unul tigrat pe portocaliu, celălalt negru-tăciune, amîndoi cu ochii verzi. Bunica-l plimba pe Şerban prin parcul Bibescu, prin cimitirul Ungureni, îi povestea despre satul în care se născuse, despre neamurile noastre, pîn' la a şaptea spiţă, îl punea să vîndă-n prăvălie, încîntată să-l vadă cît de repede socotea în minte. «Maică, ăsta ajunge om mare». «Mamă» — mi-a spus Şerban într-o zi — «eu cînd

mă fac mare mă mut la Craiova şi stau cu mam'mare şi-am să-mi fac şi-o casă mai ceva decît ale italienilor». «Italienii» erau doi arhitecţi stabilţi demult în România, fiecare avînd o vilă splendidă pe Unirii în jos, către parc.

La un moment dat, Şerban a refuzat să mai vorbească la telefon cu taică-său. «Şi eu ce să-i spun lui taică-tău ?», l-am întrebat alarmată de situaţia în care eram pusă, fără nicio vină. «Îi spui clar că ne-a părăsit şi că eu cu el n-am ce să mai vorbesc». «Şerbane, eşti prea copil ca să-nţelegi tot ce se-ntîmplă cu oamenii maturi». «Atunci s-aştepte să stăm de vorbă cînd o s-ajung matur !». La primul apel telefonic, i-am reprodus vorbă cu vorbă lui Valeriu conversaţia cu fiul nostru. «Valeriu, te rog să mă crezi că nu l-am influenţat cu nimic, iar mamei i-am interzis să-ţi pronunţe măcar numele de faţă cu Şerban şi chiar cu mine de faţă». «Mă gîndesc, eu oare cum m-aş fi simţit dacă m-ar fi părăsit tata pe care l-am adorat, şi-l înţeleg pe Şerban. Tu eşti consecventă cu tine însăţi: ca omul călit la şcoala dezamăgirii». Aluzia era sigur la Stere. «Valeriu, te rog să crezi că sînt ultimul om care şi-ar despărţi un copil de un părinte şi te mai rog să crezi că o clipă măcar nu ţi-am dorit răul». «Să sperăm că Şerban are să treacă de momentul ăsta de respingere». «Să sperăm». I-am fost recunoscătoare lui Valeriu că a-nchis telefonul fiindcă mă podidise plînsul. Mi-am adus aminte cei patru ani ai copilăriei mele cu tată vitreg, anii cînd am plîns dimineaţa,

la prînz şi seara; cînd între mine şi mama s-a produs o fisură care-a ţinut toată viaţa. Îi datorez atîta mamei şi totuşi nu i-am dezvăluit niciodată viaţa mea, iar în afara treburilor strict gospodăreşti nu i-am cerut niciodată sfatul. Am fost două străine trăind paşnic sub acelaşi acoperiş. Dintr-odată, viaţa mi s-a părut o mocirlă, iar eu o fiinţă impură. Mi-l aduceam aminte pe farmacist şi n-aveam destule cuvinte să mă beştelesc, îmi aduceam aminte cum mă complăcusem în autopăcălire în privinţa lui Stere, despre care bănuisem adevărul de la-nceput. Lui neavînd ce să-i reproşez ci mie, că mă agăţasem ca iedera de el, fiindu-i de mare folos şi, de ce nu, ferindu-l chiar de puşcărie. Deci, făcusem o faptă bună, deşi, cînd mă judecam, cei patru ani cît i-am fost paravan îi simţeam ca un episod de boală psihică. Plutisem între ape tulburi, nesănătoase. Valeriu adusese limpezire în viaţa mea. Nu se speriase de locul în care lucram şi de oprobriul public legat de-acel loc. Deşi nu făceam acolo nimic compromiţător faţă de mine însămi şi faţă de oricine ar fi ştiut adevărul, felul cum mă izolasem de toată lumea, pentru a nu fi considerată provocatoare sau turnătoare, îmi dădea o stare de permanentă nemulţumire. Exact ceea ce fusese curat, cinstit în viaţa mea se sfîrşise. Aşteptam ca un iepure speriat să fiu luată la-ntrebări în legătură cu Valeriu şi cu divorţul, deşi logic n-avea de ce să-mi fie teamă. «Praf m-ai făcut cu logica», îmi spuneam

eu mie. «Ai şi nimerit timpurile de triumf al logicii !». Nimeni nu m-a-ntrebat niciodată niciun cuvînt despre Valeriu sau despre divorţ. Sînt convinsă că lui Endre, şeful meu, îi datoram ignorarea acestui subiect din partea forurilor, care altminteri îţi numărau şi plombele din măsele. M-am lămurit cu-adevărat de antenele şi de profesionalismul Instituţiei abia în 1990, cînd am văzut ce «disidenţi» fuseseră agenţii noştri şi ce posturi au ocupat în noua păcăleală, nemaivorbind de ce averi au făcut. Pînă ce am lucrat la Securitate ştiam doar de puşcării şi de schingiuitori, partea vizibilă a aisbergului, a bestialităţii. Partea ascunsă, insidioasă, a infiltrării în toate mediile sociale era la nivelul unor servicii omoloage cu o reputaţie de necontestat. Ei ştiau, şi fără să mă apere Endre, că eram total inocentă şi despre Valeriu că voia doar să se pună în valoare, fără să uneltească în vreun fel împotriva României.

Pe cînd mă aflam în acea dispoziţie sumbră şi făcusem o criză de hipertiroidie, în ciuda eroismului afişat, de femeie dură ca o stîncă în faţa unui divorţ, colonelul Endre m-a invitat la o plimbare. Eram sigură că nu în scopuri erotice. «Sabina, ai vrea să lucrezi în străinătate, undeva în Apus ?». «Nu, domnule colonel». «Ai fi de mare folos cu distincţia ta, cu educaţia, cu ştiinţa ta de carte. Cât despre recompensă ar fi pe măsură». «Sînt măgulită de părerea dumneavoastră despre mine...». «Nu e doar

părerea mea». «Sînt măgulită, îmi dau seama la cîte avantaje dau cu piciorul, însă eu vreau să trăiesc în linişte, atît cît se poate, lîngă ai mei: copil, mamă, bunică». «Sabina, eşti cred singurul om din sistem care să refuze asemenea propunere». «Iacătă că sînt şi eu unică prin ceva». «Nu numai», a spus colonelul, mai mult pentru sine. «Domnule colonel, de cînd m-am angajat, simt mîna dumneavoastră ocrotitoare. De n-ar fi decît ceea ce-a făcut fratele dumneavoastră pentru mine. Mă rog şi eu lui Dumnezeu să vă ocrotească». «Sabina, tu mă obligi să joc şi eu cu cărţile pe faţă. Să ştii că sînt mîndru de tine că ai refuzat ceea ce ţi-am oferit». Ne-am privit drept în ochi ca doi conspiratori care-şi spuseseră parola de recunoaştere.

Îmi retrăiesc în memorie viaţa. Încerc să amuţesc prezentul prin evocarea trecutului. Gîndul la boala fiului meu cel mare mă-njunghie în dreptul inimii şi-mi trezeşte laitmotivul bătrîneţii mele: Cum s-o despărţi sufletul de trup ?

Într-o zi, cînd Şerban era la cor şi urma să-l iau acasă peste două ore, am intrat la cinematograful „Scala“. Rula un film cu Fernandel. Aveam primul loc din rînd, la mijlocul sălii. Mă uitam în program, cînd un glas care m-a făcut să tresar a spus: «Ne daţi voie, vă rog». M-am ridicat. «Sărut mîna, Sabina». «Bună ziua, domnule general». «Să-ţi fac cunoştinţă cu nevastă-mea, de care îţi doresc

să n-ai nevoie, că e anestezistă. Doamna doctor Adela Vasilianu şi doamna doctor în filologie Sabina Gherasim, colega mea de instituţie». Doamna doctor, o femeie brună, frumoasă, mi-a-ntins o mînă energică, mi-a zîmbit şi a spus: «Văd că ne batem în doctorate: dumneavoastră — în filologie, Şerban — şi l-a arătat pe bărbatu-său — în matematică şi-n telecomunicaţii, eu — în medicină». «Ce s-a mai întîmplat pe la „prăvălie", cît am fost eu plecat ?» m-a-ntrebat generalul. «Nimic nou, deci bine». «Doamna gîndeşte ca mine: *„pas de nouvelles — bonnes nouvelles"**». «Doamnă doctor, eu mă tem de noutăţi ca de bombe», şi m-am uitat în ochii ei negri strălucitori, la perdeaua de gene dese şi drepte, la sprîncenele ce-i ajungeau aproape în părul negru albăstrui, ondulat natural, tuns scurt, şi părând o căciuliţă. Mai mult decît armonia chipului, la această doamnă atrăgea felul direct cum te privea cînd schimba o vorbă cu tine.

O ciudăţenie a mea: preţul acordat unui bărbat creşte sau scade raportat la femeile din viaţa lui. Stere crescuse datorită legăturii, presupuse de mine, între el şi Ileana Iovănescu. Valeriu — datorită doamnei blonde care mă precedase şi care era o femeie în stare să ducă şi-un sfînt în ispită, atîta voluptate emana. Generalul, care nu-mi trezea cele mai ortodoxe gînduri, avea o nevastă de mare clasă. De mare clasă era şi fosta mea soacră: distinsă, educată, elegantă, însă ţepoasă ca un

* *Lipsa de veşti înseamnă veşti bune* (fr.),

arici şi rece la fel ca gheaţa. Doamna doctor Adela Vasilianu era dintre oamenii cărora le face plăcere să creeze o atmosferă destinsă, umană, prietenească în jurul lor. Oameni pe care îi vezi prima oară în viaţă dar ţi se pare că-i ştii de totdeauna.

Generalul s-a aşezat între mine şi nevastă-sa. Eu mi-am strîns mîinile peste palton avînd grijă să nu ating braţul scaunului dintre mine şi general. Mi-am strîns şi picioarele cît am putut, nu cumva să-l ating. Mi-am dat seama că şi el făcuse la fel ca mine, fiecare ţinîndu-ne-n cutia noastră. M-am silit să fiu atentă la film şi să rîd cînd rîdea toată sala, dar dacă la ieşirea din cinematograf cineva m-ar fi pus să-i povestesc filmul, habar n-aş fi avut. Apropierea omului de lîngă mine îmi dădea o stare de nelinişte fizică şi de-ambiguitate sufletească. După ani de simulată indiferenţă între noi, de fapt de tratat de neagresiune, scena petrecută în sfînta incintă a Ministerului de Interne, în biroul meu, mă ardea ca şi cînd s-ar fi petrecut cu o zi înainte, mai mult chiar decît la vremea ei. Dacă nu mi-ar fi fost ruşine de doamna doctor, m-aş fi ridicat şi-aş fi plecat de la film. La sfîrşit, generalul mi-a ţinut mie paltonul, apoi nevesti-sii o haină superbă de nurci. «Filmul nu mi s-a părut cine ştie ce dar merită văzut pentru Fernandel», a zis doamna doctor. «Aveţi perfectă dreptate. El are o mobilitate în expresie, pe faţa aia a lui de cal...», am spus şi eu. «Doamnelor, ce-aţi zice de-o prăjitură la o cofetărie ?», mi s-a adresat generalul. «O idee foarte bună», a

aprobat doamna doctor. «Eu trebuie să-mi iau băiatul de la cor». «Peste cît timp ?», m-a-ntrebat doamna doctor. «Peste patruzeci de minute, de la şcoala germană». «Avem timp să mîncăm prăjitura şi vă ducem noi cu maşina şi la şcoală şi acasă», m-a asigurat doamna doctor. «Doamnă, ce subiect aţi avut la teza de „aspirantură" cum îi zice acum doctoratului ?». «Doamnă doctor, spuneţi-mi, vă rog, „Sabina". Subiectul meu a fost *Diateza în limbile romanice, raportată la limba latină*». «În liceu am făcut cinci ani de latină, şi tare mi-a plăcut, şi doi de greacă. Mult mi-am dorit să fac Literele, dar n-am vrut să-mi mîhnesc părinţii, amîndoi doctori». «Doamnă doctor, bine-aţi făcut. De la Polul Nord la Polul Sud, un medic tot medic e. În profesiile umaniste azi poţi fi magistrat, de exemplu, şi mîine să triezi cartofi în Obor». L-am citat fără să vreau pe Valeriu, nefiindu-mi teamă să spun, faţă de cei doi conlocutori ai mei, ce gîndesc. «Deşi pe vremea cînd am făcut eu Facultatea, aşa ceva nu se-ntîmpla, acum le mulţumesc părinţilor mei că sînt doctoriţă». «Cu toate că şi mama mea a fost doctoriţă, eu nu i-am urmat sfatul: am făcut întîi Matematică, apoi Telecomunicaţii. Cu ultimele bat lumea-n lung şi-n lat». Generalul nu spunea că era şi membru plin al Academiei de Ştiinţe Tehnice.

Şerban le-a făcut o bună impresie. Cînd l-am prezentat, ca pe-un om mare, s-a-nclinat şi i-a sărutat mîna doamnei doctor, iar generalului i-a-ntins mîna bărbăteşte.

A doua zi, generalul era la mine-n birou. Deşi o femeie nu se ridică în fața unui bărbat, cînd l-am văzut în uşă am sărit în picioare ca-mpinsă de-un arc şi fără niciun cuvînt, cu un gest l-am invitat să se-aşeze pe scaunul din fața biroului. Şi-a deschis servieta-diplomat, a scos din ea un plic mare sigilat pe care mi l-a-ntins împreună cu-o cutiuță de catifea violet, apoi, dintr-un fel de penar de ebonit a tras ceva dreptunghiular cu mai multe butoane, a apăsat pe unul dintre ele, care s-a luminat în verde pal, apoi s-a aşezat pe scaun. L-am întrebat pe muteşte ce-nseamnă aparatul ăla. «Poți vorbi normal acum». Deşi primisem acea asigurare, tot nu-ndrăzneam să deschid gura şi nici măcar să mă mişc, uitîndu-mă semnificativ spre tavan. «Deschide cutiuța violet. E ceva pentru tine». Pe mătasea dinuntru se răsfăța o floare de jad lucrată cred la microscop, atît de fine-i erau cizelurile, luciul alternînd cu matul, totul într-o ramă de aur roşu: o broşă care, avînd şi anou, putea fi purtată şi ca pandantiv. «S-o porți sănătoasă». În loc de orice cuvînt de mulțumire mi-am scos de la gît lanțul de aur, cumpărat de la consignație din prima mea leafă, l-am trecut prin anoul florii, mi l-am pus din nou la gît, apăsînd cu mîna jadul pe piept. Generalul s-a aplecat peste birou, mi-a luat mîna de la piept, mi-a sărutat-o şi-a lipit-o de obraz şi mi-a aşezat-o pe birou cu lentoare, ca şi cînd ar fi fost de sticlă.

«Sabina, ai slăbit cel puțin zece kilograme de cînd nu te-am văzut». «Zece fix». «Nu e nicio

bucurie să fii divorțată la treizeci de ani şi cu un copil, dar te rog revino-ți, te rog». «Încerc, fără prea mare succes. Cu ideea că sînt divorțată m-am obişnuit. Dar fiu-meu nu mai vrea să vorbească la telefon cu taică-său, care-i trimite pachete, bani prin B. C. R.. N-am ce-i reproşa ca părinte şi, la urma urmei, nici ca fost soț. Sînt oameni care nu pot rezista unei pasiuni». Am făcut un gest care sugera capitularea. «Sabina, tu rezişti ?». «Pînă acum da», şi m-am uitat lung în ochii lui cu-o privire pe care-aş fi vrut-o inexpresivă. «Şi de-acum înainte ?», şi s-a uitat şi el în ochii mei, ai lui, părînd să-mi spună că voita mea inexpresivitate nu-l păcălise. «Nu ştiu», şi-am închis ochii. «Sabina, atracția între doi oameni este ca legea gravitației. La cinema îți simțeam vibrația, îți simțeam dorința, iar eu strîngeam din pumni ca să nu te-ating. Tot filmul şi tot ce-a urmat a fost o tortură. Sînt însurat de la nouăsprezece ani cu-o femeie admirabilă. E parte din ființa mea. Fata noastră are-aceeaşi vîrstă cu tine. Mi-am înşelat nevasta sub cîte un impuls de moment, fără nicio consecință. Poate că acum trăiesc „vara indiană a hormonilor“ — cum am citit într-un roman — nu ştiu. Ştiu doar că nu-mi pot lua gîndul de la tine, din clipa cînd te-am cunoscut».

M-am văzut zăcînd ca un manechin în brațele farmacistului; m-am văzut extaziată în fața lui Stere, apoi plînsă şi disperată; m-am văzut în pat cu Valeriu, fără nicio emoție, ca şi cînd mi-aş fi amintit un film; şi de ce să mă fi păcălit, cu

bărbatul din fața mea, de vîrsta mamei, m-aş fi vrut în pat de cînd îl văzusem prima oară. Nu ştiam dacă mai era de cealaltă parte a biroului sau dacă plecase. Am deschis ochii. Stătea cu coatele pe birou, cu palmele la tîmple, cu ochii închişi. Mi-a simțit privirea, şi-a rezimat mîinile de brațele scaunului, m-a privit avid, s-a ridicat de pe scaun, a respirat adînc şi s-a-ndreptat spre uşă. Am țîşnit de pe scaun şi de data asta m-am lipit eu cu spatele de uşă. S-a aşezat drept în fața mea şi-a lăsat servieta diplomat să alunece la picioare. Mi-am încolăcit brațele de gîtul lui, iar el m-a cuprins de mijloc şi m-a strîns, că simțeam că mă-năbuş. Ne sărutam în neştire. Au urmat patru luni de dragoste nebună în apartamentul unui frate-al lui, inginer pe platforme de petrol marine, plecat în Orient. Față de ceea ce-am trăit cu generalul, a pălit şi ce-a fost înainte şi ce-a urmat după el. Pasiunea alungă orice inhibiție. Atunci am înțeles ce-nseamnă cele două jumătăți, despărțite la-nceputul lumii, care, în sfîrşit, se găsesc şi se-mpreună. Acéle patru luni au însemnat adevărata mea viață de femeie, de femeie care trăieşte clipa, trăieşte voluptatea pe care i-o dăruieşte o ființă şi căreia i-o dăruieşte la rîndu-i: clipa — ştiind bine că n-are viitor. Dacă nu l-aş fi cunoscut pe general, aş fi murit fără să ştiu ce-nseamnă pasiunea dintre-un bărbat şi-o femeie. Peste patru luni, generalul a luat iară calea străinătății, pentru trei ani, de data asta cu doamna doctor.

«Sabina, cred că eşti cîntecul meu de lebădă, fiindcă aşa te simt în fiecare fibră, alergîndu-mi prin sînge şi prin fiecare neuron, încît după tine totul mi s-ar părea surogat». «Şi mie crezi că mi s-ar părea altfel cu altcineva ?». «Ceea ce se petrece între noi e-atît de rar...». «Ştiu». «Sabina, tu ai treizeci de ani, iar eu cinzeci şi unu, eşti unică în viaţa mea, nimeni nu m-a cotropit ca tine. Mi-e greu să-mi închipui ce bărbat am să mai fiu de-acum înainte, cînd în mine exişti doar tu». «Chiar dac-am să mă mărit, cum mă sfătuieşti tu, am să-mi înşel bărbatul — nu te uita aşa la mine — am să-l înşel, fiindcă lîngă el am să mă gîndesc la tine».

Dacă aş povesti unui tînăr de azi această amintire, care m-a-nsoţit toată viaţa, ar spune precis: «Ce memorie pe baba asta !». Iubirea cu generalul Şerban Vasilianu mi-a adus o mare linişte şi mi-a crescut înţelegerea şi indulgenţa faţă de oameni. Vorbeam la telefon cu Valeriu; aveam o tandreţe-n glas, ca a unei mame gata să ierte orice greşală a copilului faţă de ea şi faţă de alţii. N-o mai socoteam pe Alina Bratu «o spărgătoare de case», ci o fiinţă pasională, care poate-avea chiar remuşcări pentru a fi-mpărţit sufletul unui copil în două. Necazul cel mare se-accentua în loc să diminueze, cum sperasem: Şerban nu numai că refuza să vorbească la telefon cu tată-său, dar refuza şi hainele şi alimentele de la el. Alimentele puteau fi strecurate prin contrabandă, în frigider, în cămară. Hainele — nu.

«Şerbane, nu e păcat de hainele astea frumoase, bune, să nu le porţi ? Ce să fac cu ele ?». «Du-le la un cămin de copii. Iar pe mine, dacă n-ai bani destui de la Securitatea ta ca să mă creşti, dă-mă şi pe mine la cămin». «De unde-ai aflat tu de Securitate ?». «Ne-a chemat *Frau* Dietrich la Secretariat pe fiecare şi ne-a-ntrebat unde lucrează părinţii noştri şi eu am spus: „Tata în Franţa, mama la Meai“». «Da, şi ?». «Şi a doua zi a venit la mine prietenul meu Dobrescu — el are mamă nemţoaică — şi mi-a spus că tatăl lui lucrează la Meai, adică la Securitate, şi că să nu le spun celorlalţi copii». «Foarte bine». «„Foarte bine“ ce ?». «Nu le spune celorlalţi copii». «Nici de ţine ? E ceva secret ?». «Nu». «Şi-atunci ?». «Eşti prea mic pentru ca să-nţelegi anumite lucruri». «Da. Sînt prea mic şi ca să-nţeleg că tata m-a părăsit». «Da, mamă, şi pentru asta eşti prea mic». La replica asta s-a uitat compătimitor la mine şi mi-a-ntors spatele. Greu să lucrezi la Securitate şi să nu se teamă lumea de tine şi să nu te dispreţuiască, dar nici profesia de mamă nu-i uşoară. «Şerban Vasilianu, doar şoaptele tale fierbinţi, care-mi pîrjolesc trupul şi sufletul, mă fac să trec peste starea de nemulţumire de-a fi o oaie neagră-n ochii lumii şi de-a-mi vedea copilul bănuitor că-n viaţa mea e ceva necurat», mi-am spus în gînd, ca să-mi potolesc pulsul care-o luase razna. După episodul Şerban Vasilianu, viaţa mea a funcţionat doar sub domnia legii gravitaţiei.

Şerban nu voia să mai vorbească nici cu bunică-sa paternă măcar de ziua ei de naştere, de Crăciun, de Anul Nou, de Paşte, iar cînd ea îl chema de ziua lui ca să-i facă un cadou nu se ducea să şi-l ia. «Şerbane, ce vină are bunica ta că tată-tău ne-a lăsat ? Nu te gîndeşti în ce situaţie mă pui ? Ea are să creadă că eu te-nvăţ să te porţi aşa». «Mamă, să nu-mi spui că nu mai poţi de dragul „doamnei Veniamin“ şi că ea nu mai poate de dragul tău». «Asta n-are nicio legătură cu tine; tu eşti nepotul ei». «Praf m-ai făcut ! Îi pasă ei de mine cum îmi pasă mie de miliţianul din colţ». În sinea mea, spiritul lui de observaţie îmi făcea plăcere, dar felul lui neiertător şi exprimarea cinică, la numai opt ani, mă-ngrijorau. Restul vieţii mi-a demonstrat că nu-mi făceam spaimă degeaba. I-am telefonat fostei mele soacre, cerîndu-i să mă primească un sfert de oră, cînd nu-i stricam programul. M-am dus cu flori şi cu-o cutie de bomboane, ca la mers în peţit. I-am vorbit deschis, ca o mamă altei mame şi ca un om care-a socotit totdeauna că adevărul e cea mai bună minciună. M-a ascultat fără să mă-ntrerupă. A urmat o tăcere care mi-a dat palpitaţii. Mă indispune de totdeauna să am de-a face cu oameni care nu mă pot suferi, fără să le fi făcut vreun rău. În fine s-a hotărît să vorbească. Pe-un ton calm, neutru. «Motivele pentru care v-aţi despărţit, dumneata şi Valeriu» — devenisem «dumneata» — «îmi sunt necunoscute». În gînd i-am tras un «hai sictir, cucoană», apoi calm, am zis cu

voce tare: «Şi mie-mi sînt la fel de necunoscute». «Ceea ce-nțelege un copil, indiferent de influențe, este faptul că un părinte l-a părăsit, deşi nu se poate spune asta despre Valeriu. Dacă aş avea anii lui Şerban, probabil la fel aş gîndi şi eu. Prin transfer de frustrare, fiind eu mama lui taică-său, nu vrea să mă mai audă şi să mă mai vadă nici pe mine. Asta e. Cu vremea poate-şi mai schimbă părerile... Vrei o cafea ?». «Mulțumesc, nu». M-am ridicat, m-a condus pînă la uşă, ne-am dat mîna. Pe palier am răsuflat uşurată. Cred că la fel răsufla şi doamna Veniamin, care scăpase şi de obligația de-a-şi vedea un nepot provenit dintr-o noră pe care nu şi-o dorise. Tare-aş fi vrut să aflu dacă cea de-acum îi era pe plac. Ştiam că Valeriu vorbea la telefon cu Ileana şi cu Paul Iovănescu, dar nu i-aş fi-ntrebat ceva despre noul menaj al fostului meu bărbat nici tăiată bucăți. Toată viața am făcut exerciții de voință, impunîndu-mi să mă port cît mai domneşte, cu toate că, de ce m-aş ascunde după deget, tare mi-ar fi plăcut să scormonesc prin nişte vieți, pentru a-mi confirma unele bănuieli.

Oricît mi-aş chema din trecut amintirile, încercînd să uit prezentul, boala lui Şerban îmi bate ca o toacă în inimă şi-odată cu spectrul ei, ținîndu-se de mînă, întrebarea obsesivă: oare cum se desparte sufletul de trup ?

Din Orientul îndepărtat, generalul mă chema săptămînal la un anumit telefon public, la o oră

convenită, joia. Viața mea nu-i era indiferentă nici dincolo de vîlvătaia care ne mistuise. De altminteri şi pe-atunci îşi manifesta față de mine o grijă părintească. «Sabina, are să-ți fie tare greu să-ți afli un partener de viață după ce-ai fost măritată cu un om ca Valeriu Veniamin». «Cred că are să-mi fie şi mai greu după ce l-am cunoscut pe generalul Şerban Vasilianu». «Din păcate, acest general nu poate-nsemna pentru tine o relație permanentă şi neîmpărțită, cum e firesc să-şi dorească o femeie, mai ales la treizeci de ani».

Fiica lui, de vîrsta mea, era neurochirurg, măritată cu un neurochirurg neamț, cu binecuvîntarea autorităților noastre. Fiu-său era ortoped, pe lîngă un mare specialist, însurat cu-o româncă, fiica unui vestit ortoped din România. Amîndoi copiii se stabiliseră la Los Angeles. «Dacă tot lucrăm sub oblăduirea Securității, măcar să profităm», îmi spunea generalul, făcînd aluzie la felul cum îşi plasase copiii, mai acaná de comunism. «Sabina, să nu crezi că Siguranța nu controla telecomunicațiile, nu mai vorbesc de persoane care-aveau permanent telefoanele ascultate. Madam Lupescu, „Duduia“, cum o numea amantul ei regal, avea masă de ascultare, că doar nevasta lui Pitulescu, directorul Telefoanelor, era verişoară cu „Duduia“. Dacă mai avea nevoie de-aşa ceva. Închisorile de exterminare sînt comandate de ruşi, iar noi vrem să nu le fim mai prejos în cruzime. În rest, serviciile omoloage ale dragii noastre Securități, ca şi ea,

mititica, sînt făcute ca de-o mamă şi de-un tată. Un reproş am să-i fac fostului tău soţ: că nu v-a scos din Ţară pe tine şi pe Şerban». «Nu cred că noua nevastă avea nevoie de noi. Şi oricum, eu nu-mi lăsam bunica şi mama ca să plec nicăieri». «Sabina „Ţara noastră viitor de aur *n*-are“. Ştiu că ai refuzat si ofertele pe care ţi le-a făcut „Prăvălia“. Aici zic eu că ai dreptate. E suficient să-ntinzi un deget ca să ţi se ia apoi mîna toată». Mi-a venit să-i spun că de-aceeaşi părere era şi Endre, dar «legea tăcerii» pe care mi-o impusesem m-a oprit. «Un om în care poţi avea încredere este Endre. E singurul din „Prăvălie“ pe care-l socotesc prieten. Spre deosebire de noi, el lucrează la „Prăvălie“ din raţiuni profunde. Eu lucrez la ei fiindcă ori ajungeam la săpat şanţuri sau poate chiar la zdup, dacă le refuzam oferta, dată fiind proveniența mea burghezo-moşierească şi faptul că am lucrat la Siguranţă, tot în profesia mea; iar tu, neavînd pe nimeni la spate, te-ai fi văzut profesoară de gimnastică şi de desen pe un' şi-a luat dracu' noapte-bună». Să fi plecat cu Valeriu în Franţa şi ce să fi făcut acolo ? Profesoară de franceză în Franţa, haida de, sau de engleză, cînd acolo predau engleza, englezi de la mama lor ? S-ajung cumva, prin pile pe la „Europa liberă“, ca să mă plătească C. I. A., adică omologul „Prăvăliei“ de unde-aş fi plecat ? Să-mi fi făcut cruce şi să-i fi mulţumit lui Dumnezeu că „Prăvălia“ nu mă punea nici să spionez pe cineva, nici să fac lucruri reprobabile. Rezumam presa

occidentală, traduceam documente care-mi spulberau orice iluzie despre orice nație. Eram elevă la școala decepției totale. Ajunsesem la concluzia consolatoare a românului: «ce mi-e dracu', ce mi-e tat-su». Nu așteptam să vină americanii să ne dezrobească, ci pensia, iar pînă atunci să nu mă bage nimeni în seamă și să rămîn mereu subalterna lui Endre, de sănătatea căruia mă rugam lui Dumnezeu. Generalul îmi tulburase trupul și sufletul. Trecuseră doi ani de cînd trăiam în regim de castitate totală și, de ce să nu recunosc, mi-aș fi dorit măcar sporadic un bărbat lîngă mine, căruia nu-i ceream mai mult decît să fi știut, să fi simțit că mă dorea și să mă fi făcut o clipă să uit de general. Știam tot ce se-ntîmpla în țara noastră: știam de schingiuirile din pușcării, de drama țăranilor băgați cu otuzbirul în Gospodăriile colective, știam chiar mai mult decît lumea din afara «Prăvăliei», dar asta nu mă-mpiedica să mă simt ca o pustnică bîntuită de gînduri păcătoase. Trupul meu tînăr nu-l uita pe Șerban Vasilianu și-și dorea lîngă el un bărbat. Joia, cu sfertul de ceas de convorbire de peste continente era o desfătare, însă și-o tortură. Cine-și închipuie că numai sufletul cunoaște instabilitatea, deruta, înseamnă că n-a trăit-o pe cea fizică sau nu vrea s-o recunoască. Și social, între locatarii blocului eram cînd «securista de la etajul trei» cînd «doamna Gherasim», asta ori de cîte ori imobilul, pe jumătate naționalizat, pe jumătate cu proprietari, avea nevoie de refacerea fațadei, de

pompe noi la uzină, de zugrăvit casa scării, de reparat acoperişul. Atunci se ţinea o şedinţă cu locatarii şi «doamna Gherasim» era rugată să meargă cu miloaga la ICRAL. Acolo ceream să fiu primită la director. «Pe cine să anunţăm ?», mă-ntreba secretara. «Pe tovarăşa Sabina Gherasim de la M. A. I.». Secretara se schimba la faţă, gîndind că eram trimisă în vreo anchetă. Directorul, cu-aceeaşi bănuială, mă primea numaidecît, plin de amabilitate, sărutîndu-mi mîna şi oferindu-mi o cafea, vorbindu-mi cu «doamnă», fiindcă din practica lui de ins uns cu toate alifiile, deşi fiind moda «tovarăşilor şi a tovarăşelor», băgase de seamă că oricărei ţoape îi cădea bine s-o tratezi drept doamnă. Inginer de profesie, directorul vedea imediat că «tovarăşa de la M. A. I.» nu era «pe puncte», dintr-äia cu Facultate, dar fără liceu. El mă trata ca pe-o doamnă, iar eu mă purtam în consecinţă, fără aere autoritare, cu duhul blîndeţii, ceea ce era şi mai derutant pentru partener. Cu-acest comportament şi cu firma M. A. I.-ului unde lucram, toate cererile mi-au fost împlinite, încît blocul nostru arăta ca o jună copilă între vecinele sale cu aer de femei trecute. Probabil că nu locuia pe-acolo nicio «securistă», tratată drept doamnă, cînd nevoile locative o cereau. Oriunde, în afara Instituţiei, purtam verighetă. La slujbă, o puneam într-un compartiment al portmoneului. Acolo toată lumea ştia că divorţasem. Deşi mă cam lehămetisisem de singurătate, purtam verigheta ca pe-o pavăză

împotriva unor propuneri care, lansîndu-mi-se numai din ochi, erau ignorate, eu făcînd pe proasta. Sigur că mama ar fi vrut să mă vadă iară măritată, însă amintindu-şi viața amară pe care-o duseserăm patru ani alături de «tăticu» nu-mi făcea nicio aluzie la un nou soț, ştiind cît de greu este să găseşti un bărbat care să-ți accepte copilul făcut cu altul, să ți-l accepte, nu să-l iubească. În acest context, de nelinişte sufletească şi trupească, l-am cunoscut pe Alexe Gregorian. Fiu-meu se plîngea de la o vreme că respiră greu pe nas. Cerîndu-i părerea, Paul Iovănescu m-a trimis la colegul lui de facultate Alexe Gregorian, «un orelist eminent». Orelistul, un bărbat de patruzeci şi cinci-patruzeci şi şase de ani, era înalt, suplu ca o nuia, cu părul cărunt, tuns scurt, cu ochii de-un albastru intens, care parcă te mîngîiau ca şi zîmbetul, jumătate îngăduință față de lume, jumătate ironie. Cînd îți vorbea, ți se uita drept în ochi şi-aveai impresia că te descifra dintr-o privire. «Tinere», i s-a adresat el lui Şerban, «în năsucul matale se află ceva ce trebuie scos, ca să poți respira ca lumea. Fiindcă altfel creierul nu primeşte oxigen cît trebuie şi ai avea tulburări nu doar de respirație, dar şi la-nvățătură. Deci, te internezi, cu mama dumitale, două-trei zile în spital, scoatem bîzdîgăniile astea din nas şi-ncepem o viață nouă. Să nu-ți fie teamă fiindcă nu simți nimic. Doamnă, cînd vă hotărîți, îmi dați un telefon, mă interesez de loc şi vă internați». «Domnule doctor, azi e vineri, s-ar putea să venim

luni ?». «Perfect. Să vă fac şi biletul de internare. Vă rog să-mi aduceți o adeverință de salariat de la dumneavoastră sau de la soțul dumneavoastră». În acel moment s-a uitat fix la mîna mea stîngă; pe inelar se vedea urma verighetei pe care uitasem să mi-o pun, plecînd eu în graba mare de la slujbă, cu-o maşină banalizată, oferită de colonelul Endre, cu şofer în civil. Doctorul ne-a condus pînă la uşă, mi-a sărutat mîna, i-a strîns-o bărbăteşte lui Şerban şi l-a mîngîiat pe creştet. Deşi cu dulapul plin de dezabieuri de lux, trimise de Stere, m-am dus la spital cu un capot de diftină, *bleu-marine*, cu nişte bobițe albe. Am fost internați într-o rezervă numai Şerban şi cu mine. Toată noaptea stăteam cu lumina aprinsă ca să nu se urce gîndacii pe noi. Doctorul, îndată ce-şi termina treburile, venea în rezerva noastră, ne făcea conversație, apoi i se-adresa lui Şerban: «Tinere, îi dai voie mamei tale să bea o cafea la mine-n birou». Şi mă duceam să fiu tratată cu cafea excelentă preparată pe loc, într-un filtru. «Domnule doctor, am văzut că sînt singura mamă cu un copil mare, în rest numai mame de copii pînă-n doi-trei ani». «Îmi permiteți să fac şi eu o excepție ?». «Să vă permit ? Vă mulțumesc din suflet, fiindcă Şerban face el pe Mandea chieptosu', dar cred că ar fi fost tare traumatizat fără mine. E-nvățat cu mamă, cu bunică şi ,sporadic, şi cu străbunică». S-a uitat fix la mîna mea stîngă. «Şi tatăl ? El nu intră în ecuație ?». «Tată-său este-n Franța de doi ani.

Sînt divorţată. Şerban a fost anul trecut la el, dar abia aştepta să se-ntoarcă-n Ţară». «Şi eu sînt divorţat şi am o fată de zece ani, care-a rămas la fosta mea nevastă. Cu fata mă văd în fiecare duminică, zi consacrată numai ei. Am rămas în bune relaţii cu fosta nevastă şi-am ajuns la relaţii cordiale şi cu actualul ei soţ. Dumneata, Sabina ? Îmi dai voie să ne spunem pe nume ?». «Da... Eu ? Cu fostul meu soţ sînt în relaţii telefonice săptămînale, cu privire la copil şi-atît». M-a privit lung, luîndu-mi bine seama, cu ochii lui blînd-ironici şi m-a-ntrebat cu un glas învăluitor: «Ai vrea să te mai vezi cu mine ?». «Da», şi l-am privit ca un om pe alt om, fără nicio intenţie de seducţie. Mi-a luat mîna stîngă, mi-a mîngîiat-o, trecînd un deget peste semnul lăsat de verighetă. «Îmi plac oamenii sinceri şi direcţi». «Şi mie. Şi, pentru-a şti de la-nceput pe ce picior să dansăm, vă spun...». «„Îţi spun“, parcă aşa ne-am înţeles...». «Îţi spun că sînt angajată la Securitate, ca traducătoare de engleză şi de franceză». «Nimeni nu e perfect» — şi mi-a zîmbit. «Oameni sînt peste tot, aşa că n-am de ce să mă sperii». «Cum majoritatea se sperie de Securitate, indiferent de ce faci acolo, mă simt datoare să-i spun omului de la bun-început ce hram port». «Mai întîi că acolo faci o muncă, să-i spun tehnică. Să ştii că nu-i condamn nici pe operativi. Fac o meserie, ca oriunde-n lume: la un serviciu de Siguranţă a Statului. Periculoşi sînt colaboratorii externi, adică turnătorii: unii forţaţi

de-mprejurări, alții din proprie inițiativă, pentru diverse avantaje». «Turnătoria nu s-a-nființat odată cu-acest regim. E veche de cînd lumea, numai că în altă proporție». Şi mi-au trecut prin minte toate documentele pe care le-avusesem în mînă, ce-mi dovediseră cîtă mîrşăvie existase în personaje de mare distincție socială.

«Ne-ntoarcem la ceea ce ne priveşte pe noi doi. Ziua mea cea mai puțin aglomerată e sîmbăta, a ta, Sabina ?». «Vorbim la telefon şi ne-nțelegem». «Mergem la un restaurant, apoi mai vedem ce facem». «Eu nu sînt mare amatoare de restaurante. Prefer o plimbare. Nici petrecăreață nu sînt. Mă culc devreme, mă scol devreme». Ținînd seama de cît de ocupat era doctorul, i-am dat şi numărul de telefon de la slujbă, număr pe care-l ştiau doar Şerban şi mama. Şi eu şi doctorul eram oameni liberi — în sensul de necăsătoriți.Chiar dacă-mi înregistrau convorbirile, n-aveau decît. Nu ne transmiteam secrete de Stat şi nici picanterii. După două luni de tatonări, în care doctorul mi-a dovedit că nu era dornic doar de parteneră de aşternut, în momentul cînd tensiunea senzuală dintre noi ajunsese explozivă, ne-am trezit unul în brațele celuilalt. Doctorul Gregorian s-a hotărît să se-nsoare cu mine, cred că din acelaşi motiv ca şi Valeriu: lipsa oricărei aluzii la căsătorie, către care, cu toată sinceritatea, nici nu-mi dădea inima brînci. O dată şi-mi fusese de-ajuns. Înainte ca Valeriu să fi dorit să stea din nou singur în

garsonieră, «pentru o vreme», nu simțisem nicio fisură între noi. Ceea ce mă făcea bănuitoare față de orice bărbat şi nu-mi dădea niciun imbold s-o iau de la capăt cu măritatul. Înainte ca Alexe Gregorian să mă ceară de nevastă, am vrut să-i cunosc fata. Irina, o blonduță cu ochii verzi, înaltă şi dolofană, mi-a amintit cum arătasem eu după complexul primar, ceea ce m-a făcut s-o-ndrăgesc din primul moment. Blîndă, bine-crescută, citind mult, familiarizată cu albumele de artă, ascultînd muzică simfonică, de unde am tras concluzia că avea o mamă de calitate. Faptul că duminicile şi-l împărțea pe taică-său cu mine îi făcea chiar plăcere. După cîteva întrevederi în trei, cerîndu-i lui Alexe aprobarea, i-am făcut Irinei cunoştință cu Şerban al meu. Din primul moment Irina s-a purtat cu el ca o soră mai mare, iar Şerban, tăcut şi ascuns de felul său, a aflat în tovărăşia fetei o nesperată ocazie să-i propună tot felul de jocuri de memorie, *puzzle*-uri complicate, amintire de la taică-său. Eu i-am invitat duminica la masă pe Alexe şi pe Irina, spre încîntarea dezinteresată a lui Şerban şi spre cea interesată a mamei, care nu pierduse nădejdea că aveam să mă recăsătoresc.

Alexe, în momentul cînd s-a hotărît să mă ceară de nevastă, m-a prezentat părinților lui, medici internişti, avînd amîndoi cabinet pe lîngă piața Lahovary. Sigur că fiul lor le făcuse cunoscută biografia viitoarei nurori. Nu cred că fuseseră foarte fericiți că aveam un copil şi nici că lucram unde lucram, dar m-au primit cu

bunăvoinţă şi cred că le-am făcut o impresie bună, arătînd ca una cu picioarele pe pămînt. Elementul cel mai favorabil pentru mine fusese fără-ndoială simpatia pe care i-o inspiram Irinei, bunicii iubind-o. Rămăseseră în bune relaţii şi cu fosta noră. I-am invitat la masă, mama şi cu mine întrecîndu-ne în pregătiri, iar casa lucind de curăţenie. Viitorii mei socri aveau un interior cît se poate de burghez, cu mobilă cubistă, care mi-o amintea pe-a unchiului meu de la Craiova. Erau copii de negustori de cereale de la Bechet, preocupaţi să-şi facă o carieră şi să trăiască în confort. Stilul cubist era ultima modă pe vremea tinereţii lor, şi-n arhitectură şi-n mobilier. Prea ocupaţi cu spitalul şi cu cabinetul, n-aveau nici timp şi, probabil, nici dorinţa de-a schimba nişte mobile trainice şi care le-ndeplineau toate nevoile. Dacă în copilărie n-aş fi intrat în casa acelei boieroaice în care-mi fusese dat să văd lucruri despre care, pînă atunci, nici nu ştiam că existau, dacă studentă nu l-aş fi avut «profesor de estetică» pe Stere Caragiani şi nu mi-aş fi rafinat gustul alături de Valeriu, sigur aş fi lăsat-o pe mama să aducă de la Craiova mobila moştenită de la «tăticu». Numai eu ştiu cît am luptat ca s-o conving să renunţe la acele lucruri pe care cu mare părere de rău, le vînduse unor vecini, şi chiar la preţ bun. Umblaţi prin multe case, ca medici, părinţii lui Alexe apreciaseră interiorul meu din bulevardul Dacia şi mă-ntrebaseră dacă mobila din apartament provenea din familie.

«Nu. Afară de bucătărie, totul e cumpărat de la consignații», i-am liniştit eu, ca să nu-şi închipuie că fiul lor ascunsese ceva în legătură cu biografia mea. Mamei, care făcuse un liceu serios — ca şi mine — cu toată meseria ei de contabilă, îi plăcea să citească şi să se informeze; făcuse față viitorilor ei cuscri care-i fuseseră simpatici din primul moment cum şi ea le plăcuse lor, descoperindu-şi şi cunoştințe comune, dintre fostele mamei colege de liceu, ceea ce dăduse acelei întîlniri un aer familiar şi chiar familial. La divorț, cui îi rămînea copilul îi rămînea şi locuința. Deşi Alexe, conform legilor în vigoare în acele timpuri şi nu numai, ar fi putut rămîne sub acelaşi acoperiş cu fosta nevastă, preferase să-şi cumpere o garsonieră dublă pe Polonă. Remăritîndu-mă, am recurs la aceeaşi şmecherie ca şi la căsnicia cu Valeriu: mi-am păstrat numele de fată, deci şi buletinul de identitate. Mama s-a mutat în garsoniera lui Alexe, el în apartamentul meu, fără să-şi schimbe adresa din buletin. Alexe mergea o dată pe lună şi-şi plătea întreținerea pentru garsonieră, în care mama se ducea de fapt numai seara. Ileana şi Paul Iovănescu ne-au fost martori la Sfatul Popular din Piața Amzei, unde mă măritasem cu Valeriu. Cînd le-am propus să ne năşească civil, Paul a izbucnit în rîs: «Măi, eu cu Alexe ne năşim unul pe altul. El cu Simona, „răposata", m-au însurat cu Ileana, eu cu Ileana am măritat-o prima oară pe Sabina şi la recidivă tot noi, ocazie să-i întorc politețea lui Alexe». La ceremonie au

participat, pe lîngă martori, părinții şi Irina cu Şerban, ei doi fiind mai emoționați decît noi adulții. Lui Şerban i-am cumpărat un costum «de om mare», cămaşă albă şi papion, Irinei un *deux-pièces*, care-i avantaja silueta şi pantofi negri de lac, de domnişoară, cu un pic de toc. Am întrebat-o pe Irina — în vederea acestei toalete — dacă voia s-o aleagă împreună cu maică-sa ori cu mine. «Mama a zis s-o aleg cu tine, ca să-ți testeze gustul», mi-a spus ea cu sinceritate. «Sabina, mie mi-ar face mare plăcere s-o cunoşti pe mama». «Dar mamei ?». «Şi ea vrea să te cunoască».

De la Sfatul Popular — care ne trezea amintiri şi lui Alexe şi mie, fiecare căsătorindu-ne prima oară tot acolo — ne-am dus la „Athénée Palace", restaurant ales de socrii mari care, nefiind bucureşteni din tată-n fiu, îl considerau culmea eleganței, spre deosebire de doamna Veniamin pentru care „Capşa", cu toate că «nu mai este ce-a fost între cele două războaie mondiale», «era totuşi „Capşa"». Deşi în minte cu bruiajul primei mele căsătorii şi cu al celei a generalului Vasilianu, la „Athénée Palace" m-am simțit mult mai în voie decît la „Capşa", socrii mei fiind de-aceeaşi proveniență cu mama. Cei mai fericiți şi mai importanți erau copiii. S-au dus pe ringul de dans, au țopăit, cîntînd amîndoi un cîntec de pe cînd erau la grădiniță, au dat ocol restaurantului, umblînd pîş-pîş, ținîndu-se de mînă, de parcă se rătăciseră-n pădure sau mergeau la furat. Cred că ziua aceea a fost începutul legăturii pe viață între

cei doi «fraţi de lingură», care s-au considerat şi se consideră mai fraţi decît cei făcuţi de-o mamă şi de-un tată. De-atunci, Şerban s-ar fi simţit frustrat dacă Irina ar fi lipsit o duminică de la noi. Cerîndu-i voie lui Alexe, i-am îndeplinit Irinei dorinţa de-a-i cunoaşte mama. Am hotărît să ne-ntîlnim pe teren neutru, în Parcul Ioanid. Irina era extrem de emoţionată, «mai mult decît la prima-ntîlnire cu un băiat», cum avea să-mi spună peste ani. Ea ne-a făcut prezentările: «Mama, doamna Sabina Gherasim, soţia tatei, şi fiul dînsei, Şerban». Ne-am strîns mîna şi ne-am cîntărit din ochi. Zîmbetul din privirea Simonei mi-a amintit-o pe doamna doctor Adela Vasilianu. Frumoasă, apropiată şi Simona, doctoriţă şi ea. O faţă cu un oval perfect, ochi verzi, sprîncene, ai fi zis pictate — atît erau de frumoase — gene lungi, date cu un pic de rimel, un nas scurt, fin, drept, gură cu buze apetisante, peste nişte dinţi impecabili, totul pus în valoare de-un machiaj discret, siluetă cu nişte rotunjimi incitante, picioare nervoase, încălţate în pantofi *escarpin*, de piele de şarpe, cu nuanţă verzuie ca şi geanta. Rasă, eleganţă, bun-gust. Şerban i-a sărutat mîna, iar ea l-a mîngîiat pe creştet şi i-a zburlit uşor părul.

«Cred că nu e cazul să ne „domnim“. Eu zic să ne spunem pe nume, nu Sabina ?». «Da, Simona». Şi ne-am luat prieteneşte după umăr. Şerban şi Irina repede s-au îndreptat spre un grup de copii. S-au ţinut cîteva minute la vreo doi metri distanţă de ei, aşteptînd să fie poftiţi la joacă, ceea ce

n-a-ntîrziat să se-ntîmple. Noi, mamele, ne-am aşezat pe-o bancă. «Simona, să-i lăsăm niţel să se joace şi pe urmă mergem la mine-acasă, la o cafea, la un ceai». «Sabina, cît sîntem singure, să ne spunem cîteva lucruri importante». «Foarte bine». «Mai întîi, îţi mulţumesc pentru felul cum te porţi cu Irina». «Simona, intre şapte şi unsprezece ani am avut tată vitreg. Nu vreau să simtă Irina vreo „vitregie" din partea mea. Nu caut s-o-ndepărtez de tatăl ei, ci dimpotrivă, şi vreau să fie cît mai prietenă cu băiatul meu, iar pe mine să mă considere ca pe-o soră mai mare». «Apreciez şi faptul că nu i-ai pus nicio-ntrebare cu privire la despărţirea mea de taică-său». «Tare-aş fi vrut să te cunosc înainte de-a mă căsători cu Alexe, dar n-am îndrăznit să-i cer Irinei să ne pună faţă-n faţă, fiindcă nu ştiam dacă întîlnirea noastră nu l-ar fi supărat». «Nu l-ar fi supărat, dar nici plăcere nu i-ar fi făcut. De ruşinea Irinei şi-a lui Şerban a fost de acord să ne vedem noi două. Să ştii că nu ne-am despărţit fiindcă eu mi-aş fi găsit sau el şi-ar fi găsit pe cineva. Însă avem firi incompatibile. El e plin de hachiţe şi total dezinteresat de tot ce priveşte o viaţă de familie. Nici eu nu sînt un monument de răbdare şi de pedagogie şi nici dispusă a fi singurul bou care trage la jug. Alexe, pe cît de riguros e-n profesie, pe-atît e de lasă-mă să te las în viaţa lui de familie. Am fost căsătoriţi şapte ani. O zi măcar n-am fost împreună-n concediu. Ne-am luat din dragoste. Eu eram în anul doi, el în şase, intern la

Colțea. După căsătorie, cît am fost studentă, locuiam cînd la părinții mei, cînd la ai lui. Ai mei mi-au cumpărat apartamentul unde locuiesc acuma cu Irina şi cu actualul meu bărbat. După ce am terminat şi eu facultatea şi ne-am aşezat la casa noastră, mă trezeam că Alexe venea cu doi-trei inşi la prînz, fără măcar să mă prevină. De unde contam că aveam mîncare pe trei zile, se mînca totul la o masă. La protestele mele față de-asemenea procedee mi se spunea invariabil: „Eşti meschină". Nu sînt geloasă şi n-am fost niciodată. Mi se pare însă că buna-cuviință cere să dai un telefon cînd întîrzii cu orele. Sînt de acord că-n meseria noastră oricînd poate apărea o urgență. Atunci rogi pe cineva să dea un telefon nevestei şi să-i spună. Timpul lui era sacru: o şoaptă să nu fi auzit cînd avea ceva de citit, de-nvățat. Al meu n-avea importanță. Cînd îmi cerea ceva — pe care şi-l putea lua şi singur — trebuia să i-l aduc în două secunde, altfel începea imediat cearta. E tipul de om care nu-nțelege că nu numai el are nevoie de un pic de singurătate, în care să nu te bată nimeni la cap. Este o ființă acaparatoare şi pentru care totul începe cu „nu". Ajunsesem un pachet de nervi. Trebuia să fac toate eforturile ca să nu mi-i vărs la spital pe oameni nevinovați. Văzînd că-mi schimbam firea, că eram din ce în ce mai mohorîtă şi mai lipsită de chef de viață, cu tot regretul pentru Irina, am divorțat, spre amărăciunea părinților noştri. M-aş bucura să fi-nvățat ceva din conviețuirea cu

mine şi să se poarte altfel în noua căsnicie. Te rog să mă ierţi, Sabina, pentru tot ce ţi-am spus, dar am vrut să fiu sinceră cu tine». «Simona, cu fostul meu bărbat am dus o viaţă paşnică, fără contrarieri, fără cel mai mic dezacord. Aveam păreri comune, gusturi comune. Cred însă că i-am forţat mîna, făcînd un copil. Descurajat de cîte beţe-n roate i se puneau la fiecare film din partea autorităţilor şi de lucrătura unor colegi din breaslă, plus atmosfera generală, socotea că nu sînt vremuri să faci copii. Cînd l-am avut pe Şerban, s-a purtat însă exemplar, iar copilul l-a adorat pînă-n momentul cînd şi-a dat seama că tată-său ne-a părăsit. Nu m-ar fi mirat să mă-nşele, înconjurat cum era de femei talentate, frumoase şi m-aş fi făcut că nu bag de seamă, ştiind că lumea nu e făcută din sfinţi imuni la ispită. Cerîndu-mi să divorţez, am divorţat, fără să protestez şi fără să cer explicaţii. M-am măritat cu Alexe fiindcă mă atrage, de ce să nu recunosc, şi fiindcă îmi mai doresc un copil. Felul cum se poartă Alexe cu Irina şi cu Şerban mi-a dat curaj. În materie de căsătorie, am principii ţărăneşti: „ce casă e aia fără copii ?“. Şi e tare greu să n-ai pe nimeni după ce-ţi mor părinţii». «Ai dreptate: eu sînt singură la părinţi, Alexe la fel. Irina n-are nici măcar veri. Acum îl are pe Şerban; îl recomandă copiilor: „fratele meu“». «Şi eu sînt singură la mama. De două ori a fost măritată şi de două ori a rămas văduvă. Eu am doi veri-primari, dar nu sîntem deloc apropiaţi. Mă bucur că

Şerban şi Irina se consideră fraţi şi că noi două ne-am înţeles din primul moment».

Am simţit atunci că mi-am apropiat un suflet de om. Mă bucuram că, pe lîngă Ileana şi Paul Iovănescu, îmi mai făcusem doi prieteni: pe Simona şi pe Mircea Ulieru, soţul ei, avocat, văr-primar cu Paul. Ajungînd la o-nţelegere în privinţa divorţului, Alexe şi Simona le ceruseră sfatul Ilenei şi lui Paul. Simonei i-l recomandaseră pe Mircea Ulieru, iar lui Alexe pe-un alt văr al lui Paul. Mircea Ulieru, văduv, fără copii, se-ndrăgostise de la prima vedere de clienta lui. Priceput la oameni, bun psiholog — aşa cum i-ar sta bine oricărui avocat — văzuse în Simona o femeie la locul ei, care nu umbla după aventuri, ci după o viaţă liniştită, lîngă un om care să nu-i scoată sufletul cu hachiţele. După ce, prudent, se păscuseră unul pe celălalt un an, Simona şi Mircea Ulieru se căsătoriseră. «Mai întîi am vrut să văd cum se poartă cu Irina şi pe urmă m-am măritat», mi-a spus Simona.

Cît timp trăise «tăticu», nimeni nu ne călcase pragul. Apoi, mamei, femeie singură, cu un copil de crescut, şi cu slujbă, numai de mondenităţi nu-i ardea, nemaivorbind de cei doi ani cît îi fusese fratele-n puşcărie. Femeie la casa mea, simţeam nevoia să schimb şi eu o vorbă cu nişte oameni care să-mi facă plăcere. Mi-am folosit toată diplomaţia pentru a-mi convinge bărbatul să ne vedem cu Simona şi cu Mircea, la-nceput la Ileana şi la Paul, apoi la noi acasă şi, pînă la urmă, la

Simona şi la Mircea. Prima oară cînd i-am invitat pe toţi patru adulţii şi cu Irina, mama a dat din umeri, ca apoi, cînd a văzut cîtă bucurie le-a făcut copiilor să ne vadă la un loc, s-a-nmuiat. «La urma urmei, nu-nseamnă că dacă ai divorţat să nu te mai vezi cu fostul sau cu fosta, mai cu seamă cînd ai împreună copii», a tras ea concluzia.

Doamne, cum s-o despărţi sufletul de trup ?

Anul 1956 a tulburat apele mocirloase ale zonei sovietizate. Revoluţia din Ungaria, tratată drept contrarevoluţie, fiind o manifestare făţiş antisovietică, a băgat spaima, nu ştiu cît în Uniunea Sovietică, însă rău de tot în dirigenţii sateliţilor. Pînă şi pe noi, personal civil din cadrul Securităţii, ne prociteau măcar de două ori pe săptămînă: «Fiţi vigilenţi, tovarăşi ! Raportaţi tot ce vi se pare suspect. Avem de-a face» — se refereau la Ungaria — «cu un atac la drepturile noastre democratice, un atac la socialism şi la libertate». La asemenea catehizări, de cîte ori întîlneam privirea lui Endre, desluşeam un zîmbet ironic căruia-i răspundem lăsînd repede pleoapele. Avusese loc şi-n rîndul studenţimii noastre o răbufnire de revoltă, manifestată prin curajul de-a cere depolitizarea învăţămîntului şi o altă politică faţă de ţărănimea zdrobită de cote. Rezultatul: arestări şi condamnări în rîndul studenţilor şi nu numai. Pumnul în gură vîrît şi mai adînc faţă de oricine nu ţinea aţă linia Partidului. Cred că de

cînd mă angajasem nu tradusesem cît am tradus cînd cu Ungaria în 1956. Nici acest moment de mare tensiune, de sînge vărsat, n-a clintit echilibrul stabilit prin convenția de la Yalta. Goarnele Occidentului sunau neobosit împotriva Sovietelor, iar ăstora le păsa mai mult de-o grămadă de efectele pur sonore ale «lumii libere». Dar pe naivii noştri nicio evidență nu-i strămuta din convingerea că nu se putea «să ne lase pe noi americanii». Primeam benzi de magnetofon cu înregistrări de la toate posturile de radio care emiteau în franceză şi-n engleză. Le ascultam şi le făceam rezumate; dacă ar fi fost să le traduc în întregime nu mi-ar fi ajuns douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Întîlnindu-mă o dată în uşă cu Endre, mi-a şoptit: «Ce spun benzile tale e fleac față de atrocitățile de la vecini. Încolo, după cum vezi, rîuri de lacrimi de crocodil, ca şi față de cel puțin patruzeci de milioane omorîți de Stalin. Un Nürnberg pentru criminalii de pace, pe lumea ailaltă ! Aş vrea să stau singur într-o peşteră». «Şi eu». Şi nu-l mințeam. De cîte ori dădeam cu ochii de el simțeam că stătea să facă explozie. Într-o zi i-am pus mîna pe braț şi i-am spus: «Vă rog linişțiți-vă. Nu putem schimba noi fața lumii». «Dracu' ne-a pus să mai şi facem copii», mi-a spus el şi a oftat din rărunchi.

Cred că 1956 a contat mult la hotărîrea lui Valeriu de-a părăsi Țara în 1958. Iubirea cu Alina Bratu a fost picătura care-a făcut să se reverse paharul plin ochi dinainte. În 1956, cînd se

petrecea ce se petrecea în Ungaria, plimbîndu-ne cu Şerban în Parcul Ioanid, Valeriu m-a-ntrebat: «Crezi că se schimbă ceva-n lagărul sovietic ?». «Nu se schimbă nimic, Valeriu. Are să se schimbe cînd cine face experimentul actual are să treacă la alt experiment». «Adică ?». «Adică sîntem nişte cobai, iar Globul un laborator. „Microbiologii", cărora le servim drept material, experimentează în permanență şi pe animale şi pe plante. Oamenii nu au mai mare valoare decît restul faunei». «Nu-mi vine să cred, mai ales că pe Pămînt există şi lumea care trăieşte normal». «Cînd spunem „normal", important este punctul de referință. Dacă acest punct este cancerul, ulcerul pare o prăjitură». «Tu nu crezi că există o lume liberă ?». «Liberă pe spinarea cui ? În Primul război mondial, cînd nemții l-au trimis pe Lenin în vagon plumbuit să facă revoluție, fiindcă pierduseră partida, ce calificativ le dai ? Dar cui ne-a dat pe mîna ruşilor pe noi şi jumătate din Europa ?». «Văd că te-ai îndoctrinat bine», mi-a spus Valeriu pe jumătate serios, pe jumătate-n glumă. «Valeriu, trec printr-o şcoală de pierdere-a iluziilor». Respectam cu sfințenie deviza mafioților, aceeaşi cu-a serviciilor secrete: *Omertà*. Nu pomeneam nimănui despre documentele şi despre cărțile de spionaj care-mi treceau prin mînă. Un rînd scris n-aş fi scos din Instituție, nici măcar o listă de cumpărături: «ouă, brînză, mărar, pătrunjel». Omului pentru care lumea înseamnă el şi familia lui puțin îi păsa de Ungaria. Lumea făcea mai

departe copii, îi boteza, îi cununa, petrecea fiecare în felul şi după puterile lui — unii cu mici şi cu caltaboşi, cu sarmale, cu ţuică fiartă şi cu zaibăr, alţii cu icre negre, care se găseau din belşug, cu şampanie, cu fineţuri, în toalete rafinate, studenţii provinciali mai sărăcuţi, la „Grigore Preoteasa“, unii cîntînd la ghitară, alţii dansînd. Dacă-i spui cuiva, după 1990, că-n vremea comunismului se trăia pe trei planuri, nu te crede: o lume a năpăstuiţilor, cu membri din familie în puşcării, evacuaţi din case, abia ţinîndu-şi zilele; o lume a profitorilor; o lume căreia orice formă politică nu-i ţinea nici de cald nici de răcoare — majoritară. Ca în orice regim, unii se treziseră din cenuşe-n picioruşe. Eu cărei categorii îi aparţineam ? Fratele mamei fusese-n puşcărie. Mamei şi mie ne bătuse inima destul: mamei să nu-şi piardă slujba, mie să nu se afle şi să fiu dată afară din Facultate. Împotriva unchiului nu se emisese legal nicio acuzaţie, el nu figurase în niciun proces. Nici în autobiografia de la Securitate nu pomenisem de el. Salariată a Instituţiei, puteam fi considerată printre profitori: n-aveam noi, personalul civil, salariile operativilor, dar simţitor mai mari decît ale omologilor noştri din alte instituţii, plus diverse sporuri care să micşoreze diferenţa între noi şi operativi. Cred că liniştiţi erau numai cei care n-avuseseră nimic de omis în autobiografie, care nu-ncercau să se remarce, pentru a nu stîrni rivalităţi, şi care tăceau ca vita cea necuvîntătoare în faţa oricărei

absurdităţi s-ar fi aflat. Endre n-avea decît un singur prieten în Instituţie: pe generalul Şerban Vasilianu. Ce ştia sau bănuia în legătură cu mine şi cu generalul n-aveam să aflu niciodată. De ce îi inspirasem, încredere, de asemenea. Peste patruzeci de ani de la angajarea mea, în 1991, cînd amîndoi eram la pensie, mi-a spus cum mi-a sustras din dosar o foaie informativă cu privire la unchiul meu, avocatul. Cea mai mare dovadă de încredere avea să mi-o dea Endre în momentul cînd, vrînd să fac un bine cuiva, aveam să-l rog să comită o ilegalitate. O bună prietenă a Simonei, neuroloagă, îşi dădea doctoratul. Îşi trecuse toate examenele excepţional. Cînd să-şi prezinte lucrarea scrisă, teza, a fost anunţată că i se respingea dreptul la doctorat, fără nicio explicaţie. Biata femeie, măritată cu un gazetar — deci meserie nesigură, nemaivorbind că era şi un mare fustangiu — se aştepta să fie dată afară şi din slujbă nu numai să i se interzică titlul de «doctor în ştiinţe medicale», pentru care-şi dăduse trei ani sufletul. Această doctoriţă, Voica Segărceanu, era eroina unei istorii triste; cu mamă profesoară de matematică şi cu tată medic, rămăsese în Ardealul de nord-vest sub ocupaţie maghiară, în urma dictatului de la Viena. Cînd ungurii primiseră ordin de la Hitler să deporteze evreii din tot ce era considerat teritoriu maghiar, autorităţile din Ardealul ocupat deportaseră la Auschwitz şi români care le stăteau ca aşchia-n ochi, printre care pe doctorul Segărceanu cu

nevasta şi cu fata lor de opt ani. La Auschwitz, povestea Voica, erau şi ciobani din Maramureş. În lagăr, doctorului Segărceanu i se propusese să participe la nişte experienţe tip Mengele. Refuzase şi fusese împuşcat. Ajunse-n Ţară, Voica şi doamna Segărceanu îşi găsiseră casa fără acoperiş, fără uşi, fără ferestre. Plecaseră la Bucureşti, la o soră a doctorului Segărceanu. Doamna Segărceanu se angajase contabilă pe la o cantină, iar Voica îşi continuase şcoala cu gîndul de-a face Medicina. Ca să strîngă un ban şi ca să figureze ca venită din cîmpul muncii, doi ani fusese infirmieră la Maternitatea „Filantropia". Terminînd Medicina ca şefă de promoţie, un profesor o luase pe lîngă el, la „Spitalul Central", unde Voica îşi trecuse examenul de specialist cu brio şi, la fel, mai tîrziu, primariatul. De cînd începuse examenele pentru doctorat şi pînă la depunerea tezei, în viaţa ei nu intervenise nimic ce-ar fi justificat interdicţia de care se izbise şi care-o adusese aproape de neurastenie. Nimeni nu ştia să-i spună de ce fusese lăsată să-şi dea examenele dacă biografia ei nu-i permitea finalizarea atîtor eforturi. Suferind de purpură reumatoidă, Voica nu trebuia să aibă copii. Impresionată de zbuciumul acestei fiinţe pasionate de profesia ei, pentru care trăia, mi-am muncit mintea cum s-o ajut. Eram convinsă că cineva care vedea în ea o concurentă îi făcuse un pustiu de bine cu cine-ştie-ce notă la cadre. M-am dus la Endre şi l-am invitat la o plimbare, timp în

care i-am expus situația Voicăi şi l-am întrebat simplu, direct: «Puteți s-o ajutați, fără să vă faceți dumneavoastră rău ?». «Am să-ncerc». «Să ştiți că nu i-am promis nimic, iar numele dumneavoastră n-am să-l pronunț niciodată». «N-am nicio grijă în privința asta», s-a oprit din mers şi s-a uitat o clipă în ochii mei. M-a făcut să tresar. Abia după 1989 aveam să aflu cum i se ridicase Voicăi interdicția de a-şi da doctoratul, şi nu de la ea ci de la binefăcătorul ei. Colonelul Endre, unul dintre ofițerii care se ocupau de sectorul intelectual, declarase că la departament sosiseră nişte anonime cu privire la anumite persoane care ar fi mințit în autobiografii. Între acele persoane se afla şi doctorița Voica Segărceanu. Colonelul Endre o chemase pe împricinată şi-i spusese că în autobiografie nu menționase că tatăl ei fusese legionar. Voica rămăsese uimită în fața unei asemenea minciuni. Pentru a o spulbera, doctorița trebuia să aducă declarații de la cît mai multe persoane din localitatea unde funcționase tatăl ei, de unde fuseseră deportați la Auschwitz, declarații care să infirme denunțul. «Doamnă doctor, obțineți declarații de la maghiari, dacă vreți să fie luate-n seamă. Ceea ce vorbim noi nici pasărea nu trebuie să ştie».

Spre norocul Voicăi, mai trăia preotul calvin, partener de table şi de şah al doctorului Segărceanu. Datorită lui, Voica se-ntorsese la Bucureşti înarmată cu douăsprezece declarații de la tot felul de oameni care, pe proprie răspundere afirmau că

doctorul Segărceanu nu făcuse niciun fel de politică. Absolvită de acuzația adusă, *post mortem*, tatălui ei, era așa de scîrbită și de fără chef încît a trebuit s-o roage-n genunchi bărbatu-său și să plîngă Simona ca s-o convingă să-și depună și să-și susțină teza. La acest eveniment la care au primit elogii și ea și conducătorul ei științific n-a invitat pe nimeni, așa cum se obișnuia de totdeauna și n-a făcut nicio tratație. După ce a fost declarată «doctor în științe medicale» și-a strîns materialul, a mulțumit în primul rînd profesorului care-i fusese îndrumător, comisiei și asistenței, compuse din neurologi curioși în privința unei lucrări a cărei interdicție le era cunoscută, le-a mulțumit și-a luat servieta și a părăsit sala. A doua zi i-a bătut la ușă colonelului Endre. «Domnule colonel, nimeni pe lume nu mi-a făcut un bine mai mare decît dumneavoastră. Vă rog să primiți ceva care să vă amintească de mine» și i-a pus pe birou o cutie de argint superb cizelată, pentru ținut țigări, veche de peste două sute de ani. Endre a refuzat-o, iar ea a-nceput să plîngă. Atunci el i-a dat în schimbul cutiei un *coupe-papier* de argint, ca un pumnal și i-a spus «Accept numai așa». La prima întîlnire cu Endre i-am spus «mulțumesc». «Eu îți mulțumesc, Sabina; prin intermediul tău am făcut un bine cuiva care merită». Peste o săptămînă mă trezesc cu Voica la ușă. «Nu te superi că vin așa fără un telefon, ca țăranul». «Ei, hai, că doar nu sîntem la Curtea Angliei !». «Sabina, îți mulțumesc...». «Pentru ce ?».

«Să-ţi spun eu ?». «Nu-mi spune, fiindcă n-ai ce» şi i-am făcut semn spre tavan şi la urechi. Pe muteşte mi-a-ntins o cutiuţă de pluş verde. Am deschis-o. Din ea sclipeau brienţelele care-nconjurau un smarald dreptunghiular şlefuit cu marginile bizotate: un inel cu montură de platină şi cu anou din aur. I-am luat Voicăi mîna stîngă şi i l-am pus pe inelar. «Sabina, tu ai copii, ai cui să-l laşi». «Iar tu ai o viaţă-nainte în care să-l porţi». «Sabina, cît bine mi-ai făcut tu mie...». «Roagă-te lui Dumnezeu de sănătatea cui ţi-a făcut binele şi-atît». Voica a ajuns profesoară la Medicină la Timişoara, la catedra de Neurologie, cu specialitatea neurologie infantilă. Ne vedem rar, dar vorbim la telefon măcar o dată pe lună. Nici după 1989 n-a pomenit niciodată numele colonelului Endre, cum nu l-am pomenit nici eu.

Cazul Voicăi mi-a trezit multe-ntrebări. Mai întîi asupra regimului în care trăiam, dacă mai era nevoie. Oare era comunist regimul ? După mintea mea, era un regim de simulanţi, în care se crease o nouă clasă de profitori, iar restul tăcea, care de teamă, care de indiferenţă. Să fi fost comunist presupunea să fii un idealist care nu-şi află nicăieri locul. Cine crezuse cu-adevărat, dar se angrenase în sistem, renunţase demult la idealuri dacă nu voia să fie strivit. Endre nu era în niciun caz un internaţionalist de tip moscovit. Se afla, atît cît îl dibuisem eu, mai ales de cînd cu Voica, se afla acolo unde era, gîndind să mai salveze nişte valori româneşti, atît cît îi stătea în

putință. Cu inteligența și cu știința lui de carte s-ar fi putut plasa în eșalonul din străinătate pe care și eu îl refuzasem, ceea ce mă crescuse în ochii lui. Nu mă-ndoiam că Instituția era-mpănată de agenți ai unor servicii străine, în primul rînd ai Moscovei. Cu oricine-ai fi vorbit despre Endre îți spunea că e-un tip dur, închis, fără prieteni. O dată, întîlnindu-ne pe stradă, am mers o bună bucată de drum împreună. «Unde mergeți, domnule colonel ?, dacă mi-e permis să vă-ntreb». «La bătut apa-n piuă, adică la o ședință. Am ieșit să mă aerisesc nițel, ca să suport mai bine ce am s-aud». «Domnule colonel, în Secție sînteți socotit impenetrabil, dur, necomunicativ». «Mai pe scurt: încuiat. Dacă m-ai fi cunoscut acum douăzeci de ani nu m-ai recunoaște. Cînd nu știi în cine să ai încredere și-n cine nu, cînd ești tot timpul bănuitor și la pîndă, îți modifici comportamentul și, mai grav, caracterul. Lupta cu absurditatea — luptă vorba vine — este greu de-ndurat. Tu, Sabina, te afli în marginea pădurii, eu în mijloc, unde mișună animalele de pradă». «Domnule colonel, ce-am făcut eu ca să merit încrederea dumneavoastră ?». «Asta nu-ți spun. Îți spun doar ceea ce știi: de la tine un cuvînt nu merge mai departe. Eu te-am propus pentru Occident. Refuzînd, nici nu știi cît bine mi-ai făcut. Mai întîi pentru sufletul meu, apoi la „Prăvălie": „uite ce oameni are Endre"». La cuvîntul «*prăvălie*» am tresărit. Mi-a zvîcnit inima. Era cuvîntul pe care-l folosea față de mine generalul cînd vorbea despre

locul nostru de muncă. Deşi menajul meu cu Alexe mergea bine, eu fiind tolerantă cu defectele lui, perfect descrise de Simona, cînd îmi răsărea-n minte generalul, mă simţeam învăluită ca de-un nor blînd, ca apoi să mi se facă un dor sfîşietor de el. Cînd m-am măritat cu Alexe, generalul m-a-ntrebat dacă telefonul nostru săptămînal de la cabina «conspirativă» putea continua şi eu i-am răspuns «da», fără ezitare. El era supapa mea de siguranţă în faţa tuturor contrarierilor vieţii de zi cu zi. Ştiam că, orice s-ar fi-ntîmplat, la mii de kilometri cineva se gîndea la mine, voia să-mi facă o bucurie, să-mi mîngîie sufletul. Generalul nu uita niciodată să mă-ntrebe dacă aveam nevoie de ceva. Printr-un curier, în care avea încredere îmi trimitea cîte o bijuterie delicată, un bibelou de jad sau de piatră semipreţioasă, obiecte pe care faţă de Alexe le treceam în contul lui Stere, despre care-i vorbisem deschis, ei doi cunoscîndu-se bine de la Ileana şi de la Paul Iovănescu.

După cinci luni de la căsătoria cu Alexe am rămas însărcinată. Amintindu-mi lipsa de entuziasm pe care-o manifestase Valeriu cînd îi spusesem că voiam s-aduc pe lume un copil, nu ştiam ce tactică să adopt faţă de noul meu bărbat, ca să nu-l şochez şi mai ales ca să nu rămîn nici eu traumatizată de-o eventuală propunere de avort. Pentru a fi sinceră cu mine însămi, mă căsătorisem a doua oară mai ales fiindcă-mi mai doream un copil, gîndindu-mă să nu-l fi lăsat pe Şerban singur pe lume după ce-aveam să mor, fiindcă

nicio stăruință a mea nu-l îmbunase în privința lui taică-său care, dacă mi-ar fi supraviețuit, i-ar fi rămas tot străin. O rugasem pe doamna Veniamin să-l convingă pe Valeriu — ceea ce eu nu reuşisem — să nu-i mai cumpere lui Şerban lucruri de-mbrăcăminte, fiindcă refuza să le poarte şi le făcea cadou. «Prin urmare să vă trimită bani, fiindcă neavînd dimensiuni, vi se potrivesc mai bine la făcut cadouri». Stăpînindu-mi cu greu nervii, i-am replicat fostei mele soacre: «Doamnă, toți banii trimişi de Valeriu sînt în cont la bancă şi nu m-ating de ei. Cînd Şerban ajunge major îi foloseşte cum crede». Cu toate că nu se-aprindea cămaşa pe ea de dorul nepotului, bine nu-i cădea că un copil de opt ani nu mai voia s-o vadă şi că-şi scosese şi tatăl din suflet. Deşi era convinsă că la această ruptură nu contribuisem cu nimic, în rarele noastre convorbiri telefonice nu se lăsa fără să-mi plaseze o-mpunsătură. Valeriu mă suna în fiecare săptămînă iar eu, pe-un ton plin de bunăvoință, îi dădeam raportul despre Şerban. Asumîndu-mi riscul unei decepții, am hotărît să-i spun lui Alexe, fără învăluiri prealabile: «sînt însărcinată». «Bravo» — şi m-a mîngîiat pe pîntecele încă plat — «bravo, şi ce vrei să fie ?». «Dar tu ?». «Să fie sănătos şi să aibă noroc. Încolo, voia la Domnul». Îmi rămînea de trecut examenul cel mai greu: să-i spun lui Şerban că urma să aibă un frate sau o soră. «Tu ce vrei să fie: băiat sau fată ?», l-am întrebat eu. «Dacă tot e să fie... aş prefera fată şi

să semene cu Irina», mi-a răspuns el fără entuziasm. Era limpede că nu-şi dorea nici frate, nici soră. Şi vedea concurența năvală peste el. Tot timpul sarcinii m-am purtat cît mai atent şi mai afectuos cu Şerban, ca să ştie că locul lui în viața mea nu-l împărțea cu nimeni. Un merit al lui Alexe nu putea fi contestat: ştia să se poarte cu copiii şi să se pună la mintea lor, ceea ce eu n-am fost în stare niciodată. Eu parcă mă adresam unor adulți de dimensiuni reduse. Parcă nu fusesem niciodată copil. Deşi se spune că o mamă nu trebuie să obosească nici de-ar fi să facă de-o mie de ori aceeaşi observație copilului, dacă e nevoie, cred că am fost o mamă pisăloagă, o pedagogă netalentată. O mamă n-are dreptul nici să fie descurajată de privirea critică şi chiar disprețuitoare a copilului ei, ci să-i analizeze cauza. Nicio profesie nu cere mai multă abnegație, mai multă blîndețe, mai mult efort de-a-nțelege şi de-a da căldură decît cea de părinte. Eu n-am fost apropiată de mama, nici copiii mei de mine. Mi s-a părut bizar cît ataşament mi-a dovedit Irina de cînd ne ştim, deşi totdeauna şi-a adorat mama şi cît de legată mă simt de ea şi cît o prețuiesc, poate şi din pricina distanței pe care băieții mei au pus-o între ei şi mine. Şerban, deşi fire ascunsă şi bănuitoare, l-a adoptat pe Alexe din primul moment şi l-a tratat ca pe-un prieten mai mare. Cred că la această atitudine a contat grija lui Alexe față de Irina, deşi despărțit de mama fetei. Valeriu i-a purtat de grijă totdeauna lui Şerban;

nimeni şi nimic nu i-a scos însă din cap acestui băiat că el era abandonat de tată. Cînd l-am născut pe Doru, deşi nici eu, nici Alexe nu ne-am schimbat cu nimic atitudinea faţă de el, cred că Şerban s-a simţit abandonat şi de mine. În ziua cînd am venit cu Doru de la Maternitate, Irina şi Şerban ne aşteptau în vestibul, ţinîndu-se de mînă; ea zîmbind ca în aşteptarea unei emoţii plăcute, el crispat ca în faţa unei catastrofe iminente. «Bine aţi venit», a strigat Irina, de parcă ne-am fi aflat în Piaţa Aviatorilor, atît era de emoţionată. «Hai, drăgălaşilor, să vă vedeţi fratele», şi am aşezat bebeluşul pe canapeaua din hol. Irina s-a aplecat asupra lui şi, extaziată, ţinîndu-l mereu de mînă pe Şerban, a şoptit: «Cît e de frumos ! Priveşte, Şerbane». Trăgînd mai întîi cu coada ochiului spre mine, Şerban s-a uitat de sus la intrusul mic şi a rostit, cu o voce neutră: «E frumuşel». Irina venea în fiecare seară să asiste la baia lui Doru. La un moment dat eu am devenit asistenta şi Irina băieşiţa. Avea o viteză şi o-ndemînare ca şi cînd ar fi crescut zece copii. Şerban ne privea foarte serios, fără un sunet, în timp ce Irina-i vorbea tot timpul lui Doru, toată un «glu-glu-glu» şi-un «iubitul mamei». După ce-l săruta pe funduleţul roz, îl îmbrăca la iuţeală, mi-l punea-n braţe, fiind ora lui de alăptat, se ducea la Şerban şi-l săruta în creştet. Adică «amîndoi sînteţi ai mei, să nu crezi că-l iubesc numai pe-ăl mic». Pe măsură ce creştea, Şerban devenea tot mai distant faţă de mine, dar — ceea ce mi se

părea ciudat — apropiat de Alexe şi legat de Irina, de parcă erau vase comunicante. Cu Doru, care-l iubea mai mult decît pe oricare dintre noi, se purta condescent, ca un om mare care acceptă să se pună la mintea unui copil. Nouă ani diferență între doi frați, neexistînd intermediari între ei, sînt prea mulți: un frate la grădiniță, celălalt la liceu, mă rog la şcoala generală. Ceea ce pe vremea cînd învățasem eu era clasa-ntîi de liceu, în noul sistem, copiindu-l pe cel sovietic, devenise clasa a cincea în «şcoala generală» de opt clase. Doru nu-mplinise un an cînd, îndată ce-l vedea pe Şerban, scotea un chiot de bucurie şi o lua de-a buşilea spre el. Dragostea față de Irina era mult mai temperată: ei îi făcea cu mîna şi cînd îl lua-n brațe i se lipea cu fața de piept şi din cînd în cînd ofta. «Ce suferință ai tu, iubitule ?», îl întreba Irina şi-l strîngea tare de trupuşorul ei grăsuliu. Nu cred că Irina îşi iubeşte fata mai mult decît pe Doru şi pe Şerban. Pe Şerban îl strîngea în brațe la sosire şi la plecare. Citisem cîndva nişte relatări ale unei exploratoare despre o comunitate primitivă din Altaiul siberian, comunitate care trăia complet izolată şi care nu folosea banii. Seara toți membrii comunității se strîngeau în jurul focului şi povestea fiecare ce făcuse în timpul zilei. Relatările Irinei după ce-l îmbăiam pe Doru, despre felul cum îşi petrecuse ziua, pline de haz, îmi aduceau aminte mereu de acea comunitate primitivă şi mă simțeam o bătrînă a tribului avînd obligația de-a se da cu părerea asupra

isprăvilor celor tineri. Cred că atunci am trăit cele mai calme şi mai frumoase momente ale vieţii mele de familie, ale vieţii mele de mamă. Uneori mi se face un dor dureros de copiii mei, de ei mici, cînd îi simţeam ca fîşie din trupul şi din sufletul meu. Cînd îi alăptam simţeam cum se scurge din mine nu doar hrană ci şi suflet. Cînd copiii cresc şi-şi dovedesc personalitatea, care de multe ori te contrariază, nu-ţi vine să crezi că tu, mamă, ai fost doar vehiculul purtător spre lume al unei fiinţe independente, care de multe ori nu-ţi împărtăşeşte părerile şi nici măcar dragostea. Cînd încep copiii să te judece şi mai ales cînd începi tu să-i judeci, la fel ca pe oricare om, ai un asemenea sentiment de-nstrăinare, de pierdere, de singurătate, chiar de depresie, fiindcă nu poţi să nu te-ntrebi la ce bun tot ce-ai făcut pe lume. Te trezeşti ca-ntr-o casă prădată, cînd tîlharii ţi-au răsturnat totul cu susu-n jos şi nu-ţi mai găseşti actele, acele hîrtii care te-ncadrează în ordinea socială. Înstrăinarea de copiii tăi înseamnă pierderea ordinii sufleteşti. Încă din viaţă înveţi ce-nseamnă despărţirea: despărţirea de tine cel care-ai fost mai înainte şi distanţa dintre tine şi cei care-nseamnă viaţa ta, o despărţire la fel de traumatizantă.

Dar sufletul, cum s-o despărţi, oare, de trup ?

În timpul căsătoriei mele cu Alexe m-am simţit mult mai la largul meu decît pe vremea lui Valeriu, fiindcă părinţii lui Alexe ştiau să creeze o atmosferă de familie. Deşi, ca medici, nu duceau

lipsă de relații, pentru ei sărbătorile creştineşti erau sărbători de familie, la care nu uitau niciodată s-o invite şi pe mama şi pe Simona cu noul ei soț — «a divorțat de Alexe, nu de noi» — pe Irina şi pe noi, a doua familie a lui Alexe. Lui Şerban, deşi le era străin, îi făceau şi de Crăciun şi de ziua lui cadouri cu nimic mai prejos decît ale Irinei. Felul cum m-am purtat cu Irina şi cu Simona mi-a atras bunăvoința socrilor mei. Mama, deşi n-a fost niciodată un monument de diplomație, cu ei a ştiut să-ntrețină relații de familie: făcea un lucru bun de mîncare, o prăjitură, dădea o fugă să le ducă şi «cuscrilor», nemaivorbind că o dată pe lună îi invita la masă, iar ei, pe lista de protocol a teatrelor şi-a Operei, unde aveau o mulțime de pacienți — o invitau mereu la spectacole. Fără o educație specială estetică, socrii mei aveau gusturi sănătoase în materie de artă, oameni la locul lor care nu-şi dădeau aere şi nu uitau de unde plecaseră, neascunzîndu-şi niciodată obîrşia. N-aveau rafinamentul doamnei Veniamin, aşa cum nici Alexe n-avea subțirimea intelectuală a lui Valeriu, dar şi Alexe şi părinții lui citeau, mergeau la concerte la Ateneu, la expoziții de pictură, de sculptură. Avînd o profesie în care se confruntau mereu cu suferința fizică şi sufletească a oamenilor, cîştigînd destul ca să nu cunoască lipsurile, neavînd deținuți politici în familie, nu proslăveau regimul, însă nici nu făceau pe victimele. Valeriu, artist care nu era dispus

la compromisuri, cum se dovediseră atîția colegi ai lui de breaslă, suferea că nu putea să arate publicului ceea ce-l rodea; revolta asta permanentă îi tăia veselia şi chiar pofta de viață. Valeriu se număra printre cei cărora comunismul le modifica firea, le amputa adîncul ființei. «Din viață, aşa cum e, trebuie să stoarcem cît mai multe plăceri şi să ne acceptăm destinul». Asta era deviza lui Alexe. Îi plăcea să invite şi să fie invitat, să meargă la restaurante, să danseze, să fie la curent cu viața artistică, îl pasionau memorialistica, istoria, geografia. Şi eu şi el şi părinții noştri porniserăm în viață cu-o bază de cunoştințe solidă: liceul care, pînă la reforma învățămîntului din '47, îți deschidea orizontul, stabilindu-ți o scară de valori. Cine-nvățase temeinic în liceu n-avea de ce să fie intimidat în nicio societate, fiind la curent cu tot ce ținea de cultura generală, de istoria omenirii. Noi, toți cinci, puteam scanda vreme de ore-n şir din marii poeți latini. Şi toți aveam idee de etimologie, nu doar eu care făcusem «Literele». Cu alte cuvinte, ştiam ce spunem, nefolosind termeni aiurea şi neîncălcînd gramatica. Nici mama, nici socrii mei nu renunțaseră la perfectul simplu, folosit corect, ca în Oltenia: doar pentru o acțiune terminată cu foarte puțin timp înaintea momentului cînd se vorbeşte. Spre deosebire de Stere şi de Valeriu, firi meditative, Alexe era un agitat şi-un dezordonat, în afara profesiei unde era puțin spus meticulos. Încăpățînat ca un catîr — n-am

avut niciodată de-a face totuşi cu vreun catîr, ca să verific adevărul acestei reputaţii — la orice i-ai fi propus începea cu «nu» şi nicio argumentare nu l-ar fi scos dintr-ale lui nici mort. Cu-o adevărată propensiune pentru ceartă, aveai nevoie de multă diplomaţie ca s-o eviţi. Te făcea albie de porci, fără să ţină seamă că mai erau de faţă şi alte persoane în afară de el şi de tine, ca după cinci minute să ţi se-adreseze ca şi cînd nimic nu s-ar fi-ntîmplat. N-am fost niciodată conformistă, însă am considerat că nu trebuie să intru-n contradicţie cu lumea, ignorîndu-i părerile, ci dimpotrivă, am căutat să menajez susceptibilităţile oricui, ştiind că fiecare le-avem pe-ale noastre. Lui puţin îi păsa de părerea altuia, chiar dacă era justificată. Cînd cineva-i era antipatic îl repezea tot timpul. Deşi cunoşteam apelativul meu din bloc — «securista», nici măcar derivatul corect «securitista», că doar lucram la «Securitate» şi nu la *Securate* — cînd mă-ntîlneam la ascensor şi chiar pe stradă cu un colocatar, schimbam cîteva cuvinte. Alexe, dacă dădea nas în nas cu vreunul, făcea un vag semn de salut, abia înclinînd capul; în şase ani cît am fost căsătoriţi, o vorbă n-a shimbat cu cineva din bloc. Oaia lui neagră era Cornelia, vară-sa primară, fiica unei surori a doctoriţei Gregorian. De-o vîrstă cu Alexe, avocată, divorţată, cu-o părere excelentă despre sine, frumuşică şi nurlie, departe de-a fi fost deşteaptă, şmecheră însă cît zece, plină de relaţii, mondenă, îmbrăcată cu lucruri de calitate, prea voaiante

însă, bîrfitoare cît o mahala întreagă, era cultivată de foarte multă lume, fiindcă nu făceai apel la dînsa — de la un medicament pînă la intervenţia pe lîngă vreo mărime — fără ca ea să nu-ţi rezolve cazul, atrăgîndu-ţi atenţia cît de greu obţinuse ceea ce-i ceruseşi, ca să simţi cît îi erai de îndatorat. Crezîndu-se de-un altruism nemaivăzut, nemaiauzit — viaţa ei se baza însă pe principiul «îţi dau, îmi dai». Avusese grijă să treacă prin paturi ce-i atrăseseră beneficii materiale şi profesionale. Aşa se făcea că reprezentase Statul român, nu o singură dată, în legătură cu moşteniri în străinătate ale unor conaţionali ai noştri. Călătorea în Occident şi pe cont propriu, cum am fi trecut noi ceilalţi strada. Altminteri, nici eliberaţii din puşcărie nu se plîngeau mai mult de regimul comunist decît ea, ceea ce pe Alexe îl scotea din sărite. «Ascultă, femeie, te plîngi de parc-ai fi scăpat de la Canal sau de la Aiud. Chiar nu ţi-e ruşine ? Cine dacu' are-n ţara asta maşină „Opel Kapitän“, cum ai tu ? Cine călăreşte Europa ca tine ? Apartament de să dai bal în el, pe Calea Victoriei, cine are ?», şi Alexe îşi însoţea cuvintele cu un gest de enervare, de parcă stătea să-i tragă un pumn în nas. «Dac-ai şti cu cîte umilinţe am tot ce am ? Cu cîte lacrimi». «Hai, nu mă face să plîng !», îi replica Alexe, cu un sictir în glas mai rău decît un scuipat în obraz. Cornelia dădea regulat mese de cîte douăzeci de persoane, cu mîncăruri scumpe şi rafinate, ocazii la care-ntîlneai înalta magistratură civilă şi militară şi nu

mă-ndoiam că şi slujitori ai «prăvăliei» unde lucram eu. Avea grijă să-i prevină pe toţi ce hram purtam eu, dînd de-nţeles că n-avea cum să mă evite, fiind eu nevasta lui văru-său care, «deşteptul, a luat-o şi cu un copil după dumneaei». Eu participam la aceste paranghelii din curiozitate, căutînd să fiu o prezenţă cît mai ştearsă şi mai tăcută, retrasă printr-un colţ, răsfoind cîte-un album de artă sau pliante turistice de prin locurile pe unde călătorise «năpăstuita» Cornelia. Invitaţii ei reprezentau protipendada regimului: majoritatea — ţoape ajunse, printre care se mai rătăcea şi cîte-un deştept, uns cu toate alifiile, aflat acolo din cine-ştie-ce interes, ori «coleg» de «prăvălie» cu mine, în misiune de filaj à la «diplomatul» nostru de la «Blocul Turn». Alexe nu se număra printre invitaţii prezenţi, fiindcă, la fiecare paranghelie dată de vară-sa, Cornelia, ori era de gardă — gardă reală, aranjată anume cu un coleg — ori în provincie la vreo conferinţă. Eu, ca o mazochistă, luam pasiv parte la aceste parade ale făţărniciei. Aşa cum eu eram «securistă» şi cu copil după mine («că văru-meu, splendoare de băiat, n-a mai găsit alta»), îndată ce-nchideau uşa după ei, şi ceilalţi musafiri îmi erau descrişi care «ţăran ajuns», care «analfabet de Partid», care «curvă», mă rog, un ghiveci din care nu lipsea niciun ingredient ca felul să fie gustos. Altminteri, Cornelia îmi arăta multă simpatie şi-ncerca să mă convingă să mă-mbrac la Casa de modă de pe

Calea Victoriei, unde ea era primită cu temenele de la uşă şi petrecută la fel cînd pleca. Eu mă mulţumeam cu lucrurile trimise de Stere, completate cu altele, oferite de comerţul de Stat şi de consignaţii.

Cît am fost măritată cu Alexe, pot spune că am recuperat anii primei tinereţi cînd, nedespărţită de Stere, nu mersesem niciodată cu prietena mea Lavinia Puşcaş la dans, la studenţi, iar cu Valeriu dusesem o viaţă retrasă, frecventîndu-ne doar cu Ileana şi cu Paul Iovănescu.

Avea Alexe un fost coleg de Facultate, un ortoped, însurat cu-o chimistă, locuind într-o casă în care învîrteai căruţa, cu vitralii şi cu-o galerie de lemn de jur-împrejurul holului, cam la doi metri înălţime, de unde priveai în jos ca dintr-un foişor. În hol, în care toată mobila era lipită de pereţi, se dansa. În galeria de sus, lîngă un perete se afla o masă lungă pe care se punea mîncarea. Doctorul şi chimista, neavînd copii, oameni sănătoşi, frumoşi, veseli, reputat fiecare-n meseria lui, îşi trăiau viaţa din plin: petreceri, spectacole, excursii în ţară şi-n străinătate, ski, înot. În casa lor am dansat cît pentru o viaţă. Alexe, cu trupul său de panteră, dansa la nivel de profesionist de mare clasă. Recapitulîndu-mi viaţa, îmi dau seama că Alexe a fost unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi pe care i-am cunoscut în realitate şi chiar pe ecran. Nu era de mirare că alergau femeile după el. Avea o privire mîngîietoare, catifelată, un

zîmbet ademenitor, care pe mine m-au atras mai mult decît frumusețea lui. M-am cunoscut cu Alexe cînd dragostea mea pentru general încă pulsa ca o rană. Înalt, solid, fără să fie deloc gras, şaten cu ochi albaştri, a căror privire te străpungea ca un cuțit, cu trăsături dăltuite, bărbăteşti, cu dinți făcuți parcă să sfîşie carne crudă, cu un aer de ființă cu picioarele bine-nfipte-n pămînt, cu pas hotărît, cu un fel de-a lua viața-n piept, curajos, fără iluzii, nerefuzîndu-şi nicio plăcere — unde mă-nscriam şi eu — cu grija de-a nu răni pe nimeni, generalul a fost bărbatul vieții mele. Poate pentru că episodul nostru a fost scurt ? Scurt şi plin de pasiune. Pe nimeni n-am dorit — după cunoaşterea senzuală — aşa cum l-am dorit pe el şi de nimeni nu m-am simțit mai dorită decît de el. Experiența fizică între doi oameni îi poate-apropia, îi poate depărta. Amănunte care, povestite, pot părea nesemnificative, adesea rămîn întipărite pe viață în mintea partenerului de pat. Relația poate continua, fără a mai fi însă ce-a fost înainte de-aceste amănunte. N-aş fi fost în stare să mă culc cu un bărbat care să nu mă atragă, oricîte avantaje mi s-ar fi oferit. Relația cu farmacistul — expresie a prostiei mele — m-a vaccinat pe viață. Sila de mine însămi nu mi s-a atenuat decît cunoscîndu-l pe Stere. Decepția provocată de lămurirea mea, fără echivoc, în privința înclinărilor lui sexuale, mi-a atenuat-o Valeriu. Banul meu pentru zile negre mi-a rămas generalul.

Frumos şi seducător, asaltat de adoratoare, Alexe nu era afemeiat. Nu se număra printre cei care, de distracție, saltă orice fustă mai acătării. Între noi doi exista o asemănare importantă: nevoia de-a stima obiectul iubirii şi chiar pe «eroul» unui impuls de moment. Țîfnos, negativist, cu perioade de-mbufnare de care nu mă simțeam vinovată, învățasem să păşesc pe lîngă el ca pe-un teren minat; punîndu-i în balanță defectele şi calitățile, am găsit că atîrnau mai mult cele din urmă: inteligența, probitatea umană şi profesională şi, nu în ultimul rînd, felul cum se purta cu Şerban: nu făcea nicio deosebire între băiatul meu şi copiii lui.

Am pornit în viața mea de femeie cu o greşeală: relația cu farmacistul. Cei patru ani cît am fost umbra lui Stere nu-i consider o greşeală, ci un curs la şcoala vieții. Au fost ani de intens învățămînt intelectual-estetic şi de relație sufletească în care nici Stere nici eu n-am trişat. Ideea tuturor celor care ne-au cunoscut şi anume că i-am servit de paravan, am respins-o, şi nu din vanitate; a respins-o şi Ileana Iovănescu. «Sabina, tu şi Stere trăiți acelaşi regret: cel de-a nu vă iubi total. Cred că e legat de tine sufleteşte ca de nimeni pe lume», mi-a spus Ileana într-o zi. Stere a plecat din Țară în 1951, cînd avea douăzeci şi nouă de ani. A murit în 1982, în ziua cînd elevii lui de la şcoala de balet pe care o-nființase în ultimii săi doi ani la Bruxelles îl sărbătoreau. Pe 28 februarie al acelui an, un domn necunoscut

mi-a sunat la uşă, recomandîndu-se franţuzeşte «Jean-Paul Caragiani» şi arătîndu-mi o legitimaţie. «Ca să nu credeţi că vă mint, Stere mi-a spus drept parolă către dumneavoastră „îngerul meu“», şi ca spor de argument, domnul mi-a-ntins o hîrtie pe care scrisese chiar Stere «Îngerul meu». M-a podidit plînsul: Stere murise pe 15 februarie. Îmi trimisese un inel de aur cu opal australian, o piatră cu mii de steluţe colorate care parcă fug. Am întors inelul de la dreapta la stînga şi invers. Parcă aşteptam să-mi spună ceva. La un moment dat m-am apucat să-i cercetez interiorul. Mi s-a oprit inima-n loc: pe verigă era gravat cu litere cursive un cuvînt: *Stere*. Cînd am să simt că mi se-apropie sfîrşitul îi dau Irinei inelul ăsta, brăţara de la doamna Caragiani şi bijuteriile de la general. Chiar poimîine, cînd vine la mine. Irina e trecută la condiţiile de retragere la banii pe care-i am în bancă, fiindcă pe ea o să cadă «norocul» incinerării mele.

Amînările sînt stupide, mai ales la o anumită vîrstă. Contract cu moartea nu poţi niciodată încheia. Nici tinereţea nu-nseamnă «termen de garanţie» în care ea nu-ndrăzneşte să te cosească. Nevestei lui Şerban i-am dat broşa primită de la Valeriu cînd l-am născut pe Şerban şi bijuterii primite de la Stere. Primei neveste a lui Doru — lanţul de aur cumpărat din cea dintîi leafă a mea şi bijuterii tot de la Stere. Celei de-a doua neveste i-am cumpărat o broşă cu diamante, un model splendid, de pe la 1900, fiindcă-mi terminasem

provizia, eu necumpărîndu-mi bijuterii, iar de la Alexe primind doar verigheta. În cei şase ani cît am fost căsătoriţi, de aniversările mele mi-a făcut cadou genţi, eşarfe şi o haină de spinări de bizam, foarte frumos lucrată, un model pe care nu l-am mai văzut. De bijuteriile de la general nu m-am îndurat să mă despart, mai ales că de niciuna dintre cele trei nurori ale mele nu m-am simţit apropiată. Irina mi-e dragă de cînd o ştiu. Ar merita să-i las şi apartamentul pe care sînt sigură că l-ar ceda băieţilor mei. Dar nu vreau să se simtă vitregiţi de-o mamă faţă de care se poartă de parcă i-ar fi dat la azil. Mă uit la inelul cu opal australian şi mă gîndesc la moartea lui Stere: moartea fericitului, fără să cunoască umilinţele bătrîneţii, plecînd din mijlocul sărbătoririi lui, cu o cupă de şampanie-n mînă, cu surîsul pe buze.

Oare sufletul cum s-o despărţi de trup ?

Mă-ntorc iară la greşelile pe care le-am comis. La aceea legată de Valeriu şi de aducerea pe lume a lui Şerban. Cînd doi oameni se căsătoresc, firesc este s-o facă sub regimul separării bunurilor, şi chiar înainte de-această măsură cinstit-negustorească, să se pună de acord dacă vor sau nu să aibă copii. Unul zice da, altul ba, e bine să nu se căsătorească. Valeriu nu dorea copii. A cedat voinţei mele, ca să nu mă dezamăgească. Se gîndise cred, la amărăciunea pe care-o trăisem cu Stere. Sigur că Alina Bratu i-a stîrnit o pasiune, cum sigur m-ar fi prevenit că avea să mă

părăsească, dacă nu s-ar fi temut de repercusiunile asupra mea. Nespunîndu-mi nimic, n-aveam nimic de declarat la o eventuală anchetă. Divorțul l-am socotit o măsură de-a mă proteja, dat fiind locul unde lucram. Cea mai gravă urmare a despărțirii noastre a fost încăpățînarea lui Şerban de-a nu mai avea vreo legătură cu taică-său. «Şerbane, lunar îți trimite bani suficienți ca s-o duci regeşte. Ți-a trimis lucruri de calitate, pe care le-ai făcut cadou». «Mamă, dacă nu mă poți întreține cu banii tăi de la Securitate, merg la seral şi-mi găsesc un loc de muncă, dar legături cu un tată biologic şi-atît nu doresc să am». Căsătorindu-mă cu Alexe am comis greşeala care l-a-ndepărtat pe Şerban şi de mine: am mai făcut un copil. Alexe nu numai că n-a avut nimic împotrivă, ba chiar s-a bucurat de perpetuarea legăturii noastre într-o ființă. Şerban a adoptat-o pe Irina din prima clipă cînd s-au cunoscut, fiindcă reprezenta o situație asupra căreia nu era-n drept să fi fost consultat, pe cînd proiectînd eu un nou copil, se credea îndreptățit să i se ceară părerea. Cînd ai unul sau mai mulți copii dintr-o căsătorie, hotărînd să mai faci copii, recăsătorindu-te, ți-e dat s-alegi între capră şi varză, iluzia de-a le-mpăca pe-amîndouă dovedindu-se de cele mai multe ori neîntemeiată. Nu l-am făcut pe Doru din egoism sau din dorința de-a-l priponi pe Alexe — ca şi cînd un copil ar fi o asigurare împotriva tuturor riscurilor — ci pentru a nu-l lăsa pe Şerban singur pe lume. Printre

multele schimbări de mentalitate aduse de comunism — şi de post-comunism chiar mai mult — se numără dezagregarea simţului de familie. Răspîndirea oamenilor în lumea largă, la-nceput — după libertate, apoi — după mai bine, a dus sentimentul familial în coada cozii. Eu nu cunosc pe nimeni care să-şi fi pus părinţii înaintea străinătăţii, înaintea mai binelui. Şerban a rămas în România, fiindcă n-a avut de gînd niciodată să plece, el petrecîndu-şi majoritatea timpului, prin profesie, în străinătate. Pentru Doru, la stabilirea lui în Statele Unite, cred că eu am fost ultima lui preocupare. Nu pot să nu-mi aduc iar aminte cuvintele acelui actor de la „Naţionalul" din Bucureşti care declara: dat fiind că populaţia globului nu este ameninţată de dispariţie, el şi nevasta lui au hotărît să nu aibă copii. Şi nu pot să nu-mi zîmbesc ironic-amar întrebîndu-mă eu ce justificare am de-a fi făcut un copil cu un bărbat care nu şi l-a dorit şi ce altă justificare de-a contraria şi de-a-mi îndepărta acest copil făcînd altul cu un bărbat care nu mi-l cerea. Cu sau fără aceşti copii, mă simt la fel de singură. Unuia măcar — lui Şerban — puţin i-a păsat de mine îndată ce s-a văzut cu banul lui, iar celuilalt îi sînt o obligaţie, trecută pe-o listă, de unde sînt bifată-n fiecare lună la fel cu telefonul, cu electricitatea şi cu alte taxe. Există şi copii care le-ar da şi zile din zilele proprii părinţilor. Nu s-a nimerit să mă aflu printre-acei părinţi. Un gînd îmi revine mereu în minte, vala-

bil pentru fericit, pentru nefericit, pentru abandonat: cum oare s-o desparți sufletul de trup ?

Din 1968, Valeriu și Alina Bratu, deveniți cetățeni francezi, au început să vină-n România, unde atmosfera era mult mai destinsă decît în '58, cînd plecaseră ei. În '65, toți condamnații politici fuseseră amnistiați. S-ar fi spus că bătea un vînt mai blajin decît crivățul șfichiuitor de pînă atunci; mai ales după ce se-ntîmplase-n Cehoslovacia. Oricum, Valeriu Veniamin și Alina Bratu, artiști care-și făcuseră un nume în Occident, dădeau frumos pe afișele teatrelor și-ale cinematografelor din România. Intuind dezghețul doar la suprafață, Valeriu a continuat ecranizările din clasici, iar în teatru a montat Shakespeare, Cehov, Bernard Shaw, realizări memorabile. Îndată ce-a venit în Țară mi-a telefonat, propunîndu-mi să ne vedem, împreună cu Șerban, pe care n-am reușit să-l conving să mă-nsoțească, deși l-am rugat cu cerul, cu pămîntul. M-am întîlnit cu Valeriu la cofetăria „Scala". «Bine-ai venit», i-am spus în timp ce el îmi săruta mîna. M-am gîndit să rup eu stînjeneala momentului și să iau taurul de coarne: «Pe Șerban nu l-am putut convinge să vină». «Chiar atîta mă urăște ?». «Nu te urăște. Îi ești indiferent. Ura presupune consum de energie. Șerban este cea mai pragmatică ființă pe care-o cunosc. Nu-și consumă energia pe ceea ce consideră inutil. Vrea o meserie tehnică, una care să-i asigure umblatul prin lume. Cu banii de la

tine vrea să-şi facă la mam'mare, la Craiova, o casă „trăsnet" şi să plece din Bucureşti». A urmat o tăcere pe care-am aşteptat s-o-ntrerupă Valeriu. «Sabina, cred că-ţi este greu să mă ierţi pentru felul cum te-am părăsit. Am vrut să nu-ţi fac necazuri. Tu ştii cauza esenţială care m-a determinat să plec. La relaţia cu Alina poate-aş fi reuşit să renunţ, la dorinţa de libertate — nu». «Valeriu, mie nu mi-ai făcut niciun rău, iar ţie ţi-ai făcut bine. Cerîndu-mi să divorţez şi recăsătorindu-te, era limpede că n-aveai de gînd să mă scoţi din Ţară. Nimeni nu mi-a pus o-ntrebare măcar în legătură cu plecarea ta». «De unde ştii că n-au crezut că era o stratagemă ?». «Fiindcă sînt printre ei unii mult mai deştepţi decît îi credem noi. Şi fiindcă, de cîte ori mi s-a propus o ieşire sau un post în Occident, am refuzat să merg, nefiind nici eu proastă ca să-nghit nada. Le era limpede că n-aveam de gînd să mă-ntîlnesc nici cu Stere, nici cu tine». «Oficial, problema s-a rezolvat. Sufleteşte, nu». «Adică ?». «Eu nu-mi pot ierta dezamăgirea pe care ţi-am pricinuit-o». «O femeie suportă dezamăgirile, fiindcă intră-n ordinea firească a lucrurilor, copiii — nu. Cel mai mare necaz al despărţirii noastre este atitudinea lui Şerban faţă de tine şi faţă de mine. I s-a părut firesc să mă mărit, dar nu-mi iartă că mai am un copil, că are un frate pe care nu şi l-a dorit». «Cu Alexe în ce relaţii ai rămas, fiindcă am aflat că v-aţi despărţit ?». «În relaţii cordiale. Ne-am despărţit... El m-a părăsit, în favoarea unei

fetişcane care-abia acum e studentă. Face şi el parte dintre bărbaţii care cînd iubesc nu sînt dispuşi să se-mpartă, adică să-mpace şi capra şi varza. Ca şi ţie, n-am ce să-i reproşez în calitatea lui de tată: îşi întreţine copilul, îl vede cît poate mai des, îl primeşte-n casă, ca şi pe Irina, fiica din prima lui căsătorie, şi la fel şi pe Şerban, care nu e deloc supărat pe el. Anul ăsta i-a luat pe toţi la mare, cu noua nevastă şi cu băieţelul lor de-un an». «Numai pe mine Şerban nu vrea să mă vadă», a spus Valeriu cu-amărăciune. «Tu eşti tatăl lui şi a suferit enorm că l-ai părăsit, dar că Alexe ne-a părăsit pe mine şi pe Doru nu l-a deranjat cu nimic, ba parcă i-a mai atenuat gelozia nemărturisită faţă de Doru, ca şi cînd s-ar fi văzut pe picior de egalitate cu el: „uite că te-a părăsit» şi pe tine taică-tău, cum m-a părăsit şi pe mine al meu“». «Sabina, îmi pare atît de rău că Şerban m-a scos de la suflet şi-mi pare poate şi mai rău c-am pierdut un om ca tine. Mă crezi ?». «Te cred. Numai că un *om* nu poate-nlocui o femeie iubită... Valeriu, lîngă tine am trăit într-o atmosferă intelectuală care m-a pus la ambiţie să-mi dau doctoratul. Am căutat să fiu cît mai aproape de nivelul tău. Tu şi Stere aţi fost cei mai valoroşi profesori din viaţa mea; voi mi-aţi stimulat ambiţia intelectuală. Din tot sufletul îţi doresc să fii mulţumit de viaţa ta». «Sabina, vorbim acum ca doi oameni, nu ca un bărbat şi o femeie. Poţi înţelege pasiunea dintre două fiinţe ?». «Da», şi m-am uitat lung în ochii lui. Am simţit ca un fior care i-a

străbătut ființa şi pe care mi l-a transmis şi mie. Fiorul dezamăgirii de-a fi simțit că nu fusese el eroul pasiunii mele, de unde şi răspunsul meu prompt şi fără echivoc. Să vorbim ca doi oameni fusese dorința lui. Iacătă că vorbeam. «Înseamnă că ai trăit o pasiune». «Am trăit şi pasiunea între două ființe şi pasiunea unilaterală. Important e ca pasiunea ta să nu distrugă viețile celor din afara ei». «Sabina, pasiunea te-anihilează, îți ia mințile, este cea mai lipsită de altruism ipostază a omului». «E o pierdere de sine nu doar la oameni. Cocoşul de munte poate fi vînat doar cînd se-mperechează. Ştiai ? Valeriu, în viață totul ține de cît poți să-mparți şi de cît poți să te-mparți». În toată pasiunea mea pentru general o clipă nu m-am gîndit să-l despart de nevastă. Sufeream că-l împărțeam şi că se-mpărțea ? Nu. Voiam doar să-l iubesc şi să mă iubească şi nimeni să nu sufere de pe urma pasiunii noastre.

Cînd Alexe mi-a spus deschis că era pierdut de iubire pentru o fată de nouăsprezece ani, care era şi-nsărcinată şi că *trebuia* să divorțeze i-am spus simplu, fără emoție: «Divorțează», ca şi cînd ar fi fost vorba să-şi cumpere o pereche de pantofi. Lui Alexe nu-i reproşam caracterul, însă firea îi era greu de suportat: era un om în fața căruia trebuia să stai drepți tot timpul şi s-asculți ordine, pe care totdeauna le-ndeplineai prea tîrziu, ceea ce-ți atrăgea observații violente. Cu fiecare zi trăită lîngă el, înțelegeam mai bine de ce-l lăsase prima nevastă, care-mi devenise

prietenă şi care-mi făcea confidenţe. Despărţirea de Valeriu însemnase o mare suferinţă, fiindcă mă durea suferinţa lui Şerban, mă speriau eventualele neplăceri la slujbă, cu posibila dare afară. Despărţirea de Alexe am simţit-o ca pe-o eliberare pe care eu, din inerţie, n-aş fi-ndrăznit s-o obţin. Îndemnul meu, fără proteste, fără lacrimi — «divorţează» — i-a luat lui Alexe o piatră de pe inimă, dar l-a şi dezamăgit. Frumos din partea mea ar fi fost să m-arăt disperată. N-am găsit de cuviinţă să mă prefac. «Sabina, să nu-ţi închipui că las copiii de izbelişte. Şi Genuţa — asta era mama — poate rămîne în garsonieră cît vrea». «Alexe, dat fiind cum te porţi cu Irina, o clipă nu m-am gîndit că o să-ţi părăseşti băiatul şi ţin să-ţi mulţumesc că l-ai tratat tot timpul pe Şerban ca pe copilul tău. Să ştii că uşa mea ţi-e deschisă oricînd».

La cinci luni de la depunerea acţiunii, divorţul fusese pronunţat, susţinută fiind eu de soţul Simonei, care, datorită unor prieteni judecători, ne scutise de cele şase luni «de împăciuire»; declarînd acordul ambelor părţi la despărţire şi fără obiecţii cu privire la custodia copilului şi-n privinţa locuinţei, totul decursese rapid şi civilizat. Odată cu hotărîrea de divorţ, se născuse şi Matei, fiul lui Alexe şi al tinerei lui soţii, Diana, doar cu trei ani mai bătrînă decît Irina. Înarmaţi cu daruri, Irina, cap de coloană, Şerban, asimilat ca membru de familie, şi Doru, la-ndemnul meu, se duseseră să-şi vadă fratele şi să-i ducă flori

tinerei doamne Gregorian, care, deşi prevenită de-această vizită, se fîstîcise toată şi nu-şi afla stare în propria casă, luînd în braţe copilul, fără niciun rost, punîndu-l înapoi în pătuţ, «umblînd ca o muscă fără cap», cum îmi spusese Şerban. «Mamă, e frumoasă, dar îngrozitor de timidă şi cred că şi năucă. Noroc cu Irina, că altfel nici glasul nu i l-am fi auzit». Irina, plină de tact o atacase direct: «Diana, dacă ai nevoie să te-ajut la baia lui Matei vin cu drag. Pe Doru cred că Sabina, maică-sa, nu l-a-mbăiat mai mult decît mine. Şi-ţi pot da tot felul de sfaturi, fiindcă mama e pediatră». Părinţii Dianei, ingineri, nu erau deloc fericiţi că fata lor se legase de-un bărbat de-o seamă cu ei. Cînd eram în divorţ cu Alexe, mama Dianei mă aşteptase o dată la ieşirea de la slujbă şi mi se-adresase foarte politicos: «Doamnă Gregorian, mă iertaţi că-ndrăznesc să vă abordez: sînt mama fetei pentru care soţul dumneavoastră vrea să divorţeze...». «Doamnă, deşi am fost de două ori măritată, mi-am păstrat numele tatălui meu: mă numesc Gherasim. Sabina Gherasim. Vă invit în maşină dacă vreţi să stăm de vorbă». «Doamnă Gherasim, îmi e penibil să vă-ntreb ce părere aveţi despre soţul dumneavoastră». «Doamnă, s-ar putea numi fostul meu soţ, fiindcă sîntem în divorţ. Divorţează ca să se-nsoare cu fiica dumneavoastră. Nu e un afemeiat. E un om de caracter, e un medic foarte bun, are o fire greu de suportat, dar ca tată nu i se poate reproşa nimic. Are de plătit două pensii

alimentare: fiicei lui de şaisprezece ani, din prima căsătorie, şi băiatului de şase ani pe care-l are cu mine. Îşi iubeşte foarte mult copiii». «Doamnă, dar e-o diferenţă de vîrstă atît de mare între el şi fiica noastră». «Doamnă, reţete de reuşită a unei căsătorii nu există, sigur că nu vă spun nicio noutate. Lăsaţi fata să se mărite cu cine vrea, fiindcă altfel o să vă reproşeze toată viaţa că n-aţi lăsat-o să fie fericită. Eu le doresc tot binele din lume». «Bine, doamnă, dar să vă strice dumneavoastră casa... Noi n-am crescut-o aşa. După ce că sînt timpurile care sînt, să ne mai facem şi noi necazuri unul altuia». M-a impresionat felul deschis în care vorbea despre timpurile pe care le trăiam, ştiind unde lucram, dinainte de-a ne cunoaşte. Oamenii cînd îşi vorbeau cinstit, împărţeau societatea în «noi» şi «ei». «Noi», grosul populaţiei, al oamenilor care muncesc pentru o pîine; «ei» — mărimile Partidului şi organele sale de represiune: Securitate, Miliţie, Justiţie, plus cîntăreţii regimului, fiindcă de cînd e lumea-lume, Puterea şi-a avut şi-şi va avea lingăii intelectuali. «Doamnă» — m-am adresat eu viitoarei soacre a fostului meu bărbat — «sub orice vremuri, oamenii au să iubească, au să se unească, au să se despartă. O mare dramă socială nu exclude micile drame personale — mici, privite din afară». «Doamnă Gherasim, n-am cuvinte să vă spun cît de jenată mă simt faţă de dumneavoastră...». «N-aveţi de ce. Copiii nu sînt vinovaţi de faptele părinţilor şi nici părinţii de-ale copiilor. Înainte

de-a avea copii, spuneam de cîte cineva „ce prost crescut e cutare". De cînd am copii, nu mai spun aşa ceva». Mă gîndeam la stăruinţele mele, fără niciun succes, de-a-l face pe Şerban să se vadă cu taică-său. Regimul era cum era: de ţinut gura-nchisă şi faţă de cei mai apropiaţi, fiindcă nu ştiai cum «citîndu-te», îţi făceau, fără să vrea, cunoştinţă cu «organele». Despărţindu-mă de mama succesoarei mele în viaţa lui Alexe, am încercat să-mi închipui că Şerban s-ar însura cu-o femeie de-o vîrstă cu mine. Mi-ar fi convenit ? Nu. Timpurile, timpurile. Cît îmi bătuse inima cît fusese-nchis unchiu-meu, avocatul. După ce ieşise de la puşcărie, dacă făceai o aluzie măcar la regim, el ţi-o tăia scurt: «Altceva n-aveţi de vorbit ?». Despre cei doi ani de puşcărie nici nu pomenea, într-atît îi intrase frica-n oase. Eu mulţumeam lui Dumnezeu că, în afară de colonelul Endre, şeful meu direct, relaţiile mele profesionale se reduceau la plicuri sigilate, venite şi trimise înapoi fără comentarii, prin nişte locotenenţi în uniformă. Iar materialele care-mi erau trimise erau toate interesante şi instructive. Pricepeam mecanismele regimului în care trăiam, ale celui în care trăise România de pînă-n comunism şi mecanismele regimurilor democratice, «democraţia» fiind doar antonimul «totalitarismului», cît despre «puterea poporului» oriunde-n lume — Dumnezeu cu mila !

Un copil îşi întrebase mama dacă ea gîndea în cuvinte. Nu cred că se poate gîndi altfel decît în

cuvinte. Spuneam, îi spusesem despre Alexe viitoarei lui soacre că avea o fire greu de suportat. Gîndisem în cuvinte ? Fără-ndoială şi nu doar atunci. Cum să-i descrii firea unui om cuiva care n-a trăit cu el sub acelaşi acoperiş ? Firea unui om care-ţi taie vorba mereu, spunîndu-ţi: «nu mă interesează» ori «nu-mi mai spune că ştiu», pe care totul îl enervează şi faţă de care orice faci sau e prea lung sau prea scurt, sau prea lat sau prea-ngust şi mai ales căruia puţin îi pasă că te bălăcăreşte-n prezenţa unor oameni străini. Nu mi se părea uşor chiar deloc să cresc singură doi copii, dar nu regretam că Alexe mă părăsea. După ce ne-am despărţit, Valeriu şi din străinătate şi din Ţară mi-a telefonat în fiecare săptămînă, dar nu mi-a mai călcat niciodată pragul, spre deosebire de Alexe care una-două venea la mine ca la el acasă, de cele mai multe ori însoţit de Irina, încît ne simţeam din nou o familie. De cînd cu noua nevastă şi cu noul copil devenise mult mai concesiv şi mai puţin ţîfnos. «Sabina, mi-ar plăcea grozav să te-mprieteneşti cu Diana, aşa cum te-ai împrietenit cu Simona». «Cu Diana pe post de mamă, că e doar cu cinci ani mai mare decît Şerban». «Cum vrei tu, că ea se simte izolată». Deşi nu mă socot a fi cel mai milostiv şi mai duios suflet din lume, profitînd de absenţa mamei, plecată la Craiova, într-o duminică i-am invitat pe Simona cu bărbatul şi cu Irina, pe Alexe cu Diana şi cu bebeluşul şi pe foştii mei socri, cărora nu le venea să creadă că

o primeam în casă pe cea care-mi luase bărbatul. Ileana şi Paul Iovănescu nu erau în Bucureşti. Diana mi-a-ntins un buchet de trandafiri de toate culorile şi mi-a spus: «Doamnă, eu sînt Diana. Vă mulţumesc mult că m-aţi invitat». «Diana, mie să-mi spui „Sabina“ deşi aş putea să-ţi fiu mamă». Foştii mei socri, deşi porniţi împotriva Dianei, pe care nici n-o văzuseră pînă-atunci, preţuind efortul meu de bunăvoinţă faţă de Alexe, au făcut tot ce-au putut să-ntreţină o atmosferă de bună-dispoziţie şi de familie. Tineretul, Şerban, Irina, Doru s-au jucat tot timpul cu Matei, «fratele nostru», un copil frumos, vesel, prietenos, care-ncepuse să meargă de-a buşilea. Din acea zi am devenit consiliera şi confidenta Dianei, pe care-am tratat-o ca pe-o copilă şi nicidecum ca pe-o femeie pentru care m-a lăsat bărbatul. Ileana şi Paul auzind cum reunisem toate etapele maritale din viaţa lui Alexe, au tras un hohot de rîs şi mi-au spus: «Sabina, tu ar trebui să deschizi un azil de recuperare a sufletelor». Cred că la fel aş fi procedat şi cu Valeriu şi cu noua lui nevastă dacă n-aş fi riscat să-l pierd cu totul pe Şerban. Într-o zi, cînd eram cu Şerban şi cu Doru pe stradă, ne-am întîlnit nas în nas cu Valeriu şi cu Alina Bratu. Valeriu a pălit. Nu mi-a plăcut niciodată să văd oameni în situaţii jenante, încît, samariteancă milostivă, m-am adresat cuplului, pe tonul cel mai firesc: «Bună ziua, Valeriu, bună ziua, doamnă» — şi i-am întins mîna Alinei — «eu sînt Sabina Gherasim, fosta nevastă a lui Valeriu, iar

ei băieţii mei, Şerban Veniamin şi Doru Gregorian. Prezentaţi-vă frumos» — m-am adresat băieţilor — «şi sărutaţi-i mîna doamnei». Cu un zîmbet ironic, Şerban s-a executat, iar Doru, după ce i-a sărutat Alinei mîna, i-a-ntins-o şi lui Valeriu şi i-a spus: «Ştiţi, eu sînt fratele lui Şerban». Şerban i-a-ntins mîna lui taică-său şi s-a prezentat, de-al dracului, ca unui străin: «Şerban Veniamin». Înghiţind în sec, Valeriu a-ncercat să folosească tonul cel mai firesc şi să ne-ntrebe: «Încotro ?». «Mergem la un concert, la „Dalles“». «Noi trebuie s-ajungem la o premieră». «Vă urăm să vă placă spectacolul», le-am spus eu, ne-am luat rămas-bun şi asta a fost toată întrevederea. «Mamă, cine erau domnul şi doamna pe care i-am cunoscut ?», m-a-ntrebat Doru. «Domnul e tatăl lui Şerban, iar doamna, soţia lui». «Aha». Cît a fost mic, Doru nu-nţelegea cum de tatăl lui nu era şi tatăl lui Şerban, cum nu-nţelegeam eu în clasa-ntîi cum pe mine mă chema Gherasim şi pe mama — nu.

Valeriu mă invita la toate premierele lui şi mă-ntreba cîte bilete voiam. Ceream totdeauna două. Pe Şerban nu l-am convins să meargă vreodată cu mine, pe mama n-o invitam fiindcă nici numele lui Valeriu nu voia să-l audă, aşa că mă duceam cu Simona, persoană inteligentă, spirituală şi mai presus de toate un om bun şi prieten de nădejde. Deşi îl cunoştea bine pe Valeriu, după reprezentaţie nu se ducea să-i spună niciun cuvînt, fiindcă ştia că eu nu voiam să mă arăt prin lumea aia care mă cunoştea de pe

cînd fusesem nevasta lui Valeriu. Eu nu i-am telefonat niciodată. El însă îmi telefona după fiecare premieră, iar eu comentam spectacolul în termenii elogioşi pe care-i merita. «Am remarcat un lucru, Valeriu: în fiecare film, în fiecare spectacol nou al tău e tot mai multă tristeţe». «Ştiu». «Îmi pare rău, fiindcă tristeţea nu e ca o haină, ea face parte din noi». «Ştiu» şi oftase. «Valeriu, părerea mea contează pentru tine ?». «Mai mult decît ţi-nchipui». «E un compliment». «E adevărul, Sabina». «Valeriu, să ştii că Şerban îţi vede toate filmele, toate spectacolele, doar că o face pe furiş. I-a scăpat o vorbă Irinei». «Îl înţeleg, fiindcă mă pun în locul lui». «E-atît de greu să fii copil şi-adolescent...». «Mi-aduc aminte, Sabina». Dacă părerea mea conta pentru Valeriu, înseamnă că avusesem oarece importanţă-n viaţa lui. Şi la ani buni după ce ne despărţiserăm tot nu-mi dădea pace gîndul la doamna blondă şi la rolul ei în viaţa lui Valeriu. Aveam s-o cunosc după moartea lui, cînd această doamnă a făcut toate eforturile pentru a tipări un caiet, impecabil prezentat grafic şi din punct de vedere al conţinutului, privind opera cinematografică a lui Valeriu şi de-a realiza o gală a filmelor lui, cînd el ar fi-mplinit şaptezeci de ani. Am fost mişcată de gestul ei de-a-mi fi trimis o invitaţie la gală şi de-a-mi fi lăsat şi caietul în cutia de scrisori. În prima seară a galei m-am dus să-i mulţumesc şi m-am prezentat. «Doamnă» — i-am spus eu — «cred că sînteţi cea mai importantă persoană din viaţa lui Valeriu.

Am bănuit totdeauna, acum am certitudinea». Şi m-a podidit plînsul. Doamna blondă şi frumoasă încă, m-a luat în braţe şi mi-a şoptit la ureche: «Noi două am fost importante în viaţa lui, dragă Sabina, restul — păcăleală».

Cînd i-am întîlnit pe stradă, Valeriu era nu slab ci uscat şi cu-o faţă pămîntie care m-a pus pe gînduri, în timp ce Alina Bratu, mai împlinită şi la faţă şi la corp, avea un aer senin de parcă n-ar fi fost aceeaşi pe care-o ştiam, frumoasa cu aer tenebros. La doi ani de la acea întîlnire, Valeriu a murit. Ştiam de la Ileana că era internat la „Fundeni". Prin ea mi-a transmis că vrea să mă vadă. M-am dus cu inima cît un purice, deşi fusesem avertizată că n-aveam să le-ntîlnesc nici pe doamna Veniamin şi nici pe Alina Bratu. Am mers cu Ileana care m-a introdus în rezervă şi a ieşit imediat pe culoar. «Salut, Valeriu». «Sărut mîna, Sabina... te-am rugat să vii ca să-mi iau rămas-bun de la tine şi ca să-ţi mulţumesc pentru cei şapte ani de tihnă pe care mi i-ai dăruit din viaţa ta». «Valeriu, la fel pot şi eu să-ţi mulţumesc. Au fost anii cei mai liniştiţi şi mai plini de-nvăţătură şi de-nvăţături din viaţa mea. Dumnezeu să te răsplătească pentru ei şi pentru bucuria pe care le-ai dat-o oamenilor prin tot ce ai creat». «Atunci să-mi dea un sfîrşit pe puterile mele. Pentru moment, răsplata e că n-am dureri şi că mă sting blînd. Cîte-ntrebări îţi pui cînd ştii că te duci... Şi cîte remuşcări şi cît sentiment al zădărniciei... Îţi spun platitudini. Oricît ai fi de

lucid şi de-mpăcat cu gîndul, frica e-n fiecare celulă din tine. Sabina, îl rog pe Şerban să mă ierte şi spune-i că la fel cred că m-aş fi purtat şi eu cu un tată care şi-ar fi ascultat instinctele şi nu raţiunea». Cuvîntul «instincte» m-a durut atunci mai rău decît în toată viaţa şi mi-a pus propria persoană ca pe-o lamă la microscop. «Sabina, te-am iubit încă de cînd, samariteancă milostivă, îi ţineai companie lui Stere. Poate chiar acest ataşament al tău uman mi-a trezit curiozitatea şi aşa te-am descoperit. Dacă ai şti cît de nimic ţi se pare viaţa cînd se sfîrşeşte, cît de mărunt îţi pari ţie însuţi: o bucată de carne care suferă, un suflet care nu mai valorează nimic...». «Valeriu, ai vrea să mai iei viaţa de la-nceput sau o altă viaţă ?». «Nu, nu, nu !». «Nici eu». «Să ne luăm rămas-bun din cea de-acum. Nu te-apropia. Nu e nicio plăcere să săruţi un muribund, iar un mort nici atît. Sănătatea, viaţa au oroare de-asemenea apropieri. Adio, Sabina» şi mi-a făcut semn să plec. M-am uitat lung în ochii lui, m-am uitat ca un cîine recunoscător în ochii omului care l-a mîngîiat. Am închis uşa fără să privesc în urmă. Eram împietrită. Parcă o parte din sufletul meu îşi luase zborul. Şi să nu te-ntrebi: cum oare s-o despărţi sufletul de trup ?

M-am rugat lui Dumnezeu să nu mor înaintea bunicii Frusina şi înaintea mamei, pentru a le fi cruţat de cea mai cumplită durere. Cu deplină resemnare şi chiar cu seninătate am primit moar-

tea lui Stere. Se petrecuse aşa cum şi-o visase el: fără să fi cunoscut împuţinările şi umilinţele bătrîneţii. Moartea lui Valeriu m-a zdruncinat, iar degradarea fizică pe care i-o adusese boala şi mai mult. Am început să mă rog lui Dumnezeu să mă ia înaintea tuturor celor care-nsemnau ceva în viaţa mea. Şi bătrîneţea era urîtă, însă parte din firescul lucrurilor, cu toată degradarea ei, care te făcea de nerecunoscut faţă de cel ce fuseseşi în tinereţe. Chipuri prelungi, angelice, devenite ca nişte capete de buldogi, degete fine ca nişte lujere, ajunse nişte cioturi pline de nodurile artrozei. Urîtă metamorfoză viaţa. Suflete avîntate ca fulgerul, ajunse un ghem de indiferenţă, de multe ori de meschinărie, de avariţie, de lăcomie de la bani pînă la mîncare. Viaţa îmi apărea nu doar ca o luptă pentru supravieţuire, dar mai ales ca o luptă cu tine însuţi de-a nu te schimba măcar pe dinuntru.

Cînd a terminat liceul, Şerban mi-a cerut să-i aranjez o întrevedere cu generalul Endre. Între timp, adică la paisprezece ani de cînd îl cunoscusem, Endre avansase-n grad. «Şerbane, sper că nu vrei să te-angajezi la noi», i-am spus eu alarmată. «Nicio grijă ! Vreau doar o părere privitoare la meseria pe care să mi-o aleg». «Şi de ce lui ? Pe taică-tău nu vrei să-l vezi, deşi nu ai ce să-i reproşezi că, slavă Domnului, ai un cont frumuşel din partea lui. Îl ai pe Paul, îl ai pe Alexe. Nu te poţi sfătui cu ei ?». «Mamă, degeaba

lucrezi la Securitate. Ce-oi fi făcînd tu acolo nici pasărea nu ştie, dar pe cît se pare nu te duce mintea cine-ştie-ce. Îi cer părerea unuia care ştie toate chichiţele regimului. Unde vrei să mă duc ? La corul Patriarhiei ?». Endre, surprins de solicitarea mea, i-a fixat o-ntîlnire-n aer liber, ca ori de cîte ori stătea de vorbă deschis cu cineva. După această întrevedere, Endre mi-a spus: «Dragă Sabina, rar mi-a fost dat să-ntîlnesc la un tînăr atîta pragmatism cît la fiul tău. Băiatul ăsta n-o să sufere niciodată de sentimentalism». Şi Endre m-a privit cu un anumit regret, în acel sentimentalism incluzîndu-mă precis şi pe mine. Nu l-am întrebat ce vorbise cu Şerban şi nici el nu mi-a spus. Fiu-meu s-a gîndit totuşi că meritam să aflu cum decursese consultarea cu generalul. «Mamă, e deştept brici generalul şi are ceva de motan: stă cu ochii-nchişi, şoarecele-ncepe să zburde şi el haţ cu ghiara. Şi frumos. Cum de nu te-ai îndrăgostit de el ?». «De unde ştii că nu m-am îndrăgostit ?». «Ai fost tu odată îndrăgostită, cu ani în urmă, cînd ne-a părăsit tata, însă cred că de altul. Ne-am văzut, ne-am dat mîna, m-a privit drept în ochi, m-a sfredelit de fapt. „Şerbane, te ascult“, şi m-a luat pe după umeri. „Domnule general, eu nu vreau să plec niciodată din România. Vreau să locuiesc la Craiova, în casa străbunicii dinspre mamă şi cînd mam'mare cum îi zicem noi, n-o să mai fie, o să-mi fac pe locul vechii case ceva trăsnet. Am terminat liceul şi mă simt pregătit să intru la

orice Facultate, fără să mă laud. Ce Facultate mi-ar da cele mai multe şanse de văzut lumea, după opinia dumneavoastră ?". „Dacă intri-n Securitate şi eşti toţi anii facultăţii printre primii trei, poţi face orice meserie şi circuli; dacă nu, cele mai circulante sînt Petrol şi Gaze, Telecomunicaţii, Construcţii, cu accentul pe rezistenţa materialelor, meserii din care noi, românii, trimitem mereu specialişti în diverse ţări din Asia, din Africa şi chiar în America de Sud, bineînţeles tot cu binecuvîntarea organelor, dar de multe ori fără angajament la noi". „Toţi care intră la dumneavoastră şi pe care-i trimiteţi în străinătate sînt dintre primii trei ?". „Aş ! de pile şi de proptele, de neamuri n-ai auzit ? Primii trei de care ţi-am pomenit sînt ai nimănui, adică doar ai meritului personal şi ai angajamentului, prin urmare ai unei afaceri cinstite. Încearcă să fii vîrf, fără să te angajezi, şi-om trăi şi-om vedea. Vrei o viaţă liniştită ? Ţine-te numai de carte. Îţi repet: om trăi şi-om vedea. Sabina, deşi nu face nimic să sară-n ochii cuiva, ci stă cu nasul numai în hîrţoagele ei, să ştii că e foarte apreciată, pentru ştiinţa de carte şi fiindcă e tăcută ca pietrele. Ceea ce te sfătuiesc să faci şi tu". „Aveţi copii, domnule general ?". „Doi băieţi, amîndoi neurologi. S-au dus la Medicină, fără să ne ceară sfatul nici mie nici nevesti-mii, care-i arhitectă. Au avut amîndoi un an bursă-n America. Nu spun că meseria mea nu i-a ajutat, însă amîndoi au fost şefi de promoţie". „S-au întors numai ca să nu vă

facă dumneavoastră rău ? Iertaţi-mă că vă-ntreb". „Eu nu le-am cerut nimic cînd au plecat la bursă şi nu le-am sugerat nimic. Ca şi tine — şi eu te cred — şi ei vor să trăiască-n România, deşi nu se mîndresc cu meseria mea. Îmi permit şi eu să te-ntreb: tu te mîndreşti că maică-ta lucrează unde lucrează ?". „Nu. Iar mama nu e nici cal, nici măgar. Se-alege numai cu numele Instituţiei nu şi cu avantajele operativilor". „Dar are şi linişte mai multă". „Noi, copiii ei, tragem ponoase ca şi cînd ar fi la operativi: unii ne ocolesc, alţii ne linguşesc. Şi-atunci ?". „Ai şi un tată, pe care nu vrei să-l vezi. Dacă acceptai invitaţiile lui în Franţa, azi erai cetăţean francez ca şi el şi nu mai trăgeai ponoase de pe urma Sabinei". „Domnule general, eu nu-i pot ierta în veci tatei felul cum ne-a părăsit, iar cetăţean francez nu-mi doresc să fiu cum nici băieţii dumneavoastră n-au dorit să fie cetăţeni americani. Mai sînt şi proşti printre noi". „Slavă Domnului ! Şerbane, ori de cîte ori ai ceva pe suflet şi simţi nevoia să schimbi o părere cu unul mai bătrîn şi mai hîrşit, ştii unde să mă găseşti". „Domnule general, aţi spus că printre cei trimişi de la noi în străinătate, aprobarea organelor e obligatorie, dar nu este obligatoriu să fie angajaţii instituţiei dumneavoastră. Instituţia nu le cere nimic ?". „Le cere nişte rapoarte de activitate cu detalii. Fii liniştit: asta ţi-ar cere orice angajator din lume, dintr-un motiv simplu: ca să afle starea economico-tehnică a locului unde-ai fost trimis, pentru testarea pieţei muncii. Să ştii că Securi-

tatea n-a inventat praful de puşcă". Mamă, cunoscîndu-l pe general, mă gîndesc ce caută nişte oameni ca tine şi ca el în Securitate». «Eu: un loc de muncă în Bucureşti în loc de Cucuieţii din Deal, Surpaţii din Vale. Eu, ca unul care n-avea pe nimeni la spate. El ? Ca atîţia alţi oameni inteligenţi, cultivaţi de care sînt pline serviciile secrete din lume. Presupun». Nu i-am spus lui Şerban că Endre şi alţi ardeleni intraseră-n Securitate pentru a-i spori numărul românilor. Deşi discuţia noastră se desfăşura-n Parcul Ioanid, îmi respectam un principiu neclintit de cînd mă ştiu: dacă vrei ca un lucru să nu se afle, nu-l spui nimănui. Îmi venea să rîd cînd mi-am adus aminte ce-mi povestea Endre despre părinţii lui, care muriseră şi nu ştiuseră unde le lucra feciorul. Proaspăt sublocotenent, îmbrăcat civil, se dusese-n concediu în satul lui. De seara, pînă tîrziu noaptea, bărbaţii se-adunau între vecini, în ograda cîte unuia şi tăifăsuiau de cîte-n lună şi-n stele, cu uiaga de pălincă alături, fiecare cu ulcica de pămînt în faţă. Într-o noapte venise vorba şi de copiii celor adunaţi în ograda lui Endre-tatăl. «Onule, Săndel al tău ce face, că spui că-i la Capitală». «Păi el îi la Ministeriu». «Apăi asta ce-i ?», au întrebat toţi bărbaţii-ntr-un glas. «Ministeriu-i ministeriu». Dacă aşa zicea Onu Endre, om aşezat, aşa o fi fost şi, ca să-şi împace nedumerirea, mai trăseseră un gît de pălincă. «Şerbane, mamă, ministeriu-i ministeriu», îmi spusesem în gînd, în vreme ce păşeam tăcuţi prin parc.

Şerban a facut Facultatea de Petrol şi Gaze şi a terminat şef de promoţie. Deşi nu se ilustrase în nicio activitate în U. T. C., deci nu se aflase-n rîndul hăulitorilor, spre surprinderea lui, în ultimul an, se trezise membru de Partid, cum mă trezisem şi eu: adică invitaţi să facem o cerere de intrare. Cunoşteam un singur om, un fost coleg de facultate, care nu intrase-n Partid, pretextînd că nu se simţea pregătit moral pentru asemenea răspundere. Lucrînd el într-o editură cu oameni cumsecade, fusese lăsat în pace. În Securitate, chiar angajat civil, nu-ţi puteai permite asemenea subtilităţi de conştiinţă, iar Şerban, care dorea să cutreiere lumea, nu-şi tăia craca de sub picioare cu un refuz faţă de-asemenea onoare ! În anii studenţiei lui Şerban, Partidul făcea parte dintr-o rutină. Începeai prin a fi şoim al patriei, continuai prin a fi pionier, U. T. C.-ist (chiar pînă la douăzeci şi şapte de ani), membru de Partid. Partidul unic şi omnipotent, în privinţa compoziţiei nu mai era nici pe departe ceea ce fusese pînă prin '54-'55, cînd membri erau foşti ilegalişti şi-apoi numai cei cu origine pură şi extaziaţi în faţa lozincilor revoluţionare pornite de la Moscova spre lumea largă. Noi doi, ca majoritatea covîrşitoare a membrilor, făceam parte din turma prin care, pe de-o parte se voia să se demonstreze aderenţa populaţiei la idealurile regimului, pe de alta se mulgeau bani în beneficiul unora. În mod bizar, în şedinţele de Partid de la prăvălia noastră şi în

cele de la „Ştefan Gheorghiu“ se vorbea mult mai deschis decît în instituţii, hai să le fi zis apolitice, şi chiar se puneau probleme serioase. De fapt, apolitic nu se putea spune despre niciun loc, Partidul fiind unicul stăpîn; manifestările unicatului — unele mai în dorul lelii, altele mai dure, depinzînd de oamenii care-i aplicau politica. Şerban era bănuit a fi fost în legătură cu instituţia mea, ştiindu-se unde lucram, iar faptul că tată-său, devenit cetăţean francez, circula între România şi Franţa, însemna un argument în plus pentru a-ntări această presupunere. La terminarea facultăţii, Şerban s-a trezit şi cu-o bursă-n Statele Unite. Nu m-am îndoit o clipă că i-o datora generalului Endre şi, poate că, deşi se afla în sudul Asiei, şi generalului Vasilianu, între el şi mine continuînd telefoanele. Urmînd exemplul generalului Endre, care, pe cînd avuseseră băieţii lui burse-n America nu le spusese nici să rămînă pe-acolo, nici să se-ntoarcă, şi eu m-am abţinut să-i dau alt sfat lui Şerban decît cel de-a-nvăţa cît mai mult şi de-a se purta exemplar. «N-avea grijă, mamă, că n-o să zică nimeni despre mine nici „împuţitul ăsta de român“, nici „prostul ăsta de român“». De vreme ce, la sfîrşitul bursei, i se propusese angajarea la un mare concern petrolier, era limpede ce impresie făcuse. Urmase acolo şi cursuri de telecomunicaţii, ceea ce i-a permis să se-nscrie în anul doi la Politehnică, la-ntoarcerea-n Ţară. În Statele Unite se plimbase cît îi îngăduiseră timpul şi banii, «oricum,

te-asigur că mult mai mult decît americanii-americani care, cînd e vorba de turism, se duc în Europa. Firesc să vrea să cunoască locurile de unde le-au venit străbunii», îmi spusese Şerban. A vrut neapărat să termine la fără frecvenţă şi „Telecomunicaţiile“, în timp ce-şi aflase un post la Craiova, aşa cum dorise. De la Craiova plecase în Iran pentru trei ani. Mam'mare murise cît se aflase el în Statele Unite. La-ntoarcerea din Iran se-apucase să-şi construiască o casă nouă, după propriile planuri, mai spre fundul curţii, faţă de cea bătrînească. Un lung parter compus dintr-un *living room* — termen importat din America — de-o sută de metri patraţi, din trei dormitoare, bucătărie să te plimbi cu automobilul prin ea — un colţ fiind sufragerie — două camere de baie, cu cadă şi cu cabină de duş — noutate în România — closetele în încăperi separate — cămară frigorifică, debarale, iar subsolul foarte luminos, cu maşină de spălat rufe, cu spaţiu de uscat, oferind şi posibilitatea altor întrebuinţări. Cînd casa nouă era terminată şi mobilată, cu lucruri puţine, extrem de simple, ne invitase pe mine, pe Irina şi pe Doru să-i facem o vizită. Ne aşteptase la gară cu „Mercedesul“ cumpărat în Iran, la mîna a doua, de la un inginer neamţ. «Vă previn că o s-aveţi o surpriză», ne-a spus Şerban doar cu trei-patru minute înainte de-a ajunge acasă. În prag ne aştepta o fetişcană brună, măruntică şi subţire ca un chibrit, cu nişte ochi de jăratic, şi un băieţel de doi-trei ani pe care-l ţinea de mînă.

«Dragii mei» — ni s-a adresat Şerban — «Lidia, pe care-o vedeţi, e nevastă-mea, iar Vlad e băieţelul nostru». «Al tău ?», mi-a scăpat mie vorba, copleşită fiind de uimire. «Eu l-am înfiat cînd m-am însurat cu Lidia», a-ncercat Şerban să treacă peste momentul penibil pe care, fără nicio rea-intenţie, îl creasem. «Să fie-ntr-un ceas-bun», am încercat şi eu s-o dreg, apropiindu-mă de nora mea şi-mbrăţişînd-o în timp ce Irina era de pe-acum în conversaţie cu micuţul Vlad. Doru i-a sărutat mîna cumnată-sii şi l-a mîngîiat pe băieţel. Eu m-am apucat să despachetez cele două vase decorative turceşti, de alamă ciocănită, înalte cam de un metru, pentru care bătusem o lună consignaţia de la „Hanul cu Tei“, rămasă eu la principiul de om sărac de-a nu da banii pe obiecte care se sparg, oricît ar fi de frumoase. Văzîndu-le, nora mea a-ntrebat cu-o nuanţă de ironie-n glas: «Astea la ce folosesc ?». «Sînt doar decorative», i-a explicat Şerban. «Puteţi pune-n ele ciulini şi alte imortele, dacă vreţi să nu stea goale. Noră-mea a dat dubitativ din cap. Şerban le-a examinat şi întorcîndu-le cu dosu-n sus a descoperit anul cînd fuseseră lucrate: 1770. «Sînt frumoase, autentic turceşti şi vechi» şi le-a aşezat pe fiecare în cîte o parte a căminului din *living room*. Masa a fost foarte gustoasă, cu feluri simple româneşti, servită într-un serviciu de porţelan chinezesc splendid. Vlad era un copil timid şi cuminte, căruia abia i-am auzit glasul. Noră-mea era-nvăţătoare dintr-un sat de pe malul Jiului,

fiică de-nvățători. Făcea la fără frecvență româna la Filologie. Fusese măritată cu un inginer care, trimis în interes de serviciu în străinătate, uitase să se mai întoarcă. Inginerul divorțase şi n-avusese nimic împotrivă ca Şerban să-i înfieze copilul. Vlad repeta soarta lui Şerban, cu deosebirea că Alexe, al doilea soț al meu nu-l înfiase pe Şerban. Nici nu ştiu dacă Valeriu ar fi acceptat ca fiul lui, ingrat cum se dovedea, să poarte totuşi alt nume decît al lui. Oricum, Alexe nu-şi exprimase niciodată dorința de-a-l înfia pe Şerban. În mine, începînd să funcționeze fermentul de soacră, mi-aş fi dorit ca Şerban să se fi-nsurat cu-o fată, cu-o femeie, chiar divorțată, însă fără copil. Apoi tot eu mă moralizam: «Şi tu n-ai fost părăsită de bărbat ca şi noră-ta şi pe tine nu te-a luat Alexe cu un copil ? Da, dar şi el avea copil din prima căsătorie». Oricum o dădeam tot găseam un clenci de care să mă agăț, dar ştiind bine să-l ascund. Spre sfîrşitul mesei, noră-mea ne-a-ntrebat la ce oră aveam tren. Nu venisem cu intenția de-a rămîne peste noapte la Craiova, dar întrebarea ei *ex abrupto* nu mi-a căzut bine, şi nici Irinei, nici lui Doru. Dacă era să-i caut noră-mii un corespondent în lumea animală aş fi asemuit-o cu o viespe: ascuțită, fără astîmpăr, aflînd mereu motiv să se ridice de la masă, ori să ducă ceva la bucătărie, ori s-aducă ceva de-acolo. Vizitînd casa, mobilată simplu şi funcțional, după ordinea şi curățenia de peste tot, mi-am dat seama că stăpîna casei era harnică şi gospodină. Curtea era

o adevărată expoziție florală, aranjată parcă de-un peisagist. «Lidia a desenat aranjamentul grădinii». «Splendid», am zis eu. Casa mam'marei încă nu fusese dărîmată. Am vrut s-o mai văd o dată. Mi s-a strîns inima cînd i-am trecut pragul. Toate lucrurile erau aşa cum le ştiam: «şifonerul», «gardilopul», toate-toate. Mi-au dat lacrimile cînd am văzut candela aprinsă. «Mam'mare ardea tot timpul candela, aşa i-o ardem şi noi, iar cînd dărîmăm casa, îi duc o candelă şi-un sfeşnic la mănăstirea Jitianu». Şerban ne-a dus la cimitirul Ungureni, s-aprindem lumînări şi să le ducem flori răposaților din neam: mam'mare, soțul ei — bunicul pe care nu-l cunoscusem — «tăticu» şi prima lui soție. O dată pe an, la Moşii-de-vară, mergeam cu mama în satul în care m-am născut şi făceam pomenire celor din neamul Gherasim: bunica, pe care n-o cunoscusem, tata, sora lui, Adelina, bunicul Voicu. Ei odihneau în două cripte cu pisanie. În fiecare lucru, în fiecare ungher al casei bătrîneşti a mam'marei parcă o simțeam şi parcă de peste tot îi auzeam glasul potolit şi blînd: «Maică, păzeşte-ți sufletul de păcat, că Dumnezeu vede». «Mam'mare, îți făgăduiesc să fiu cît mai bună cu noru-mea». Nu uitam la ce distanță mă ținuse prima mea soacră şi cît de rău îl făcuse să se simtă pe fiu-său, nemaivorbind de mine. Noru-mea nu mă entuziasmase, nici nu mă disperase. Făcea parte dintre-acei oameni care, neavînd stare, te obosesc. Pe-asta o alesese fiu-meu, s-o poarte sănătos.

Nu locuiam nici măcar în acelaşi oraş. Politicoasă, la plecare îi invitasem la Bucureşti, ca să-i vadă şi mama, şi-mi manifestasem faţă de noru-mea dorinţa de-a-i cunoaşte părinţii, ceea ce nu s-a-ntîmplat niciodată. Mamei i-am descris-o pe noră-mea în culorile cele mai avantajoase, în timp ce Doru s-a făcut că avea treabă la el în cameră. Cînd Şerban, cu Lidia şi cu Vlad au venit într-un tîrziu la Bucureşti, mama s-a purtat cu ei salon, ceea ce n-a-mpiedicat-o să-mi spună după ce-i văzuse plecaţi: «Sabino, să-i spui tu lu' mutu' că-ţi place noru-ta, nu mie». «Mamă, ne place, nu ne place nouă, important e să se-nţeleagă Şerban cu ea». «Norocul ei şi-al lui Şerban că băieţelul e tare drăgălaş şi nici nu-l cunoaşte pe tată-său ăl adevărat». Şerban, ştiind ce-nseamnă copiii de două mîini, el simţindu-se vioara a doua după ce-l avusesem pe Doru, s-a mulţumit să-l crească pe Vlad şi să renunţe la ideea de-a avea copiii lui, ceea ce cred că n-a supărat-o cu nimic pe Lidia, nevastă-sa. Numele ei de botez nu se pomenea la ţară-n Oltenia. El se datora preotesei din sat, ardeleancă din Alba-Iulia. Cu meseria lui, de fapt cu două meserii, şi, evident, cu binecuvîntarea «organelor», Şerban era mai tot timpul plecat din Ţară. Cînd mergea măcar un an într-un singur loc, îi lua cu el pe Lidia şi pe Vlad, Lidiei găsindu-i ceva de lucru ca salariată a Statului român, Vlad învăţînd la şcoli americane şi dînd examene de echivalare la-ntoarcerea-n Ţară. Cînd erau plecaţi, singura legătură cu mine şi cu-ai noştri era

telefonică şi numai de sărbători. Şerban, odată cu urările, ne spunea şi pe unde se aflau, cum se trăia pe-acolo şi, ca să-ncheie o conversaţie convenţională, mi-i dădea şi pe Lidia şi pe Vlad, care ne spuneau şi ei cîteva cuvinte. În vremea asta, puteam să mor eu, putea muri mama, nu ştiam unde să-i anunţăm, presupunînd că i-ar fi interesat. Cînd se-ntorceau în Ţară, telefonau cam la o lună, fără să-şi manifeste nicio dorinţă de-a ne vedea. «Cînd veniţi la Bucureşti să ne vizitaţi ?». «Deocamdată avem aici multe de făcut, ca după atîta absenţă». Şi-acest «deocamdată» se prelungea de obicei pînă la o nouă plecare prin cine-ştie-ce parte a lumii. O notă bună pentru Şerban — chiar dacă o făcea din interes — era felul cum se purta cu generalul Endre: la fiecare-ntoarcere-n Ţară îi aducea un cadou de valoare, frumos, chiar după ce Endre se pensionase. Mie, mamei şi Irinei, ceva şaluri, pulovere, rochii orientale ori sud-americane, de purtat în casă, fiindcă, pe stradă, ne-ar fi arătat lumea cu degetul. Lui Doru, cărţi tehnice şi *gadgeturi*, absente în România. O dată, Doru îşi văzuse fratele, cu nevastă, cu copil, la un stop, ei în maşină, el în autobus. Nouă nu catadixiseră să ne dea măcar un telefon. Şerban nu fusese niciodată o fire tandră, duioasă. Şi cînd era mic suporta mîngîierile mele, dar el o dată nu mă strînsese-n braţe, nu se lipise de mine. Şi cînd sugea, o făcea metodic, cu înghiţituri cronometrate, apoi îşi depărta capul de sîn. O fi simţit cînd se afla în

burta mea bucuria mamei care-l aştepta amestecată cu neliniştea de-a aduce pe lume o fiinţă pe care tatăl n-o dorise ? O fi simţit atunci că apariţia lui pe lume însemna o concesie pe care un bărbat o făcea unei femei numai ca să n-o mîhnească ? Ce ştim noi despre viaţă ? Atît, puţin, cît fusese apropiat de mine, de mama, de Doru şi mai ales de Irina, s-o fi acuzat pe nevastă-sa că-l depărtase de noi ? Da şi nu. Eu ştiam şi prea ştiam că-i eram dragă soacră-mii — doamna Veniamin — ca sarea-n ochi şi totuşi cît am fost măritată cu Valeriu, n-a trecut o aniversară de-a ei, fără să ne-nfăţişăm cu flori şi cu un parfum scump, ori cu un obiect de-mbrăcăminte fin, alese de mine. Pentru socrii mei, părinţii lui Alexe, o făceam de drag, fiind nişte oameni de care m-am simţit apropiată, menţinînd cu ei cele mai bune relaţii şi după ce m-am despărţit de fiul lor. O nevastă nu trebuie să fi descoperit nici praful de puşcă, nici fisiunea nucleară ca să aibă influenţă asupra bărbatului ei. Nu cred că dacă ea îi sugerează ceva care să-i bucure părinţii: un telefon, o scrisoare, un cadou, el i-ar răspunde «ia mai dă-i dracu' !». N-am căutat să aflu cum se purta nora mea cu părinţii ei. Limpede era că Şerban se-ndepărtase de toţi cei care-i fuseserăm apropiaţi.

Tocmai cînd lumea răsufla mai uşurată, regimul comunist iară strîngea şurubul. O vizită pe undeva prin Asia îi stîrnea Şefului ăl mare idei sardanapalice şi-n acelaşi timp de coerciţiune ideologică, starea din România părînd un desfrîu

față de mersul neabătut, de-nchistare feudală, din Orientul depărtat, unde oamenii se comportau ca niște roboți și unde cultul liderilor de partid luase locul celui al zeilor din Antichitate. Ideologia era tratată la noi ca o femeie care, odată cu vîrsta, îngăduindu-și să se-ngrașe, să doarmă mai mult, să lenevească, trebuia trasă de mînecă pentru a i se băga mințile-n cap: să slăbească, să facă gimnastică și să nu-și îngăduie să devină prost exemplu social. Ideologia trebuia să stea țeapănă ca un stîlp de telegraf și nu ca o ramură bătută de vînt. Și iar «teze» și iar dezbateri și iar reflectarea omului nou — vai de capul lui — în artă, în mentalitatea colectivă, în natalitate. Nu cred că peste tot, la mărimi, sus, idealul lui Cioran de pe cînd nu plecase-n Occident, privind România era cunoscut: să aibă gloria Franței și populația Chinei. Franței îi trecuse demult epoca de glorie. Ce să te mai fi luat la trîntă cu trecutul ! Populația Chinei, cu toată politica Partidului privind natalitatea, creștea ca pîinea dospită și asta în vremea noastră. Exemplu demn de urmat: în China — un copil la un cuplu; în România — retragerea după patru copii, fiindcă numai atunci era permis avortul. O colegă a Irinei murise în urma unui avort septic pe care singură și-l provocase. Și cîte alte femei nu mureau sau nu rămîneau sterile pe viață, conștiente în ce lume ar fi adus un om sau, și mai ales, fiindcă — prozaic și fără subtilități ideologice — n-ar fi avut ce să-i dea să mănînce. În China, femeii măritate îi era

asigurată pilula anticoncepţională, chiar la locul de muncă. În România doar cine circula în Occident beneficia de-asemenea produse şi, mai tîrziu, de sterilet. O fostă colegă a mea de facultate, pe care o-ntîlneam uneori pe stradă sau la piaţă, şi care nu se ferea de mine, cu toate că ştia unde lucrez, îmi spunea într-o zi: «Sabino, ăştia dac-o să vadă că tot nu ne-nmulţim, ca s-ajungem din urmă China, o să ne ducă la-nsămînţare pe cartiere», şi ne porniserăm amîndouă pe rîs. «Nu ştii pentru ce mi-am făcut cezariană la amîndoi copiii ? Ca să am oficial dreptul de avort», mi-a explicat ea, care făcuse copii mult mai tîrziu decît mine. Stăpînu-nvaţă sluga hoaţă. Au venit pe lume copii nedoriţi, de care mamele nu reuşiseră să scape, aşa numiţii «decreţei». De cîte ori gîndeam cum aş fi definit eu noţiunea de familie, îmi răsăreau în gînd bunicul Voicu Gherasim şi mam'mare Frusina. Erau singurele două fiinţe asupra cărora, în cadrul înrudirii, nu plana nicio umbră de reproş. Nici unchiului meu, avocatul, mort la doi ani după ce ieşise din puşcărie, nici nevesti-sii, n-aveam ce să le reproşez, dar nu-i simţisem niciodată apropiaţi; şi la fel pe copiii lor. De cînd plecaserăm la facultate, eu la Bucureşti, verii mei la Cluj, nu ne-am mai întîlnit. Vară-mea, doctoriţă, endocrinolog, se stabilise la Oradea, se măritase cu un coleg, avea doi copii pe care-i creştea mătuşă-mea. După ce vînduse casa din Craiova, mătuşă-mea le-mpărţise banii copiilor. Văru-meu îi cedase jumătate din banii lui soră-sii, ştiind că

ei îi revenea să aibă grijă de mătuşă-mea, el, chirurg, stabilindu-se la Timişoara unde se-nsurase cu-o avocată, cu un palat de casă, zestre de la părinţi, avocaţi de renume. Şi el avea doi băieţi ca şi soră-sa. Mam'marei îi trimiteau urări pe cărţi postale ilustrate la sărbători. Niciunul n-o invitase pe la el. Mam'mare le mulţumea în scris, dorindu-le tot binele din lume. N-o supăra indiferenţa lor faţă de ea. După ce-şi pierduse fiul, pe unchiu-meu, mîndria ei, durere pe care o-ndurase cu demnitate şi cu-adîncă resemnare, nimic n-o mai mira şi n-o mai mîhnea. De cînd fusese unchiu-meu închis şi pînă cînd plecase nevastă-sa din Craiova, mam'mare trimitea în casa fiului ei măcar două păsări pe săptămînă, tăiate, curăţate, doar de pus în oală, brînză, smîntînă, ouă, cozonaci, făcuţi de ea în cuptor de cărămidă, şi porc de Crăciun, cu tobă, cîrnaţi şi caltaboşi de să te lingi pe degete. «Să-i ştiu eu pe ei că n-au ce mînca ar intra-mbucătură-n mine ?», spunea ea, care şi-ar fi luat de la gură şi pentru străini. Mama o chema pe mătuşă-mea la telefon din cînd în cînd. Mătuşă-mea, pe mama niciodată. I-am chemat şi eu de cîteva ori pe verii mei, dar simţind răceala lor, m-am lăsat păgubaşă. Mama, cu toate că era sigură din ce se trăgea răceala verilor mei faţă de mine, voia s-o audă răspicat din gura cumnată-sii, aşa că i-a pus direct intrebarea. Cu glas moale şi destul de-ncurcată, mătuşă-mea alesese totuşi calea sincerităţii: «Cred că din cauză că

Sabina lucrează unde lucrează. Ei, cu tatăl lor...», o-ncheiase mătuşă-mea-n coadă de peşte.

«Nuţo, dragă, îşi cîştigă fiecare pîinea cum poate. Sabina rău n-a făcut şi nu face nimănui. Dar dacă e vorba că vă compromite şi probabil şi eu vă compromit, vă urez bine şi sănătate şi nu vă mai telefonăm», şi fără să aştepte vreun răspuns de la cumnată-sa, mama pusese telefonu-n furcă. Din acea zi am murit unii pentru alţii. Şerban, mergînd în fiecare vară la mam'mare, era la curent cu toată istoria familiei, pe care n-o comentase niciodată cu mine şi cu nimeni. Nu se mîndrea cu locul meu de muncă, dar nu respingea niciun folos pe care i-l putea aduce. Pentru poporul român, cu puţine excepţii, printre care foşti salariaţi ai Siguranţei Statului, Securitatea însemna doar teroare, schingiuiri, delaţiuni. Dacă n-aş fi lucrat acolo, avîndu-l şi pe unchiu-meu doi ani închis, prin «Securitate» eu aş fi-nţeles altceva ? Şi dacă-n locul lui Endre aş fi avut şef vreo mîrlă ? Aveam un post neutru. Întrebîndu-l pe generalul Vasilianu cum ajunsese angajat al Securităţii mi-a răspuns: «De la Siguranţă, unde făceam aceeaşi meserie, m-a preluat Securitatea. Specialiştii sînt specialişti. Ce făceam înainte fac şi-acum. Urmărit eram pe vremea Siguranţei, urmărit şi pe vremea Securităţii. Firesc, la un asemenea post în care trebuie să fii rezistent la ofertele de-a te vinde. Cinstit am fost cu Siguranţa, cinstit cu Securitatea. Şi tata a fost inginer de telecomunicaţii la Siguranţă. Ca să te liniştesc, să ştii că nici el, nici

eu n-am făcut rău nimănui şi nu ne-am trădat Țara. În orice regim, un Stat trebuie să aibă un serviciu de siguranță care implică profesioniştii, adică operativii şi tehnicienii, care sînt altă mîncare de peşte. Nu se-amestecă-ntre ei. Să nu-ți închipui că eu n-am microfoane-n casă, în maşină, poate şi-n pantofi. Aparatele astea le montează tehnicienii de la operativi, nu eu şi nici subordonații mei, care toți sînt sub ascultare, ca şi tine, care nu deții niciun secret. Noi montăm şi asigurăm sistemul de telecomunicații al Țării, bun de Stat, oriunde-n lume. „Ascultătorii" sînt din altă parohie. „Serviciile" sînt compartimentate atît de bine — cloazonate, cum le spun francezii — că nu se cunoaşte un compartiment cu altul. De-un lucru să fii sigură: Securitatea n-a inventat nimic. Numai că, spre deosebire de alte servicii omoloage, chiar şi numele ei bagă groaza în oameni. Groaza este elementul ei la vedere, bine gîndit de regimul comunist, pentru ca nimeni să nu mişte-n front. Nu sînt convins că relația noastră n-o ştie nimeni. Doar că ea nu primejduieşte sistemul, iar de pe urma mea, Statul încasează bani prea frumoşi „închiriindu-mă" atîtor țări unde instalez sisteme de telecomunicații, ca să se uite la amănunte privind fidelitatea conjugală. Endre s-ar putea să ne bănuiască, fiind o minte subțire şi perspicace. Dar ține la mine şi la tine şi e tăcut ca pietrele». Aceste discuții le-aveam în baie, cu duşul dat la maximum şi cu aparatul de bruiaj aşezat pe fereastră.

Dinspre tata n-aveam rude, iar de familia mea dinspre mamă se-alesese praful. «Sîngele apă nu se face»; iată că se făcea venin. În regimul monarhic eu aş fi ajuns ce-mi dorisem cînd dădusem examen la «Litere»: profesoară. Deşi în fruntea anului la absolvirea facultății, fără pile şi fără proptele, greu aş fi obținut post în Craiova. Să presupunem că terminam facultatea pînă-n '44 şi că, prin nu ştiu ce minune, Siguranța mi-ar fi propus un post de traducătoare. Tot aşa m-ar fi disprețuit verii mei, nepoții mamei ? Ce rost avea să mă-ntreb ce-ar fi fost dac-ar fi fost. Îndurasem destule mîhniri în viață, încît una-n plus... Politică făcuseră oamenii şi pînă-n război. Dacă într-o familie unul era liberal, altul țărănist, nu-şi mai vorbeau, încetau să mai fie rude ? Eu ce eram ? O oaie, membră de Partid unic, într-o turmă necuvîntătoare. Securitatea — instituție odioasă, unde o fată de douăzeci şi trei de ani se angajase, pe meseria ei, ca să-şi cîştige pîinea. Eu înțelegeam că verii mei mă considerau o trădătoare de clasă şi nu mă supăram pe ei, doar că nu doream dragoste cu de-a sila. Doru m-a-ntrebat odată: «Mamă, noi n-avem rude ?». «N-avem, mamă». «Adică veri, că frați am». «N-ai veri, Dorule. E bine că ai doi frați şi-o soră. Eu n-am pe nimeni. Adică, n-am frați». «Nici veri ?». «Nici». Regimul comunist, impus de Moscova, schimbase relațiile dintre oameni. Suspiciunea ajunsese o componentă psihică, echivalentă cu-o amputare a solidarității umane. Lucram de peste douăzeci de

ani într-un loc în care nu mă frecventam cu nimeni, nu vorbeam, în afara chestiunilor de serviciu, decît cu generalul Endre şi numai în aer liber. Aveam mamă, avusesem doi bărbaţi, o dată măcar nu le pomenisem de-un document, o carte, o publicaţie ce-mi treceau prin mînă. Simţeam uneori că plesneam de indignare în faţa unor dovezi de ipocrizie a Occidentului, care, mai întîi îl lăsaseră nestingherit pe Hitler să-ngenunche nişte ţări — vezi Cehoslovacia şi Polonia — ca apoi să le dea plocon Moscovei. Lui Endre, numai lui îi spuneam: «M-au umplut de bucurie documentele pe care mi le-aţi trimis alaltăieri». «Dar pe mine... Sabina, faţă de politică, bordelul e mînăstire. Trăim ca pe-o apă-ngheţată, fără să ştim ce se află dedesubtul gheţei. Şi cînd te gîndeşti că o treime dintre cei morţi în puşcăriile noastre a murit fiindcă a dat crezare unor posturi de radio. Dacă o parte măcar a documentelor astea ar fi fost publicată, oamenii ar fi-nţeles că regimul comunist are binecuvîntarea Aliaţilor occidentali şi că e de durată»; şi Endre îşi aprindea o ţigară. În 1977 mi-a spus că-şi depusese dosarul de pensie. La vestea asta am pălit. Îmi vedeam spulberată puţina linişte pe care-o aveam, simţindu-i mîna protectoare. «Sabina, să ştii că nu te las de izbelişte. Am făcut tot ce mi-a stat în puteri ca locul să mi-l ia un ardelean de-al meu, colonelul Ovidiu Oniţiu. Cum vorbeşti cu mine poţi vorbi cu el». Oricît am vrut să mă ţin de tare, m-a podidit plînsul. Generalul m-a luat pe după

umeri cu mîna stîngă, iar cu dreapta mi-a-ntins o batistă. M-a-ntors cu fața spre el şi m-a privit în ochi, de-am simțit un sfredel în creier. «Crezi că mie-mi vine mai uşor ?». «Ce ?», m-am trezit eu că-l întreb. «Să mă despart de tine». Privea-n pămînt, iar cuvintele, rostite cu glas scăzut, parcă şi le smulgea din carne. Mergeam pe culoarul pustiu, el cu brațul pe umerii mei, fiecare cu gîndurile lui. «Domnule general, se spune că nimeni nu e de neînlocuit. Asta e valabil pe plan — să-i spunem — administrativ. Pentru sufletul fiecăruia dintre noi există ființe de neînlocuit». Într-un tîrziu mi-a spus cu un glas în care comprimase parcă toată tristețea lumii: «Ştiu». M-a condus la maşina mea, parcată lîngă a lui. Mi-a sărutat mîna, mi-a ținut-o strîns, m-a privit din nou cu-o privire care-mi pătrundea pînă-n adîncul sufletului. «Sabina, Sabina», mi-a şoptit, mi-a luat mîna şi mi-a dus-o-n dreptul inimii lui. «Noapte bună». «Noapte bună». Mi-am parcat „Dacia“ în fața blocului şi pe urmă am luat-o pe Drobeta, pe Aurel Vlaicu, străduțe liniştite, vrînd să-mi alung orice gînd, introspecții, analize. Eram tristă, răvăşită, năucită. Atunci, tare mi-am dorit să mor, fără să mă-ntreb cum s-o despărți sufletul de trup. Se iviseră-n mine întrebări cărora nu voiam să le dau răspuns.

Instalarea colonelului Ovidiu Onițiu a coincis cu zborul lui Pacepa spre alte zări. Cred că această dezertare a produs cea mai mare zguduire din cadrul «Securității». Pensionări înainte de vreme,

lungi anchete în rîndul subalternilor direcți ai împricinatului, dîrdîit și la cei care nici nu-l văzuseră vreodată în carne și oase, ca mine, de pildă. Noi ăștia din urmă eram exact ca iepurașul dintr-un banc al epocii: iepurașul fuge disperat. O veveriță-l strigă: «Hei, iepuraș, unde fugi așa ?». «Cum să nu fug ? N-ai auzit că se castrează elefanții ?». «Și ce treabă ai tu cu elefanții ?». «Până dovedesc eu că nu-s!». Deconspirarea agenților noștri din străinătate însemnase cea mai importantă pagubă adusă Țării; da, Țării, fiindcă în agenții ăștia se investiseră banii cetățeanului român. Implantarea altora — alți bani, altă distracție. «Eroul», provenit dintr-a șaptea ceată a heruvimilor, care din marele său post în «Securitatea» română făcuse numai fapte creștinești, se prezentase americanilor ca feroce anticomunist și ăia se făcuseră a-l crede, că așa e-n spionaj: orice curvă, la nevoie, devine fecioară și mirele îi atestă inocența.

Puricatul ne-a ajuns și pe noi, angajații civili. Cum orice material care mi se trimitea era însoțit de fișa cuprinsului, eu îmi copiasem la șapirograf aceste fișe, mi le-mpărțisem pe căprării, în plicuri mari. Cînd am fost chemată la-ntrebări în fața a trei bărbați, îmbrăcați civil, toți necunoscuți mie, m-am prezentat cu două sacoșe mari doldora de plicuri: scurt istoric a ceea ce lucrasem din 1952 pînă în 1978. «Luați loc, tovarășă Gherasim». Am luat loc în rîndul întîi al sălii de-nvățămînt politic; acolo avea loc «colocviul». A urmat o tăcere, timp în care, dintre anchetatori cel din mijloc s-a

uitat pe fişa mea de cadre ca şi cînd atunci o vedea prima dată. «Văd că sînteţi doctor în „Filologie“, că vi s-a oferit un post în serviciile externe şi că l-aţi refuzat. De ce ?». «Pe vremea aceea aveam bunică, mamă, copil de crescut singură, cu bărbat fugit în străinătate. Eu trebuia să le port de grijă». «Ce relaţii aţi avut cu fostul dumneavoastră prim soţ cît a fost în Franţa ?». «Telefona o dată pe săptămînă ca să afle ce face băiatul nostru şi-atît». «Îngeraşilor dragi, mă-ntrebaţi ce relaţii aveam, de parcă nu mi s-ar fi-nregistrat convorbirile !», îmi spuneam în sinea mea. «Bani vă trimitea ?». «În fiecare lună, prin „Banca de Comerţ Exterior“, unde sînt depuşi în totalitate». «Cum de n-aţi folosit nimic din ei ?». «I-am ţinut pentru ca fiul meu să-i folosească el cum o să creadă». «Pe balerinul Stere Caragiani l-aţi cunoscut ?». «Da». «În ce relaţii aţi fost cu el ?». «De prietenie». «Îl vedeaţi des ?». «Aproape zilnic, atunci cînd era-n Bucureşti». «Şi nu v-a spus că avea de gînd să fugă ?». «Nu». «Prieteni atît de apropiaţi...». «Eu ştiu, şi cred că ştia şi el, că dacă vrei să nu se afle un lucru nu-l spui nimănui». «În ce relaţii aţi rămas cu el ?». «În niciun fel». «Şi nu mai ştiţi nimic despre el ?». «Atît cît aflu din presa străină care-mi vine la tradus». «Cu familia doctorului Paul Iovănescu în ce relaţii sînteţi ?». «De prietenie». «Cum i-aţi cunoscut ?». «Prin Stere Caragiani». «Cu generalul Pacepa aţi lucrat ?». «Nici nu l-am văzut vreodată-n carne şi oase». «Şi sînteţi sigură că

n-aţi lucrat pentru el niciun material ?». «Asta n-am cum să ştiu». «Aţi comentat vreodată materiale cu cineva ?». «Nu». «Ce-aveţi în sacoşele alea ?». «Inventarul a tot ce am lucrat. Fiecare material vine însoţit de fişa conţinutului». «Şi aţi păstrat fişa conţinutului ?». «Am tras-o la copiator». «De ce ?». «Din spirit de ordine, gîndindu-mă că dacă-i trebuie cuiva un document să ştie de unde să-l ia». «Şi le-aţi arătat cuiva ?». «Nimănui. Stau sigilate şi-ncuiate în *safe*-ul din biroul meu». «V-a spus cineva să copiaţi aceste fişe ?». «Nici să le copiez, nici să nu le copiez». «Vi se pare normal că le-aţi copiat ?». «Da. Atîta timp cît ele sînt în incinta Ministerului şi afară de mine nu le-a văzut nimeni». «Le putem vedea şi noi ?». «Pentru asta le-am adus». Anchetatorul a rupt sigiliul unui plic, a scos din el o foaie, a citit-o şi i-a trecut-o şi celui din stînga lui. Aveau toţi trei figuri şterse, numai bune de spionaj. A mai scos o foaie şi s-a mai uitat o dată la ce scrisesem pe plic. «Foarte mare ordine-n hîrtiile dumneavoastră. Generalul Endre, fostul dumneavoastră şef ştia de-aceste copii ?». «Nu». Ceea ce era adevărul adevărat. «Ciudat. Niciun alt traducător n-a ţinut ca dumneavoastră evidenţa materialelor pe care le-a lucrat». «Dacă n-aş fi ţinut această evidenţă numai din spirit de ordine vi le-aş fi adus să le vedeţi ?». «De multe ori faţada înşeală». «Aveţi dreptate, tovarăşe. Ca exemplu: generalul Pacepa». «De unde aţi aflat prima dată că a fugit ?». «De la „Europa Liberă“». «Ascultaţi „Europa Liberă“ ?», a

făcut el pe miratul. «Intră-n atribuțiile mele». «Am să vă rog să-mi traduceți acum un articol din gazeta asta» și mi-a-ntins un număr din *„Le Monde“*, avînd și el în față un exemplar identic. Am tradus articolul care conținea destule dubii în privința lui Pacepa: cît adevăr reprezenta personajul și cîtă intoxicare. N-aveam niciun dubiu că tovarășul conlocutor voia să vadă cît de corect traduc. Asta era nadă de copii mici. «Dumneavoastră ce concluzie ați trage din acest articol ?», a sunat a somație întrebarea anchetatorului. «O concluzie veche de cînd lumea: că îndoiala e mama-nțelepciunii în aceeași măsură cu prudența»; și m-am uitat zîmbind în ochii lui. A-nghițit în sec. «Vă mulțumim, tovarășă Gherasim. V-am ruga să ne lăsați nouă sacoșele cu inventarele». «Ar fi păcat să se piardă». «Să n-aveți nicio grijă». Peste două săptămîni, noul meu șef mă chema-n biroul lui și mi le restituia, cu sigiliile scoase, așadar cercetate, însă în ordinea în care fuseseră luate-n primire. Noul meu șef m-a condus pe culoar cum mă condusese și Endre. «Ați fost inspirată, cînd le-ați adus arhiva asta, fiindcă au scotocit fiecare birou. Și un bilețel cu notă pentru piață ori pentru farmacie a suscitat întrebări, suspiciuni. Nu-și revin din mirare că ați refuzat post în străinătate și chiar însoțiri de delegații». «Domnule colonel, în douăzeci și șase de ani de cînd lucrez aici, am învățat că și faptul de-a bea apă creează bănuieli». Numai eu știu cum îmi bătuse inima că nu pomenisem nimic de

fratele mamei. E drept că nu i se făcuse proces, deci nu se emisese împotriva lui nicio condamnare, dar doi ani de puşcărie făcuse. Un post în străinătate şi chiar însoțirea unei delegații presupunea puricarea dosarului de cadre, ceea ce mie nu-mi lipsea. Nemaivorbind că un post în străinătate implica încadrarea la operativi. Ştiau «amănuntul» cu unchiu-meu ? Nu-l ştiau ? N-am căutat niciodată să aflu.

Colonelul Ovidiu Onițiu era cu cinci ani mai tînăr decît mine, doctor în istorie, cultivat, cunoscător de franceză şi de engleză la un nivel bun, pentru un nespecialist. De statură mijlocie, nici slab, nici gras, cu un cap între oval şi rotund, cu ochi albaştri mereu surîzători, cu fruntea înaltă, cu un început de chelie şi de-ncărunțire, cu un nas scurt şi borcănat, avea un aer tonic şi prietenos, la mare distanță de frumusețea şi de distincția lui Endre, care părea un portret coborît din Renaştere. În timp ce de Alexandru Endre m-am apropiat încet şi cu mare prudență, semnalele pornind totdeauna din partea lui spre mine, cu Onițiu am făcut priză de la-nceput, fapt la care contribuise, fără-ndoială, felul cum ne prezentase fostul meu şef pe unul celuilalt. În timp ce Endre nu-mi ceruse niciodată vreun serviciu personal, Onițiu îmi dădea să-i citesc orice articol în română şi în traduceri pe care urma să-l prezinte la vreun congres, invitîndu-mă să-i fac observații de conținut şi de formă. Îi făceam observațiile

ordonat, cu pixul pe hîrtie, pe puncte. Nevastă-sa era profesoară de istorie. Sînt sigură că era primul cititor a ceea ce scria bărbatu-său şi unul competent. M-am mirat cît preţ putea el pe părerea mea. Îmi accepta observaţiile dînd din cap ca omul care pricepea un sens care-i scăpase. «Doamnă Gherasim, aveţi un cap de cenzor». «Domnule colonel, mi-a mai spus asta acum douăzeci de ani primul meu soţ, regisorul Valeriu Veniamin. Întretimp am devenit şi mai necruţătoare». Oniţiu, specialist în istoria Transilvaniei, îşi dăduse doctoratul cu o teză despre răscoala din 1784, avîndu-i ca eroi pe Horia, Cloşca şi Crişan. I-am cerut să-i citesc teza, ceea ce pe el l-a surprins plăcut, iar pe mine lectura ei m-a tulburat şi m-a-ntristat prin amănuntele pe care le aflam. I-am restituit-o şi i-am spus: «Bravo, domnule colonel !». Comunicările lui, la conferinţe, la congrese internaţionale, se refereau totdeauna la Transilvania. Fiecare cuvînt trebuia cîntărit, deoarece se-adresa unora care nu ştiau mai nimic despre România, deşi erau istorici.

Într-o zi a venit să ne salute generalul Endre. Apăruse *Orizonturi roşii* a lui Pacepa, «Generalul». Ne-a arătat cartea şi ne-a-ntrebat: «Ce părere aveţi ?». Oniţiu a dat scîrbit din cap. «Domnule general, dacă este infiltrat la americani de noi şi ăia-l cred, bravo nouă, bravo lui; dacă se face că este, vezi Doamne, o conştiinţă revoltată, anticomunistă, atunci cutră a fost, cutră a rămas. Mi-e greu să

cred însă că România şi agenții ei au asemenea importanță mondială, încît americanii să cadă pe spate în fața revelărilor lui Pacepa. Înseamnă că le-a divulgat mult mai mult şi despre alții mult mai importanți, băiatul păpînd şi de la altă iesle, nu numai de la români». Dacă funcționau bine microfoanele din biroul lui Onițiu n-aveau decît. Ca mine gîndeau şi nişte foarte serioşi analişti politici din lumea-ntreagă. «Voi ce mai faceți ?», ne-a-ntrebat generalul, lăsîndu-l în plata Domnului pe arhanghelul fugit. Pretextînd că are de dat un telefon urgent, scuzîndu-se, Onițiu m-a lăsat să-l conduc eu pe general cînd acesta şi-a luat rămas-bun de la noi. «Sabina» — mi s-a adresat fostul meu şef — «să ştii că „prăvălia" asta e plină de agenți ai te-miri-cui. Eu, ca şi tine, nu cred nici mort că americanii s-au mulțumit cu mizilicul românesc scuipat de Pacepa. Evită-i pe toți cum i-ai evitat şi cînd ți-am fost eu şef». La cuvîntul «prăvălie» am tresărit. Generalul Vasilianu, cînd vorbea despre instituția noastră numai aşa o numea. Norocul lui că plecase din Țară cu anii, trimis pe bani buni să instaleze pe te-miri-unde sisteme de telecomunicații. Se pensionase de la «prăvălie», dar contractele cu străinătatea continuau. România avea nevoie de bani, de relații; un specialist de mare clasă nu se găsea pe toate drumurile, şi mai ales verificat în ani buni că nu umbla cu şoalda nici față de cine-l trimitea, nici față de cei care-l solicitau. Deşi părerea generalului despre Instituție nu era dintre cele mai

înalte, înțelegea că odată ce ai intrat în horă erai dator să joci cinstit. La fel aş fi procedat şi eu dacă aş fi deținut secrete şi mi s-ar fi propus să le vînd. Părerea despre regimul comunist din România şi despre clasa lui conducătoare mi-o făcusem de mult, fără să fi nutrit însă iluzii despre alt loc din lume. Cînd ştiam prin ce chinuri şi prin ce umilințe trecuseră atîția oameni, eu n-aveam niciun drept să mă plîng, mai ales că mă angajasem liberă şi nesilită de nimeni la Securitate, pentru avantajele pe care mi le oferea acolo un post. Spre deosebire de mine, dacă ar fi refuzat oferta Securității, ca fost angajat al Siguranței, generalul Vasilianu ar fi riscat chiar puşcăria. Oricum ar fi stat lucrurile, eu abia aşteptam pensionarea. Găsisem într-o publicație franțuzească următoarea frază: «Țările comuniste: locul unde femeile tînjesc să-mbătrînească». Pe de o parte, ca să scape de teroarea de-a rămîne însărcinate, pe de alta, ca să nu mai facă frumos pentru-o primă, pentru-o avansare şi pentru a scăpa de corvoada slujbei, care nu le scutea de corvezile domestice. Prea puține femei de la oraş îşi îngăduiau să n-aibă slujbă. Iar dintre ele şi mai puține care să-şi permită un ajutor cu plată în treburile gospodăreşti. Îl apuca pe om o lehamite, cum mă apucase şi pe mine deşi, repet, nu eram eu cea mai îndreptățită să mă plîng, ba chiar deloc, în comparație cu altă lume. Mama ducea grija gospodăriei, eu fiind răspunzătoare cu aprovizionarea. O dată pe

săptămînă venea Dobrița, făcea curățenie şi călca rufele. Doru-şi vedea de carte şi se frecventa cu nişte copii la locul lor, încît nu-mi punea probleme. Mă bucuram că nu-l moştenise pe tată-său în privița mondenității. Permanentul chef de petreceri al lui Alexe pe mine mă obosea ca şi pe Simona, prima lui nevastă. A treia nevastă, Diana, se potrivea perfect la gusturi cu Alexe. Dacă n-ar fi fost obligați să meargă la spital, fiind medici, ar fi dus-o tot într-o petrecere. Văzîndu-mă lipsită de entuziasm în fața cîte unei soaréle dansante, mie nu o dată-mi spusese Alexe: «Tu eşti bună de cloşcă. Te porți ca o babă». Îmi plăcea şi mie să petrec la cîteva luni o dată, mai ales că n-avusesem parte de-aşa ceva nici cu Stere, nici cu Valeriu, dar săptămînă de săptămînă, bairamurile mă oboseau. Apoi felul lui agitat de-a fi, negativismul lui la orice propunere, cearta din orice fleac, încît ajunsesem să umblu pe lîngă el ca pe lîngă dinamită cu fitilul aprins, la-nceput mă enerva de-mi venea să m-arunc pe fereastră, ca, pînă la urmă, să m-aducă într-o stare de posomorală şi de silă de viață, încît moartea mi se părea o binefacere. Să nu mai aud, să nu mai văd, să nu mai ştiu. Ciudat cum oameni care n-au un fond rău, prin temperamentul lor îți otrăvesc viața. Apariția Dianei în menajul nostru a echivalat pentru mine cu trîmbițele Ierihonului. De la treizeci şi nouă de ani eram singură. Nici prin minte nu-mi trecea să mă mai mărit, şi nici să mă leg la cap cu vreo relație de durată. Ce e drept,

nici coadă de pretendenţi la mîna mea nu se ivise, iar aventurile care mi se ofereau, din partea unor bărbaţi însuraţi, nu mă tentau. Nu eram pusă pe spart case şi nici să amărăsc viaţa unor neveste, aşa, de-amorul artei. Eram sigură că n-aveam să mai întîlnesc în viaţă nici exaltarea juvenilă inspirată de Stere, nici pasiunea trăită cu generalul Şerban Vasilianu. Mama-mi spunea cît de greu avea să-mi fie la bătrîneţe, fără un om lîngă mine. «Mamă, cînd a murit „tăticu“ şi eu te-ndemnam să te măriţi mi-ai spus: „Da' ce sînt eu, cioclu ?“. Acum îţi spun şi eu că nu vreau să-mi fac abonament la divorţuri. „Sabina, bunică-ta m-a avut pe mine, eu te am pe tine. Tu ai să ai nurori, aşa că gîndeşte-te că n-au să te mute de la umbră la soare“». În cîte o familie, singurătatea, fie prin moartea partenerului, fie prin divorţ e ca o moştenire genetică. Mam'mare Frusina — văduvă, bunicul Voicu — văduv, mama — văduvă, eu — divorţată, Irina, pe care-o asimilasem rudelor mele de sînge — divorţată şi ea. Simona, maică-sa, pensionară, îşi concentra toată atenţia de bunică şi de medic pediatru asupra Leliei, nepoţica ei, pentru a-i lăsa Irinei cît mai mult timp liber, în speranţa pe care mi-o mărturisise mie, ca Irina «să-şi refacă viaţa», «refacere» care, pentru mai toate mamele de fete, înseamnă căsătorie. Deşi din generaţii diferite, cu nivel intelectual diferit, mama şi Simona aveau aceeaşi concepţie privind viaţa unei femei. În studenţie, Lavinia Silvaş şi cu mine eram nedespărţite, «cele două orfeline ale lui

Stere Caragiani», cum ne spuneau colegii lui. Lavinia era profesoară la Dej, nevastă de profesor, avea două fete măritate, mame de copii. Alături de un om sănătos la trup şi la minte ca şi ea, ducea o viață paşnică, echilibrată, aşa cum se cuvine unei familii adevărate. Lavinia nu făcuse niciun efort de-a rămîne-n Bucureşti, socotind că avea de dus mai departe, în oraşul ei, tradiția unei familii care, de cel puțin o sută de ani, dăduse acolo preoți, profesori, magistrați. Viața ei mă ducea cu gîndul la vremuri apuse, cînd oamenii se simțeau legați de locul neamului din care se trăgeau, rămînînd să-şi cinstească înaintaşii acolo unde aceştia trudiseră să-şi facă un nume. Regimul comunist silise mulți oameni să plece din locurile de baştină cît mai departe, ca să-şi piardă urma, în speranța de-a-şi ascunde originea socială. În familia Laviniei, nimeni nu făcuse politică nici avere mai mare decît o casă de locuit. Deci, ea beneficia de-o biografie pe care nu era nevoie s-o ascundă. Între cei risipiți, spre-a-şi pierde urma, se numărau verii mei şi mătuşă-mea. Mam'marea suferise mult cînd noră-sa şi nepoții plecaseră din Craiova, deşi n-o copleşiseră cu dragostea. Mama se mutase-n Bucureşti numai ca să-mi fie mie bine, şi ca să-mi pierd urma, după ce unchiu-meu fusese închis; ea sîmbăta pleca de la slujbă direct la gară şi se urca în primul tren spre Craiova, iar lunea la şapte era-n Bucureşti la serviciu. De cînd ieşise la pensie şi pînă s-a prăpădit mam'mare, măcar jumătate din timp mama stătea la Craiova.

Ştiam că şi ea şi mam'mare visaseră să mă vadă profesoară la Craiova, să fim aproape de familia unchiului meu, acolo unde ne mai ştia şi pe noi lumea de pe urma lui, care fusese cineva în baroul de Dolj. Prin urmare şi noi ne număram printre cei răzniţi de comunism, cu toată «Securitatea» mea, de unde mîncam o pîine mai albă decît a multora faţă de care nu eram mai cu moţ. Pe vremea copilăriei mele, nu era de conceput să nu le spui socrilor «mamă», «tată». Mama, deşi îşi cunoscuse tatăl, îi spunea bunicului Voicu «tată», nu doar fiindcă aşa era obiceiul, ci din toată inima. Tatălui meu vitreg, pînă să-i pasc firea antipatică şi sufletul pîclişit, îi spusesem «tăticule» fără ipocrizie; apoi evitam cît puteam acest apelativ pe care, cînd totuşi îl mai rosteam, parcă mi-l smulgeam cu cleştele din măruntaie. Doamnei Veniamin, soacra mea dintîi, nici prin minte nu mi-a trecut să-i spun altfel decît «doamnă». Şi Valeriu, în rarele ocazii cînd se-ntîlnea cu mama — care, ce-i drept, nu se prăpădea de dragul lui — tot «doamnă»-i spunea, fără ca ea să protesteze. Cunoscîndu-mi socrii de-al doilea înainte de-a mă căsători cu Alexe, deşi mi-au fost dragi, am continuat să le spun «doamnă doctor», «domnule doctor» şi cît le-am fost noră şi cu-atît mai justificat după aceea. Cînd i-am cunoscut, aveam treizeci şi doi de ani, deci nu mai eram chiar «tînără copilă, rumenă zambilă», mai fusesem măritată, aveam şi-un copil, încît am socotit decent să rămîn la apelativul din

momentul cînd ne-am cunoscut. Şi cînd vorbeam despre ei tot «doamnă» şi «domn» îi numeam. Alexe îi spunea mamei «coana Genuța», ceea ce n-o supăra deloc. La invitația cuscrilor, mama-şi spunea cu ei pe nume. De atmosferă de familie pot spune că am avut parte numai lîngă bunicul Voicu, lîngă mam'mare şi-n casa doctorilor Gregorian, părinții lui Alexe. Atmosfera asta aş compara-o cu-o cufundare într-o apă călduță, sub razele blînde ale unui soare de septembrie. Nimic spectaculos, ci simpla dorință a omului de-a se simți la largul lui, de-a-i face şi pe cei din jur să se simtă la fel, dorința de-a nu jigni, de-a nu ironiza pe nimeni, de-a crea voioşie în sufletul tuturor alor tăi şi de-a păstra amintirea unei asemenea întîlniri printre cele mai luminoase ale unei vieți. În casa unchiului meu era atmosferă calmă numai cînd aveau invitați, altminteri nu era zi fără ceartă între soți. Şi dacă unchiu-meu zicea că i-a pus mătuşă-mea prea multă ciorbă-n farfurie urmau rîuri de lacrimi, scandal şi intervenția părinților mătuşă-mii, care veneau în ajutorul fiicei lor: «Iar ne-ai supărat-o pe Nuța. Aşa e-n căsătorii nepotrivite». «Nepotrivirea», era mam'mare, băcăneasă de mahala. Unchiu-meu, excedat, riposta şi el: «De ce nu v-ați căutat ginere la Camera Lorzilor ? !». Armonia casnică este, cred, mai rară decît talentul. Irina se măritase la treizeci de ani cu un bărbat cu şaisprezece ani mai în vîrstă decît ea, sedusă de inteligența lui şi-n urma unei mari dezamăgiri sentimentale din partea unui intern al lui

Alexe, băiat care se-nsurase val-vîrtej cu-o săsoaică pentru a-şi muta larii şi penaţii la München.

Trei ani cît fusese măritată, Irinei nu-i trecuse nimeni pragul, bărbatu-său neavînd vreme de pierdut — cum declara — în conversaţii sterile cu oameni care nu-l interesau. Şi, precum o dovedise, nu doar în timpul căsătoriei cu Irina, ci o viaţă, nimeni nu-l interesa. De mirare era că se-nsurase de două ori. Prima lui nevastă, deşi avea cu el un băiat, deci o răspundere pe lume, supusă aceluiaşi regim de austeritate ca şi Irina, încercase o dată să se sinucidă cu nişte somnifere. O descoperise copilul, care chemase şi Salvarea şi un doctor din vecini. În ziua cînd se-ntorsese de la spital, femeia-şi făcuse bagajul, îşi luase fiul de mînă şi se dusese la părinţii ei. Despărţirea de Irina, fără vreo tentativă de suicid nu fusese lipsită de spectaculos. La două noaptea, Irina şi fetiţa ei fuseseră date afară din domiciliul conjugalo-patern în cămăşi de noapte. Norocul lor că acţiunea se petrecuse vara, aşa că se ghemuiseră pe ştergătorul de picioare de la uşă, îndrăznind să sune la vecini dimineaţa la ora şapte, pentru a le cere cu împrumut nişte haine de ieşit pe stradă. Mai degrabă acoperite decît îmbrăcate, mama şi copilul se prezentaseră la Simona şi la soţul ei. Acesta îl convinsese pe originalul bărbat al Irinei să fixeze o zi şi-un moment cînd femeia să-şi poată lua lucrurile ei şi pe ale fetiţei. Divorţul se terminase repede, soţii neavînd nimic de-mpărţit, copilul rămînînd la mamă, iar tatăl

necerînd să i se fixeze ore şi zile cînd să-l vadă, obligat la pensie alimentară conformă salariului. Trei ani cît durase acest mariaj retras de lume, relațiile Irinei ajunseseră să se reducă la maică-sa şi la mine, într-o permanentă frică să nu-ntîrzie şi să nu lipsească de-acasă cînd venea Mişu. Trei ani zboară ca gîndul, dar înseamnă adesea o ruptură ireversibilă în relațiile dintre oameni. Uitarea se-aşterne şi peste mari dureri, dară peste nişte legături ca pînza de păianjen. Deşi Simona îi creştea fetița, Irina încerca să-şi petreacă lîngă ea puținul timp liber pe care i-l lăsau profesia şi ambiția de-a fi la curent cu noutățile în domeniul ei de-activitate. Cu toate îndemnurile Simonei şi-ale mele de-a-şi afla un cerc de prieteni de vîrsta ei, Irina tot singură era, încît noi două mergeam împreună la concerte, la Operă, la teatru. Oricărui spectacol, mama-i prefera un roman şi televizorul, iar Doru, ținîndu-se de carte, iar ca destindere, jucînd tenis şi mergînd la-not, n-avea timp «de finețuri», cum numea el concertele şi spectacolele de operă şi de teatru. Tandemul nostru, adică Irina şi cu mine, îmi amintea zilele tinereții, cînd eu şi Lavinia Silvaş eram «cele două orfeline ale lui Stere». Mergeam cu Irina la spectacole de balet montate cu mult gust şi cu măiestrie de Ileana Iovănescu, invitate în loja ei. Închideam la un moment dat ochii şi subt pleoape îmi apărea Stere plutind în aer. O nostalgie şi-o tristețe blîndă-mi umpleau sufletul, un dor al timpului cînd adorasem acel zbor. Era momentul cînd Ileana îmi

strîngea mîna şi mă privea printr-o boare de lacrimi. Numai noi două ştiam unde ne purtase gîndul, fiindcă noi două îl iubiserăm. Mă gîndeam că Dumnezeu, văzînd din cer zborul acelui trup, îngăduise poate ca şi sufletul care-l însoțise să se-nalțe tot ca un fulg spre El. Viață, viață...

Doru, la sfîrşitul facultății, s-a-nsurat cu-o colegă, fiica unui reputat finanțist şi-a unei judecătoare. Părinții nurorii mele, oameni mult umblați prin lume, şi cu buzunarele pline, locuiau într-o vilă, adevărat muzeu de autentice obiecte de artă. În casa lor erai tratat numai cu finețuri, în cele mai reputate mărci de porțelanuri şi de cristaluri, ceea ce te făcea să te simți şi să te şi porți ca-ntr-un muzeu, mai ales că se mînca fără fața de masă. Farfuriile erau aşezate peste-un suport metalic, aflat la rîndul lui peste unul de rafie, tacîmurile pe suport metalic, paharele de asemenea, iar în fața fiecărei persoane un şervet de olandă ori de damasc. Ți-era şi frică să foloseşti cuțitul ca să tai ceva într-un porțelan subțire ca foița de țigară. Ți-era atît de frică să nu spargi ceva că nu-ți mai venea să mănînci. Mi-am adus aminte în casa cuscrilor mei de casa boieroaicei din Craiova, în care vedeam lucruri cărora nici nu le bănuisem existența. Şi la ei toată mobila era autentică, intarsiată, predominant fiind stilul Verni Martin. Cea mai spectaculoasă piesă de mobilier era o masă ovală, destul de joasă, de mahon, sprijinită pe-un singur picior. Tablaua îl

reprezenta pe Cristofor Columb care, în fața unei hărți le explică Isabelei Catolica, regina Castiliei, şi la fel de catolicului ei soț, Ferdinand de Aragón, planul privind descoperirea Indiilor Occidentale. Aveai impresia că priveşti o pictură şi nu o îmbinare de lemn, îmbinare care cred că nu lăsase culoare nefolosită. Costumele celor trei te-ndemnau să le pipăi țesătura, iar chipurile aşteptai să-ți vorbească. Puteai număra zalele lanțului care-atîrna la gîtul suveranului şi perlele de pe bustul Isabelei. Nu-mi mai venea să mă mişc din fața acelei mese cumpărate în Argentina, la desfacerea unei mari moşteniri care le revenise unor europeni. Anul cînd se desăvîrşise acest obiect era şi el intarsiat pe dosul tablalei: 1789. Semnificativ an ! Masa asta mi-a rămas în minte ca şi tablourile lui Arcimboldo, văzute în albume, cu figuri de-o expresivitate şi de-un umor cum nu ți-ai închipui că se pot realiza prin îmbinări de legume, de scoici, de tot felul de ierburi. Cuscrii mei erau genul prețios, care vorbeşte cu «acesta», «aceasta», pentru care cineva nu moare ci «decedează». Genul care se cere pentru reprezentare prin instituții internaționale, pe la bănci, în diplomație, adică, în rezumat, care vorbeşte fără să spună nimic. Conversația lor se-nvîrtea în jurul locurilor unde lucrase cuscrul şi-al celor bătute cu piciorul de el, de nevastă-sa şi cu fiica lor, Carina, cînd ajunsese la vîrsta la care să țină minte ce vedea. Toți trei ar fi putut fi corecți ghizi turistici. Tot ce spuneau părea citirea unui pliant

de reclamă. Nicio observaţie interesantă asupra oamenilor de prin locurile văzute, nicio-ntîmplare ieşită din comun. Totul plat ca un bărăgan. După ce-i scuturai de-aceste relatări turistice, rămîneau ca o pungă fără niciun gologan. Carina, cu-o faţă rotundă, cu osatură delicată, cu ochi căprui, cu nas cîrn, cu-o pieptănătură bine aleasă, era ceea ce se cheamă drăguţă, adică la distanţă şi de urît şi de frumos. Bustul era de fetiţă, bine scos în evidenţă de-mbrăcăminte, fundul apetisant, din care mişca niţel cam mult, după gustul meu, picioarele frumoase, dar cam groase în raport cu trupul, arătate cu generozitate de fuste şi de rochii mult deasupra genunchilor. Înfiptă şi băgăreaţă, avînd în mod sigur o părere foarte înaltă despre sine, cum li se-ntîmplă multora care, dacă au călătorit li se pare că le-a crescut cota de inteligenţă, iar dacă au mai făcut şi niscaiva şcoli prin Occident nu le mai ajungi nici cu prăjina la nas. Dacă ar fi fost să-i aleg eu nevastă lui Doru, la ea sigur nu m-aş fi oprit. Nu spun că mamele de băieţi ar fi culmea iubirii şi-a generozităţii faţă de nurori dar, încercînd să mă lepăd de fermentul de soacră şi să le cîntăresc la rece pe-ale mele, nu le socoteam catastrofale dar nici pe gustul meu. Oricum, balanţa puţinei mele simpatii înclina mai mult spre nora de la Craiova, fiică de-nvăţători, divorţată prin abandon, în favoarea Occidentului, cu un copil de crescut, suferind evident de-un complex de inferioritate; ea, învăţătoare, absolventă de şcoală normală,

în fața unui bărbat cu două doctorate, fiul unui regisor de renume şi-al unei mame care, deşi lucrînd la Securitate, avea şi ea un doctorat. A doua mea noră, la fel de evident, «suferea» de-un complex de superioritate. Cu liceul făcut la şcoală americană, cu părinții pe care-i avea, cu lumea bătută-n lung şi-n lat la vîrsta ei, absolventă de facultate cu media 10, crezîndu-se frumoasă, din pricina ocheadelor care i se-aruncau, i se părea că-i făcea o mare favoare lui Doru, luîndu-l de bărbat. Fiu-meu îşi prezentase logodnica, aşa cum se cuvenea, şi lui taică-său şi celei de-a treia familii a acestuia. Cînd îşi cunoscuse viitoarea noră, Alexe, slobod la gură de felul său, îi şoptise lui Doru: «Băiete, pe verticală dă bine din poponeț fata». Mie-mi crăpase obrazul de ruşine auzind, fără să vreau, aprecierea unui socru asupra viitoarei lui nurori. Noroc că ea stătea de vorbă cu Diana în partea opusă a camerei. Mă aşteptam ca Doru să ia foc la asemenea remarcă. Dimpotrivă. A rîs cu gura pîn' la urechi. Dacă mai avusesem vreun dubiu cu privire la sentimentele lui față de Carina, atunci am fost sigură că nu se-nsura cu ea din dragoste. Mi s-a lăsat o negură-n suflet. Aş fi preferat să-mi consider fiul lipsit de gust în privința femeilor, decît în stare să-şi ia nevastă din interes. După ce tinerii logodnici au plecat, eu am mai rămas, aşa cum mă-nțelesesem cu Diana. Alexe m-a luat de-o parte şi m-a-ntrebat: «Ce părere ai de nora noastră ?». «N-are nicio importanță ce părere avem noi, fiindcă n-o luăm noi de

nevastă». «Răspuns diplomatic. Se cunoaşte că lucrezi unde lucrezi». «Oriunde-aş fi lucrat, tot asta spuneam». «Eu, nefiind învăţat s-o iau pe după vişin, spun că fata, ţinînd seamă a cui este, ca şi de pregătirea ei profesională, e bună de trambulină». «Dacă ăsta este idealul unei vieţi !». «Idealul tău a fost Securitatea ?». «Numai că eu nu m-am culcat cu Securitatea». «Sabina, există un culcat fizic dar şi echivalentul lui moral. Te-ai angajat la ei, ca să-ţi fie mai bine. Şi Doru se-nsoară cu fata asta tot ca să-i fie mai bine». «Oricum, n-aveam de gînd să fac niciun gest de dezaprobare». «Foarte cuminte din partea ta». «Nu uita că eu mai am o noră. Nici în privinţa ei n-am făcut niciun comentariu, cum nici părinţii tăi n-au făcut cînd te-ai însurat cu mine». «Au recuperat cînd m-am însurat cu Diana ! Tu ai avut înţelepciunea de-a te-apropia de Diana». «Femeile se-nverşunează împotriva celor care le iau bărbaţii şi nu împotriva bărbaţilor, „nişte inocenţi, seduşi de nişte curve". Dac-aş fi avut de făcut un reproş, ţi l-aş fi făcut ţie, fiindcă între noi doi era un contract. N-am vrut să-mi îndepărtez copiii de taţii lor şi de familiile taţilor. Cu Şerban am avut un eşec total. Măcar Doru să nu se-ndepărteze de familia lui dinspre tată. Aşa m-am împrietenit mai întîi cu Irina, apoi cu Simona şi cu Diana, fiindcă ştiu ce rea e singurătatea». «Sabina, să ştii că te-am iubit şi că fără tine mi-ar sărăci enorm peisajul». «Alexe, noi ne-am despărţit ca bărbat şi ca femeie nu ca oameni. Ne uneşte pentru totdeauna Doru. O

apreciez pe Diana pentru că nu te-a-ndepărtat de copiii tăi. Şi i-a făcut prieteni şi pe Irina şi pe Doru şi chiar pe Şerban». «Curios cum Şerban nu vrea să mai ştie nimic de tată-său, dar pe mine nu s-a supărat deloc că ne-am despărțit». «Faptul că m-ai părăsit pentru altă femeie, lui Şerban i s-a părut pedeapsa pe care-o meritam fiindcă am mai făcut un copil, moment din care el s-a simțit vioara a doua. Taică-său îi preferase o femeie, tu mă părăseai pe mine pentru-o femeie, nu pe el, fiindcă nu-i erai tată». «Complicat e sufletul omului». «Şi trupul, Alexe. El ne robeşte sufletul». «Sănătoşi să fim». «Asta zic şi eu».

Doru şi Carina au făcut la iuțeală un băiat, iar la puțină vreme au fost propulsați în Occident, prin intervenții acolo unde era nevoie, de data asta dispensîndu-se toată lumea de mine. Poate că-i servisem şi eu lui Doru ca element biografic. N-am căutat niciodată să aflu ce rol jucasem — în cazul că l-aş fi jucat — în cariera copiilor mei, cum nici dacă se-ndepărtaseră de mine sub influența nevestelor sau din proprie nepăsare. Despărțirea între suflete urmează modelul despărțirii fizice. Ochii care nu se văd se uită. Ca să nu mă doară, ca să nu mă frigă la inimă nepăsarea lor, îmi închipuiam că n-aveam copii şi, văzînd cum sufletele lor se depărtaseră de mine, am început să mă gîndesc tot mai des cum avea să mă părăsească propriul suflet. Şi odată cu gîndul ăsta, îmi răsărea-n minte o rugă populară

ardelenească pe care Endre o spunea adesea: «Ține-mi, Doamne, sufletu' / Cît mi-i ține umbletu'».

Dacă nu-ți notezi nişte întîmplări şi chiar evenimente, uiți data cînd s-au petrecut. Cred că raționalizarea cărnii — de fapt, mai mult tacîmurile de pasăre — a uleiului şi-a zahărului a-nceput prin '85, ca şi trecerea la regimul de iglu în locuințe, în sezonul rece. Oficial, iarna era prevăzută în locuințe, temperatură de 16° Celsius, ceea ce ar fi-nsemnat o sărbătoare. În apartamentul meu, în bloc cu încălzire centrală, temperatura oscila între 7° şi 10°, în pivniță la cazane, abia pîlpîiau gazele. Multă lume punea cărămizi pe ochiurile aragazului, în bucătărie concentrîndu-se viața apartamentului. Au murit oameni otrăviți cu monoxid de carbon, din cauza acestei tentative de-a face atmosfera cît de cît suportabilă.

Generalul Endre mi-a telefonat ca să-mi propună un mijloc de-ncălzire «importat» de el din Ardeal: nişte sobițe portative, de teracotă, bine şamotate, încălzite cu motorină. Combustibilul îl țineam în canistre metalice pe cele două balcoane pe care le-nchisesem cu geamuri. Norocul că apartamentul meu era cu fața spre curtea blocului. Se găseau primari de sector care, mîncați de griji estetice — normale într-un regim de viață normal — interziceau închiderea balcoanelor dînd la stradă. Cu toate că, din ziua cînd m-a angajat şi pînă s-a pensionat, Endre mi-a fost înger păzitor, niciodată nu i-am rugat mai mult de să-

nătate ca pe vremea glaciațiunii socialiste, pentru sobițele «de import», care-mi asigurau luxul a 20° în apartament. Ca să ne spălăm în cadă, eu şi mama, duceam un radiator în baie — lucru riscant — fierbeam pe aragaz două oale mari cu apă, amestecată cu apă de la robinet, şi de fapt ne clăteam în mare viteză. Cine-şi închipuie că la Securitate, pe vremea aceea, lumea umbla-n maiou, se-nşeală. Veneam încălțată în cizme-mblănite, iar în birou îmi puneam nişte pîslari şi şosete de lînă. Singura favoare era un radiator care dădea, să zic, 3°-4° în plus intr-o încăpere mică, realizînd uneori idealele 16°. Veneam cu termosul cu ceai de-acasă, iar de mănuşi cu vîrfurile degetelor tăiate nu mă despărțeam decît la plecare cînd mi le puneam pe cele cu un deget. Casa, cu 20°, era pentru mine limanul făgăduinței. Niciodată n-aşteptasem cu mai multă nerăbdare să mă văd între zidurile ei. Numai în clădirea Radioului mai erau 18°, fiindcă altminteri nu funcționau aparatele. La Ateneu, instrumentiştii îşi suflau în degete, pe scena teatrelor ieşeau aburi din gura actorilor. Era o atmosferă ca după un cataclism. Şi nimeni nu ştia o dată care să-nsemne sfîrşitul acestui coşmar. Cînd, după 1990, am citit amintiri ale unor prizonieri români din Rusia şi ale unor deținuți politici de la noi, mă cutremuram aflînd la ce chinuri au fost supuşi, iar cînd pomeneau de frigul îndurat, mi se zbîrlea părul. Frigul mi se părea mai îngrozitor decît orice suferință. Încă o dovadă a limitelor imaginației

noastre. Bătută, schingiuită nu fusesem, dar de frig suferisem. Mi se făcea ruşine de mine în fața unor asemea mărturii. Se compara frigul din casele noastre cu plăpumi, cu saltele, cu haine groase, cu-al lor, acoperiți de zdrențe şi dormind pe zise saltele umplute cu paie ajunse pleavă ? Şi-n bordeie, în barăci, sau între ziduri care nici vara nu se-ncălzeau ? Amărît popor. Cred că şi Securitatea dorea să se-ntîmple ceva. Numai să nu mai îndure frigul care-ți tăia orice chef de viață. Se constatase că după trei zile petrecute la 5°, omul nu mai deosebeşte numerele pare de cele impare. Dar sub 0° ? Doamne !

Pentru mine şi pentru mama, problema alimentară mi-o rezolvau două țigănci din piața Gemeni. Ele ştiau cum; la prețuri de speculă, dar rezonabile față de ce povesteau Simona şi nişte prietene-ale ei. Alexe, ca mai toți medicii, în calitate de «atenție», ca la doctori, primea carne, ouă, brînză, iar de la intelectuali, cafea adevărată — cafeaua națională fiind «nechezolul» — şi whisky de la magazinele pe valută. La țară, omul n-avea voie să-şi taie vițelul. Ca să aibă totuşi ce mînca, țăranii îi rupeau amărîtului un picior, chemau medicul veterinar, care declara animalul «irecuperabil». La bariere şi nu numai, Miliția avea dreptul să controleze orice vehicul suspect de-a transporta carne. Chiar de la părinți, n-aveai voie s-aduci, să zicem, un porc tăiat. Doreai porc, te duceai vizavi de cimitirul Ghencea civil, lîngă benzinărie, şi cumpărai porcul viu, pe care-l tăiai

la tine-n baie, dacă stăteai *la* bloc. Fiindcă nu se mai spunea *în* bloc ci *la* bloc şi nu *în casă cu curte* ci *la* curte. Nu mai stăteai în hol ci *pe* hol. Parcă de puritatea limbii le mai ardea oamenilor. Mahalaua îşi întindea tentaculele în obiceiuri, în «maniere», şi de ce nu şi în vorbire. Plus bizareriile. Ca de pildă, tacîmurile pomenite mai înainte; *tacîmuri* pentru mine, înseamnaseră pînă la postul sfîntului socialism, cuțitul, lingura, furculița, prin extensie, farfuriile din care mîncai, paharele din care beai, care ți se puneau în față la o masă, iar în limbaj de restaurant, tot ce i se servea unei persoane la o masă cu un *menu* stabilit. Din limbajul ideologic n-am reuşit să-nțeleg niciodată care era deosebirea între un tovarăş «organizator» şi un tovarăş «organizatoric».

Mama, obişnuită să umble prin magazine şi să se uite la televizor, era toată o revoltă şi-un blestem la adresa regimului, a Partidului, a conducerii. Avertizată de mine că s-ar fi putut să avem microfoane-n casă, mergea-n baie, dădea drumul la duş şi la toate robinetele şi-ncepea blagosloveala. «Dacă nu scot ce am în mine simt că mă-năbuş».

Şi de ce secretomania care-i căpia pe oameni ? De ce nu li se spunea: F. M. I-ul, Banca Mondială ne pun unghia-n gît să ne plătim datoriile ? Să se fi dat o motivație temeinică a suferințelor unui popor căruia i se cerea să se mai şi-nmulțească. Acolo sus, la conducerea Țării, nu se ştia vorba

înțeleaptă care te-nvață că adevărul e cea mai bună minciună ? Tot înțelepciunea populară spunea că Dumnezeu cînd vrea să te piardă întîi îți ia mințile.

La sfîrşitul lui '88, generalul Endre m-a invitat la o plimbare. «Sabina, înaintează-ți dosarul de pensionare». M-am uitat mirată la el. «Ne-aşteaptă evenimente care e bine să te prindă la pensie, mai ales de la „prăvălia" noastră», unde mişună agenți de peste tot, şi de care — de „prăvălie" vreu să zic — la o schimbare, bine n-o să se-aleagă, exact pentru cei nepătați. Ştiu că ei te-ar ține pîn' la o sută de ani. Spune şi tu că au nevoie băieții tăi de tine, eventual îți faci rost şi de-un diagnostic — aranjăm noi — numai pensionează-te».

L-am ascultat pe fostul meu şef, căruia îi datorasem liniştea la locul de muncă precum şi urmaşului său la post, colonelul Ovidiu Onițiu, care, prin stăruințele şi prin pilele generalului primise acea funcție. La sfîrşitul lui ianuarie 1988 îmi depuneam dosarul de pensionare, spre regretul colonelului Onițiu care, găsindu-mi înlocuitor, un tînăr absolvent de Filologie, mă rugase să-l şcolesc pînă ce părăseam Ministerul. Băiatul se prezenta foarte bine profesional, inteligent, cultivat, bine-crescut, cu părinți filologi, profesori de liceu. Remarcabilă era conştiinciozitatea acestui băiat, lucru rar în generația lui, şi dorința de-a învăța. Nu m-a mirat defel că, în 1990, a trecut la Ministerul de Externe. La 1 septembrie 1989 primeam prima pensie. În

februarie, mama a zăcut, fără să i se descopere o boală anume, în afară de bătrînețe — boală incurabilă. Într-o seară, după o agonie de vreo trei ore, în care tot pomenea de nişte pijamale, pe care se mustra că le purtase, şi de patru cai în loc de şase — altă mustrare — a lăsat capul pe pernă şi şi-a-ncheiat călătoria în astă lume. Îmi spusese în ce s-o îmbrac pentru ultimul drum şi mă rugase s-o duc la țară, în cripta unde odihneau tata şi bunicul Voicu. În această-mprejurare am făcut apel la cel care se-ocupa de-nmormîntările grangurilor din Securitate şi din Partid, cunoscut cu numele de *Nelu cioclu'*. S-a arătat nespus de săritor față de mine care, din punct de vedere ierarhic, nu-nsemnam nimic. Alexe nu s-a despărțit de mine din momentul cînd, anunțîndu-l, a venit imediat în bulevardul Dacia, a mers cu mine la țară şi la-ntoarcere-n Bucureşti m-a luat la el acasă, unde şi Diana şi băiatul m-au întîmpinat cu afecțiune, cu gingăşie şi, ceea ce m-a impresionat cel mai mult, au plîns cu mine.

Cînd se-mplineau nouă zile de la moartea mamei, primesc un telefon din America, de la doamna doctor Vasilianu, care-mi anunța moartea generalului, într-o clipă, de infarct. «Moartea fericitului», am spus eu ca-n transă. «Ne spusese, cu mult în urmă, copiilor şi mie, cînd avea să fie să-l incinerăm şi să-i aducem urna în România». «Doamnă doctor, dacă-mi dați voie, am să-i fac o slujbă de pomenire aici, la noi». «Asta voiam să te rog. Dacă nu-ți cer prea mult, la biserica Boteanu,

unde slujeşte părintele Grigorescu». «Preotul cu vocea superbă de bas». «Da. Îţi mulţumesc, Sabina». Vestea acestei morţi fără suferinţă, am simţit-o ca sub un anestezic, la fel ca moartea mam'marei şi ca moartea lui Stere. Generalul era de vîrsta mamei. Bun, zdravăn, sănătos, neatins de-amărăciunile bătrîneţii, lîngă o femeie admirabilă şi cu doi copii reuşiţi, cărora le şi mersese din plin în viaţă. De douăzeci şi opt de ani de cînd îmi telefona, vocea lui era un balsam pentru mine, îmi dădea curaj, mai ales în ultimii cinci ani, cînd toţi românii din România aveau nevoie de curaj măcar pentru a-ndura iernile de iglu. După ce mi-am revenit cît de cît din şcoul acestei veşti, mi-am pus întrebarea: de ce o persoană ca soţia generalului, bucureşteancă, avînd — de presupus — rude, prieteni, mă ruga pe mine, tocmai pe mine, să-i fac o slujbă de pomenire şi într-o anumită biserică, în care eu şi generalul ne furişasem la cîte o vecernie pentru a asculta vocea de orgă a părintelui Grigorescu ? Pe doamna general o văzusem o singură dată-n viaţă. Poate nici nu-şi mai amintea cum arătam. Îi pomenise generalul ceva despre legătura noastră sau altcineva ? Generalul mă prevenise la vremea dragostei noastre că se prea putea să fim filaţi, dar că, neprimejduind cu nimic orînduirea socialistă, ci încălcînd doar morala proletară, obişnuită să fie-ncălcată, nu ne păştea nicio primejdie. Chiar simplul telefon al doamnei doctor Vasilianu şi mi-ar fi trezit bănuieli. Cu-atît mai

mult slujba la biserica Boteanu. Să-l anunț pe Endre ? Cinstit aşa era, doar fusese prieten cu generalul. Stăteam pe-un fotoliu, aşteptînd să mi se, dezmorțească mintea. Mă simțeam ca omul care se trezeşte într-un loc necunoscut şi nu ştie încotro s-o ia. Cinstit era să-i telefonez lui Endre, indiferent ce-avea să creadă în cazul cînd nu crezuse încă din anii cînd prietenul lui, generalul Şerban Vasilianu, era-n România. Am pus mîna pe telefon. Mi-a răspun chiar Endre. «Domnule general, a murit generalul Şerban Vasilianu». Tăcere. «Am aflat, Sabina. Mi-a telefonat nevastă-sa şi nu ştiam cum să-ți spun». «Azi e miercuri, aş vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră pînă cel tîrziu vineri». «Te-aş deranja dacă-aş trece pe la tine peste treizeci-patruzeci de minute ?». «Sunați la apartamentul nouă şi cobor să vă deschid». Pe brațul stîng generalul ținea un buchet de garoafe japoneze, de toate culorile, iar în mîna dreaptă o pungă de plastic. Abia sus, după ce-a aşezat şi florile şi punga pe măsuța din vestíbul, mi-a sărutat mîna. Şi-a pus în cuier paltonul, fularul, pălăria, apoi a scos din punga de plastic o sticlă de vin şi-un carton cu hîrtie de ambalaj de la „Capşa“. «Lui Şerban îi plăceau pateurile, saleurile şi vinul ăsta. Am zis să-i facem un praznic noi doi». Eu m-am dus în bucătărie să iau apă într-o vază. Generalul m-a urmat ca şi cînd i-ar fi fost teamă să rămînă singur. Şi-a oprit privirea asupra lumînării care ardea într-un sfeşnic pus într-o farfurie cu apă. Şi-a făcut semnul crucii.

Pe-o tavă am aşezat două farfurioare, două pahare, şervețele de hîrtie şi-un tirbuşon. Am lăsat tava pe masa din camera de zi, am desfăcut pachetul cu saleuri şi cu pateuri şi i-am întins lui Endre tirbuşonul. Nu spuneam niciunul niciun cuvînt. Generalul a umplut paharele. Eram în picioare amîndoi şi amîndoi am spus deodată «Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească !», apoi am vărsat fiecare din pahar trei picături pe jos. Ne-am aşezat unul în fața altuia. Eu am luat prima un saleu şi am gustat din vinul pe care-l băusem de-atîtea ori cu Şerban Vasilianu, cu douăzeci şi opt de ani în urmă. Îmi răsuna în suflet glasul lui auzit cu-o săptămînă mai înainte în cabina noastră telefonică, parte a vieții mele, cămara mea de taină. Aveam să pun acolo o floare, ultim semn de dragoste adus glasului care se stinsese. Endre mi-a atins uşor mîna de parcă se temea să nu-mi sperie somnul. «N-a suferit. S-a dus într-o clipă». «De ne-am duce toți aşa... Domnule general, doamna doctor Vasilianu m-a rugat să-i fac o slujbă la biserica Boteanu. Ați fi de acord pentru sîmbătă, după-amiază, dacă părintele Grigorescu ar putea sluji ? Cred că aşa i-ar fi plăcut lui, ceva discret, cu doar cîțiva oameni apropiați». «Îi telefonez chiar acum părintelui. Îl cunosc foarte bine. El i-a slujit pe socrii mei şi le-a făcut toate pomenirile». Părintele Grigorescu i-a sugerat generalului să-l invite şi pe-al doilea preot al parohiei. «Domnule general» — i-am spus — «dacă vreți să chemați dumneavoastră pe cineva,

la pomenire, chemați. În afară de dumneavoastră, nu cunosc pe nimeni dintre-apropiații generalului». «Am s-aduc eu un casetofon ca să-nregistrăm slujba și să-i trimitem doamnei doctor caseta». «V-ați gîndit foarte bine». Sîmbătă, la ora cinci după-amiază, Endre a venit să mă ia cu mașina. Mă anunțase că aveau să participe la slujbă opt foști subalterni ai generalului Vasilianu. Făcusem o colivă de două kilograme, cumpărasem cutii de plastic în care s-o-mpart, luasem o sticlă de vin, lumînări, flori. Vocea părintelui Grigorescu, de bas profund, și cea de bariton a celuilalt preot, abia susurate, ca la-mplinirea unei adevărate taine, sunau atît de mîngîietor în biserica goală, încît, cu ochii închiși, uitasem de ce mă aflam acolo. Cînd s-a ajuns la «veșnica pomenire», am simțit pe braț mîna lui Endre. Ne-am dus toți zece să-nălțăm coliva. Abia atunci m-au podidit lacrimile. Doi dintre foștii colaboratori ai răposatului au propus să mergem la „Ambasador" ca «să mai vorbim despre general». Am stat trei ore la restaurant și din spusele acelor oameni pe care generalul îi formase ca profesioniști aflam despre el lucruri la care dragostea mă făcuse nici să nu mă gîndesc. Eu iubisem un bărbat și abia la masa aceea aflam cîte motive avusesem să iubesc și omul. Cît bine făcuse-atîtora și-atîtora, pentru cîți își pusese obrazul, cît era de discret în relațiile lui. «Nimeni n-a știut că apartamentul pe care-l am i-l datorez. N-aveam bani de acont. Cheltuisem cu boala părinților, cu-nmormîntările, n-aveam un

sfanţ. Mă trezesc în birou cu generalul că-mi face semn să ies pe culoar. Îmi întinde un plic: „Ține, băiete, bani de acont pentru casă. Mi-i dai cînd poți“. Cum să uiți aşa ceva ?». «George» — s-a adresat un mesean altuia — «ce ne făceam noi doi atunci, cu stîlpii ăia, dacă n-ar fi fost generalul ?». «Puşcăria ne mînca. Ne băga la „subminare a economiei naționale“. Mult a trebuit să lupte omul ăsta cu absurditatea. Bine că ne-am văzut la pensie». «Ți-aduci aminte cîtă curte i-a făcut căpităneasa aia frumoasă ?». «Ştii ce ne spunea el: „Copii, nu la locul de muncă”. Era frumoasă căpităneasa de să faci crimă pentru ea, dar cu el nu i-a mers. „Nu la locul de muncă” !». «În '60, da, în '60, cînd ne-am dus cu el în Iran, cred că a avut o aventură. Într-o seară, trecînd pe Magheru, l-am văzut intrînd cu-o cucoană într-un bloc. El a aruncat o privire expertă-mprejur în timp ce ea, cu spatele spre stradă, împingea uşa blocului. Era înaltă, subțire, îmbrăcată într-un taior *bleumarin*, picioare frumoase, pantofi fără toc». Fusese un moment al nostru de imprudență; altminteri nu intram împreună în bloc. Mi-a venit să mă uit sub masă la pantofii mei. Şi de data asta erau fără toc. M-am silit să zîmbesc şi să par interesată — de fapt, îmi bătea inima de să-mi iasă din piept — ca orice om cînd aude o poveste picantă. Endre şi-a aprins o țigară. «A doua zi îmi vine o idee; mă duc la general şi-i spun „dom' general, ce-ați face dumneavoastră în locul meu dacă v-ar tenta o femeie ?“». «„M-aş urca-n pat cu ea şi gata. Chinul

e dacă iubeşti". Ultimele cuvinte mi le-a spus pe un ton grav şi nu pe tonul lui obişnuit, de glumă. În Iran avea momente de absenţă cînd, aşa cum îl cunoşteam eu, se gîndea la altceva decît la ce era în jur. Absenţa omului îndrăgostit».

Endre s-a uitat fix la mine şi a spus cu-o voce moale: «Are dreptul fiecare la tainele lui». Apoi a-nchis o clipă ochii. În faţa restaurantului ne-am luat rămas-bun de la foştii subalterni ai răposatului. Endre m-a condus pînă la uşa blocului. Vîrîsem cheia-n broască şi i-am întins mîna ca să-mi iau rămas-bun. S-a făcut că n-o vede. «Vă rog, domnule general, să-mi faceţi şi mie o copie după caseta de la biserică». «Am să fac pentru toţi cîţi am fost la slujbă... Vreau să te rog şi eu ceva». Şi a făcut o pauză. «Cînd am să plec de pe Pămîntul ăsta minunat să-mi faci şi mie o slujbă... la care să fii numai tu». Nu-mi venea să cred că auzisem bine. Pe chipul meu trebuie să fi fost atîta uimire, încît el m-a privit în tăcere cîteva clipe, ca apoi să repete ca pentru surzi, silabisind «nu-mai tu». Am deschis gura să spun nici eu nu ştiam ce. Mi-a pus un deget peste buze. A-ntors el cheia-n broască, mi-a-ntins apoi *porte-clé*-ul, mi-a deschis uşa, mi-a făcut semn să trec şi, fără niciun cuvînt, a-nchis uşa în urma mea. Nu ştiu cum am ajuns în apartament. M-am aşezat pe cel mai apropiat fotoliu, în palton, cu căciula-n cap, ţinînd pe genunchi tava în care fusese coliva. Pentru prima oară-n viaţă, prin minte nu-mi trecea niciun gînd, nu-mi apărea nicio imagine. De cînd mă

aflam în acea stare nu ştiu. M-am trezit şoptind şi strîngînd la piept tava: «Doamne, Dumnezeule Atotputernic, odihneşte sufletele robilor tăi Grigore, Adelina, Voicu, Tudorel, Mircea, Barbu, Frusina, Stere, Eugenia, Şerban şi pe-ale celor morţi în închisori, pe ape, în foc, pe-ale tuturor celor morţi nespovediţi, neîmpărtăşiţi şi fără lumînare».

Pomelnicul cuprindea şaizeci de ani din viaţa mea. Viaţa celor care nu mor tineri cuprinde pomelnice mai lungi decît listele cu viii importanţi din jurul lor. În pomelnicul meu se numărau oameni la care ţinusem, dar şi numele lui «tăticu» — Tudorel — «tăticu» pe care-l detestasem, dar de pe urma căruia aveam acoperiş bun deasupra capului, două iubiri trăite în imaginaţie — Stere şi comandorul aviator Barbu Greceanu — o pasiune trăită aievea — Şerban Vasilianu.

Două legături temeinice cunoscusem în viaţă, nedezminţite în timp: Şerban Vasilianu şi Alexandru Endre. Pe Şerban îl văzusem ultima oară pe cînd eu aveam cinzeci de ani şi el şaptezeci şi unu. Încărunţise, dar era drept şi suplu, încît i-ai fi dat cel mult şaizeci de ani. Fiica şi fiu-său, medici amîndoi, la două clinici din Los Angeles, le-asiguraseră părinţilor rezidenţă-n Statele Unite şi, finalmente, cetăţenie. Generalul era angajat la o mare firmă de telefonie, iar nevastă-sa, mai tînără cu şase ani decît el, lucra în acelaşi spital cu fiul lor. Generalul m-a-ntrebat dacă voiam să mă stabilesc în America, ceea ce mi-ar fi fost

relativ uşor, cu un fiu şi cu o noră angajaţi la Banca Mondială. «Nu vreau să fiu povară pe capul nimănui. Şi nici nu vreau să trăiesc printre străini. Am o mentalitate ţărănească». «Şi eu aş fi vrut să-mi sfîrşesc zilele-n Ţară, dar nevastă-mea-şi doreşte să fie-alături de copii, să-şi vadă nepoţii crescînd». «Băieţii mei nu-şi manifestă nicio dorinţă să mă aibă lîngă ei, despre nurori ce să mai vorbesc. Singurătatea este partenera multor fiinţe. M-am obişnuit cu gîndul că vom rămîne partenere pe viaţă, după ce n-are să mai fie mama». «Aş fi vrut atît de mult să fac ceva pentru tine, Sabina». «Ai făcut enorm. Mi-ai dăruit luni de vis, îmi dăruieşti un glas în fiecare săptămînă, care-mi aduce o pace şi-o mîngîiere mai mult decît un cor de heruvimi. Mi-ai făcut darul de-a te iubi». «Sabina, aş vrea să mă crezi: eşti cea mai puternică dragoste a vieţii mele. Nenorocul nostru — cei douăzeci şi unu de ani care ne despart, nenorocul ca eu să fi fost angrenat în altă viaţă, cu-o femeie pe care n-am avut inimia s-o părăsesc». «O viaţă clădită pe remuşcări — şi-ale tale şi-ale mele — n-ar fi fost viaţă. Să fim mulţumiţi cu bucuria pe care ne-am dăruit-o unul altuia».

Stînd în fotoliu ca bătută-n cuie, îmi rememoram viaţa. De Valeriu — unul dintre oamenii pentru care aveam cea mai mare preţuire — mă despărţise definitiv nevastă-sa, în faţa căreia nu mişca, nu sufla. Nici vorbă de relaţia de familie în care mă aflam cu nevestele lui Alexe. Cît fusese

mama bolnavă, Alexe venea în fiecare zi s-o vadă: «Ce mai spunem azi, coană Genuţo ?». «Alexe, mamă, după ce m-oi duce eu, să nu vă-ndepărtaţi de Sabina, că de, copiii, care-ncotro...». «Mai întîi, coană Genuţo, mai va pîn' să te duci matale... Una la mînă. Două la mînă: cum ţi-nchipui că ne-am depărta de Sabina, cînd eu sînt omul cu trei neveste ? Face să le vezi pe toate trei la un loc şi să le-auzi cum mă foarfecă». Alexe, deştept, spontan, citit, n-avea însă rafinamentul intelectual al lui Valeriu. Alexe era tipul vorbăreţ, amator de bîrfă, cîrcotaş, certăreţ, dar suflet bun. Valeriu avea o rigoare nemţească sub care-şi ascundea perfect sensibilitatea. Sigur că făcuse o pasiune pentru actriţa lui, de altfel justificată, ca şi pentru doamna blondă, şi sigur că-i părea rău pentru marea amărăciune pe care mi-o pricinuise, lăsîndu-mă cu un copil pentru care-a făcut tot ce a putut material, nereuşind să şi-l apropie sufleteşte, copil care, pînă la opt ani, cînd se dusese la Paris să-l vadă, îşi adorase tatăl. Nu-l regretam pe Valeriu, nu-l regretam nici pe Alexe. După atîţia ani de la despărţirea de ei simţeam că nu-mi dorisem cu ardoare să trăiesc şi să mor nici lîngă unul nici lîngă celălalt. Îmi dorisem o viaţă cinstită lîngă un bărbat de care să mă-ndrăgostesc — am fost îndrăgostită şi de Valeriu şi de Alexe — lîngă un copil. Îmi dorisem un cămin paşnic, model vechi. Şerban Vasilianu fusese bărbatul vieţii mele şi-mi dovedise o statornicie de om, greu de imaginat. Omul alături de care mi s-ar fi potrivit

să trăiesc şi să mor era Alexandru Endre, deşi o viaţă mă ferisem să mi-o mărturisesc, la fel cum amîndoi ne feriserăm, cu multă dibăcie, de orice situaţie în care n-am fi fost în stare să ne mai păcălim unul pe celălalt. Şi viaţa lui era pornită pe-un făgaş cînd ne-am cunoscut. Eu — douăzeci şi trei de ani, el — aproape patruzeci, însurat cu doi copii. Amîndoi copiii lui, studenţi, avuseseră burse în America. Se-ntorseseră în Ţară. Medici amîndoi cu neveste medici, avînd fiecare doi copii. Şi băieţii lui Endre şi fata şi băiatul lui Şerban Vasilianu fuseseră şefi de promoţie, pe cinstite, ca şi băieţii mei. Băieţii lui Endre, amîndoi neurochirurgi, lucrau la Spitalul Central, în Bucureşti. Ai lui Şerban Vasilianu la Los Angeles şi oriunde le-ar fi poftit inima. Ai mei, cutreierînd lumea, prin meseriile pe care şi le aleseseră. Fuseseră toţi şefi de promoţie, dar dacă noi, părinţii lor, n-am fi lucrat la Securitate, oare tot aşa le-ar fi mers ? Cîţi n-or fi fost şefi de promoţie şi-or fi muncit pe cine-ştie-ce coclauri ? Şi eu fusesem cap de serie şi nici vorbă să rămîn în facultate, în timp ce universitare ajunseseră două colege, cu cel puţin cinzeci de sutimi sub media mea. Eu de ce mă angajasem la Securitate ? Fiindcă posturile prin oraşe de mult le arvunise U. T. M.-ul unora care se remarcaseră pe plan politic. Şi nu uitasem nicio clipă că fratele mamei se afla-n puşcărie, cînd eu eram în facultate. Eram o profitoare măruntă a regimului. Copiii mei, care se uitau la mine de sus — mai ales cel

mare — fiindcă eram traducătoare la Securitate, cînd fusese vorba de avantaje care veneau dintr-acolo nu se sfiiseră să profite nicio clipă de ele. Securitatea pentru mine însemnase ce-nsemnase «tăticu» pentru mama: căsătorie din interes pentru ieşirea din sărăcie. Suferisem că tatăl meu vitreg îmi număra fiecare-mbucătură. Îmi făcusem studenția în două rochii de stambă, în două fuste pe puncte, în două pulovere tricotate de mine, într-un loden, iar ca toaletă de gală — o fustă neagră şi-o bluză de *soie-écrue*. Nu suferisem de foame, dar nu pot spune că-n vremea studenției nu-mi lăsase gura apă la lucruri pe care bănuții dați de mama — luați de la gura ei — nu mi le-ngăduiau. După ce, în cămin mă-nvățasem cu apă caldă la duş şi cu-ncălzire centrală, nu mă mai trăgea inima spre sobă cu lemne, care trebuiau cărate, iar cenuşa lor curățată zilnic şi nici spre privată-n fundul curții. Nu-mi caut scuze pentru faptul de-a mă fi angajat la cea mai odioasă instituție a regimului, îmi explic mie mecanismul prin care-am ajuns acolo, unde n-am făcut nimic ruşinos, ci o adevărată şcoală de informare şi de ideologie multiplă; iar ca mine şi alții. Nu era zi de la Dumnezeu să nu-mi repet cele mai importante şi mai folositoare învățăminte care se lipiseră de mine în treizeci şi şapte de ani lucrați la Securitate: să nu mă mir de nimic, să nu-mi fac iluzii despre nimeni şi despre nimic, să ştiu că nu există un bine absolut şi mai ales permanent.

Cea mai dură şcoală a realităţii şi, ca urmare firească, a dezamăgirii. Cît am aflat din documentele care mi-au trecut acolo prin mînă n-aş fi avut parte în cinci sute de ani trăiţi în orice alt loc. Să zicem că astăzi, la douăzeci de ani de la-nlocuirea dictaturii comuniste cu dictatura banului, aş avea douăzeci şi trei de ani, aş fi absolventă de „Filologie", fiica unei contabile văduve, astăzi cînd nu te mai repartizează Statul nicăieri ci te «repartizezi» singur. Cînd îţi trimiţi *curriculum vitæ* (citit prescurtat *si vi*, ca-n engleză !), cînd adică «aplici» (tot ca-n engleză — că româneşte nu mai ştie nimeni) în dreapta şi-n stînga pentru o slujbă, să zicem că mi-ar propune «S. R. I.»-ul să mă angajez traducătoare. Ce-aş face ? M-aş angaja la ei. Convinsă că am nimerit-o într-a noua ceată a heruvimilor ?! Haida de ! M-aş duce, pentru că nefiind nici manechin, nici curvă, neavînd pile şi proptele, decît s-ajung profesoară într-un învăţămînt pe care Puterea-l tratează ca pe-un gunoi, mai bine într-un birou la căldurică, să citesc şi să traduc lucruri interesante, eventual contribuind la perfecţionarea băieţilor de export *and so on*, vorba românului ! Spre deosebire de dictatura Partidului unic, dictatura banului ce demonstrează ? Că omul ar fi cumva peste vremi ? Spre perfectă asemănare cu dictatura Partidului unic, dictatura banului îţi demonstrează că omul e «supt vremi», vorba cronicarului, ca de cînd lumea şi pămîntul, şi va fi cît astea două au să existe. Vocaţie de martiră în viaţa asta n-am avut.

N-am fost pusă niciodată-n situația de-a condiționa binele meu de răul altuia. Îi mulțumesc lui Dumnezeu și-i mulțumesc lui Endre, care m-au ferit de-o asemenea gravă dilemă.

Pe 17 decembrie 1989, primesc un telefon de la generalul Endre. «Sabina, sînt prin preajmă. Pot să trec pe la tine cîteva minute?». «Da, treceți». A venit fără flori, fără nimic. L-am privit întrebător. Și-a pus în cuier paltonul, șapca, fularul, m-a luat de mînă și mi-a șoptit: «Hai la baie». A dat drumul la duș și la robinetele de la chiuvetă. «Sabina, ai ascultat „Europa liberă“ ?». «De cînd am ieșit la pensie n-o mai ascult. Mă dispensez de agenții de-a-colo». «Malta își arată efectele și-n România. Să știi că la Timișoara e răzmeriță cu morți. Cine a tras nu se știe». «Cum, cine ? Securitatea, că e singura pe lume care posedă gloanțe !». «Nu știu dacă nu e bine să plecăm din București. N-am ce să-mi reproșez. Eu am avut în observație doar lumea intelectuală precum știi. Rău n-am făcut nimănui. Dar pînă să demonstrezi...». «Domnule general, dumneavoastră ați ieșit demult la pensie ca să mai fiți în vizorul cuiva, afară doar de vreun binevoitor. Ce să vă reproșați n-aveți. N-ați schingiuit, n-ați băgat pe nimeni în pușcărie. Dar de jurat nu poți jura pentru nimic. Eu, încrezătoare-n soartă, cu vecinii care toți sînt cu pósturi mari, deci n-ar avea de ce să se lege de mine — logic vorbind — eu nu plec nicăieri. Ce o fi o fi». «Ai dreptate. La urma urmei, dacă e să mă caute careva, mă găsește nu azi, nu

mîine, dar mă găseşte. Mai mult decît să mă omoare... am trăit destul». «Domnule general, e o vorbă care zice-aşa: „Cind ţi-e dat nenorocul, dacă-i mergi în faţă te-ajunge, dacă-i mergi în urmă, te-aşteaptă“. Să ştiţi că, acuma dacă aş muri n-am ce să regret». «Mi-ar părea atît de rău să mori». «Şi mie dacă aţi muri dumneavoastră. Mi-aş pierde un sprijin şi-un reper de-o viaţă». A urmat o tăcere în care cred că nu doar eu desfăşuram în minte firul amintirilor care ne legau de treizeci şi şapte de ani şi tot ce nu ne spuseserăm unul celuilalt în această vreme, prudenţi şi resemnaţi. «Domnule general, credeţi în Dumnezeu ?», m-am trezit eu din muţenie. «Cred numai în Dumnezeu şi-n destin». «Şi eu. Singura linişte-n viaţă mi-a dat-o numai credinţa asta. Ce e să ni se-ntîmple e de mult hotărît. Prin urmare, stăm pe loc şi-aşteptăm... ce-o fi o fi». «Să ascultăm permanent radioul, să ne uităm la televizor şi s-ascultăm posturile străine. Ca să facem o medie a minciunilor, ceea ce-am făcut amîndoi cît am fost slujbaşi la „odioasa“ Instituţie». «Ce credeţi că se va-ntîmpla ?». «Experimentul zis *comunism* sare-n aer, conform planificării de la Malta. La ruşi în 1917, nemţii, care voiau neapărat pace, au pompat bani grei în revoluţia bolşevică. Stalin şi aliaţii săi, Churchill şi Roosevelt, au hotărît comunizarea unei jumătăţi din Europa. Acum — experimentul ieşind din perioada de garanţie — Bush şi Gorbaciov trec la alt experiment». «Şi nouă ce-o să ni se tragă din

asta ?». «„Restaurația Burbonilor“ ca-n Franța, după Napoléon. O să schimbăm firma stăpînului». «Toată lumea aşteaptă căderea comunismului». «Firesc. Frigul şi „alementația rațională“ din ultimii ani ar descuraja şi-un sfînt. De la vlădică pînă la opincă, oricine îşi doreşte un acoperiş deasupra capului, mîncare ca lumea, căldură în casă, căldură în instituții. Libertatea cuvîntului interesează doar o parte a populației. Şi libertatea asta din democrații e dirijată. Că nu ție şi mie mi se pot vinde castraveți în privința asta... Cu libertatea cuvîntului în democrații, spre deosebire de dictaturi unde lătratul e plătit de Stat sub oblăduirea Partidului unic, în democrații cunoşti după lătrat cine dă de mîncare haitei. Pregăteşte-te să vezi cojoace-ntoarse, cu duiumul. Să nu te miri că unii n-au să-ți mai răspundă la „bună ziua“». «Mulțumesc lui Dumnezeu că sînt călită şi-n direcția asta. Verii mei primari şi cumnata mamei mi-au întors demult spatele, că eram „securistă“. Nu e timpul acum de etimologii, dar de la *securitate*, corect este derivatul *securitist*. Nu mă mai mir de nimic, domnule general». «Prin urmare, stăm cuminți în casă şi ascultăm ce ne spun ai noştri şi cei de la posturile lumii libere, liberă în măsura-n care lațul are lungime, nu te ține în coteț, ci-ți asigură sîrma pe care să te plimbi». «Dacă ne-ar auzi cineva...». «Sabina, prostia şi credulitatea sînt cele mai mari forțe mondiale». Am început să rîd. «Domnule general, am citit într-o revistă un articol foarte inteligent al unui

dramaturg român stabilit în Franţa. Am reţinut o frază emblematică pentru planeta noastră: „Se spune că proştii sînt veseli. Mă-ntreb de ce e atîta tristeţe pe pămînt“». «Îl ştiu pe băiatul ăsta şi tare m-aş bucura să facă o carieră-n Franţa. Orice român recunoscut de străini e un cîştig pentru România». «Şi alte cîştiguri după „restauraţia Burbunilor“ ?». «Pe mine optimismul nu m-a dat niciodată afar' din casă. Am fost martor, ca şi tine, la instaurarea comunismului. Numai că eu aveam altă vîrstă. Am avut prilejul să văd ce zace-n oameni, iar Securitatea a-nsemnat o universitate-n plus. Acum o să iasă la suprafaţă iar un puhoi de zoaie şi de vomă. Norocul nostru că sîntem pensionari». «Dacă ne-or mai da pensii, nouă „securiştilor“...». «Nu-ţi face griji. Să nu-ţi închipui că o să ne conducă Dumnezeu şi sfîntul Petru. Să ne păstrăm firea. Pleacă-ai noştri, vin ai noştri. Norocul nostru că n-avem cui să-i ducem grija. Copiilor mei n-o să le ia nimeni bisturiul din mînă, iar ai tăi sînt hăt departe».

Generalul privea lumea cu detaşarea celui care văzuse atîta rău încît nu se mai speria de ceea ce-ar fi putut să vină. Scăpase de prizonierat în Siberia doar fiindcă îi intrase o schijă-n plămînul drept cu-o zi înainte ca unitatea lui să cadă prizonieră la ruşi, la cotul Donului. Mulţi camarazi de-ai lui fuseseră repatriaţi după şapte-opt ani de Oranki, de Mînăstîrca şi unii, „rebelii“, şi de stagii pe la Liublianka. Văzînd încotro o lua România, renunţase la magistratură şi intrase-n

Securitate cu gîndul de-a contribui cît de cît la echilibrul etnic al lucrătorilor din instituţie. Avînd titluri universitare, i se dăduseră-n supraveghere nişte intelectuali. Luînd legătura cu toţi cei sub observaţie, încercase să-i convingă să-şi apere libertatea, ţinîndu-se departe de tot se putea fi suspect, evitînd întîlniri cu alţii din aceeaşi categorie cu ei şi, mai ales, ţinîndu-şi gura şi nedînd crezare posturilor din Occident cu emisiuni pentru lagărul socialist. Dintre toţi cei care-l luaseră-n serios niciunul nu ajunsese în faţa anchetatorilor şi nici în puşcărie. Cînd ajunsese şef, îşi alesese nişte locotenenţi şcoliţi, ca intelectualii să aibă cu cine sta de vorbă. Cînd se angajase el, în afara contingentului venit din Uniunea Sovietică şi de ungurii care toţi fuseseră-n armata maghiară-n timpul războiului, printre care unii oameni de carte, restul cadrelor din Securitate provenea din clasa muncitoare, şcolite în unităţi ideologice, figurînd cu studii liceale, făcute în doi ani, şi chiar cu licenţe de la *„Ştefan Gheorghiu“*. Cam de prin ’54-56, Instituţia trecuse la racolarea de tineri cu facultate şi mai ales foarte buni la-nvăţătură. Securitatea căuta să imite serviciile secrete din Occident. În Anglia, a fi fost în *„Intelligence Service“* era chiar o cinste. Numele celor care făcuseră parte din *Service* erau o dovadă. Cu toată politica de clasă, încă de la înfiinţare, din 1948, Securitatea nu putea lua traducătorii şi translatorii de la şaibă şi de la betonieră, ci dintre oameni cu şcoală, uneori

dintre cei şantajabili, care, săracii, s-ar fi angajat şi la Satana decît să fi luat drumul Aiudului, al Sighetului sau al Gherlei. La Securitate, „serviciul bătăi“ era unul, „serviciul capete“ altul. În asemenea domeniu, ca în orice activitate omenească, trebuie să ţii seamă de concurenţă. Comunismul putea sări în aer, dar serviciile secrete nu puteau fi desfiinţate ci înlocuite; şi oricum, Securitatea le lăsa succesorilor nişte mostre de capete, bun izvor de inspiraţie.

Am urmărit la televizor evenimentele, numite revoluţie. "Televiziunea Română Liberă“ ajunsese ca un pietroi din Hyde Park, de unde oricine poate ţine discursuri, sau ca un fel de han de la răscruce, unde vine cine vrea, pleacă de asemenea cine vrea. Atîta lume care se perinda fără niciun rost cred că niciunei televiziuni din lume nu i-a fost dat să vadă cît „Televiziunii Române Libere“ în acele zile de bulibăşeală de nedescris. M-aş fi aşteptat să văd nişte foşti deţinuţi politici care să-şi verse focul suferinţelor îndurate în comunism, nu vedete care călăriseră globul sub acelaşi comunism şi lume care-şi povestea biografii banale. Ajunsese televiziunea un loc de spovedanie pentru atîţia refulaţi că te-apuca plînsul. Două momente m-au lămurit deplin asupra spontaneităţii unora şi-asupra mişcării bine şi dinainte calculate a altor participanţi — autori de revoluţie: apariţia în balconul C. C. -ului a căpeteniilor revoluţionare pe care niciun glonţ nu le-a atins, deşi în oraş se

trăgea ca la nuntă, şi apelul «disperat» al Televiziunii, implorînd populaţia s-o apere, care cu o tigaie şi cu un polonic ori cu un mestecău, care cu te-miri-ce, Televiziune înconjurată de Taburi şi plină de mascaţii de la trupele antiteroriste. Atunci mi-am spus: «Iubiţii mei, castraveţii ăştia cu parfum de revoluţie marca Malta — lovitură de palat, — vindeţi-i altcuiva nu mie». Vorbeam la telefon cu Endre ca să vedem dacă mai sîntem în viaţă. Comentariile ni le păstram pentru momentul cînd aveam să ne vedem. Dar ştiam, fără vorbe, că eram gînd la gînd cu bucurie în privinţa «revoluţiei» şi mai ales a revoluţionarilor. Acoperiş deasupra capului aveam, cumpărat şi nu repartizat prin Instituţie, urma să văd cîtă căldură-n casă şi ce aprovizionare alimentară avea să ne-aducă noul regim. Încolo — Dumnezeu cu mila ! Se schimba echipa. Rîndul unu — fotoliu de orchestră pleca, lăsînd locul eşalonului doi, care demult se dorea în faţă. Cu niţică răbdare, le venea rîndul şi copilaşilor Kominternului, devenit Kominform, ca pasărea Fenix, care aici ardea, aici se reîntrupa, copilaşi deveniţi mari anticomunişti, descinzînd din Primăverii, unde-i aduseseră pe lume blînzii lor părinţi.

În Piaţa Universităţii am nimerit o dată cînd un grup, în frunte cu un actor, se hlizea nevoie mare în faţa unui televizor la care un nene recita nişte parodii la Eminescu de-o desăvîrşită stupiditate. În altă zi, printre manifestanţii care strigau cu foc «Jos comunismul, moarte Securităţii» se

aflau şi descendenţi ai unor miniştri din primul guvern comunist al României, care suferiseră şi sufereau groaznic prin vile în Cotroceni. Un domn — intelectual de-adevăratelea — expulzat din Franţa în '45, ca agent al Moscovei, ajuns în posturi de conducere în România, defila cu un ecuson la rever pe care scria «golan». Ion Iliescu oferise o jimblă protestatarilor din Piaţa Universităţii — «spaţiu liber de comunism» — numindu-i «golani». Cînd am mai văzut şi o şefă de cadre, de sus de tot, cu «golan» pe voluptuosu-i bust, m-am gîndit cu strîngerea de inimă la oamenii sinceri şi năpăstuiţi de comunism, care n-aveau loc de veşnicii oportunişti. Un inginer, vecin din bloc, director de instituţie de gradul zero, care se specializase un an în Anglia, un an în Franţa, demisionat şi pensionat cînd îi plecase fie-sa-n Canada, simulînd o căsătorie, nu lipsea cu nevastă cu tot din Piaţă. I-am salutat. Pe domn nu l-a răbdat inima să nu-mi spună: «Dacă şi Securitatea vine-n Piaţă, ce să mai zicem ?». «Exact ce zice şi Securitatea despre trimişii la specializări în Occident şi de directorii de instituţii de grad zero, care-au beneficiat de asemenea situaţii, prin binecuvîntarea Patriarhiei». A tăcut şi-a-nghiţit, albindu-se ca varul.

Tot în perioada Pieţei, au venit în Ţară fiu-meu, Doru, cu nevastă-sa, Carina. Nu lipseau din Piaţă decît noaptea. Cuscrii şi nepotu-meu rămăseseră la Washington. Noră-mea era toată o silă, un dispreţ şi-o critică la adresa fostului regim.

Eu tăceam fiindcă am fost totdeauna de părere că într-o familie n-au rost discuțiile care să ducă la dezbinări. Mă vedeam atît de rar şi de puțin cu băieții şi cu nurorile mele, încît dicuțiile de principii nu-şi aveau rostul. Nevasta lui Şerban avea o conversație monosilabică şi numai provocată, fiindcă ea nu te-ntreba nici măcar ce mai faci. Fiu-său, în schimb, era adorabil: deştept, tandru, cu o conversație de om mare şi cu nişte vorbe de moşneag hîtru şi hîrşit, care mă amuzau şi mă făceau să uit de fiu-meu, care venea din obligație să mă vadă, că mă rog — îi plăcea, nu-i plăcea — îi eram mamă, iar nevastă-sa, considerîndu-se şi ea obligată, îi ținea hangul. Băiatul asculta ce vorbeam eu cu Şerban şi-odată-l auzeai oftînd şi spunînd cu un glas resemnat: «Ce să-i faci dacă aşa e lumea». «De unde ştii tu, Vlad, cum e lumea ?», îl întrebam eu. «Păi, mă uit la voi, la tine, la tata, la mama...». Şi nu puteam să nu-i dau dreptate.

Îmi părea rău că nepotul meu adevărat nu era nici apropiat de mine — cam greu de la zece mii de kilometri — nici simpatic. Este maică-sa-ntreg: cu aerul superior al celui care le ştie pe toate, convins că nimeni nu mai e ca el, scormonitor, şi cu urechea pe la uşi. Carina, soția lui Doru, este genul care caută sămînță de ceartă din orice şi care nu se simte bine dacă nu-nțeapă, nu jigneşte pe cineva. În ziua cînd mi-au făcut favoarea să vină la mine la prînz, nici nu terminaserăm bine de mîncat cînd ea a zis, autoritar: «Băiete, gata,

hai în Piață». «Ce vă grăbiți așa, că doar Piața nu pleacă din loc». «Din replica asta se vede unde ați lucrat», mi-a spus ea pe-un ton de subțire ironie. «Ascultă, cucoană, așază-te pe scaun și taci din gură cinci minute». După tonul meu atît de vehement cred că noră-mea s-a așteptat și la două perechi de palme. «Mamă, ce rost are», a intervenit Doru, împăciuitor». «Are, băiete. Faceți pe naivii ca și cînd n-ați ști că aveți posturile pe care le-aveți cu binecuvîntarea Securității ? Și dumneata, distinsa mea noră, despre părinții dumitale care, de cînd au intrat în pîine, lucrează numai în Occident, ce crezi ? Ca i-a binecuvîntat Patriarhia ? Așa că nu-mi mai spune mie unde-am lucrat. Am lucrat la Securitate ca angajată oficial și n-am ascuns-o nimănui. Întreabă-ți, distinsă doamnă, în ce calitate ți-au lucrat părinții... Acum, liber, duceți-vă-n Piață; de unii ca voi n-au loc ăia care-au putrezit cu anii la Aiud, la Sighet, la Gherla și-n alte pușcării», și le-am deschis larg ușa de la intrare. Habar n-am cît au mai stat în România, fiindcă nici măcar fiu-meu nu mi-a dat un telefon de rămas-bun. I-am auzit glasul de Crăciun, cînd s-a-ndurat să-mi spună două-trei vorbe convenționale, de urări, la care i-am răspuns și eu la fel, fără să-l întreb ce-i face familia. Nici Alexe nu s-a bucurat de-un alt regim filial. Stînd de vorbă cu Alexe despre vizita lui Doru și-a nurorii noastre, Alexe le-a tras o-njurătură de toată frumusețea. «Cînd au venit la mine să mi se plîngă de felul cum ai tratat-o pe mironosița de noră a noastră

le-am cerut să-mi reproducă *mot à mot* din ce v-ați luat. „Şi vi se pare că n-a avut dreptate ?“, am tras eu concluzia, ceea ce a ofuscat-o din cale-afară pe dumneaei. Sabina, în concluzie, dă-o-n mă-sa. Dacă nu i-ai fi tu mamă, l-aş băga şi pe boul de fiu-meu». Nu era bou, era un arivist: profitase cît putuse de relațiile socrilor lui şi nu strîmbase din nas nici la Securitatea mea, cînd fusese vorba de Banca Mondială. Părinții noră-mii, deja pensionați, s-au întors în Țară pe la jumătatea lui '90. Cuscru-meu, încă din '91 a devenit un prosper om de afaceri. Ne-au ignorat şi pe mine şi pe Alexe. Într-un tîrziu, nițel după 2000, Doru a-nceput să ne telefoneze destul de des, mie şi Irinei. Alexe a murit la sfîrşitul lui 1999. Diana l-a anunțat pe Doru fără să se-aştepte că avea să vină la-nmormîntare. Vorbeam cu Doru fără să-mi manifest mirarea că brusc îl apucase dragostea de mine şi fără să-l întreb nimic despre familia lui, cum nimic nu-mi spunea nici el. Irinei îi şoptise însă, că avea o legătură cu-o colegă de serviciu şi mai apoi că era hotărît să divorțeze de Carina. «Bine că scapă de snoaba, de otrava aia» a fost primul meu gînd, auzind acea noutate, însă ştiind ce dramă înseamnă pentru un copil despărțirea părinților — a se vedea Şerban, fiu-meu cel mare — n-am mai aplaudat această intenție a lui Doru. Care nu mi-a fost mirarea cînd cine-mi telefonează ? Noră-mea, Carina. «Alo ! Bună ziua. Aş vrea să vorbesc cu doamna Sabina Gherasim». «La telefon. Cine mă caută ?». «Carina Gregorian,

încă nora dumneavoastră». Am tăcut. Să-i fi spus că mă bucuram s-o aud ar fi fost o ipocrizie. S-o-ntreb ce voia, de ce ? Am aşteptat. «Mai sînteţi pe fir ?», a-ntrebat ea neauzind niciun sunet. «Da, sînt». «Doamnă, fiul dumneavoastră are o amantă şi vrea să divorţeze. Vreau să-i spuneţi să-şi bage minţile-n cap fiindcă pe mine nu mă azvîrle ca pe-o haină veche. Să nu-şi regrete prostia». «Fată dragă, din partea mea, faceţi ce vreţi. Eu nu mă amestec în viaţa nimănui». «Ştiu că nu m-aţi plăcut niciodată». «Şi ce legătură are asta cu faptul că fiu-meu vrea să divorţeze ? Cum nu eu te-am luat de nevastă, nici amantă nu i-am găsit eu lui Doru. Nu m-am amestecat cu nimic în viaţa voastră. Vrei să-l ameninţi, ameninţă-l direct, nu prin intermediari. Să vă lumineze Dumnezeu mintea şi să vă dea sănătate !»; şi i-am închis telefonul. Doru a venit în Ţară pentru divorţ şi a locuit la mine tot concediul, în care şi-a angajat apărător, un avocat, fost coleg al lui de liceu. Era toată ziua plecat cu prietenii, la pescuit, la bazin. Nu ştiu dac-am mîncat de două-trei ori împreună. Casa mea avea pentru el regim de hotel, iar eu nici măcar de recepţioneră, fiindcă avînd cheile apartamentului nu mă «deranja» nici măcar să-mi spună că s-a-ntors acasă. Carina, cu fiul lor, Ştefan, se afla pe Costa Brava. Părinţii ei urmau să-i angajeze avocat pentru divorţ. Nu mai rămăsese loc unde Carina să nu-l fi reclamat pe Doru pentru comportament imoral, fără efect însă, fiindcă infidelitatea conjugală nu

mai impresiona pe nimeni. Doru şi-a asumat toată vina despărţirii şi soţii neavînd nimic material de-mpărţit, divorţul s-a terminat rapid. La o înfăţişare a fost chemat fiul împricinaţilor, care, avînd şaisprezece ani, trebuia să se pronunţe alături de care părinte voia să rămînă pînă la majorat. Spre mirarea tuturor, băiatul a hotărît să rămînă la tată-său. Din dragoste sau din dorinţa de-a-i sta ca un spin în talpă în noua căsătorie, n-aş putea spune. Ultima dată cînd l-am văzut, cu ocazia divorţului părinţilor lui, mi-am dat seama de fanatismul lui pro-american. Statele Unite au menirea şi dreptul de-a-şi impune sistemul oriunde în lume, unde regimul contravine democraţiei lor. Am încercat să-i demonstrez că nimeni, chiar perfect, e bine să nu-ncerce să-şi impună perfecţiunea şi altora, ci să-i lase pe ei să-şi reglementeze viaţa. Şi i-am mai spus că dacă zici «mare putere» zici implicit, «abuz». Rezultatul: s-a ridicat de la masă, mi-a trîntit uşa-n nas şi dus a fost, presupun că la bunicii materni. Îmi pare rău să spun că nu-i duc dorul deloc. La două luni după divorţ, fiu-meu s-a-nsurat cu noua lui aleasă, despre care Irina, participantă la ceremonie, la Washington, are o părere foarte bună, spre deosebire de părerea despre fosta ei cumnată. Fiu-meu m-a invitat şi pe mine cu acea ocazie, oferindu-se să-mi plătească biletul de avion. N-am avut în viaţa mea paşaport şi niciun chef să umblu să-l obţin la anii mei fragezi, în momentul cînd s-a recăsătorit

Doru. Coxartroza şi gonartroza abia mă lăsau să mă mişc, încît am mulţumit, exprimîndu-mi regretul de circumstanţă, şi trimiţîndu-i nurorii mele o broşă cadou. La un an de la căsătorie, noul cuplu a avut un băiat, botezat Michel. Am primit poze de la ceremonia creştinării lui şi de la petrecerea care-a urmat. De cîte ori îmi telefonează Doru, noua noră, deşi n-o cunosc, îmi spune şi ea cîteva cuvinte şi mi-l dă şi pe băieţel, care-mi îngînă ceva pe limba lui. Mi se face dor de copiii mei cînd erau mici şi-i simţeam trup din trupul meu, suflet din sufletul meu. Cît a trăit bunicul Voicu şi-aveam în gospodărie scroafă cu purcei, pisici şi cîine, care creşteau sub ochii mei, îi iubeam şi cînd ajungeau mari, dar mi se făcea mereu dor de ei mici. Nu mi-aş fi-nchipuit că vreodată băieţii mei au să se-ndepărteze atît de mine, care i-am crescut mai mult singură. S-au îndepărtat de mine dar, ca să fiu dreaptă, şi eu de ei. Cînd îţi judeci copiii la fel ca pe orice străin, te simţi tot atît de singur ca în momentul cînd ai început să te uiţi la părinţii tăi cu ochi critici. Simţi cum pun stăpînire pe tine îndoiala şi-nstrăinarea. Nimic nu mai este ca pe vremea cînd nu-i judecai, fiindcă tu nu mai eşti cel dinainte. Mulţi oameni, la bătrîneţe, se-nduioşează de propria persoană, se judecă indulgent, îşi află motivări şi scuze pentru prezent şi pentru trecut. Alţii, mai puţini, reconsiderîndu-şi trecutul, spun mereu: «Atunci ar fi trebuit să..., nu ce-am făcut, de-mi dau

acuma cu pumnii-n cap». Eu îmi reproşez minciuna unui an în care-am lăsat un om să mă iubească, din prostia complexelor mele. Încolo, n-am păcălit pe nimeni. În fiecarea seară îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru ziua care m-a apropiat şi mai mult de El şi-L rog să-mi dea un sfîrşit pe puterile mele. Nu mă părăseşte gîndul despărţirii sufletului de trup.

În 2000, Diana, succesoarea mea, a treia nevastă a lui Alexe, a plecat definitiv cu fiu-său în Germania, la Achen. S-a angajat de la bun-început la un spital unde lucra sora ei, tot doctoriţă, tot anestezistă. Alexe, la curent cu specialităţile cele mai căutate în medicină, gîndindu-se şi la vremea cînd el n-avea să mai fie, o-ndrumase către anestezie şi spre Germania, dacă vreodată ar fi avut de gînd să emigreze. Nemţii nu te puneau să-ţi echivalezi studiile, ci te luau în probă ca să vadă ce ştii. Diana îmi telefonează în fiecare săptămînă, mă invită pe la ei şi mă-ntreabă dacă am nevoie de bani sau de orice altceva. De Crăciun îmi trimite o cutie mare cu tot felul de bunătăţi, pe care mi-o aduce la uşă o agenţie de transporturi.

Din 1990 pînă-n 2000, am pierdut oamenii cei mai importanţi din viaţa mea. Întîi — Alexe, apoi la un an — Simona. Amîndoi morţi de inimă. Simona m-a rugat să vin pe la ea într-o zi cînd bărbatu-său se ducea la nişte prieteni să joace bridge. «Sabina, nu vreau să-ţi par melodra-

matică, dar simt că mult n-am s-o mai duc. Ştiu că Irina ţi-e dragă, aşa că te rog să-i fii tu mamă, după...». «N-avea grijă. Irina e cel mai bun copil al meu». Şi nu i-am spus-o ca s-o liniştesc numai, ci fiindcă ăsta-i adevărul.

În 1992 se stingea, la Paris, Valeriu. Am aflat din presă. Ştiam de la Ileana şi de la Paul că doamna Veniamin murise cu un an înaintea fiului ei, care era foarte bolnav. Deşi între noi două nu existase nici umbră de simpatie, avînd şi eu copii am zis: «Doamne, bun ai fost, că ai strîns-o la vreme şi ai scutit-o de cea mai cumplită durere». Tot de la Ileana şi de la Paul am aflat că prin testamentul lăsat de Valeriu, nevastă-sa era desemnată ca unica lui moştenitoare. Şerban, în calitate de ceea ce în justiţie se numeşte «moştenitor rezervatar», putea ataca testamentul. Numai că lui nici prin minte nu i-a trecut aşa ceva, iar mie de asemenea. În 1992, la şase luni, unul după altul, s-au dus, mai întîi Ileana, apoi Paul Iovănescu. Ei au fost pentru mine ilustrarea cuplului de admirat şi de invidiat. Erau atît de uniţi încît cred că şi gîndeau aceleaşi lucruri în acelaşi timp. După ce a plecat Ileana, Paul era neaşteptat de senin, de liniştit. «Paule, te admir pentru echilibrul tău». «Sabina, sînt atît de senin fiindcă ştiu sigur că Ileana mă ia curînd lîngă ea». În cele şase luni cît Ileana l-a mai lăsat pe pămînt, Paul venea în fiecare zi pe la mine, un ceas, şi depănam amintiri viaţă, în care Ileana era

mereu prezentă. Aveam nouăsprezece ani cînd ne-am cunoscut, iar el, trecut de treizeci, era deja un chirurg de renume şi invidiat mai ales pentu nevastă. «Şi eu şi Ileana, cînd ne-am luat, ne aflam fiecare după un dezastru sentimental: ea îl iubise nebuneşte pe Stere; eu — divorţat de-o nevastă pe care-o adorasem şi pe care am prins-o-n pat cu un bun prieten al meu. Rănile erau deschise cînd ne-am cunoscut, cicatrizate cînd ne-am căsătorit. Înainte, între noi se-nfiripase timid o dragoste care-apoi ne-a copleşit ca un vulcan, am plîns unul pe umărul celuilalt, povestindu-ne viaţa, ca la spovedanie».

Eu nu-i dezvăluisem nimănui toată viaţa mea. Nici măcar generalului Şerban Vasilianu care, cu toată pasiunea şi senzualitatea dintre noi, avea şi gesturi paterne faţă de mine. Mă gîndeam la cei douăzeci şi opt de ani de telefoane săptămînale. Retrospectiv, le socoteam mai degrabă grijă de părinte pentru copilul său decît dragoste a unui bărbat pentru o femeie. Fizic mă lăsasem dezbrăcată de el, sufleteşte am rămas cu nasturii încheiaţi pînă-n gît. Dragostea farmacistului pentru mine mi-a dovedit că poţi iubi şi-un sloi de gheaţă. În braţele lui Valeriu descopeream participarea la iubire. Generalul însemnase dezlănţuire, nebunie. Alexe, amant remarcabil, nu mi l-a şters nicio clipă din trup şi din gînd pe general. Dar nu plînsesem pe umărul nimănui. Sufletul meu era un mormînt,

care-ascundea pe veci osemintele dintr-însul. Îi invidiam pe Ileana şi pe Paul, care se spovediseră unul altuia, invidiam această totală dăruire, totală curăţire a sufletului, care-nsemnaseră piatra de-ncercare a legăturii lor. Credincioşi, îşi avea fiecare duhovnic. Eu hotărîsem să mă-nfăţişez lui Dumnezeu, ca unic duhovnic al păcatelor mele. Plecînd dintre noi, ei mi-au lăsat un mare gol în suflet. Cu dînţii îmi verificam părerile, începînd cu viaţa-n general, cu politica. Terminînd cu aprecierile asupra unei cărţi, a unor spectacole. Orice întîlnire-a noastră îmi dădea linişte şi-mi îmbogăţea mintea şi sufletul. E atît de tonic să-ţi confirmi logica în faţă unor oameni pe care-i preţuieşti. Ei doi aveau un simţ al realităţii care, deşi îi dusese la dezamăgire, nu-i acrise. Rar am cunoscut suflete mai deschise faţă de durerea altuia şi mai milostive. În fiecare sîmbătă plăteau un prînz pentru douăzeci de oameni săraci la o mînăstire unde stareţ era un remarcabil fost student al lui Paul. Cu Ileana şi cu Paul s-au dus martorii tinereţii mele, tinereţe cînd, oricît de dureroase ar fi timpurile, totuşi mai mult pluteşti decît umbli pe pămînt, în care eşti locuit de ceea ce azi aş numi iluzie a ceva nedefinit, cînd aştepţi să te vezi propulsat undeva nu se ştie nici cum nici de cine — dar unde să te-aştepte bucuria. Este vremea credinţei în miracole.

Din 1990, cînd România părea să fi pornit pe un drum cît de cît acceptabil, cînd oricum dispăruseră «teroriştii» şi nu se mai împuşca pe

străzi, generalul Endre îmi făcea măcar o vizită pe săptămînă. Eram pensionari şi unul şi altul şi, presupunînd că succesorii Instituţiei noastre ne-ar fi avut în vizor, cum nu complotam împotriva nimănui, toţi fiindu-ne indiferenţi, n-aveau decît să ne urmărească, să ne-asculte, voia la ei ca la banul Ghica — vorba ceea. «Sabina, cred că-ţi place cum s-au dat peste cap băieţii noştri care n-au lucrat ca noi, proştii, în sectorul intelectual şi ce miliardari au ajuns !». «Domnule general, dumneavoastră aţi fost ocupat să feriţi intelectualii de puşcărie, învăţîndu-i de bine să-şi ţină gura, eu, pe lîngă traduceri, am mai contribuit la perfecţionarea englezei şi a francezei pentru băieţii de export. Unul dintre „elevii" mei s-a-ntors în '90 de la un post de radio din „lumea liberă" şi are acum o emisiune la un post de televiziune de-al nostru. Şi trebuie să spun că este cel mai inteligent, cel mai ponderat, cel mai stilat dintre toţi cîţi apar pe sticlă». «Pe la agenţiile comerciale „prăvălia" mai trimitea şi mîrle, dar în ideologie trimitea crema ca şi la specialişti. Cel mai bun exemplu de specialist de nivel internaţional a fost Şerban Vasilianu, care oriunde a fost trimis şi-a făcut meseria: a instalat sisteme de telecomunicaţii. Era de asemenea mare specialist în creat şi-n descifrat coduri». «Domnule general, încotro credeţi că se-ndreaptă România ?». «România *nu se-ndreaptă, e indreptată* spre ştergerea de pe hartă. „Băieţii" au păpat mai ceva decît termitele, două miliarde şi jumătate de dolari şi vreo cinzeci şi

cinci de miliarde de lei, *declarați*, bani existenți în vistieria Statului la-mpuşcarea lui Ceauşescu; iar acum stăm cu mîna-ntinsă la F. M. I. şi la Banca Mondială. Dacă domnul Poul Thomson, reprezentantul F. M. I.-ului pentru România, a declarat „Dumneavoastră *trebuie* să deveniți o *țară consumatoare*“, tu ce crezi ?». «Domnule general, ați intrat în Securitate cu gîndul să faceți ceva pentru Țara asta şi ați ferit nişte intelectuali de puşcărie, ați selectat nişte agenți care să nu ne facă de rîs, eu am tradus documente româneşti ca să afle puternicii lumii cine sîntem, pe lîngă traducerea din ce spuneau presa şi radiourile din străinătate despre România comunistă. Noi am crezut în Țara asta». «Oricît a tremurat românul şi a răbdat de foame între 1984 şi 1989, de pe urma lui Ceauşescu a rămas ceva. Băieții ăştia n-au pus două cărămizi una peste alta. Petre Țuțea, care era o minte strălucită, de fiecare dată cînd vorbeam cu el — şi era o-ncîntare — îmi spunea: „Domnu' de la Securitate, ține minte ce-ți spun: Ceauşescu este ultimul mare naționalist român… Astăzi, naționalismul este mai de ruşine decît sifilisul şi decît blenoragia. Internaționalismul şi-a schimbat determinantul: nu mai este *proletar* — proletari din toate țările, uniți-vă ! — este *capitalist* — capitalişti din toate țările, uniți-vă şi faceți ce vreți». «Deci „lupta de clasă“ atît de hulită nu va dispărea». «Cu-atît mai mult cu cît se umblă la anihilarea națiunilor. *Big brother* azi e unul, mîine altul, drept binefăcător al omenirii fără frontiere, pînă

cînd se va sfîrşi cu oamenii, cum s-a sfîrşit cu dinozaurii. Ai să mai apuci destule, Sabina. Spre norocul meu, fiind mult mai bătrîn, mai puține. Viața mea publică n-a fost o fericire, fiindc-am trăit sub semnul aleatoriului şi am purtat mereu o mască. Eram gardianul care păzea o zisă libertate a unora, ca să-i conving să evite puşcăria. Norocul meu a fost viața echilibrată din familie. Mai întîi nevastă-mea, copiii, apoi frate-meu, părinții şi chiar socrii mei care, deşi fizicieni reputați, n-au strîmbat din nas că fata lor s-a măritat cu un „securist". Căminul a fost refugiul meu». «Cum ați cunoscut-o pe doamna, soția dumneavoastră ?». «Eram abia locotenent. N-ajunsesem să invit oameni tineri pentru a-i angaja oficial, ca în cazul tău. Atunci aveam misiunea să racolez agenți şi la-ntîmplare, dar pe unii anume. Pe listă figura o studentă în anul patru la Arhitectură, fiica unor fizicieni care interesau Instituția, dat fiind locul unde lucrau. Am cunoscut-o la o petrecere dată de-un arhitect, agent al nostru. M-am îndrăgostit de ea din momentul cînd s-au făcut prezentările şi ne-am dat mîna. Am văzut şi-n ochii ei o sclipire care-nsemna emoție. Am condus-o acasă şi i-am spus că ea fusese ținta mea la petrecere. „Îți apreciez sinceritatea, însă cu Securitatea nu vreau să am de-a face". „Dar cu mine ? ". „Sînt dezamăgită că lucrezi unde lucrezi, dar te-aş minți dacă ți-aş spune... dacă ți-aş spune că-mi eşti indiferent". „Şi ce propui ? ". „Nu ştiu". „Pot să-ți propun eu ceva, Mira ? Îmi dai voie să-ți spun

pe nume ?". A-nclinat din cap a aprobare. „Îți dau carta mea de vizită şi peste şase luni te rog să-mi dai un telefon şi să-mi spui dacă vrei să mă mai vezi ori ba". Peste şase luni a vrut să ne vedem. I-am dat un ultimatum: ori ne căsătorim ori ne despărțim. Cînd m-a prezentat părinților ei, le făcuse deja cunoscută biografia mea. Peste un an am avut primul copil. Am dus o viață fără fisuri. Şi cînd mi s-a ivit cineva care nu a-nsemnat o simplă tentație de moment, am ocolit să-i arăt deschis ce simțeam, fiindcă n-am vrut să sfîşii niciun suflet şi nici pe mine să mă pun la-ncercare». «Nici pe mine, domnule general», mi-am spus eu şi am fost sigură că acelaşi gînd ne trecea amîndorura prin minte. Ultima dată cînd ne-am văzut, ne-am luat rămas-bun în parcul Ioanid. După ce mi-a sărutat mîna am văzut că ezită să plece. L-am privit întrebător. «Sabina, ai fost, de cînd te-am văzut prima oară, o bucurie a vieții mele». A plecat fără să arunce o privire-n urmă. Am rămas pe loc, privindu-i silueta dreaptă, pasul hotărît, în ciuda celor optzeci şi patru de ani cîți îi avea. N-am văzut pe nimeni îmbătrînind mai frumos decît el, cu o figură mai spiritualizată, cu ochi mai vii, şi, mai ales, cu o asemenea luciditate în fața evenimentelor. Martie 1990 la Tîrgul Mureş ne zguduise pe amîndoi. «Ce credeți, domnule general ?», l-am întrebat eu. «E primul semnal de dezmembrare a României, dezmembrare pe care au s-o facă românii, clasa conducătoare, pentru care ciolanul contează nu Țara. Sper să n-apuc şi-acel

moment». Şi Dumnezeu l-a ascultat. A doua zi după acea despărţire elocventă, la ora nouă dimineaţa am primit un telefon. «Alo ! Doamnă, mă numesc Ştefan Endre şi aş vrea să vorbesc cu doamna Sabina Gherasim». M-am aşezat pe scaunul de lîngă telefon, fiindcă simţeam că mi se taie picioarele. «La telefon». Am auzit un oftat. «Doamnă Gherasim, tata a murit azi noapte-n somn. Îl depunem azi la unu la biserica Boteanu, unde poimîine la ora douăsprezece are loc slujba de-nmormîntare, apoi mergem la Crematoriul de pe Şerban Vodă, fiindcă el a vrut să fie incinerat». «Doamne, Dumnezeule». «Tata ne-a spus de multă vreme că tot ce-şi doreşte după moarte se află scris pe-o coală de hîrtie într-un sertar al biroului. Hîrtia cuprinde o lista de persoane pe care s-o anunţăm de plecarea lui». «Vă mulţumesc, Dumnezeu să-l odihnească !». «Sărut mîna, doamnă». La unu fără douăzeci eram la biserica Boteanu ca să-l întîmpin pe generalul, cu zece orhidee violet. Sicriul era-nsoţit de-o doamnă cu părul cenuşiu deschis, înaltă, distinsă, cu urme de frumuseţe, şi de trei bărbaţi, doi cam de şaizeci de ani, înalţi, supli, celălalt în vîrstă, drept ca bradul, în care l-am recunoscut pe fratele generalului, magistratul. După ce sicriul a fost aşezat pe catafalc şi cei patru s-au strîns în jurul lui, m-am apropiat timid de doamna cu păr argintiu. «Dumnezeu să-l ierte. Doamnă, eu sînt Sabina Gherasim. Am fost subalternă a domnului general». Neştiind ce să fac cu orhideele i le-am pus ei în braţe. S-a uitat lung la

mine și mi-a spus: «Mulțumesc că ai venit să-l întîmpini», s-a apropiat de sicriu și a așezat cinci orhidee de o parte, celelalte cinci de cealaltă a trupului care se despărțise de suflet. Stăteam ca moartă și rămasă, printr-o minune, în picioare. Doamna Endre mi-a prezentat pe cumnatul și pe fiii săi. Mi-au sărutat toți mîna. Ce detalii reține un om îndurerat ! Eram o rană vie. Cred că atît de palidă, încît păream bolnavă. Judecătorul, fratele generalului, m-a-ntrebat dacă mi-era rău. Am mișcat ușor din cap spre sicriu. Mi-a pus o mînă pe braț a-nțelegere. Pe panglica de pe coroana de garoafe roșii pe care am dus-o la biserică am scris «Adio, domnule General. Sabina». De la Crematoriu, cortegiul a mers la Belu, unde urna cu cenușă a fost depusă în cavoul fizicienilor, socrii generalului. Doamna general m-a invitat acasă, unde cu toții am fost douăsprezece persoane. Am cerut voie să văd camera de lucru a fostului meu șef. Pe birou se aflau două fotografii în ramă argintie: una în care era el, cu doamna Endre și cu băieții, copii, alta cu el în mijlocul subalternilor, între care și eu, de la aniversarea lui din 1954. De cînd aflasem că a murit și pînă în acel moment nu-mi picase o lacrimă. Cu fotografia asta în mînă, așezată la biroul generalului, m-a podidit un plîns cu sughițuri. Venise descărcarea durerii. Ușa camerei s-a deschis încet și m-am trezit în spate cu Ștefan, care se uita peste umărul meu la ceea ce țineam în mînă. I-am întins poza. Ștefan a privit-o lung și fără pic de zgomot mi-a așezat-o

în faţă pe birou. «E de la aniversarea tatălui dumneavoastră din 1954», am găsit eu de cuviinţă să-i spun. A urmat o tăcere, timp în care el s-a aşezat pe scaunul din faţa biroului şi s-a uitat fix la mine. «Doamnă Gherasim, ce-aţi însemnat dumneavoastră în viaţa tatei ?», m-a-ntrebat el cu un glas ezitant, sfios. Am oftat şi fiindcă simţeam că-mi lipsea aerul şi ca să găsesc un răspuns pe care nu mi-l dădusem nici mie pînă atunci. «Am însemnat un om în care avea încredere, încredere deplină». «Oare numai atît ?». Glasul lui suna mîngîietor şi îndemna la confidenţe. «Oare nu era de-ajuns ?», i-am răspuns eu mîngîietor şi resemnat. «Oare ?», s-a-ntrebat şi el, fără nici pic de ironie. A trecut din nou lîngă mine, mi-a pus uşor degetele pe cap iar cu mîna cealaltă a ridicat fotografia a privit-o de parcă voia să şi-o-ntipărească-n minte şi a pus-o pe birou. «Dumneavoastră aveţi fotografia asta ?», m-a-ntrebat Ştefan. «O am». «Să mergem la ceilalţi» şi mi-a-ntins mîna ca să mă ridic mai uşor de pe fotoliul turnant.

La trei săptămîni de la moartea generalului, care nu corespunde niciunui ritual ortodox, am făcut o slujbă de pomenire la biserica Boteanu, aşa cum mă rugase. Părintele Grigorescu se mutase la cele veşnice. Au slujit doi preoţi, unul fiind noul paroh, pe care-l cunoscusem cînd îl pomenisem cu ani în urmă pe generalul Şerban Vasilianu, amîndoi baritoni, iar la cererea mea, un cor de bărbaţi. Am adus colivă, lumînări, vin, flori, paha-

re şi linguriţe de unică folosinţă. La «Veşnica pomenire» au venit preoţii să-nalţe coliva cu mine. Am înregistrat pe casetofon slujba care sună ca un cîntec de leagăn. Rău îmi pare că n-o ascultasem şi n-o ascult decît eu. Dar în rugămintea generalului eram singura cuprinsă. «Numai tu».

În afară de mama, generalul Alexandru Endre a fost martorul de cea mai lungă durată a vieţii mele. Îmi rememorez viaţa. Ce să mai faci la peste optzeci de ani ? Timpul îţi oferă altă perspectivă a faptelor tale decît judecata din momentul cînd le-ai trăit. Perspectiva asta aş compara-o cu traducerea unei cărţi pe care mai întîi ai citi-o; iar părerea din momentul faptei — cu traducerea făcută odată cu citirea cărţii, traducere deficitară. Ciu-En-Lai, întrebat pe la mijlocul secolului XX, ce părere avea despre Revoluţia franceză de la 1789, a răspuns că de-atunci trecuse prea puţin timp ca el să-şi fi făcut o părere ! Trăim prea puţin ca să apreciem drept şi viaţa noastră şi epoca în care am trăit. Cîntarul prezentului are de multe, chiar de prea multe ori bătaie. Cîte fapte greşite, cîte judecăţi greşite într-o viaţă. Mi-au murit fiinţe dragi şi-mi aduc aminte cum le-am petrecut pe ultimul drum. Dar tot ce-am trăit lîngă Alexandru Endre şi după ce n-a mai fost îmi e viu în minte ca şi cînd s-ar fi petrecut ieri. Mă gîndesc la fiu-meu, Şerban, şi la boala care-l macină. Oricît s-a-ndepărtat de mine şi de fraţii lui, e greu să spun ce durere mă sfîşie cînd stiu cît suferă şi la gîndul că aş trăi mai mult decît el. A crescut un

copil străin de la doi ani, azi medic, însurat cu-o colegă. Amîndoi se poartă exemplar cu el şi se vede că nu doar din recunoştinţă ci cu dragoste şi cu delicateţe. I-am spus lui Şerban: «Poţi să te feliciţi pentru ce copil minunat ai crescut şi pentru ce noră ai». «Tu nu te feliciţi pentru copiii pe care i-ai crescut ?», m-a-ntrebat pe-un ton ironic. «Şerbane, socotesc a-mi fi făcut datoria de femeie, aducînd doi oameni pe lume, care-au luat viaţa-n serios şi ştiu ce vor. Sînt mulţumită ca om. Indiferenţa voastră faţă de mine mă face să mă-ntreb mereu ce am greşit». «Cum e, mamă, să-ţi moară un copil ?». «Cred că e cel mai groaznic lucru. Sper să mă ferească Dumnezeu de asemenea durere». Ar fi putut să mă cruţe de săgeata otrăvită a unei asemenea-ntrebări. «Cine ştie», mi-a spus el. Mă rog lui Dumnezeu să nu-l chinuie şi să nu-i chinuie nici pe duşmani. Să nu fie o povară pentru copilul atît de bun pe care l-a crescut. Mă rog să-i meargă bine-n America lui fiu-meu, Doru, nevestei şi copiilor lui. Îl rog s-o ocrotească pe Irina pentru sufletul ei ca pîinea caldă, pe ea şi neam de neamul ei. Îl rog să mă ierte pentru viaţa mea care, poate a fost strîmbă de la un capăt la altul. Poate eram făcută să trăiesc de una singură ca să nu am în ce fel să greşesc faţă de fiinţe apropiate ? Şi faţă de celelalte ? Să trăieşti mereu cu ochii-n patru şi cusut la gură ca să nu superi pe nimeni. Ce splendoare ! Sentimentul meu major la capătul unei vieţi ? Dezamăgirea. Ca s-o-mblînzesc îmi de-

rulez, în minte filmul cu oamenii care mi-au fost dragi. Defilarea se-ncheie cu Alexandru Endre.

Omul nu trebuie să lase nimic încurcat în urma lui. Drept care mi-am făcut testamentul pe casă, în care Irina este la parte cu băieții mei. Tablourile: unu — fiecăruia. Bijuteriile — brățara de la doamna Caragiani şi prima broşă de la Şerban Vasilianu — ale mele de adîncul sufletului — i le-am dat ieri Irinei. Le-a luat după multe stăruințe, cu lacrimi pînă-n bărbie. Actele sînt în ordine, banii — cu Irina la condiții de retragere. Cît despre vremuri... Las regionalizarea, federalizarea, globalizarea şi alte *zări* moştenire generației tinere azi şi celor care vor veni; le las buldozerele istoriei, care nu se ştie ca pămîntul cît vor mai purta mărci cu litere latine, fiindcă Dumnezeu n-a lăsat niciun copac să urce pîn' la cer. Mă uit pe fereastră la zăpada care se topeşte. Mai apuc o primăvară. Are să-mi înflorească teiul de subt balcon, care mi-o aminteşte pe coana Titi şi caprifoiul copilăriei mele. În tei au să vină păsările cerului şi-au să-mi cînte. Ele-mi arată că viața mai are şi frumusețe, iar eu am să-mi şoptesc nişte versuri de cine-ştie-cînd, trecute prin cine-ştie-cîte gînduri:

În grădina lui Ion,
Toate păsările dorm,
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

Săraca !

8 iunie 2009 —11 februarie 2010

NOTĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ

Ileana VULPESCU s-a născut la 21 mai 1932, într-o familie de agricultori din comuna oltenească Bratovoieşti (Dolj).

După o licenţă în litere (limba şi literatura franceză), la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1953-1958), a lucrat, ca lexicograf, la Institutul de Lingvistică al Academiei (1959-1975), colaborînd la redactarea lucrărilor *Dicţionarul limbii române* şi *Dicţionarul explicativ al limbii române*.

A debutat editorial în 1962, cu o traducere din limba franceză, *Asasinul a murit I-ul*, de André WURMSER.

Prima lucrare originală, povestirea *Scrisoare către un cunoscut*, apare în revista orădeană „*Familia*“, seria a V-a, II, 7 (11) iulie 1966.

În 1972 devine membră a Uniunii Scriitorilor din România. În aprilie 1990 este aleasă în Consiliul de Conducere, organism din care, în luna octombrie a aceluiaşi an, îşi dă demisia. În 1995 se retrage din Uniunea Scriitorilor, unde revine în anul 2006.

Scrie proză şi teatru, traduce din literaturile engleză, franceză şi spaniolă şi a semnat versiuni în limba franceză din literatura modernă şi din cea contemporană românească.

În 1976 a fost distinsă cu Premiul de Proză al Asociației Scriitorilor din București, pentru *Rămas-bun*, 1975 (2 100 de exemplare); în 1981, cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române și cu Premiul „Cîntarea României", pentru *Arta conversației*, 1980 (50 000 de exemplare); în 1987, cu premiul „*Flacăra*", pentru *Sărută pământul acesta*, 1987 (50 000 de exemplare), tustrele romane editate de „Cartea Românească". În 1991, întreaga activitate literară i-a fost încununată cu premiul „România Mare". Printre alte lucrări originale, tipărite (sau jucate), se mai numără culegerile de proză și de teatru scurt *Ș. A. M. D.*, Espla, 1969 (7 500 de exemplare) și *Candidații la fericire*, „Cartea Românească", 1983 (35 000 de exemplare), precum și fantezia dramatică pentru copii *Grădina fermecată*, care-a văzut lumina rampei la Teatrul de Păpuși din Iași, în stagiunea 1980-1981. De asemeni, au reprezentat *Arta conversației*, dramatizare (în colaborare cu actorul George BĂNICĂ) a romanului omonim: Teatrul Giulești, premiera — 31 mai 1983 (peste 1 000 de spectacole pînă în iunie 1990), regia Eugen TODORAN; Teatrul de Stat Oradea, premiera 3 noiembrie 1983, regia Zoe ANGHEL-STANCA; Teatrul Național Craiova, premiera — 26 octombrie 1984, regia Remus MĂRGINEANU; Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca, stagiunea

1985-1986, regia DEHEL Gábor. Cea mai recentă lucrare dramatică (scrisă tot în colaborare cu George BĂNICĂ), *Singurătatea unei femei* (*Arta Conversației II*), a fost jucată de Compania particulară „Arlechin“, premiera — 10 iulie 1990, la Pitești, regia Mihai MANOLESCU.

Autoarea a mai publicat repovestirile François RABELAIS, *Gargantua*, Editura Tineretului, 1968, și *Gargantua și Pantagruel*, Editura Tineretului, 1968, Editura „Ion Creangă“, 1989 (ambele lucrări în colaborare cu scriitorul Romulus VULPESCU), precum și Alphonse DAUDET, *Extraordinarele aventuri ale lui Tartarin din Tarascon* (*Tartarin din Tarascon, Tartarin în Alpi, Portul Tarascon*), Editura „Ion Creangă“, 1978.

Printre traduceri pot fi menționate: din literatura engleză, Samuel PEPYS, *Jurnal* (în colaborare cu traducătorul Costache POPA), în 1965; din literatura spaniolă, Juan Ramón JIMÉNEZ, *Platero și cu mine*, 1966; din literatura franceză, Joë HAMMAN, *Far West*, 1966; Jean DEFRADAS, *Literatura elenă*, 1968; Ambroise VOLLARD, *Amintirile unui negustor de tablouri*, 1969, 1993; Simone de BEAUVOIR, *Imagini frumoase*, 1973; *Sîngele celorlalți*, 1993; François NOURISSIER, *Sfîrșitul*, 1974; André MAUROIS, *Țara celor o mie și una de mendre*, 1976; Michel TOURNIER, *Vineri sau limburile Pacificului*, 1978; 1997. A semnat, în limba franceză, retroversiunile *La Ballerine orange* (*Bale-*

rina portocalie), 1968, şi *Acceptez le rétroviseur* (*Acceptaţi retrovizorul*), 1973, două scenarii radiofonice de Valeriu SÂRBU; culegerea *Récital extraordinaire* (povestiri şi teatru), Seghers, Paris, 1968, de Romulus VULPESCU; şi ediţia bilingvă *Poésies et poèmes*, „Minerva", 1979, de Geo BOGZA. La fel, în *30 poètes roumains contemporains*, „Cartea Românească", 1978, versuri de Wolf AICHELBURG, Ioan ALEXANDRU, Radu BOUREANU, Constanţa BUZEA, Nina CASSIAN, Ştefan-Augustin DOINAŞ, Eugen JEBELEANU, Al. PHILIPPIDE, Nichita STĂNESCU, Virgil TEODORESCU.

În 1996 apare romanul *Carnetul din port-hart*, Editura „Eminescu" (3 000 de exemplare), retipărit, în acelaşi an, la „Tempus" (Ploieşti) (30 000 de exemplare). După o reeditare, 1992, la Editura & Imprimeria „Arta Grafică" (150 000 de exemplare), romanul *Arta conversaţiei* apare, în 1998, la „Tempus". În acelaşi an şi în acelaşi loc se retipăreşte *Rămas-bun casei părinteşti*. În anul 2000 apar *Sărută pământul acesta*, a cărei ediţie *princeps* (50 000 de exemplare), s-a imprimat în 1987, şi *Candidaţii la fericire*, ediţie sporită cu texte inedite faţă de cea din 1983. În 2002, „Tempus" editează romanul *Arta compromisului*; în 2005, apare *De-amor, de-amar, de inimă albastră*; în 2007, *Viaţă, viaţă legată cu aţă*, iar în 2009, *Pe apa sîmbetei*.

CRITICA ŞI ISTORIA LITERARĂ DESPRE AUTOARE

Ion ROTARU

Între atîția profesionişti ai condeiului (cum am avut prilejul să o spunem, calificativul are un dublu sens, de la Marin Preda încoace, unul negativ şi altul pozitiv, în mare vorbind), Ileana VULPESCU (n. 21 mai 1932 la Bratovoieşti, j. Dolj, absolventă a Facultăţii de filologie din Bucureşti în 1958, debutînd în „*Familia*" abia în 1966) este o «amatoare» de mare distincţie, o aristocrată a prozei feminine actuale. Ea scrie de multă vreme, azvîrle mult, păstrează foarte puţin, publică şi mai puţin debutează tîrziu, cărţile i se succed rar (cu excepţia volumului de povestiri *Candidaţii la fericire*, apărut relativ, prea repede, la „Cartea Românească", în 1983, la numai trei ani după *Arta conversaţiei*, tipărită la aceeaşi editură). Dacă ar fi mulţumită de sine însăşi, de oamenii din jur, dacă nu s-ar înfuria, foarte des, pe cîte unii, ar fi rămas o persoană urbană, ar fi scris numai scrisori către prieteni, eventual cînd e cazul, cereri pentru eliberare de adeverinţe şi n-ar fi atins beletrisitca «nici măcar cu o floare». Aşadar, conchide Ileana VULPESCU în nota finală a volumului ei de debut *Proză*,

Ş. a. m. d. (E. P. L., 1969), «cititorul trebuie să se aştepte la nişte poveşti scrise de un vindicativ refulat». Trecînd peste volumul de povestiri de la debut (maupassantiene şi, totodată, în cea mai bună tradiţie locală de tip Emil GÎRLEANU, I. A. BASSARABESCU, BRĂTESCU-VOINEŞTI etc., cu un plus de acurateţe şi de eleganţă stilistică greu de aflat astăzi printre confraţi), trecînd şi peste romanul-evocare *Rămas-bun* („Cartea Românescă", 1975) — unde se reface, fragmentar, atmosfera din viaţa boierimii intelectuale de la finele secolului trecut — lăsînd, ca mai puţin semnificativă şi mai puţin valoroasă, ultima apariţie, amintita *Candidaţii la fericire*, trebuie să ne oprim, oricît de în fugă, asupra *Artei conversaţiei*, care a făcut din Ileana VULPESCU o... «vedetă» a prozei noastre actuale, trezind de îndată susceptibilităţile criticii. Căci, dragă Doamne, critica se teme de confundarea cu publicul cititor cel mare, în certe cazuri, în cele mai multe. Mai punem la socoteală şi faptul că «amatoarea» Ileana VULPESCU stă departe de ceea ce, cu un urît cuvînt al frumoasei noastre limbi, numim «găşti».

Arta conversaţiei este întîi de toate cea mai frumoasă pledoarie din cîte s-au scris la noi întru ilustrarea ideii egalităţii în drepturi a femeilor cu bărbaţii. Cum se ştie de cînd lumea, drepturile nu se cerşesc şi nici măcar nu

se acordă (indiferent din ce pricină: compasiune, umanitarism, necesitate socială etc.), ele se cuceresc. Asta şi face doctoriţa Sînziana Hangan, eroina principală a cărţii, cam idealizată ce-i dreptul, dar idealizată frumos (şi polemic, am zice), cum numai Ileana VULPESCU o poate face. «Idealizarea» provine, desigur, din bovarism, din dorinţa expresă a autoarei de a ne spune cum ar trebui să fie o femeie, femeia în general, perfect independentă de bărbat, de bărbaţi. Şi asta nu neapărat prin ocuparea de funcţii civice curente, dintre acelea pe care, în trecut, le ocupau numai bărbaţii. Ci, în primul rînd, prin păstrarea şi punerea în lucru activă a destinului pe care i l-a rezervat natura, acela al procreării, al perpetuării speciei, al naşterii şi al creşterii copiilor, cu sau fără voia, cu sau fără ajutorul bărbatului. Rezumîndu-şi ea însăşi viaţa, în preajma vîrstei de 40 de ani, Sînziana Hangan constată că a avut cîndva un soţ, cu care s-a căsătorit din dragoste, de care însă a divorţat, rămînînd cu un copil, în momentul cînd acela, obsedat de o alta mai atrăgătoare, a dovedit că n-o iubise cu adevărat niciodată. La doi ani după divorţ, «sub impresia zguduitoare a unei tragedii petrecută-n spitalul de pe Litoral, unde era detaşată» — la numai două zile după cunoştinţă — se culcă («să nu fim ipocriţi şi pudibonzi», îşi zice ea) cu un student, de unde rezultă o a doua fetiţă,

«din flori», Ana (pe cea dintîi o cheamă Maria şi mama începuse să o educe după chipul şi asemănarea sa). De ce a făcut-o ? Din «teama» că avea un singur copil. Impresia rămasă, după aventura cu Pavel, e de «frumusețe, puritate, amintire evocată cu nostalgie». Şi numai întîmplarea face ca tatăl să-şi descopere, după cinci ani, după ce se însurase şi mai avea încă doi băieți, progenitura dintîi. Tot pe Litoral, mai tîrziu, «din curiozitate de ordin moral, aliată cu disponibilitate fizică», se culcă şi cu doctorul Emil Giurăscu. Rezultatul ? Slabă iluzionare asupra psihicului şi «sentimentul de singurătate în doi». O valoare «documentară» pare a avea şi aventura cu Mircea Nicoară, fiul unei paciente care decedase întretimp, un bărbat «direct» şi «eficient», cum îl caracterizează eroina, ea însăşi o femeie directă şi eficientă, în înțeles superior. Mai are la activul ei şi alte iubiri, mai platonice dar mai intense, ca de pildă aceea pentru doctorul Murgu, pentru Mircea Nicoară, înainte de aceştia pentru Gheorghe Vladimirescu. Titlul romanului este foarte potrivit. Nu se narează, propriu-zis, aproape deloc. Se «converseează» (cea mai lungă conversație are loc între Sînziana şi Pavel), se monologhează, se meditează şi biografia personajului se compune pe nişte coordonate foarte clare şi precise, aproape clasice, am zice. Capitolele, fragmentele, au

locuri bine fixate în carte, sînt de obicei scurte, abrupte, reduse la strictul necesar. Nimic din «monoloagele interioare» delirante, kilometrice, întinse pe sute şi sute de pagini, fantastico-onirice. Acesta este probabil şi secretul succesului cărţii, lumea mai de rînd însă putînd gusta şi picanteriile aventurilor erotice ale unei femei, sătulă cum este de cărţi care povestesc despre lucruri de acestea mai mult despre bărbaţi. Adevărata valoare a cărţii, prea puţin comentată sub acest unghi, stă în eleganţă, directitatea, conciziunea şi claritatea de cristal a stilului unei moraliste, hrănită cu lecturi (îndeosebi franceze, de la maximele lui La Rochefoucauld pînă la Jean-Paul Sartre) dintre cele mai alese, dînd, în consecinţă, cu tifla tuturor prejudecăţilor şi împingînd în faţa ochilor cititorului frumosul care aici este totuna cu adevărul: «Cît de frumoşi sîntem cînd spunem adevărul». Iată o constatare ce poate apropia pe om de fericirea atît de mult rîvnită, simplă totuşi, ca eternitatea: «Timpul fericirii, timp fără durată». Aflîndu-ne în faţa confesiunilor unei femei care *trăieşte* (sau măcar vrea, tinde spre aceasta) *normal*, avînd, ca urmare, aventuri erotice, legale sau nelegale, în orice caz *naturale*, adevărate, frumoase, şi voind să facă (şi face !) copii, «panseurile» din această carte a Ilenei VULPESCU încită, cuceresc. Culegem cîteva exemple doar:

Repugnîndu-i înfumurarea fostului soț, «celebrul» scriitor Alexandru Bujor, Sînziana își aduce aminte de mama sa, Smaranda (evocată des în carte, cu majusculă, «Mama», adesea odată cu o bunică Simina), care avea această părere despre modestie: «prin modestie, înțeleg calitatea sufletească a omului ajuns atît de sus încît consideră de la acea înălțime pe toată lumea egală. Nu pot iubi oameni în sufletul cărora nu-ncape principiul egalității». Iată, în altă ordine, definirea «afemeiatului», tot prin referire la Alexandru Bujor care, în fond, nu era un afemeiat veritabil, ci numai un simulant... Bărbat frumos fiind și scriitor celebru pe deasupra, considera că trebuie să le cucerească pe toate, chiar neiubindu-le. Școala stilului călinescian se vede de la prima aruncătură a ochiului pe pagină, ca și în portretele executate balzacian, sistematic, țintind caracterologia:

«Bărbații afemeiați, cu adevărat afemeiați nu simulanți, sînt nestatornici, dar iubesc femeile. Ei suferă de o mobilitate patologică, sufletească și fizică, sînt pe drept cuvînt „suflet slab, ochi alunecoși“, iubesc „efemerid“, dar sincer. Pentru un afemeiat, cea mai recentă femeie de pe listă este „unică“ și „ultima“. Afemeiatul are o inepuizabilă capacitate de a se iluziona. Alexandru Bujor nu este un afemeiat. El nu se iluzionează și nici nu iubește femeile. El iluzionează doar».

Adesea se recurge la citatul scos din lectura preferată și integrat definitiv contextului: «„Povestea unei vieți, oricare ar fie ea, este

povestea unui eşec". Aveţi drepate, domnule Sartre». Nu lipseşte nici dramul de teribilism atît de potrivit caracterului personajului principal, de fapt *alter-ego*-ul autoarei, sau, mă rog, al celei care s-ar fi dorit ea să fie: «Ne căsătorim de dragul unui pat, uitînd că oricît de „sublim" ar fi patul, stăm prea puţin în el». Sau: «O femeie *sexy* — şi nu e nimic rău în asta — este acea femeie care inspiră dorinţă, cu sau fără voia ei, unor categorii foarte largi şi foarte variate de bărbaţi, de la vlădică pînă la opincă».

Aşadar nici urmă de *mizantropie*, în sensul de ură împotriva bărbaţilor, la Ileana VULPESCU şi la protagonista cărţii sale. Am putea spune chiar dimpotrivă. În fond, e vorba de o poetă, îndrăgostită generos, de natură... În sfîrşit, cum era de aşteptat, apare lirismul, cu cît mai drămuit, foarte drămuit, discret, cu atît mai mult la locul lui. Cutare pasaj notează un *tableau de genre*, contemplat cu ochii eroinei, cu detaşare şi calm total: «doi copii jucîndu-se, o adolescentă croşetînd, doi domni [Pavel şi Tudor veniţi în casa doctoriţei] stînd amical de vorbă, luminaţi de un amurg violet... Părea un studiu de lumină, în care penelul artistului reuşise să redea bunăstarea interioară a personajelor». E reportat un cuvînt celebru al lui Brâncuşi, potrivit întru totul contextului: «quand nous ne sommes plus enfants nous sommes déjà morts». Fapt nu de

tot surprinzător la o intelectuală de ținută înaltă, perfect supravegheată, Ileana VULPESCU și, odată cu ea, personajul principal al cărții admiră noblețea țărănească, cea de ieri, presupunem. (Forme variate de neosămănătorism, să le zicem, am mai întîlnit și la alți contemporani.) Mama Sînzienei fusese țărancă, însă doctor în greacă și latină de la Paris, unde studiase cu o bursă acordată de stat. De la ea știa că nu există expresie mai laică și mai optimistă decît propoziția evanghelică «Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vie». Și tot de la ea știa despre bunacuviință a țăranului: «Nu dă buzna cu prietenia peste nimeni și mai ales peste cine nu-i de-o seamă cu el. Pe țăran nu-l onorezi *tu* cu prietenia, *te* onorează *el* pe tine, după ce te-a cîntărit în balanță de bijutier». De cîteva ori frazele intră în cadențe poematice. De pildă, chiar începutul romanului, îndată după versurile lui Rilke (*Herbst*, reproduse în original și în traducerea lui Al. Philippide, puse în exergă): «Prin vinete-amurguri, prin veștede, ramuri, se-apropie toamna cu pași arămii...». Ori acest leitmotiv, scos din Lucian Blaga, apărut de două-trei ori pe parcursul cărții, chintesențiind destinul eroinei: «„*Ne-om aminti cîndva tîrziu de-această întîmplare simplă...*". Ne-om aminti ! Fiecare viață se desfășoară sub un semn. Semnul meu: „Păduri *ce-ar fi putut* să fie

şi niciodată nu vor fi“». Ar mai trebui spus ceva şi despre acuratețea excepțională a scrisului Ilenei VULPESCU, împinsă pînă la a însemna chiar şi accentele, de pildă: *acéle* (spre a sublinia bine demonstrativul, din teama de a nu se confunda cu substantivul) ori *paráponul* (ştiu că unii au tendința să pronunțe *parapón*). Romulus VULPESCU se însărcinează cu tehnoredactarea, împodobind coperta, cum reiese şi din «colofon», cu imaginea «belle époque» a unui «cabinet francez, jumătatea secolului al XIX-lea (marchetărie, bronz şi porțelan)», cu repetarea după fiecare capitol a unei vignete «stil Louis XV (bronz aurit), de Pierre Boulle». Litera e bine aleasă, ca şi suportul de hîrtie, cu distanțările de rigoare ale textului de la cotorul cărții, ce nu trebuie pocnit, rupt din cleiul său, cum se întîmplă cu atîtea tiparuri de acum, spre a se putea citi literele de la capul şirului, respectiv de la sfîrşit. Nicio altă carte de literatură frumoasă din zilele noastre nu s-a bucurat de condiții tipografice atît de avantajoase. Carte frumoasă, cinste cui te-a scris ! *Arta conversației* seamănă cu autoarea...

(*O istorie a literaturii române*, III, pp. 908-912.
Editura „Minerva“, 1987)

Mircea MUTHU

Ileana VULPESCU, n. 21 mai 1932, Bratovoieşti, jud. Dolj. Prozatoare. Provine dintr-o familie de proprietari agrari, tatăl Adrian Nicolaescu, mama Maria (născută Socoteanu). Căsătorită cu scriitorul Romulus VULPESCU. Termină şcoala primară la Craiova (1943); absolventă a liceului „Elena Cuza" din acelaşi oraş (1943-1952); licenţiată a Facultăţii de Filologie a Univ. din Bucureşti, secţia franceză (1953-1958). Cercetătoare la Institutul de Lingvistică din Bucureşti (1959-1975). Debutează în 1966 cu povestirea *Scrisoare către un cunoscut* în rev. „*Familia*". Mai colaborează la „*Vatra*", „*România literară*", „*Ramuri*" ş. a. Prima apariţie editorială este *Ş. a. m. d.* (1969) — o culegere de exerciţii de proză şi de teatru scurt. *Rămas-bun* (1975) — roman de evocare a unei familii din veacul XIX — e încununat cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1976). *Arta conversaţiei* (1980) — avînd ca obiect tribulaţiile sentimentale ale unei doctoriţe, dar şi rememorarea unor fapte petrecute în «obsedantul deceniu» — devine un *best-seller*. Trad. din Samuel PEPYS, Simone de BEAUVOIR, Fr. NOURISSIER, A. MAUROIS, RABELAIS (in colaborare cu scriitorul Romulus VULPESCU), precum şi din scriitori români în franceză: Geo BOGZA, Nichita STĂNESCU,

Al. PHILIPPIDE etc. Premiul „Ion Creangă“ al Academiei, pe 1980.

OPERA: *Ș. A. M. D.*, proză și teatru, București, 1969; *Proză*, București, 1969; *Rămas-bun*, roman, București, 1975; *Antinevralgicul de la ora 5*, piesă în două părți, în *„Vatra“*, nr.9; 10, 1979; *Arta conversației*, roman, București, 1980 (alte ed., 1994; 1997); *Candidații la fericire*, proze, București, 1983 (ed. a II-a, 2002); *Sărută pământul acesta*, roman, București, 1987 (ed. II, 2000); *Rămas-bun casei părintești*, roman, București, 1991 (ed. II, 1998); *Carnetul din port-hart*, roman, București, 1996 (ed. II, 1998); *Arta compromisului*, roman, București, 2002. Traduceri: Jean DEFRADAS, *Literatura elină*, traducere de ~, introducere, antologie și note de A. PIATKOWSKI, București, 1968; A. VOLLARD, *Amintirile unui negustor de tablouri*, traducere de ~, București, 1969; Simone de BEAUVOIR, *Imagini frumoase*, în românește de ~, București, 1973; Fr. NOURISSIER, *Sfîrșitul*, traducere de ~, prefață de R. TOMA, București, 1974; Michel TOURNIER, *Vineri sau limburile Pacificului*, traducere de ~, prefața de Micaela SLĂVESCU, București, 1978; Geo BOGZA, *Poezii și poeme, Poésies et poèmes*, ed. bilingvă româno-franceză, traducere de ~, prefață de Șt. Aug. DOINAȘ, București, 1979; A. ČELEBONOVIČ, *Realismul burghez la sfîrșitul seco-*

lului al XIX-lea (1860-1914), traducere de ~, pref. de D. GRIGORESCU, Bucureşti, 1982; Fr. RABELAIS, *Viața nemaipomenită a marelui Gargantua, tatăl lui Pantagruel. Uimitoarea viață a lui Pantagruel, feciorul uriaşului Gargantua*, povestire pentru copii de ~, şi de Romulus VULPESCU, ed. II, Bucureşti, 1989.

REFERINȚE CRITICE: M. MUTHU, *La marginea geometriei*, 1979; F. BĂILEŞTEANU, *Refracții — prozatori români contemporani*, 1980; N. CARANDINO, în „*Convorbiri literare*", nr. 12, 1980; Dana DUMITRIU, în „*România Literară*", nr. 30, 1980; V. F. MIHĂESCU, în „*Contemporanul*", nr. 34, 1980; G. POPESCU, în „*Ramuri*", nr. 10, 1980; I. SÂRBU, în „*Cronica*", nr. 31, 1980; E. MANU, în „*România literară*", nr. 31, 1981; Gh. PERIAN, în „*Vatra*", nr. 4, 1981; Irina PETRAŞ, în „*Steaua*", nr. 10, 1981; Al. ŞTEFĂNESCU, în „*România literară*", nr. 11, 1984; Val CONDURACHE, *Portret al criticului în tinerețe*, 1984, F. NEAGU, *A doua carte cu prieteni*, 1985; D. KIVU, în „*Contemporanul*", nr. 29, 1986; V. CHIFOR, în „*Transilvania*", nr. 9, 1988; A. COSMA, *Romanul...*, I; Z. SÂNGEORZAN, în „*Cronica*", nr. 23, 1989; Alex. ŞTEFĂNESCU, în „*România literară*", nr. 28, 1996; M. R. MOCANU, în „*Contemporanul*", nr. 15, 2001.

(Aurel SASU, *Dicționarul biografic al literaturii române*, Editura „Paralela 45", 2006)

Cristina BÂRSAN şi Liliana COROBCA

VULPESCU, Ileana (21.V.1932, Bratovoieşti, j. Dolj), prozatoare şi traducătoare. Este fiica Mariei (n. Socoteanu) şi a lui Adrian Nicolaescu, ţărani, şi soţia scriitorului Romulus VULPESCU. Urmează la Craiova Şcoala „Regina Elisabeta“ (1939-1943) şi Liceul „Elena Cuza“ (1943-1946), continuat în particular din motive de sănătate, şi la Bucureşti Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura franceză (1953-1958). După licenţă este documentaristă, 'apoi cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, Sectorul lexicografie şi lexicologie (1959-1974). Debutează în 1966 la revista „*Familia*“ cu povestirea *Scrisoare către un cunoscut*, şi editorial în 1963 cu traducerea unui roman de André WURMSER; prima carte personală, culegerea de povestiri şi teatru scurt *ş. a. m. d.*, îi apare în 1969, reluată şi amplificată cu titlul *Candidaţii la fericire*. Nota dominantă a acestor povestiri este pesimismul — moartea cuiva drag, ratarea unei vieţi, neîmplinirea, sterilitatea sufletească. S-a impus însă ca romancieră cu *Rămas-bun* (1975; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *Arta conversaţiei* (1980, Premiul „Ion Creangă“ al Academiei Române, Premiul Cîntarea României) şi *Carnetul din port-hart* (1995). Colaborează la

„România literară", *„Vatra"*, *„Flacăra"*, *„România Mare"* ş. a. Este şi autoarea fanteziei dramatice pentru copii *Grădina fermecată*, jucată la Teatrul de Păpuşi din Iaşi în stagiunea 1980-1981, a dramatizării *Arta conversaţiei*, după romanul omonim, realizată împreună cu actorul George BĂNICĂ (premiera în 1983 la Teatrul Giuleşti din Bucureşti, pusă în scenă şi la Oradea, Craiova, Cluj-Napoca). În aceeaşi colaborare figurează şi *Singurătatea unei femei* (*Arta conversaţiei II*), reprezentată în 1990 de compania particulară „Arlechin" din Piteşti. Cu scriitorul Romulus VULPESCU, a publicat repovestirea romanelor *Gargantua şi Pantagruel* de François RABELAIS, iar singură, *Extraordinarele aventuri ale lui Tartarin din Tarascon* (*Tartarin din Tarascon, Tartarin în Alpi, Portul Tarascon*), după Alphonse DAUDET. Are o bogată activitate de traducătoare din literaturile engleză, franceză şi spaniolă, concomitent transpunînd în limba franceză pagini din literatura modernă şi contemporană românească. În 1991 i se acordă Premiul „România Mare" pentru întreaga activitate literară.

Cele mai importante romane scrise de Ileana VULPESCU alcătuiesc o trilogie: *Rămas-bun, Arta conversaţiei* şi *Carnetul din port-hart*. Personajul liant, doctorul Daniel Şerban, deşi nu totdeauna pion principal, este o figură pregnantă. Prezentul naraţiunii

nu reprezintă decît un pretext pentru incursiunile în diverse straturi temporale (amintiri, întoarceri în timp, confesiuni, monologuri interioare), astfel că perioada cuprinsă în istorisire devine considerabil de mare: cu aproximație, 1850-1989. Genul de proză practicat de autoare este legat în mod evident de literatura feminină — romane în care se vorbeşte mult (chiar în gînd), în care se fac analize psihologice, se relatează mereu despre alte personaje (glasul auctorial face portretul cvasicomplet al unui personaj înainte ca acesta să intre în scenă), în fine, romane în care e regăsită împlinirea vieții în treburile de zi cu zi. *Rămas-bun* are ca punct de pornire vînzarea casei părinteşti a doctorului Daniel Şerban. El face o ultimă vizită şi, scotocind prin dulapuri vechi după cafea, îşi aduce aminte diferite istorii petrecute în familie la originile ei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Construcția romanului se bazează pe capitole-portret, un bun prilej pentru autoare de a povesti tot ce ştie despre cineva şi, în egală măsură, sursă pentru minunate descrieri de toalete, bijuterii, interioare. Reuşita este conferită de bucuria de a evoca o epocă la care scriitoarea ține mult. «Scris cu o matură stăpînire a tonului şi a materiei, într-o frazare impecabilă, dar fără efort vizibil, atent ritmată, romanul [...] explorează inteligent filonul

pitorescului [...], împleteşte poezia un pic melancolică a unor vremuri apuse cu luciditatea pe alocuri malițioasă, evocarea elegantă, cu observația exactă şi cu ironia» (Valeriu Cristea). Întriga propriu-zisă dezvăluie un roman al erosului, căci personajele sunt de obicei în căutarea unui angajament matrimonial care să le asigure liniştea materială şi socială sau se întîmplă să se îndrăgostească cu adevărat, însă aproape obligatoriu nelegitim. Strănepoții acestora, boieri şi cîteva slugi credincioase, se regăsesc în *Arta conversației* şi au aceeaşi nelinişte erotică, dar cu alte motivații. Acțiunea are loc la sfîrşitul anilor '70 ai secolului trecut, iar perioada la care se opresc rememorările este a anilor '50. Categoria socială — la fel de unitară ca în romanul precedent — e alcătuită aici aproape numai din medici (nu sunt uitați şi cîțiva artişti). Relevante sunt şi de această dată aparițiile feminine. Dincolo de alegerea altei epoci, între cele două romane există o diferență fundamentală de strategie narativă: autorul omniscient al secolului al XIX-lea din *Rămas-bun* lasă loc în *Arta conversației* unui autor-personaj, doctorița Sînziana Hangan. Ea va conduce intriga de la început pînă la sfîrşit, preluînd în mare parte şi rolul autorului-narator. Sînziana Hangan îşi cunoaşte rudele, prietenii şi copiii ca un adevărat demiurg. Acum timpul obiectiv este scurt:

trei zile — sîmbătă, duminică şi luni. Memoria care amplifică relatarea este declanşată de această dată nu de căutarea cafelei prin diferite dulapuri şi camere, ci prin intermediul unor vizitatori: fiecare dintre cei care vin în casa doctoriței în aceste trei zile este purtător de amintiri despre copilărie, adolescență, dragoste, profesie, căsătorie, naşterea copiilor, părinți. *Arta conversației* a încîntat prin caracterul său de mărturisire, de recapitulare a unei vieți construite pe un principiu de natură moartă. În lungi conversații, reale sau imaginare Sînziana Hangan îşi întemeiază toate hotărîrile pe cîteva precepte, învățate de la mama şi bunica ei, țărănci cu firi exemplare. Fiecare lucru, fiecare om e situat într-o categorie sau alta nuanțat, cu precizie, fără dubii şi fără reveniri ulterioare. Romanul nu devine însă dogmatic, căci Sînziana nu este perfectă. Divorțată, cu un copil din flori, cu o mulțime de iubiri ratate (inclusiv mari iubiri nemărturisite), ea rămîne totuşi un om drept, cu o viață obişnuită. Cu romanul *Carnetul din port-hart* se adaugă figuri noi, şi anume cîteva paciente bătrîne ale doctorului Daniel Şerban, prin intermediul cărora memoria va regresa pînă în perioada celor două războaie mondiale. Pentru primul este folosit un document de epocă: notele de front ale căpitanului Dumitru Băncilă. Crescut într-o mahala a Bucureştilor,

el nutreşte dorința (şi pasiunea sinceră) de a avea o casă demnă de un ofițer, prlej nimerit pentru I. VULPESCU de a descrie achiziții de antichități, pe care le pune în valoare cu mult rafinament al descripției. Perioada interbelică, văzută mai mult prin prisma soției lui Băncilă, o fată de la țară, adusă la oraş şi speriată de gusturile costisitoare ale soțului ei, va fi creionată într-un mod destul de nebulos, intervale de timp importante fiind comprimate în numai două paragrafe. Acțiunea propriu-zisă se petrece în contemporaneitate, anul 1989 fiind un timp mai larg şi mai relativ decît scurta vizită din *Rămas-bun* sau decît cele trei zile din *Arta conversației*. Şi aici sunt urmărite micile probleme ale fiecăruia — statul la cozi, grijile, copiii, bătrînețea — dar tragedia la nivelul întregii societăți e ignorată; cea mai mare problemă pare a fi dorul de copiii emigrați şi gîndul obsedant că pămîntul natal nu trebuie părăsit. O carte cu totul surprinzătoare este *Sărută pământul acesta* (1987), un roman-frescă poetizat al Daciei cucerite de romani. După aproape un deceniu, în care a dat edițiile *ne varietur* ale volumelor anterioare, prozatoarea revine în 2002 cu *Arta compromisului*, un roman satiric cu cheie despre actualitatea postdecembristă, judecată din perspectiva aceleiaşi Sînziana Hangan. Epicul este neglijat în favoarea unor lungi

dialoguri despre destinul României, noul guvern, falsitatea şi mediocritatea ariviştilor recenţi. Deşi protagonista e medic şi lucrează în cadrul unui institut de cercetări, majoritatea personajelor sunt scriitori, pictori, muzicieni, elita culturală dinainte de 1989. Pentru a-i caracteriza, autoarea «inventează» o cîntăreaţă, Stela Dobrian, care îi invită pe toţi la masă. Ţinta dispreţului şi a ironiei auctoriale este pictoriţa de talent, «produsul de lux al comunismului», Sabina Josan, care, după ce a beneficiat de burse, călătorii în străinătate, cărţi publicate în timpul regimului comunist, acum joacă rolul victimei reprimate. O figură memorabilă e «protectorul» Petruţ Grigorescu, «cu mutra lui de mistreţ corcit cu mops, din care abia i se mai vedeau ochii şi nasul cu adîncitură, cu aerul lui sigur de sine». Martoră a evenimentelor din 1989, Sînziana e dezamăgită de cursul ulterior al lucrurilor şi de inutilitatea jertfelor omeneşti (moartea unui tînăr care s-a dus să lupte împotriva mitralierelor înarmat cu o tigae ş. a.). Concluzia la care ajunge doctoriţa este previzibilă: «Nu mi-am închipuit niciodată că după comunism o să urmeze raiul pe pămînt, dar nici că lumea avea să devină o cloacă mai puturoasă decît prima. Consider viaţa care mi-a mai rămas de trăit o condamnare, însoţită de o dezamăgire inimaginabilă». Nota sarcastică îşi pierde vehe-

menţa cînd intră în scenă prietenii din America, români stabiliţi acolo, care vin să-şi revadă patria. Prezentarea grafică barochizantă a cărţilor este realizată de Romulus VULPESCU.

Repere bibliografice: Sanda RADIAN, *Ş. A. M. D.*, *„Revista bibliotecilor“*, 1970, 2; Doina MUNTEANU, Ambroise Vollard, *Amintirile unui negustor de tablouri*, CRC, 1970, 40; Valeriu CRISTEA, *Blana de samur*, RL, 1975, 49; Val CONDURACHE, *Rămas-bun*, CL, 1976, 1; Silvia UDREA, *Literatură medie*, VTRA, 1976, 3; Valentin CHIFOR, *Între portret şi analiză*, T, 1976, 6; Sanda RADIAN, *Graţioase siluete feminine sau Balcanismul înnobilat*, VR, 1976, 6; Emil MANU, *Rămas-bun*, SPM, 1976, 292; Ştefan BACIU, *Recviem pentru un oraş*, *„Presencia“* (La Paz), 1978; Tia ŞERBĂNESCU, *Arta de a trăi frumos*, RMB, 1980, 11 091; Dana DUMITRIU, *Un roman de dragoste*, RL, 1980, 30; I. SÎRBU, *Romanul confesiune*, CRC, 1980, 32; Valentin F. MIHĂESCU, *Viaţa ca dialog*, CNT, 1980, 34; Sultana CRAIA, *Tentaţia idealizării*, LCF, 1980, 36; Magda CIOPRAGA, *Arta conversaţiei*, CRC, 1980, 39; George POPESCU, *Arta conversaţiei*, R, 1980, 10; Rodica FLOREA, *Voluptatea monologului*, Vr, 1980, 11; N. CARANDINO, *Ileana Vulpescu şi* Arta conversaţiei, CL, 1980, 12; BĂILEŞTEANU, *Refracţii*, 239-241; Radu CIOBANU, *Arta conversaţiei*, T, 1981, 1; Emil MANU, *Respectul pentru cuvinte*, RL, 1981, 31;

Irina PETRAŞ, *Arta conversației*, ST, 1981, 10; Gelu IONESCU, *Orizontul traducerii*, Bucureşti, 1981, 143-145; Valeriu MANGU, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1982, 232-233; CONDURACHE, *Portret*, 142-144; Fănuş NEAGU, *A doua carte cu prieteni*, Bucureşti 1985, 37-39; Dinu CHIVU, *Arta conversației*, CNT, 1986, 29; Emil MANU, *O explorare modernă a spațiului dacic*, VR, 1988, 11; COSMA, *Romanul*, I, 296-298; George PRUTEANU, *Arta nu suportă spiritul de turmă* (interviu cu Ileana VULPESCU), CRC, 1990, 14; Monica LOVINESCU, *Unde scurte*, I, 384-385; Ileana VULPESCU, RRI, IV, partea I, 449-464; V. CRISTEA, *A scrie*, 140-146; Marian BARBU, *Aspecte ale romanului românesc contemporan*, II, Craiova, 1995, 119-137; Alex. ŞTEFĂNESCU, *Viața romanțată a poporului român*, RL, 1996, 28; I. ROTARU, *O ist.*, IV (1997), 260-265; Gh. PERIAN, *Pagini*, 158-161; Marin Radu MOCANU, *Cenzură comunistă. Secret. Strict secret*, Bucureşti, 2001, 419-420; M. POPA, Ist. Lit., II, 926; *Dicț. Scriit. Rom.*, IV, 820-822; Fl. FIRAN, *Profiluri*, II, 354-357.*

(ACADEMIA ROMÂNĂ, *Dicționarul general al literaturii române*, Bucureşti, 2009, Editura „Univers Enciclopedic“, 2004-2009)

* În *Dicționarul general*, aceste **Repere** sînt precedate de un paragraf cuprinzînd lista principalelor scrieri, originale şi traduceri, tipărite pînă în 2004 (I. V.).

AUTOAREA DESPRE SCRIERILE SALE

Ş. A. M. D. (1969)
RĂMAS-BUN CASEI PĂRINTEŞTI (1975)

Scriu de multă vreme, azvîrl mult, păstrez puțin, iar cînd recitesc acest puțin mi se pare că e scris de altcineva. Dac-aş fi fost totdeauna mulțumită de mine, de semenii mei, de viața pe care-o duc sau pe care-am dus-o, cred că n-aş fi scris (şi că n-aş scrie) decît scrisori prietenilor şi rudelor, la nevoie — cereri pentru eliberarea unor adeverințe, aş fi completat (şi aş completa) formulare necesare în relațiile cu instituțiile publice, deci n-aş fi atins (şi n-aş atinge) beletristica nici măcar cu-o floare.

M-am apucat să scriu fiindcă mă supăr, mă-nfurii mai bine zis, de foarte multe ori; hotărîndu-mă să fiu o persoană urbană, care nu scuipă pe jos, nu-njură decît între prieteni şi nu sparge capetele pe care-ar vrea să le spargă — fac şi eu ce pot: am nişte petece de hîrtie în care mă simt stăpînă, în care-mi poate fi milă de cine-mi place şi-n care pot lua peste picior pe cine-mi place (şi mai ales pe cine nu-mi place).

Prin urmare, cititorul trebuie să se aştepte la nişte poveşti scrise de un vindicativ refulat.

De cînd am scris-o şi pînă acum, am avut tot timpul să mă-ndepărtez de cartea asta: continuă să-mi placă doar pe-alocuri. N-o spun din ipocrizie şi nici pentru *captatio benevolentiæ*, mai ales că-mi este urît să vorbesc eu însămi despre mine însămi. Cum însă nu s-a găsit nimeni s-o facă, pentru că n-am cerut-o nimănui, *vogue la galère...* *

(„Editura pentru literatură", 1969;
Editura „Tempus", 1998)

ARTA CONVERSAŢIEI (1980)

Eu cred că autorul vede realitatea cu anumiţi ochi înainte de-a se apuca să scrie opera, proces invers pentru cititor. Un anumit fel de viaţă îl duce, desigur, pe scriitor la un anumit fel de literatură, în care este foarte greu să stabileşti cît la sută este rezultat al realităţii şi cît al interpretării ei. Dozajul lor depinde — cred eu — în primul rînd de structura scriitorului, de capacitatea lui de a transforma realitatea în metaforă. Cu cît această capacitate este mai mare, cu atît elementul

* Opiniile exprimate aici, privitoare la culegerea *Ş. A. M. D.*, au fost folosite, cu mărunte modificări, spre a caracteriza romanul *Rămas-bun casei părinteşti*, 1975 (I. V.).

real din viața de toate zilele a scriitorului va transpărea mai puțin în operă. Un adevărat roman este un amestec de realitate şi de ignorare a ei. Un persoanj devine «real» în literatură — presupunînd că a avut un model în viața reală — doar după ce scriitorul, descompunîndu-l, anihilîndu-l, l-a recreat în retortele minții şi la flacăra imaginației sale. Oricît de extraordinară ar fi «realitatea» unui scriitor, numai mintea lui poate transforma în artă. În *Arta conversației*, «adevărate» — în sensul realității stricte, al realității naratorului — sînt doar fundalul istoric şi sensul realităților sociale pe care le-a determinat.

(Editura „Tempus“, 1998)

CANDIDAȚII LA FERICIRE (1983)

Frumoşi sau urîți, proşti sau deştepți, norocoşi sau ghinionişti, între două certitudini — naşterea şi moartea — sîntem în stare să renunțăm la multe idei şi la o droaie de idealuri: dar, pitită undeva în suflet, păstrăm nebiruită aspirația spre fericire. Oricum, cu toții ne considerăm nişte candidați, posibili aleşi la un scrutin al destinului. Sperînd... Speranțe ni se vînd cu tona, iar noi abia aşteptăm să fim mințiți. Ne mințim la rîndu-ne cît ne țin puterile, trăgînd nădejde că măcar o dată, una singură, fericirea are să-şi

arunce ochii şi asupra noastră. Deşi ea nu prea are obiceiul ăsta, noi, condamnaţii la viaţă, cutreierînd prin lume într-o doară, o tot pîndim. Ne autominţim. E poate cea mai frumoasă închipuire plăsmuită de mintea noastră, o umbră propice la care ne adăpostim, cînd în moalele capului ne bat razele unui soare nemilos, pe drumul nostru între două certitudini.

(Editura „Tempus", 2002)

SĂRUTĂ PĂMÂNTUL ACESTA (1987)

Un învingător îi poate aduce învinsului elemente superioare de civilizaţie, de cultură, de fel de-a trăi. Cu siguranţă însă îl va lipsi de libertate: altfel spus, de capacitatea de-a se organiza după mintea şi după dorinţa proprie. Niciun cuceritor nu cucereşte de dragul celui cucerit. Nici străbunii noştrii romani nu i-au cucerit pe strămoşii noştri daci fiindcă le voiau binele şi pentru că doreau să-i civilizeze după modelul Romei. Îndeobşte, un popor învins se acomodează cu ocupantul, deoarece nici pe vremea libertăţii sale nu se poate spune că era pe deplin independent. Au existat în rîndul învinşilor daci şi inşi care-au pus calitatea vieţii mai presus de viaţă. Aceştia — conformîndu-se unui cod nescris al onoarei, transmis din generaţie-n generaţie — au pre-

ferat să-şi ia viaţa decît să accepte călcîiul cuceritorului: exemplu fiind regele Decebal cu familia lui şi căpeteniile acestuia. Din partea romană, respectînd la rîndu-i codul onoarei în care fusese crescut, generalul Longinus înțelege să-şi ispăşească prin sinucidere vina de-a se fi lăsat prins de daci. *Sărută pământul acesta* încearcă să-nfăţişeze înfruntarea dintre învinşi şi-nvingători, într-un plan lesne de desluşit la prima vedere; într-un plan secund, de taină — înfruntarea dintre sufletele care nu vor mai fi niciodată ceea ce au fost. În sufletul învinşilor, chircit ca de secetă, bucuria nu va mai fi bucurie, în schimb, tristeţea şi umilinţele vor mocni pururi. Această ficțiune, care şi-a dat osteneala de-a prezenta o epocă respectîndu-i mentalitatea cu gîndul permanent la învinşi, seamănă a realist compendiu al istoriei neamului nostru: de ieri, de azi şi de mîine.

(Editura „Tempus", 2000)

CARNETUL DIN PORT-HART (1996)

Carnetul din port-hart este povestea unor destine, a unor oamnei — fiecare cu norocul lui. Destine supuse unui destin mai cuprinzător, căruia nu ne putem sustrage, aşa cum nu ni-l putem evita nici pe cel individual. Acest destin atotcuprinzător este istoria. Ea înalță

şi coboară, fericieşte şi sfărîmă atît destine individuale cît şi destine colective: destinul omului, destinul ţării în care s-a născut, în care trăieşte. Sînt oameni norocoşi, după cum sînt şi oameni fără noroc: oriunde şi oricînd. La fel sînt şi ţări fără noroc. Acest *oricînd* depinde mult de locul în care te-a hărăzit soarta: şi pe tine, om, şi ţara ta. Asta şi-a dat osteneala să înfăţişeze romanul *Carnetul din port-hart*. Altminteri nu şi-a pus în gînd să-nveţe pe nimeni — nimic. Pentru învăţătură şi pentru învăţăminte avem istoria, care se poate lesne lipsi de toţi romancierii.

(Editura Tempus, 1998)

ARTA COMPROMISULUI (2002)

Un scriitor nu poate pretinde că ar deţine adevărul absolut şi că părerile lui ar fi infailibile. Scriitorul este doar un observator şi un comentator al vieţii, dar mai ales al contemporaneităţii sale. Scriitorul, neerijîndu-se în judecător, obligat să aplice fie codul civil, fie pe cel penal, nu dă sentinţe: constată. După lectura multor cărţi rămîi cu un gust amar. Am invidiat de cînd mă ştiu autorii care te fac să rîzi. Ce har nemaipomenit: analizînd necruţător lumea în care trăieşti, să stîrneşti totuşi hohote de rîs. Face fiecare ce poate. De multe ori, oamenii se-nşeală unii asupra alto-

ra. Se pot înşela şi asupra lor înşişi. Fără să vrea. Grav este cînd simulează orbirea şi înşelarea. Despre acestea din urmă este vorba în cartea de faţă. Conformismul, ca şi compromisul, nu face economie de mijloace: astăzi, ca şi ieri, ca şi mîine, ca totdeauna; deşi de-o perfectă monotonie neconţinînd nimic imprevizibil, vrea să creeze şi să-şi creeze iluzia că schimbîndu-şi recuzita îşi schimbă şi conţinutul. Pe lume există proşti cinstiţi, prin voia Domnului, dar şi mai mulţi simulanţi ai prostiei, care-i prostesc pe alţii de-adevăratelea. Printre cei care simt voluptatea de-a imita personajele la modă se numără şi snobii. Ei alcătuiesc o congregaţie importantă, uşor de manipulat, pe care manipulatorii se bizuie, făcîndu-se că o iau în serios. E-atîta făţărnicie pe lume, încît, scriitor fiind, ar fi incorect să te faci a n-o vedea; iar dacă tot ai văzut-o să nu le-o arăţi şi altora cu degetul. Chiar dacă făţărnicia va-mpărăţi Pămîntul: acum şi pururea şi-n vecii vecilor...

(Editura Tempus, 2002)

DE-AMOR, DE-AMAR, DE INIMĂ ALBASTRĂ (2005)

Ne străduim de totdeauna să aflăm care sînt mecanismele trecerii noastre prin viaţă. Am vrea să le-nfrumuseţăm şi s-aurim pilula.

Putem să ne străduim mult şi bine; ele rămîn, prozaic, neschimbate: foamea, dragostea, frica, invidia. Majoritatea oamenilor sînt mînați de biciul foamei. Pentru cine nu ştie ce va să zică foamea o poate trata ca pe-un element vulgar. Depinde care e palierul pe care te-a situat naşterea. Nu sînt de dispreţuit, ba dimpotrivă, sînt chiar de admirat, cei care muncesc şi vor să-şi depăşească palierul din naştere, ca să aibă ce mînca şi, în acelaşi timp, nu se-nrăiesc nicicum, ci restituie societăţii măcar strădania neamului din care se trag. Pentru un biolog, beneficiind de cele mai moderne mijloace de investigare, e un succes realizarea unei clone: a intervenţiei pe-un embrion. Pentru ţăranul care, neam de neamul lui, şi-a arat ogorul cu plugul tras de două vaci costelive, tractorul se-arată minunea minunilor, iar cine-i va lua sapa din mînă şi va născoci o unealtă care să prăşească singură va fi cel mai mare inventator.

Cartea de faţă înfăţişează, fără părtinire, prin intermediul personajelor ei, mecanismele vieţii noastre, neschimbate ca un mit.

(Editura „Tempus“, 2005)

VIAŢĂ, VIAŢĂ, LEGATĂ CU AŢĂ (2007)

Oare ce să fie viaţa pentreu om ? Drumul între prima şi ultima suflare, sigur. Iar

cînd ai trăit cea mai mare parte a ei, poți spune c-ar fi şi deosebirea dintre închipuire şi realitate. Trăim permanent între ceea ce ne-am dorit şi ceea ce ni se oferă. Întristătoare păcăleală care trebuie îndurată cu mult curaj. Majoritatea oamenilor îşi doresc tihna, după anumite canoane: căsătorie, copii. Copii — din dorința de-a lăsa în urmă pe lume şi de-a-ți investi mult-puținul cît ți l-ai însuşit. Tu, capra, ți-ai dori ca iada să sară casa. Precum întreaga noastră existență şi copiii sînt parte integrală a ruletei ruseşti. Viața noastră depinde adesea de-o spărtură în trotuar, ce ne poate lăsa schilozi. Depinde, depinde, depinde... Cred că idealul unei vieți echilibrate e liniştea şi lipsa evenimentelor care s-o perturbe. Şi cînd ne dăm seama de ce anume țin sănătatea noastră, echilibrul nostru, «fericirea noastră» — de cele trei ursitori care ne menesc — nu putem să nu spunem atît despre noi înşine, cît şi despre tot ceea ce ne-ncojoară şi este la fel de precar ca şi noi: «Viață, viață, legată cu ață».

(Editura „Tempus“, 2007)

PE APA SÎMBETEI (2009)

Unii oameni trăiesc de la-nceput sub semnul deosebirii dintre dreptate şi recunoaşterea ei, încît îşi duc viața ca actori ai unei tragi-comedii, căreia îi sînt şi spectatori. Prea

obidiți de propria condiție, își dau seama de inutilitatea efortului de-a îndrepta lumea, acționînd singuri. Unii sînt astfel de «înțelepți»; alții — simulați și ariviști: niște «hopa-mitică» ai tuturor timpurilor. Eroina se confruntă permanent cu dilema existențială: revoltă sau acceptare a destinului. «Fericiți făcătorii de pace», afirmă Biblia. Fericiți și demni de respect. *Nefericiți cei care cred c-o vor afla undeva, cîndva,* replică viața...

(Editura „Tempus“, 2009)

editie ne varietur

Cartea pe care-o citiți nu prezintă nicio noutate privind Securitatea ori serviciile asemănătoare. Instituția este văzută dinuntru, de cineva aparținînd angajaților ei civili, așadar, categoriei «nici cal, nici măgar». Personajul principal nu e decît o simplă traducătoare, al cărei acces la documente — documente pe care nimeni nu le va cunoaște, poate, vreodată — este dirijat. Nu se vădește o adeptă a regimului comunist, nu-și idealizează slujba, ci rămâne cum singură se caracterizează, o măruntă profitoare a situației. Și-atîta. Profesia îi spulberă iluziile despre orice și despre oriunde. Eroina, prin propria existență și prin viață-n general, ajunge la concluzia că libertatea are numai o semnificație ideologică, nicidecum o valoare personală, omul fiind liber doar cînd își dă duhul. Precum în orice regim și în cel comunist lumea iubește și se-nmulțește, urmînd căile imuabile decise de Fire. Sentimentul care domină personajul este dezamăgirea, imuabilă și ea pentru sufletul omenesc în orice regim. N-aș putea spune că am dat la iveală un compendiu de pesimism; cît despre unul de optimism, nici vorbă, ziua de azi fiind, cu mărunte variații, copia celei de ieri. Și a celor de totdeauna... De pretutindeni.

Ileana Vulpescu

EDITURA

ISBN 978-606-92086-9-4